

Козлов Дмитро Олександрович
09.10.1979 – 08.06.2021

**ТОЙ, ХТО
ПРАГНУВ ЖИТТІ:
ПЕРЕРВАНИЙ
ПОЛІТ
ДОКТОРА НАУК
ДМИТРА КОЗЛОВА**

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

**ТОЙ, ХТО ПРАГНУВ ЖИТИ:
ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛІТ
ДОКТОРА НАУК
ДМИТРА КОЗЛОВА**

Суми – 2021

УДК 37.091.4(477.52)(092)
Т50

*Рекомендовано рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 6 від 20 грудня 2021 року)*

Автор ідеї підготовки меморіального видання

Козлова Олена Григорівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Науковий редактор

Лянной Юрій Олегович, доктор педагогічних наук, професор, ректор Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

Заболотна Оксана Адольфівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Жданова-Неділько Олена Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Галус Олександр Мар'янович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Т50 Той, хто прагнув жити: перерваний політ доктора наук Дмитра Козлова / упоряд. І. Чистякова, І. Михайличенко. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – 378 с.

ISBN 978-966-698-261-5

Меморіальне видання присвячене увіковіченню пам'яті українського педагога, вченого, доктора педагогічних наук, доцента Дмитра Олександровича Козлова.

У виданні подано огляд біографічних та академічних аспектів життя Д. О. Козлова, спогади його друзів, колег, студентів, презентовано здобутки, систематизовано науковий доробок.

УДК 37.091.4(477.52)(092)

ISBN978-966-698-261-5

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021

09.10.1979 – 08.06.2021
Козлов Дмитро Олександрович –
доктор педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВІД УПОРЯДНИКІВ	5
I. ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЄВОГО ТА ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОГО ПОСТУПУ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТА ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА	8
II. НА СКРИЖАЛЯХ ЖИТТЯ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА: БІОГРАФІЧНІ ТА АКАДЕМІЧНІ ЦІННОСТІ.....	10
СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ЖИТТЄВОГО ПОСТУПУ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА.....	10
ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ.....	19
ВГОЛОС ПРО СОКРОВЕННЕ.....	34
СЛОВО ПРО НАУКОВЦЯ.....	44
ЗГАДКА ВЧИТЕЛІВ ПРО УЧНЯ.....	70
ДУМКИ ПРО КОЛЕГУ	86
УЧНІ ПРО ВЧИТЕЛЯ	125
СПОГАДИ ПРО НЕПЕРЕСІЧНУ ОСОБИСТІТЬ.....	133
III. ТВОРЧИЙ НАБУТОК І ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТА ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА	140
Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (2015 рік)	140
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (2020 рік)	215
IV. ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ВЧЕНОГО ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА	316
Монографії.....	316
Статті у наукових фахових виданнях України.....	318
Публікації у наукових виданнях зарубіжних держав	322
Навчальні посібники.....	324
Методичні рекомендації.....	325
Статті у наукових виданнях.....	326
Матеріали конференцій, семінарів	327
V. МИТІ ЖИТТЄВОГО ПОСТУПУ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА НА ФОТОСВІТЛИНАХ.....	335
VI. ЗАВЕРШЕННЯ ЗЕМНОГО ШЛЯХУ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА	372

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Щомиттєвий розвиток Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, історія якого практично складає столітній літопис, нерозривно пов'язаний з життєвими долями, професійно-академічними здобутками його яскравих постатей, у славетній когорті яких постать молодого науковця, викладача Дмитра Олександровича Козлова займає чільне місце.

Подане меморіальне видання охоплює земний шлях та наукові творчі здобутки Д. О. Козлова з 09.10.1979 до 08.06.2021. Науковий редактор видання – Лянной Юрій Олегович, доктор педагогічних наук, професор, ректор Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Видання рекомендовано науковцями: Заболотною Оксаною Адольфівною, доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; Ждановою-Неділько Оленою Григорівною, доктором педагогічних наук, доцентом, завідувачем кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Галусом Олександром Мар'яновичем, доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, проректором з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Мета представленої книги – висвітлення життєвого шляху та наукового доробку Д. О. Козлова з проблем педагогіки, теорії та методики професійної освіти, теорії та методики управління освітою.

До видання включено понад 100 документів. Це автореферати та стенограми захисту Д. О. Козловим кандидатської та докторської дисертацій; покажчик наукових праць: монографії; навчальні та науково-методичні посібники; статті, опубліковані у фахових виданнях України і світу, які включено до міжнародних наукометричних баз, наукових видань інших держав; праці апробаційного характеру в наукових виданнях та збірниках матеріалів наукових семінарів і симпозіумів.

До видання включено біографічний нарис, основні дати життя і професійного поступу Д. О. Козлова, спогади рідних, науковців, колег, учителів, учнів, друзів.

Документальні матеріали подано у шести розділах.

Перший розділ – вступна стаття «Основні віхи життєвого та професійно-педагогічного поступу доктора наук, доцента Дмитра Олександровича Козлова» підготовлена творчим колективом у складі: доктора педагогічних наук, професора Аліни Сбруєвої, кандидата педагогічних наук, професора Миколи Лазарева та магістра адміністративного менеджменту Сергія Петена.

Другий розділ «На скрижалях життя Дмитра Олександровича Козлова: біографічні та академічні цінності» є спробою рідних, науковців, колег, учителів, учнів оформити у словесний текст спогади про Людину, яку порівнюємо з небесною кометою, що неочікувано з шаленою швидкістю пролетіла над землею і так само неочікувано зникла й залишила після себе слід дослідника, сутнісного творця і носія цінностей людиновимірного світу. Це думки про Людину, яку вразила освіта і сформував педагогічний університет, що не стояла на землі, а була вищою за всі наші життєві ситуації, що й зумовило його життєвий поступ.

Третій розділ «Творчий набуток доктора педагогічних наук, доцента Дмитра Олександровича Козлова» присвячено розкриттю творчого доробку і покажчика наукових праць доктора педагогічних наук, доцента Д. О. Козлова. Подано автореферати та стенограми захисту його дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора педагогічних наук.

Четвертий розділ «Покажчик наукових праць вченого Дмитра Олександровича Козлова» містить упорядкований каталог наукових праць ученого: монографії, статті у наукових фахових виданнях України, публікації у наукових виданнях зарубіжних держав, навчальні посібники, методичні рекомендації, статті у наукових виданнях, матеріали конференцій, семінарів.

П'ятий розділ «Миті життєвого поступу Дмитра Олександровича Козлова на фотосвітлинах» розкриває основні події життя дослідника.

Останній, шостий розділ, «Завершення земного шляху Дмитра Олександровича Козлова» презентує свідчення останніх його земних миттєвостей.

При підготовці видання використано каталоги та фонди наукової бібліотеки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, ресурси інформаційної мережі Internet, особистий архів родини Козлових.

Електронна версія книги розміщена на сайті наукової бібліотеки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Представлена книга рекомендована широкому загалу: науковцям, аспірантам, магістрам, усім, хто реалізує власні наукові інтереси в галузі педагогіки, теорії та методики управління освітою, теорії та методики професійної освіти.

Із глибоким сумом, світлою пам'яттю про Дмитра Олександровича Козлова та щирою вдячністю до всіх учасників збірника, його укладачі:

***Колега** – Ірина Чистякова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

***Учениця** – Ірина Михайличенко,
методист I категорії
Навчально-наукового інституту
педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

І. ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЄВОГО ТА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПОСТУПУ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТА ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА

Біографічні та професійні дати

9 жовтня 1979	Народився у м. Суми, зареєстрований у місті Зерноград Ростовської області
1996	Закінчив класичну гімназію з поглибленим вивченням англійської мови, м. Суми. Призер Всеукраїнської олімпіади з математики у м. Севастополь
1996–1997	Навчання в Українській академії банківської справи, м. Суми
1997–2004	Навчання у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Математика і фізика»
1998–1999	Проходження строкової служби у військовій комендатурі м. Києва
2004	Здобув кваліфікацію вчителя математики, фізики, астрономії, безпеки життєдіяльності та основ інформатики
2004–2005	Навчання в магістратурі «Управління навчальним закладом» у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка
2005	Здобув кваліфікацію магістра, керівника навчального закладу
2008–2011	Навчання в аспіратурі в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання
2006–2014	Викладач кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
2011	Операція на серці в ДУ Національному інституті серцево-судинної хірургії імені М. М. Амосова АМН України, м. Київ
2014–2015	Викладач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

2015	Захист дисертації на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти у спеціалізованій вченій раді К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка
29 вересня 2015	Отримав диплом кандидата педагогічних наук
2015–2021	Викладач, доцент кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
2018	Здобув кваліфікацію магістра, викладача англійської мови і літератури, учителя англійської мови і літератури
20 червня 2019	Присвоєння вченого звання доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
2020	Здобув кваліфікацію магістра, логопеда, викладача спеціальної педагогіки. Вчитель-логопед, спеціальний психолог дошкільних та загальноосвітніх закладів
2020	Захист дисертації на тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти у спеціалізованій вченій раді Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка
9 лютого 2021	Отримав диплом доктора наук
8 червня 2021	Завершення земного шляху

II. НА СКРИЖАЛЯХ ЖИТТЯ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА: БІОГРАФІЧНІ ТА АКАДЕМІЧНІ ЦІННОСТІ

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ЖИТТЄВОГО ПОСТУПУ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА

Гірко, скорботно переживати близьким людям втрату рідної людини, яку нічим і ніким не замінити. Тим горше, якщо втрата передчасна, а постать того, хто відійшов у вічність – талановита, одарена прекрасними моральними якостями Людина. Саме такою Людиною був пан Дмитро Олександрович Козлов, що, на жаль, так рано пішов із земного життя, але для близьких і колег залишився невмирущим зразком життя в родині і професійному гурті. Залишиться його несмілива неповторна посмішка, тонкий гумор, непідробна товариськість, доброзичливість, оригінальна манера ставити несподівані запитання, постійно випромінювана теплота відносин до колег і колежанок, а головне – постійна готовність негайно впрягтись у твою проблему, допомогти її вирішити.

Минули дні з того часу, як назавжди пішов у інші світи молодий, яскравий, перспективний науковець, випускник Alma mater Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Дмитро Олександрович Козлов. Народився Дмитро 9 жовтня 1979 р. у м. Суми, а зареєстрований у м. Зерноград Ростовської області. Його батько – Козлов Олександр Миколайович – після закінчення Харківського авіаційного інституту отримав направлення лейтенанта до Єйського льотного полку, що дислокувався у м. Зерноград. Після одруження з Оленою Григорівною Ульяновською родина поселилася у військовому містечку, де батько Дмитра два роки служив у армії. Згодом родина повернулася в Україну, спочатку до Харкова, а потім переїхали до Сум, де й пройшли основні роки життя Дмитра Олександровича.

Батько Дмитра – Козлов Олександр Миколайович – закоханий у техніку, насоси, машинобудування, прищепив любов до всього, що гуде, рухається, виконує технічні команди людини. Дмитро рано освоїв велосипед, мопед, мотоцикл і автомобіль.

Дід – Козлов Микола Андрійович – після закінчення Московського інституту інженерів водного господарства імені Р. Р. Вільямса був зачарований водними просторами, працював на Запорізькій ГЕС та брав участь у будівництві Каховської ГЕС й навчив Олександра, батька Дмитра, рибній ловлі. Бабуся – Лашко Ганна Фомовна – працівник Харківського комунального господарства – призвичаїла Дмитра до приготування їжі, навчила його рано читати й ручками шити унікальні іграшки, які й досі зберігаються у сімейних гостинах. По лінії батька у Дмитра була рідна тітка – Козлова Тамара Миколаївна, яка здобула освіту у Харківському автодорожньому інституті і все своє трудове життя працювала у проєктних інститутах м. Харкова.

Мати – Козлова Олена Григорівна – та її сестра, рідна тітка Петен Світлана Григорівна – за фахом вчителі математики, закінчили фізико-математичний факультет Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка. Отже, два покоління однієї родини є вдячними випускниками фізико-математичного факультету. Згодом мати – кандидат педагогічних наук, професор, створила та очолила кафедру менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Тітка Світлана Григорівна мала сина Сергія, працювала у школі – викладала фізику, математику і була заступником директора з навчальної роботи. Брат – Петен Сергій Сергійович – закінчив Сумський аграрний університет, де отримав фах агронома, а згодом вступив до Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка й здобув магістерський рівень адміністративного менеджменту.

Дід Дмитра по лінії матері – Ульяновченко Григорій Гаврилович – працівник лісового господарства, після закінчення факультету лісомеліорації Луганського сільськогосподарського інституту у 1953 р. отримав направлення до Сумської області й працював інженером, лісничим та директором держлісгоспу.

Бабуся Ульяновченко Людмила Сергіївна мала бухгалтерську освіту. Добре співала, танцювала, була весела, усміхнена, пригощала всіх варениками й пиріжками і подарувала Дмитру навички артистизму.

Прадід – Ульяновченко Гаврило Юхимович – учасник двох воєн – фінської та другої світової, був відомим директором радгоспу «Переможець» на Донбасі, мав статус персонального пенсіонера СРСР. Прабабуся – Ульяновченко Параскева Максимівна – отримала гімназійну освіту. У хаті прадіда стояв шкіряний диван, вибиті серветки і енциклопедії. По лінії матері прадід – Шуліка Сергій Ілліч – очолював поштове відділення на Луганській залізниці, бабуся – Перлефон Ірина Пимонівна – була домогосподаркою, володіла європейськими іноземними мовами. Саме бабусі й дідусі навчили Дмитра добру, праці й любові до людей, до природи.

Дмитро зі своїм батьком мали незвичайну вдачу до ловлі риби. Відлов риби був сезонним – літній, зимовий, з унікальними спінінгами, човнами, відповідною амуніцією, що використовувалася на Дніпрі й озерах Карелії. У 16 років Дмитро побив усі рекорди на річці Псел і впіймав щуку довжиною 1 м 7 см, якій було, за фаховою оцінкою, 19 років. Риба на ставках і річках завжди йшла йому до рук, тому Дмитра згодом залюбки запрошували на рибалку – бо він і рибу впіймає, і юшку зварить, і шашликами пригостить.

Дмитро Олександрович у 1996 р. блискуче закінчив класичну гімназію з поглибленим вивченням англійської мови, вписав яскраву сторінку в історію закладу – у 1996 р. у м. Севастополі отримав друге місце на Всеукраїнській олімпіаді з математики.

У м. Суми на той час було відкрито Українську Академію банківської справи, і він як призер республіканської олімпіади пройшов співбесіду і отримав студентський квиток № 1 нового вітчизняного закладу вищої освіти.

Однак саме через улюблену математику сімнадцятирічний Дмитро як здобувач вищої освіти вимушений був покинути стіни банківської академії. На шляху став авторитарний, технократичний непрофесійний викладач, що постійно допускав фактичні помилки на лекційній дошці при викладанні математики. Дмитро публічно, коректно виправляв допущені викладачем математичні помилки, що знайшло підтримку у однокурсників і різке засудження й несприйняття горе-викладача. Ця подія стала першим тяжким випробуванням дорослого життя для Дмитра Олександровича й водночас вирішальною стосовно вибору університету для подальшого навчання.

Вступає до Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Математика і фізика», здобув кваліфікацію вчителя математики, фізики, астрономії, безпеки життєдіяльності та основ інформатики. Під час навчання в університеті добровольцем пішов на строкову військову службу, з 1998–1999 служив у комендатурі м. Києва, де пройшов військовий вишкіл і освоїв снайперську стрільбу.

У 2004–2005 р.р. навчався у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Управління навчальним закладом». У 2005 р. здобув кваліфікацію керівника навчального закладу, почив студіювати у рідному університеті на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи. Відчув смак до наукового знання й з 2008 до 2011 р. вчився в аспірантурі в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за спеціальністю 13.00.09 «Теорія навчання» (з відривом від виробництва).

Саме 2011 рік викарбував на життєвому шляху Дмитра Олександровича нове колосальне нелюдське випробування – кардіооперацію в інституті імені Миколи Амосова, м.Київ. У віці 32 років, молода, наповнена життєвими планами людина, отримує інвалідність.

Однак збирає всі сили до купи і поспішає жити і працювати.

У 2013-2015 р.р. Дмитро Олександрович Козлов брав участь у виконанні дослідницького проєкту на кафедрі педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на замовлення МОН України на тему «Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти». У проєкті, що виконувався під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Аліни Анатоліївни Сбруєвої, брала участь ціла група молодих науковців – членів наукової школи професора. Дмитру Олександровичу доручили розробку одного з методологічно важливих аспектів дослідження, який стосувався теоретичних та методичних засад формування управлінської компетентності викладача закладу вищої освіти. Проблема, обрана для участі у проєкті, була тісно пов'язана з темою дисертаційного дослідження Дмитра, що сприяло її розкриттю на високому якісному рівні. Літературний огляд, поняттєво-термінологічний аналіз проблеми, структурно-логічний аналіз досліджуваного процесу формування управлінської компетентності викладача

вишу, здійснений Дмитром у розділі монографії, що була представлена авторською групою проєкту за результатами його виконання, свідчать про те, що Д. Козлов проявив себе вже у цей час як зрілий системно мислячий дослідник.

У дослідженні, виконаному у рамках проєкту, Дмитро Олександрович переконливо довів, що управлінська компетентність викладача ЗВО є інтегрованим особистісним утворенням, що відображає єдність теоретичної та практичної готовності до ефективного здійснення різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційно-виконавської, контрольної-регулятивної та ін.) у навчально-виховному процесі вишу. До основних компонентів управлінської компетентності викладача дослідником віднесено такі: позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітико-рефлексивний. Дмитро Олександрович довів, що досягнення викладачем вишу високого рівня управлінської компетентності є не лише базисом для становлення професійної компетентності, але й обов'язковою умовою інноваційного розвитку системи вищої освіти.

Важливим було те, що Дмитро Олександрович тісно пов'язував свої теоретичні викладки з викладацькою практикою. Складно сказати, що в його діяльності виступало первинним: інноваційна теорія, яка запроваджувалась у практику, чи інноваційна практика, яка аналізувалась, систематизувалась, узагальнювалась у формі теоретичних положень, викладених у статтях, розділах монографій, дисертацій. Саме так і народжується справжня педагогічна інноватика – у тісному поєднанні теоретичної і практичної її складових.

Дмитро Олександрович завжди заповзято розробляв і втілював у свою практику інноваційні ідеї. Це був основоположний нерв, сенс життя молодого науковця-педагога, який запалював його енергією та дозволяв вибудовувати яскраві наукові сходинки.

Дмитро Олександрович уникав на заняттях використання «викладацької фонограми» – слайдової низки фактичного матеріалу. Любив творити сам й змушував працювати й думати студентів. Дуже часто мав мокру сорочку після занять й змушений був переодягатися.

У 2015 році у спеціалізованій вченій раді К 44.053.01 Полтавського національного педагогічного університету імені

В. Г. Короленка Дмитро Олександрович захищає кандидатську дисертацію на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. 29 вересня 2015 року отримує диплом кандидата педагогічних наук.

З 2014 року працював викладачем кафедри педагогіки, а з 2015 по 2016 роки – доцентом кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. З 2016 по 2017 роки – доцент кафедри менеджменту освіти та професійної підготовки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

З 2017 року по 2021 рік обіймав посаду доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

З якоюсь нелюдською впертістю Дмитро йшов назустріч непідйомним задачам, сміливо поспішав, наче відчував образливу й несправедливу короткість відпущеного йому життя. А тих задач було чимало й вирішувати їх треба було негайно: від рятування хворої донечки, здобування для неї дефіцитних ліків до вивчення на магістерському рівні англійської мови, без солідного знання якої не уявляв себе сучасним викладачем; від освоєння на академічному рівні основ педагогіки й методики освіти до розробки системи інноваційної культури сучасного керівника, яку він успішно захистив у своїй докторській дисертації. Він вважав, що сучасній вищій і середній школі конче недостає інноваційного дихання, творчої пульсації, вона задавлена бюрократичними путами якихось нормативних і давно застарілих стандартів. Пропагуючи переваги творчого підходу до навчання й виховання, він і тут мав своє бачення цих складних понять. Не заперечуючи творчого пошуку відповідей на запитання: Чому? Для чого? А чи є інший варіант розв'язання? тощо, Дмитро Олександрович наполягав на тому, що складовою сучасної освіти є наполегливе освоєння інноваційних зразків і стандартів освітньої діяльності. Їх освоєння треба, на його думку, віднести до творчої діяльності особливого напрямку, бо вони досягнуті в результаті напружених і довготривалих творчих пошуків справжніх науковців і не можуть передаватись механічним наслідуванням, а вимагають наполегливої евристичної роботи.

Ці погляди Дмитра Олександровича народилися в ході багаторічного наукового експерименту в базовій школі і педагогічному університеті. В експерименті він брав постійну активну участь і вніс суттєвий вклад у розробку системи евристичного навчання в середній школі і вищому навчальному закладі – інноваційної освітньої моделі навчання й виховання, яка стала основою для лекцій, семінарів, уроків, десятка наукових дисертацій, посібників, статей.

У роботі з магістрами Дмитро Олександрович запровадив інноваційну модель «лекції прямої дії», коли студенти заздалегідь одержували електронний текст лекції, а на занятті за спеціальною методикою розглядали окремі фрагменти тексту, ставили й розв'язували запитання, робили самостійні висновки й узагальнення, оцінювали роботу окремих творчих груп. На семінарах він упроваджував захист індивідуальних і групових творчих проєктів. В їх оцінці практикувалось таємне голосування всіх учасників семінару і окремих експертів з окремих спеціальностей з використанням окремо розроблених критеріїв якості. У власній рецензії він застосовував свій непідробний доброзичливий підхід, який пере-можно надихав юних пошукачів істини.

Дмитро Олександрович постійно вчився: найбільш яскравими і плідними виявилися 2015-2020 р.р., коли він отримав атестат доцента (2019 р.), у рідній Alma mater здобув диплом магістра за спеціальністю «Середня освіта. Англійська мова і література» (2018 р.), диплом магістра за спеціальністю «Спеціальна освіта. Логопедія. Спеціальна психологія» (2020 р.).

У 2018 р. відбулося становлення наукової школи Дмитра Олександровича. Його учениця – Михайличенко Ірина Володимирівна – успішно досліджувала проблему «Педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність Людмили Михайлівни Кірдіщевої у Лебединському педагогічному училищі імені А. С. Макаренка (1977–2017)». У процесі дослідження було здійснено класифікацію історіографії та джерельної бази дослідження; окреслено чинники та виокремлено етапи становлення непересічної особистості Л. М. Кірдіщевої; схарактеризовано ідеї гуманної педагогіки як концептуальної основи професійної діяльності Л. М. Кірдіщевої; з'ясовано основні напрями педагогічної діяльності (викладацький, методичний, виховний, управлінський, просвітницький) Л. М. Кірдіщевої – викладача, керівника у Лебединському педагогічному училищі імені А. С. Макаренка; визначено роль громадсько-

просвітницької діяльності Л. М. Кірдіщевої у розвитку педагогічної теорії і практики в Україні.

29 грудня 2020 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка Д. О. Козлов блискуче захистив дисертацію «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

9 лютого 2021 р. отримує диплом доктора педагогічних наук.

Науковий арсенал Козлова Дмитра Олександровича має понад 120 праць. Серед них – 2 одноосібні монографії, був автором 10 окремих розділів фундаментальних наукових монографій. У наукових фахових виданнях опубліковано понад 40 його дослідницьких студій. 15 праць подано на сторінках зарубіжних видань, 9 методичних рекомендацій, 8 статей у наукових виданнях, 43 матеріали конференцій, семінарів. У його доробку 5 статей, які включено до міжнародних науково-метричних баз Scopus та Web of Science.

Дмитро Олександрович Козлов – автор і співавтор 12 навчальних посібників для здобувачів вищої освіти управління закладом освіти та викладачів вищої школи.

Праця Дмитра Олександровича відзначена галузевими та регіональними нагородами: Грамотою ректора Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2014 р., 2015 р.), Подякою ректора Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2016 р.), Подякою голови обласної адміністрації (2018 р.), Подякою Міністерства освіти і науки України (2020 р.).

Дмитро Олександрович віддав Сумському державному педагогічному університету імені А. С. Макаренка загалом 23 роки свого життя. Не можна без хвилювання і душевного трепету читати рядки, відображені в стенограмі його публічного захисту докторської дисертації, де у прикінцевому слові дисертанта зафіксовано: «Особливо хочеться подякувати моїй науково-педагогічній родині – Сумському державному педагогічному університету імені А. С. Макаренка, який щомиттєво координує моє професійне зростання. Дякую».

Дмитро Олександрович залишив нам безсмертну спадщину у вигляді пам'яті про непересічну Особистість, а також невмирущих творів його Розуму, Творчості, натхненної Праці. Його колеги вивчають цю спадщину, прагнучи перетворити його ідеї, моделі, думки в конкретні справи. Найкращим пам'ятником Дмитру Олександровичу буде Книга Пам'яті, яку Ти сьогодні тримаєш у руках, а також благодотворна молитва Творцю для Спасіння його благородної Душі.

Аліна Сбруєва,

*доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

Микола Лазарєв,

*кандидат педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

Сергій Петен,

*брат,
магістр адміністративного менеджменту*

ДОКУМЕНТАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Свідоцтво про народження (1979 рік)

СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

Гражданин (ка) Козлов
Дмитрий Александрович
фамилия, имя, отчество

родился 08.10.1979 г.
девятого октября тысяча девятисот семьдесят девятого года
(число, месяц, год) (цифрами и прописью)

Место рождения: город, селение
Зерноград

район
область, край Рословская
республика РСФСР

о чем в книге регистрации актов о рождении
1979 года ноябрь месяца 8 числа
произведена запись за № 456

РОДИТЕЛИ: МА от 16.11.54
Отец Козлов
Александр Николаевич
фамилия, имя, отчество
национальность русский

Мать Козлова
Светлана Григорьевна
фамилия, имя, отчество
национальность украинка

Место регистрации Сор. Зерноград
Тайзил
наименование органа ЗАГС

Дата выдачи 22 ноября 1979 г.

М.П. Маркович
Заслуженный сотрудник (бюро)
полное наименование органа государственного управления

ИИ-АН № 289845

Свідоцтво про неповну загальну середню освіту (1994 рік)

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ

СВИДОЦТВО
про неповну загальну середню освіту

Козлов
Дмитро
Александрович
фамилия, имя, отчество

у 1994 році закінчив
класичну гімназію з
поглибленими вивченнями
англійської мови ім. Сурі
повне назвння закладу освіти

М.П. Сурі
Директор

Видано 16 червня 1994 р.

П.К. «Україна» Зам. 3-3141. 1994 р.

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о неполном общем среднем образовании

Козлов
Дмитрий
Александрович
фамилия, имя, отчество

в 1994 году окончил
классическую гимназию
с углубленным изучением
английского языка им. Сурі
полное название учебного заведения

М.П. Сурі
Директор

Выдано 16 июня 1994 г.

ПМ №011737

Військовий квиток (1998–1999 роки)

ВІЙСЬКОВИЙ КВИТОК
Серія **МД** № **074535**

Прізвище **Козлов**
Ім'я **Дмитро**
По батькові **Александрович**
Особистий підпис *(підпис)*
Виданий **Сумською військовою комісаріатом**

1. Число місяць, рік народження **4 лютого 1979 року**
Місце народження **м. Дзержинськ Ростовобласької області**
4. Особа **Сумська класово-підвище II класової в 1996 році**
7. Особняк шлюбна спеціальність _____
8. Статусний стан **неодружений**

20 травня 1999
Військовий комісар **П. Кучеренко**

1. Відомості про військову службу
5. Прізвище комісія **м. Суми** району **Сумської** області вказати **придатний до військової служби**
призначеної (настроеної) військовою службою (в частині) **м. Суми**
М.П. *(підпис)*
М.П. *(підпис)*
архівований в місті _____
М.П. Військовий комісар _____

7. Військову присягу прийняв **26.6.1998**
ВІЙСЬКОВИЙ КОМЕНДАНТ м. Києва
Ім'я *(підпис)*
Особистий підпис *(підпис)*
в 5 жовтня 1999, на підставі наказу МО України № 269 від 6.9.99
встановлений (Самодіяльний) в діалог
Військовий комісар **Савотупник Віктор Федорович** м. Києва
Ім'я *(підпис)*

18. Участь в боях і боях походах _____
19. Військову присягу прийняв **26.6.1998**
20. Присвоєння воїнських звань і класовості по спеціальності
Воїнське звання, головна класифікація **РАДОВИЙ МОЯ СЕРЖАНТ** Дата і № призову **29.5.98 / 1405 1.7.99 / 53**
21. Государственные награды и награждение наградами званими _____
22. Боевые ранения, контузии, поражения _____
23. Военная подготовка
Наименование школы и курсов _____ Дата и № приказа _____
24. Дополнительные сведения *(підпис)*
25. Формат (80x115) **1998** Форма № 6
Учетно-послужная карточка К военной службы серия **МД** № **074535**
3. Ф. **Козлов**
4. Наименование ДУС № ДУС **МД**
5. Место и дата рождения **м. Дзержинськ, 02.02.1979**
6. Национальность **украинская**
7. Партийность **Служба по линии ВЛКСМ**
8. Образование **Специальность по специальности в 1999**
9. Гражданская специальность _____
10. Место работы _____
11. Подготовлен в **ДСС** по специальности _____
4 в. т. Зка 6-89 г.

12. Семейное положение **Семья** Состав семьи:
Родство Фамилия, имя и отчество Год рождения
Сестра Александровна Козлова 1953
Сестра Александровна Козлова
Сестра Александровна Козлова
мать Александровна Козлова 1956
на Шрифтоне
Адрес семьи **м. Суми, вул. Шевченка, 10**
13. Родовое (вспомогател.) комиссию: год **1990**
14. **Сумський військовий комісаріат**
15. **Сумський військовий комісаріат**
16. Приказом ПТК от _____ 19 ____ г.
№ _____ флота _____
с присвоєнням воїнського звання **сержанта** и вказаний в в. ч. _____ со срока службы _____ года
II. Прохождение военной службы
17. Назначения и перемещения по службе.
Наименование части Должность Дата назначения № приказа по части
ВК Поза 29.5.98 / 1405
м. Києва штатом
- " - **Стрелцы 29.6.98 / 54**
- " - **Оператор 24.12.98 / 144**
- " - **Заст. ком 30.6.99 / 52**
взводу
выполнении у запас по закінченню строку служби.
Наказ № 1938 від 5.10.99 р.
т. **Кучеренко**

Наименование части	Должность	Дата назначения	№ приказа по части

Квиток члена профспілки

КВИТОК ЧЛЕНА ПРОФСПІЛКИ
ДАНІ ПРО НАЛЕЖНІСТЬ ДО ПРОФСПІЛКИ

Прізвище **Козлов**
Ім'я **Дмитро**
По батькові **Александрович**
Рік народження **1979**
Рік вступу **1997**
Профспілка студентів
(назва організації, яка видала квиток)
Сумський інститут
(підпис голови комітету)
ПО **383345**

Назва профспілки	Дата, підпис, печатка профорга
Профспілка студентів	<i>(підпис)</i>
Профспілка студентів	<i>(підпис)</i>

ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ УКРАЇНИ
ОБЛІКОВА КАРТКА ЧЛЕНА ПРОФСПІЛКИ

Прізвище Козлов
 Ім'я Дмитро по батькові Олександрович
 Рік народження 1979
 Рік вступу до спілки 1997 Квиток № 70 383345
 (назва організації, яка видала квиток)
Асоціація організацій студентів
СумДУЧ ім. А.С.Макаренка
 Домашня адреса м. Суми вул. Шевченка 51, кв.4
 (особистий підпис) (підпис голови комітету) " 30 червня 2004 р.
 (дата заповнення картки)

Диплом спеціаліста (2004 рік)

Письмова кваліфікаційна робота (тема, час виконання, оцінка)
Діагностична робота на тему: "Електромагнітні хвилі та їх генерування в електромагнітній балістці" - "добре"

Атестація (державні іспити)

Назва дисципліни (курсу)	Оцінка

Рішенням державної експертної комісії від 11 червня 2004 р. присвоєно кваліфікацію вчитель математики, фізики, астрономії, безпеки життєдіяльності та основ інформатики

Голова державної експертної комісії Андрій
 Ректор (директор) Мур
 Місто Суми
 30 червня 2004 р.
 Реєстраційний номер 560/04

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Тип закладу освіти III рівень акредитованої форми відносності державна
 Умови вступу
 Вимоги програми навчання
 Навчальні навантаження
 Система іспитів зачеки і екзамен

Шкала оцінок екзаменів, диференційовані зачеки оцінюється за тотожності більшою шкалою: "добре", "добре, задовільно", "незадовільно", "зачеки", "здобувальність", "зображено", "незображено"

ДОДАТОК до диплома про вищу освіту СМ № 25601850 (без зазначення на дисципліні)

Прізвище Козлов
 Ім'я, по батькові Дмитро Олександрович
 Дата народження 09.10.1979
 Повершений документ про освіту атестат про середню освіту
 Повна назва закладу освіти Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка
 Назва диплома диплом спеціаліста
 Тип (вида) програми освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста
 Термін навчання 5 років
 Форма навчання денна
 Напрям підготовки/спеціальність Педагогіка і методика середньої освіти Математика і фізика
 Спеціалізація
 Період практики виробничої практики: 6 тижнів, 9 тижнів, летня практика: 4 тижні
 Академічні права право вступу до магістратури і аспірантури
 Професійні права робота за фахом вчителю математики, фізики, астрономії, безпеки життєдіяльності та основ інформатики
 Дата вступу 1 березня 1997 р.
 Дата випуску 30 червня 2004 р.
 Додаткові документи про освіту

02 С № 206010

перерваний політ доктора наук Дмитра Козлова

Програми навчання складається з наступних дисциплін (курсів):			1			2			3		
Назва дисципліни (курсу)	Навчальний час	Оцінка	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Фізика ядра і елементарних частинки	108	добре	фізика ядра і елементарних частинки	108	зараховано	дослідження					
Міжова українська мова	54	зараховано	Шкільний курс фізики і метрологія	324	відмінно	Методика виховної роботи	30	зараховано			
Українська і зарубіжна культура	108	добре	додаток			Специальні курси з аспірантських питань зарубіжної науки	30	зараховано			
Фізичні основи	108	задовільно	Фізичні основи	108	добре	Специальні курси з теорії і практики вимірювальних систем	30	зараховано			
Основи економічної теорії	108	задовільно	Астрономія	108	задовільно	Курс навчальних спеціальних курсів з фізики України	30	зараховано			
Етика	54	зараховано	Електропродатехніка	170	задовільно	Специальні курси з вибіраних питань експериментальної математики	30	зараховано			
Естетика	54	зараховано	Інструментальна та обчислювальна техніка	378	добре	Специальні курси з вибіраних питань експериментальної математики	30	зараховано			
Вихова фізіологія	54	зараховано	Фізичні основи автоматизації	108	задовільно	Математичний курс	30	зараховано			
Основи права	54	зараховано	Чисельні методи	108	добре	Обчислювальний практикум	30	зараховано			
Теорія педагогіки	54	добре	Шкільний курс математики і методика його викладання	594	добре						
Спеціалізація	54	відмінно	Математичний аналіз	648	добре						
Українська мова	324	відмінно	Алгебра і теорія чисел	432	добре						
Фізична культура	116	відмінно	Тригонометрія	540	добре						
Фізика теплових явищ	54	добре	Теорія ймовірностей і математична статистика	108	відмінно						
Математична обробка	54	відмінно	Математична логіка	108	задовільно						
Основи екології	54	зараховано	теорія алгоритмів								
Основи праці	54	зараховано	Чисельні системи	108	задовільно						
Технологія	324	добре	Курсова робота з математики		відмінно						
Педагогіка	324	відмінно	Курсова робота з математики		відмінно						
Основи педагогічної майстерності	108	задовільно	Курсова робота з математики		відмінно						
Механіка	162	відмінно	Історичні практики		відмінно						
Молекулярна фізика	162	відмінно	Історія математики	54	зараховано						
Електрика і магнетизм	162	добре	Історія фізики	54	зараховано						
Оптика	162	відмінно	Основи науковий	30	зараховано						
Квантова фізика	162	задовільно									
Класична механіка	108	зараховано									
Класична електродинаміка і спеціальна теорія відносності	108	задовільно									
Термодинаміка та статистична фізика	108	добре									
Квантова механіка	108	задовільно									

Диплом магістра (2005 рік)

Аспірантський квиток

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка Аспірантський квиток №68 Прізвище <u>Козлов</u> Ім'я <u>Дмитро</u> По батькові <u>Олександрович</u> Час вступу <u>24.08.08</u> Форма навчання <u>денна, заочна</u> Дата видачі <u>квітень 2008</u> Ректор _____	Дійсний до <u>31.08.2009</u> Підпис _____ Дійсний до _____ Підпис _____ Дійсний до _____ Підпис _____ Дійсний до _____ Підпис _____

Читацький квиток

Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка <u>Козлов</u> <u>Дмитро</u> <u>Олександрович</u> супльет <u>Кандидат наук</u> спеціальність <u>педагогіка</u> авидачі <u>13.04.2019</u>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Дата</th> <th>№ читацького збіжжя</th> <th>Підпис бібліотекаря</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>102623</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Дата	№ читацького збіжжя	Підпис бібліотекаря					102623																			
	Дата	№ читацького збіжжя	Підпис бібліотекаря																									
	102623																											

Довідка про інвалідність (2012 рік)

Висновки медико-соціальних (експертних) комісій про умови і характер праці інвалідів є обов'язковими для адміністрації підприємств, установ і організацій. МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ДОВІДКА ДО АКТА ОГЛЯДУ МСЕК (видється інваліду) Серія 10 ААА № 658977 <u>Судася</u> <u>Ковнарська</u> (ІПАР) (об'єкт, прот. район) <u>Козлов Дмитро Олександрович</u> (профіль медико-соціального експертного комітету) (прізвище, ім'я (ініціали)) Дата народження <u>09.10.1979</u> Дата огляду <u>15.11.2012</u> (число) (місяць) (рік) (число) (місяць) (рік) Огляд <u>Ковнарська</u> (місцевість) Група інвалідності <u>третя</u> (категорія) Причина інвалідності <u>загальне захворювання</u> (опис) Інвалідність встановлена на строк до _____ р. Дата чергового перегляду <u>01.01.2013</u> (число) (місяць) (рік)	Висновок про умови та характер праці <u>Не своїй посаді працювати</u> <u>місце</u> Рекомендовані заходи по відновленню працездатності <u>Лікування і кардіотерапія</u> Підставні акт № <u>1523</u> огляду МСЕК Дата <u>08.11.2012</u> (число) (місяць) (рік) Голова МСЕК _____

Пенсійне посвідчення (2013 рік)

УКРАЇНА
Пенсійний фонд України

ПЕНСІЙНЕ ПОСВІДЧЕННЯ
№ 2913618510

Прізвище: **КОЗЛОВ**
Ім'я: **ДМИТРО**
По батькові: **ОЛЕКСАНДРОВИЧ**
Стать: **чол** Дата народження: **09.10.1979**
Номер особового рахунку: **302665/1827**
Вид пенсії: По інвалідності
3 грп. загальне захворювання

Термін дії: **ДОВІЧНО**
Дата видачі: **21.01.2013 р.**
Ким видано: **Пенсійний фонд України**

Серія ААЖ
№994342

Диплом кандидата наук (2015 рік)

Сертифікат (2015 рік)

Сертифікат (2017 рік)

Диплом магістра (2018 рік)

Інформація про визнання іноземних документів про освіту
Information on the recognition of international education documents
 Інформаційний документ про освіту в Україні / The previous document on education was issued in 1999

7.3. ЗАСВІДЧЕННЯ ДОДАТКА ДО ДІПЛОМА
CERTIFICATION OF THE SUPPLEMENT

7.1. Підпис керівника вищої навчальної установи або іншої уповноваженої особи вищої навчальної установи
 Signature of the head of the institution of higher education or another authorized person

7.2. Підпис керівника вищої навчальної установи або іншої уповноваженої особи вищої навчальної установи
 Signature of the head of the institution of higher education or another authorized person

7.3. Прізвище та ініціал керівника вищої навчальної установи або іншої уповноваженої особи вищої навчальної установи
 Name and initials of the head of the institution of higher education or another authorized person

Лінійний Юрій Олександрович
 Liainoi Yuri

7.4. Підпис вищої навчальної установи
 Seal of the institution of higher education

7.5. Дата (year/month/year)
 31.12.2018

8. ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ВІЩОЇ ОСВІТИ
INFORMATION ABOUT THE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Національна Україна про вищу освіту базується на Конституції України і складається із закладів України «Про освіту», «Про науку», «Про наукову і науково-технічну діяльність та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Національна система вищої освіти здійснюється за допомогою освітніх та науково-технічних програм на таких рівнях вищої освіти:

- підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень;
- науковий рівень.

Підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення загальної середньої освіти та професійної підготовки, спрямованої на набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Освітньо-професійний рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Завершення вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання обов'язків вищої освіти або наукової програми, що є необхідним для продовження відповідного ступеня вищої освіти: магістрського бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва, доктора наук.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі системи магістрського бакалавра або магістрського спеціаліста визначається закінченням вищої освіти. Особа має право здобути ступінь бакалавра за умов наявності в її історії певного освітнього ступеня.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Українська вища освіта базується на Конституції України і складається із закладів України «Про освіту», «Про науку», «Про наукову і науково-технічну діяльність та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Національна система вищої освіти здійснюється за допомогою освітніх та науково-технічних програм на таких рівнях вищої освіти:

- підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень;
- науковий рівень.

Підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення загальної середньої освіти та професійної підготовки, спрямованої на набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Освітньо-професійний рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Завершення вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання обов'язків вищої освіти або наукової програми, що є необхідним для продовження відповідного ступеня вищої освіти: магістрського бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва, доктора наук.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі системи магістрського бакалавра або магістрського спеціаліста визначається закінченням вищої освіти. Особа має право здобути ступінь бакалавра за умов наявності в її історії певного освітнього ступеня.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

HIGHER EDUCATION STRUCTURE
 According to the Law of Ukraine «On Higher Education» from 01.07.2014 No.1556-VII

Higher education level	Higher education degree (document which certifies the degree)	Duration of program (years)	Standard study period (years) and load (ECTS credits)	Academic rights	National qualification framework
Initial level (short cycle)	Junior Bachelor (Junior Bachelor diploma)	Secondary School Leaving Certificate (Junior)	Educational and professional program - 126-150 credits	The right to obtain a Bachelor's degree	6 level
The first (Bachelor level)	Bachelor (Bachelor diploma)	Junior Bachelor diploma, Junior Specialist diploma	Educational and professional program - 180-240 credits	The right to obtain a Master's degree	7 level
The second (Master level)	Master (Master diploma)	Master Diploma	Educational and scientific program - 120 credits (research component) or more (not less than 30%)	The right to obtain a Doctor of Philosophy/Doctor of Arts	8 level
The third (doctoral level)	Doctor of Philosophy (Doctor of Philosophy diploma)	Doctor of Science (Doctor of Science diploma)	Preparation in scientific (dissertation) in the educational and scientific program - 36-60 credits	The right to obtain a doctoral degree	9 level
Research level	Doctor of Science (Doctor of Science diploma)	Doctor of Philosophy (Doctor of Philosophy diploma)	Preparation in creative activities - 3 years, educational component of educational and scientific program - 36-60 credits	-	10 level

ECTS - European Credit Transfer System; 1 credit ECTS = 30 academic hours. One year full-time study load equals approximately to 60 credits ECTS.
 ** - National qualification framework: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2014-%D0%BE9A37>
 *** - EHEA - European Higher Education Area

HIGHER EDUCATION LEVELS DURING TRANSITION PERIOD

The last submission:
 - for obtaining an educational qualification level of a Specialist was conducted in 2014;
 - for obtaining higher education at the educational qualification level of a Junior Specialist is conducted in 2019;
 - the preparation of Candidates and Doctors of Sciences, for the programs, begins before September 1, 2014, is continued within the stipulated terms. The diploma of the Candidate and Doctor of Sciences is issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine until December 31, 2020. This period may be extended for academic or social laws, military service or long-term illness.

Higher education level	Higher education degree (document which certifies the degree)	Admission requirements	Study period (years) and load (ECTS credits)	Access to further education	National qualification framework	EHEA** CYLES
Academic level	Candidate of Science, Candidate of Science diploma	Master or Specialist diploma	2-3 years	Access to the 2nd academic degree	8 level	10 cycle
Complete higher education	Specialist, Specialist diploma	Bachelor diploma	1-1.5 years, 60-90 credits	Access to Master and Candidate of Science diploma	7 level	10 cycle
Incomplete higher education	Junior Specialist, Junior Specialist diploma	Secondary School Leaving Certificate (Junior)	5-6 years	Access to diploma holder (Candidate of Science)	6 level	Short cycle of the 1 cycle

*** Higher educational institutions may accept students to the 1st course (with shortened term of studies) or to the 2nd course (with maximum term of studies) on vacant places for enrolled students for obtaining Junior Specialist degree.

Correlation between the degrees in new structure and the previous one
 (according to the Law of Ukraine «On Higher Education» from 01.07.2014)

Higher Education Degree	Junior Specialist Diploma	Junior Bachelor Diploma
Specialist Diploma	Junior Bachelor Diploma	Junior Bachelor Diploma
Specialist Diploma	Junior Bachelor Diploma	Junior Bachelor Diploma

У разі наявності в дипломі будь-якої речовини перерив має текст українською мовою.
 In case of any differences in interpretation of the information in the diploma or supplement, the Ukrainian text shall prevail.

Українська вища освіта базується на Конституції України і складається із закладів України «Про освіту», «Про науку», «Про наукову і науково-технічну діяльність та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Національна система вищої освіти здійснюється за допомогою освітніх та науково-технічних програм на таких рівнях вищої освіти:

- підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень;
- науковий рівень.

Підготовчий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення загальної середньої освіти та професійної підготовки, спрямованої на набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-професійний) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Освітньо-професійний рівень вищої освіти передбачає завершення спеціалізованої середньої або практичної освіти, а також набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття спеціальних знань та практичних навичок, необхідних для виконання певних професійних обов'язків за вибраною спеціальністю.

Завершення вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання обов'язків вищої освіти або наукової програми, що є необхідним для продовження відповідного ступеня вищої освіти: магістрського бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва, доктора наук.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі системи магістрського бакалавра або магістрського спеціаліста визначається закінченням вищої освіти. Особа має право здобути ступінь бакалавра за умов наявності в її історії певного освітнього ступеня.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає завершення вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Атестат доцента (2019 рік)

Диплом магістра (2020 рік)

Додаток до диплома про вищу освіту
Diploma Supplement

Диплом / Diploma М20 № 142006 «31» грудня, 2020 року
Додаток / Supplement № 8593638 «31» грудня, 2020 року
(без диплома не дієвий)
(not valid without the diploma)

1. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИПУСКНИКА
INFORMATION ABOUT THE GRADUATE

1.1. Прізвище / Family name(s)
Козлов / Kozlov

1.2. Ім'я та по батькові / Given name(s)
Дмитро Олександрович / Dmytro

1.3. Дата народження (число/місяць/рік) / Date of birth (day/month/year)
09.10.1979

2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗДОБУТУ КВАЛІФІКАЦІЮ
INFORMATION ABOUT THE QUALIFICATION

2.1. Кваліфікаційні вимоги: ступінь вищої освіти, спеціальність (за необхідності – спеціалізація, освітня програма, професійна кваліфікація) / Qualification: Degree, Program Subject Area (if necessary Study program, Educational program, Professional qualification)
Ступінь вищої освіти: Магістр, спеціальність: Спеціальна освіта, освітня програма: Спеціальна освіта (Львівська Спеціальна психологія), професійна кваліфікація: Львівська Вищаща спеціальна педагогіка. Вчитель-логопед, Спеціальний психолог дошкільної та загальноосвітньої навчальних закладів / Master Degree, Program Subject Area: Special Education, Educational Program: Special Education (Speech Therapy, Special Psychology), Professional qualification: Speech Therapist, Teacher of Special Pedagogy, Teacher-Speech Therapist, Special Psychologist of Pre-school and Comprehensive Educational Institutions

2.2. Галузь знань / Field of Study
Освіта / Педагогіка / Education / Pedagogy

2.3. Назвування і статус навчального закладу (наукової установи), який (яка) виконував(ла) освітню програму та присвоїв(ла) кваліфікацію / Name and status of the higher education (research) institution delivered the study program and conferred the qualification
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. Державної форми власності.
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. State.

Освітньо-професійна програма Спеціальна освіта (Львівська Спеціальна психологія) за спеціальністю 016 Спеціальна освіта зареєстрована за рівнем вищої освіти (другий) магістерський (наказ МОН України від 27.02.2018 р. № 204) Educational-Professional Program Special Education (Speech Therapy, Special Psychology) in Program Subject Area 016 Special Education is accredited as Master's Degree (Order of the Ministry of Education of Ukraine, № 204, 27.02.2018)

2.4. Мовний навчання / Language(s) of instruction
Українська / Ukrainian

3. ІНФОРМАЦІЯ ПРО РІВЕНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ РАМКОЮ КВАЛІФІКАЦІЙ
INFORMATION ABOUT THE LEVEL OF THE QUALIFICATION

3.1. Рівень кваліфікації / Level of qualification
Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке персоніфіковане навчання та створення нових цілісних знань та/або професійної практики (8 рівень Національної рамки кваліфікацій) The ability to solve complex problems in the field of professional and/or research and innovative activity, that presupposes a deep re-thinking of existing and new integrated knowledge and/or professional practice (Qualification Level Eight in the National Qualifications Framework)

3.2. Обсяг навчання / Official duration of programme
1 рік 4 місяці, Завантажена форма навчання (90,0 кредитів ЄКТС)
1 year 4 months, Part-Time Form of Studies (90,0 credits ECTS)

3.3. Вимоги до доступу / Access requirements
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень - спеціаліст), за результатами успішних вступних іспитів. The first (bachelor) level of higher education (educational qualification level - specialist) after the results of entrance examinations.

4. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЗМІСТ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ
INFORMATION ABOUT THE CONTENTS AND OUTCOMES GAINED

4.1. Форма навчання / Mode of study
Діповий / Part-Time Form of Studies

4.2. Вимоги освітньої програми та результати навчання за нею / Programme requirements

Студент повинен виконати програму підготовки згідно навчального плану, який включає:

- теоретичне навчання (72 кредитів ЄКТС) по дисциплінам з області актуального знання (лекції, семінари, лабораторії та практичні заняття);
- професійно-практичне навчання (18 кредитів ЄКТС);
- наукову роботу (6 кредитів ЄКТС).

Learner must satisfy the programme requirements in the Programme Specification, which includes:

- Theoretical study (72 credits ECTS) for subjects of domain training (lectures, seminars, laboratories and practical studies);
- Practical of the Basic Training and Professional Pedagogical Training (18 credits ECTS);
- Graduation State Certification (6 credits ECTS).

Назва і зміст освітньої програми / Name and content of the programme

Цілі навчання / Learning objectives

- сучасні знання про сутність феномену діпового навчання, його структуру та властивості, а також місце у структурі вищої освіти;
- сучасні знання про сутність феномену діпового навчання, його структуру та властивості, а також місце у структурі вищої освіти;
- сучасні знання про методику, методологію, фреймворк категорій та процесів отримання та інтерпретації даних психологічного та педагогічного характеру в галузі спеціальної освіти;
- набуття даних про особливості психолого-педагогічної характеристики дітей з психофізичними дефектами;
- набуття знань про особливості психолого-педагогічної характеристики різних аспектів порушень, їх етіологію, механізми, симптоматику, класифікації та динаміку проявів за умов сучасного та інтегративного підходу в спеціальній освіті;
- набуття даних про особливості інноваційних технологій, інновацій в корекційно-педагогічній діяльності, перспективи спеціальної освіти;
- сучасні умови при організації спеціальності спеціальних технологій, інновацій в корекційно-педагогічній діяльності, перспективи спеціальної освіти;
- сучасні підходи до організації національної системи корекційно-педагогічного навчання та освітнього впровадження корекційно-педагогічної роботи;

Застосування знань і розуміння / Application of knowledge and understanding

- здатність опрацювати дані для діагностики, досліджувати динаміку психофізичного стану та мовної функції під впливом корекційно-педагогічної роботи та психолого-педагогічного дослідження в галузі спеціальної освіти;
- корекційно-педагогічну роботу та проводити психолого-педагогічне дослідження в галузі спеціальної освіти;
- виконувати завдання в галузі професійної діяльності;
- набуття вмінь в галузі професійної діяльності;
- набуття вмінь в галузі професійної діяльності;
- набуття вмінь в галузі професійної діяльності;

Формування суджень / Making judgements

- здатність співпрацювати з дітьми з порушеннями мови та мовної функції в межах дошкільного виховання;
- здатність співпрацювати з дітьми з порушеннями мови та мовної функції в межах дошкільного виховання;

Знання та розуміння / Knowledge and understanding

- Current knowledge of the phenomenon of disorganized development, its structure and properties, and also its place in the structure of education;
- Current knowledge of methodology, framework of categories and processes of obtaining and interpretation of data of psychological and pedagogical nature in the sphere of special education;
- Current data of psychological and pedagogical peculiarities of children with psychophysical defects;
- Current data of peculiarities of diagnosis and correction of speech pathology, application of common and instrumental means of special work classification and dynamics under condition of progressive and purposeful teaching and education;
- Current understanding of innovative direction of speech therapy technologies, innovations in speech correction-therapy activity, pedagogical practice of achievement of pedagogical research in the sphere of special education;
- Advanced experience in the sphere of correction-developing teaching and basic direction of correction-educational work;
- Current approaches to the organization of integral correction-developing teaching and basic direction of correction-educational work;

Application of knowledge and understanding / Applying knowledge and understanding

- The ability to obtain data for diagnosis, to investigate the dynamics of the psycho-physical state and speech function under the influence of correction-therapeutic work and pedagogical research in the sphere of special education;
- The ability to create the professionally-oriented data base; to use information technologies to solve experimental and practical tasks in the sphere of professional activity;
- The ability to study and analyse pedagogical advanced experience of teaching and educating children with speech pathologies;
- The ability to analyse psychological and pedagogical recommendations to train and educate children with speech pathologies;
- Knowledge of methods of differential diagnosis to determine the type of speech pathology and realize effective speech corrective-therapeutic activity;

Making judgements / Making judgements

- The ability to plan and carry out educational work at higher educational establishments;
- The ability to establish long-term cooperation with children of different psychophysical statuses on principle of contextual right;
- The ability to establish long-term cooperation with children of different psychophysical statuses on principle of contextual right;
- The ability to encourage a positive attitude to healthy way of life, prophylaxis of secondary and concomitant diseases for children with speech pathologies;

4.3. Детальні відомості про освітні компоненти та результати навчання за кожним з них (за необхідності – вказуючи складати Європейської кредитно-трансферної-накопичувальної системи, оцінки, рейтингів, балів) / Detailed information about the educational components and the learning outcomes, including European Credit Transfer and Accumulation System credits, grades, rating points, scores

№	Назва дисципліни / Course title	Години / Hours	Кредити ЄКТС / ECTS credits	Бали / Marks	Оцінка за національною шкалою / National grade	ЄКТС / ECTS
1	Інформаційні технології в освіті / Information Technologies in Education	90	3	95	Відмінно / Excellent	A
2	Діагностичний мислення при тяжких порушеннях мови / Speech Therapy Manage with Severe Speech Pathologies	120	4	90	Відмінно / Excellent	A
3	Діагностичний практикум / Speech Therapy Workshop	120	4	90	Відмінно / Excellent	A
4	Методи вибору дітей з спеціальними освітніми потребами / Methods of selection of children in special Speech Therapy institutions	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
5	Психолого-педагогічне регулювання мовно-комунікативної діяльності / Regulatory and documentary support of conational and speech therapy activities	120	4	90	Відмінно / Excellent	A
6	Основи психології освіти / Fundamentals of Pedology Education	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
7	Психодіагностика для осіб з вадами мовлення / Psychodiagnostics for People with Speech Impairments	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
8	Філософія освіти / Philosophy of Education	90	3	83	Добре / Good	B
9	Психологія школи / Psychology of School	120	4	90	Відмінно / Excellent	A
10	Актуальні питання інноваційного розвитку освіти / Actual Issues of Innovative Development of Education	90	3	82	Добре / Good	B
11	Актуальні проблеми педагогічної теорії та практики / Current Issues of Pedagogical Theory and Practice	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
12	Іноземна мова за професійним спрямуванням / Foreign Language for Professional Purposes	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
13	Основи інтеграції та інтеграційного підходу до професійної діяльності / Basics of professional integration and professional integration of people with speech impairment	120	4	92	Відмінно / Excellent	A
14	Професійно-педагогічна компетентність аспіранта / Professional Competence of Speech Pathologist	90	3	90	Відмінно / Excellent	A
15	Психологія освіти / Psychology of Education	90	3	82	Добре / Good	B
16	Психолого-педагогічні основи корекційно-педагогічної роботи / Psychological and Pedagogical Fundamentals of Corrective and Educational Work	150	5	98	Відмінно / Excellent	A
17	Аспірантська практика у ЗНД / Assistant practice in children institutions	60	2	90	Відмінно / Excellent	A
18	Виробничо-педагогічна практика з загальноосвітніх навчальних закладів / Production pedagogic practice in secondary schools / method bodywork	330	11	90	Відмінно / Excellent	A
19	Дослідницькі технології / Speech Therapy Technologies	120	4	77	Добре / Good	B
20	Дослідження з методикою викладання у ЗНД / Speech Therapy with Teaching methods in Children	270	9	90	Відмінно / Excellent	A
21	Методологія і методи спеціальних психолого-педагогічних досліджень / Methodology and Methods of Special Psychological and Pedagogical Research	120	4	90	Відмінно / Excellent	A
Підсумкова оцінка загальної кількості кредитів / Final state examination						
	Успіш кваліфікаційній освітній з фактовим навантаженням / Onl Qualification Exam in Professional Discipline	150	5	77	Добре / Good	B
	Всього кредитів / Total ECTS credits	2700	90	88,09	Добре / Good	B

4.4. Сфера оцінювання (Діповий з розподіленим оцінюванням) / Grading scheme (Differentiated with distributed grading)

Оцінка (за національною шкалою) / National grade	Min. бал / Min. marks	Max. бал / Max. marks
Відмінно / Excellent	90	100
Добре / Good	75	89
Задовільно / Satisfactory	60	74
Незадовільно / Fail	0	59
Національна диференціальна шкала / National differentiated grade		
Зарпкований / Passed	60	100
Не зарпкований / Fail	0	59
Шкала ЄКТС / ECTS grade		
A	90	100
B	82	89
C	74	81
D	64	73
E	60	63
F	55	59
F	1	34

Оцінка «Відмінно», «Добре», «Задовільно» встановлюється за підсумком оцінювання за диференціальним шкалою, за результатами екзамену, диференціальної роботи, усього рішень (рішень) і тези (диплома проект), work placements.

4.5. Загальна класифікація професійної кваліфікації / Qualification within the general classification of qualifications
Диплом / Diploma

Класифікація кваліфікації / Classification of qualification

Діповий з розподіленим оцінюванням / Differentiated with distributed grading

не менше 75 відсотків відведено оцінок «затримано» на предметі дисципліни та предметів дисципліни, з урахуванням «добрих» і «задовільно» в оцінюванні «Відмінно» за результатами державних іспитів.

Diploma with honors / Diploma with honors

не менше 75% of grades are "excellent" or "satisfactory" only, "excellent" grades for a state examination.

Діповий / Diploma

successful completion of a study programme

5. ІНФОРМАЦІЯ ПРО АКАДЕМІЧНИ ТА ПРОФЕСІЙНИ ПРАВА
INFORMATION ABOUT ACADEMIC AND PROFESSIONAL RIGHTS

5.1. Академічні права / Access to further studies
Право на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – ступінь доктора філософії / The Right to a Third (educational-scientific) Level of Higher Education - Degree of Doctor of Philosophy

5.2. Професійні права / Professional status
Робота за фахом логопеда. Викладач спеціальної педагогіки. Вчитель-логопед. Спеціальний психолог соціальних та загальноосвітніх навчальних закладів / Job Specialty Speech Therapist, Teacher of Spec Pedagogogy, Teacher-Speech Therapist, Special Psychologist of Pre-school and Comprehensive Educational Institutions

6. ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ
ADDITIONAL INFORMATION

6.1. Інформація про освітній навчальний заклад (наукову установу) (включено структурних підрозділів вищої освіти навчальний закладів, які надають освітні послуги) / Name of the higher education institutions. Duration of training
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, 01.09.2019–31.12.2020
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 01.09.2019–31.12.2020

6.2. Інформація про атестацію / Information on certification
Освітній комплексний кваліфікаційний екзамен / Compiled a Comprehensive Qualification Examination

6.3. Контактна інформація вищої навчальної закладу (наукової установи) (у тому числі галузь освітньої програми) / Contacts of the higher education (research) institution (including the information on the Head of Education program)

6.4. Інформація про попередній документ про освіту (віда документа, серія та рекстраційний номер) / Information about the previous document of education (type of document, registration number, name of institutions, date of issue)

Діповий магістр М18 №155242 від 31.12.2018 Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка / Master's Diploma M18 №155242, 31.12.2018 Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Інформація про підписання міжнародних документів про освіту
Information on the recognition of international education documents
Попередній документ про освіту виданий в Україні/ The previous document on education was issued in Ukraine

**7. ЗАСВІДЧЕННЯ ДОДАТКА ДО ДІПЛОМА
CERTIFICATION OF THE SUPPLEMENT**

7.1. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.2. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.3. Понад ініціала керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи

В.о. ректора
Acting rector

7.4. Печіть вищої навчальної заклади
7.5. Дата (день/місяць/рік)
Date (day/month/year)

**8. ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВИТИ
INFORMATION ABOUT THE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION**

Замовство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається із закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми та науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень;
- науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо розширеного знання та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної системи кваліфікації.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особливо теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетенцій, достатніх для проведення власних досліджень у галузі професійної та/або дослідково-наукової діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією досліджень та методологією наукової діяльності, здатність здійснювати своєчасного творчого мислення, здатність вирішувати наукові проблеми, а також розробляти та проводити наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає десятому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття компетенцій з розробки і впровадження методологій та методик дослідницької роботи, створення нових системно-творчих знань, знань передових технологій, розв'язання важливих наукових або прикладних проблем, які не мають національного або регіонального значення.

Здобуття вищої освіти на науковому рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особливо відповідної освітньої або наукової програми, що є відомою для проведення відповідного ступеня вищої освіти: молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/магістра мистецтва, доктора наук.

Науковий рівень вищої освіти передбачає на науковому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми, обов'язок становить 180-240 кредитів ЄКТС. Освітньо-науковий/освітньо-творчий рівень вищої освіти базується на освітньому ступені молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста і починається з другого ступеня вищої освіти. Особа має право здобувати вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повну повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти (науковою установою) з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми. Особа здобуває вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повні повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

Інформація про підписання міжнародних документів про освіту
Information on the recognition of international education documents
Попередній документ про освіту виданий в Україні/ The previous document on education was issued in Ukraine

7.1. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.2. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.3. Понад ініціала керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи

В.о. ректора
Acting rector

7.4. Печіть вищої навчальної заклади
7.5. Дата (день/місяць/рік)
Date (day/month/year)

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВИТИ
INFORMATION ABOUT THE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION**

Замовство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається із закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми та науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень;
- науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо розширеного знання та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної системи кваліфікації.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особливо теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетенцій, достатніх для проведення власних досліджень у галузі професійної та/або дослідково-наукової діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією досліджень та методологією наукової діяльності, здатність здійснювати своєчасного творчого мислення, здатність вирішувати наукові проблеми, а також розробляти та проводити наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає десятому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття компетенцій з розробки і впровадження методологій та методик дослідницької роботи, створення нових системно-творчих знань, знань передових технологій, розв'язання важливих наукових або прикладних проблем, які не мають національного або регіонального значення.

Здобуття вищої освіти на науковому рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особливо відповідної освітньої або наукової програми, що є відомою для проведення відповідного ступеня вищої освіти: молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/магістра мистецтва, доктора наук.

Науковий рівень вищої освіти передбачає на науковому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми, обов'язок становить 180-240 кредитів ЄКТС. Освітньо-науковий/освітньо-творчий рівень вищої освіти базується на освітньому ступені молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста і починається з другого ступеня вищої освіти. Особа має право здобувати вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повні повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти (науковою установою) з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми. Особа здобуває вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повні повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

HIGHER EDUCATION STRUCTURE
According to the Law of Ukraine «On Higher Education» from 01.07.2014 No 1556-VII

Higher education levels	Higher education degree/document which provides (scientific, degree)	Document on previous education which provides (scientific, degree)	Standard study period (years and load (ECTS credits))	Academic rights	National qualification framework**	EHEA** CYCLS
Initial level (short cycle)	Junior Bachelor (Bachelor diploma)	Secondary School Leaving Certificate (Attestat)	Educational and professional program - 120-150 credits	The right to obtain a Bachelor's degree	6 level	Short cycle of 1st cycle
The first (Bachelor) level	Bachelor (Bachelor diploma)	Junior Bachelor diploma, Junior Specialist diploma	Educational and professional program - 180-240 credits	The right to obtain a Master's degree	7 level	1 cycle
The second (Master) level	Master (Master diploma)	Bachelor Diploma	Educational and scientific program - 120 credits (research (scientific) component - not less than 30%)	The right to obtain a doctoral degree	8 level	II cycle
The third (doctoral) level	Doctor of Philosophy (Doctor of Philosophy diploma)	Master Diploma	Educational program - 300-360 credits	-	9 level	III cycle
Research level	Doctor of Science (Doctor of Science diploma)	Doctor of Philosophy diploma	-	-	10 level	-

** - ECTS - European Credit Transfer System | 1 credit ECTS = 30 academic hours. One year full-time study load equals approximately to 60 credits ECTS

** - National qualification framework: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/L341-2011-%D0%BF%D0%B7>

*** - EHEA - European Higher Education Area

HIGHER EDUCATION LEVELS DURING TRANSITION PERIOD

The last submission: for obtaining an educational qualification level of a Specialist was conducted in 2016; for obtaining higher education at the educational qualification level of a Junior Specialist is conducted in 2019; the preparation of Candidates and Doctors of Sciences, for the program, began before September 1, 2016, is continued within the stipulated terms. The diploma of the Candidate and Doctor of Sciences is issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine until December 31, 2020. This period may be extended for academic or social leave, military service or long-term illness.

Higher education levels	Higher education degree/document**	Entrance requirements	Study period (years and load (ECTS credits))	Access to further education	National qualification framework	EHEA** CYCLS
Academic level	Candidate of sciences, Candidate of sciences diploma	Master or Specialist diploma	1-3 years	Access to the 2nd academic degree	8 level	III cycle
Complete higher education	Specialist, Specialist diploma	Bachelor diploma	1-1.5 years, 60-60 credits	Access to Master and Candidate of sciences degree	7 level	II cycle
Complete higher education	Specialist of Medicine, Pharmaceutics, and Veterinary, Specialist	Secondary School Leaving Certificate (Attestat)	5-6 years	Access to doctoral studies (Candidate of sciences)	-	-
Complete higher education	Specialist of Medicine, Pharmaceutics, and Veterinary, Specialist	Secondary School Leaving Certificate (Attestat)	5-6 years	Access to doctoral studies (Candidate of sciences)	-	-
Complete higher education	Junior Specialist, Junior Specialist diploma	Basic Secondary School Certificate	2-3 years, 120-180 credits	Access to Bachelor programs	5 level	Short cycle of the 1 cycle

*** Higher educational institutions may accept students to the 1st course (with shortened term of studies) or to the 2nd course (with normative term of studies) on vacant places for related specialty for obtaining Junior Specialist degree.

** Correlation between the degrees in new structure and the previous one according to the Law of Ukraine «On Higher Education» from 01.07.2014

*** If you have a Specialist of Medicine, Pharmaceutics, and Veterinary, Specialist diploma, you must re-examine according to the Law of Ukraine «On Higher Education» from 01.07.2014

Інформація про підписання міжнародних документів про освіту
Information on the recognition of international education documents
Попередній документ про освіту виданий в Україні/ The previous document on education was issued in Ukraine

7.1. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.2. Понад керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи
7.3. Понад ініціала керівника вищої навчальної заклади або його уповноваженої особи

В.о. ректора
Acting rector

7.4. Печіть вищої навчальної заклади
7.5. Дата (день/місяць/рік)
Date (day/month/year)

**ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВИТИ
INFORMATION ABOUT THE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION**

Замовство України про вищу освіту базується на Конституції України і складається із закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми та науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень;
- науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо розширеного знання та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття особливо заглиблених знань та професійно орієнтованих навичок, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду та практичного застосування з метою виконання певних завдань, що передбачені для певних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної системи кваліфікації.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особливо теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетенцій, достатніх для проведення власних досліджень у галузі професійної та/або дослідково-наукової діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією досліджень та методологією наукової діяльності, здатність здійснювати своєчасного творчого мислення, здатність вирішувати наукові проблеми, а також розробляти та проводити наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає десятому рівню Національної системи кваліфікації і передбачає здобуття компетенцій з розробки і впровадження методологій та методик дослідницької роботи, створення нових системно-творчих знань, знань передових технологій, розв'язання важливих наукових або прикладних проблем, які не мають національного або регіонального значення.

Здобуття вищої освіти на науковому рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особливо відповідної освітньої або наукової програми, що є відомою для проведення відповідного ступеня вищої освіти: молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/магістра мистецтва, доктора наук.

Науковий рівень вищої освіти передбачає на науковому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми, обов'язок становить 180-240 кредитів ЄКТС. Освітньо-науковий/освітньо-творчий рівень вищої освіти базується на освітньому ступені молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста і починається з другого ступеня вищої освіти. Особа має право здобувати вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повні повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та передбачає здобуття вищої освіти (науковою установою) з результатом успішного виконання відповідної освітньо-наукової/освітньо-творчої програми. Особа здобуває вищу освіту на науковому рівні вищої освіти, якщо вона має повні повноваження в галузі відповідної спеціальності вищої освіти.

Диплом доктора наук (2021 рік)

ВГОЛОС ПРО СОКРОВЕННЕ

Олена КОЗЛОВА

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО СИНА

Мій дорогий сину, Дмитро Олександрович, ти виріс, увійшов до дорослого життя і миттєво згас – як спалах, як кульова блискавка, як ніким не очікуване виверження земної лави. Це та трагедія, яка змусила здригнутися увесь світ.

Ти завжди поспішав жити, прагнув бути кращим у всьому, жив на грані можливого, і це – твоя сутність, твоя інноваційність. Саме осмисленню інновацій, інноваційної культури особистості було присвячено значну частину твого наукового доробку.

Так стрімко жив, творив і залишив після себе добрий слід, сонячне сяйво, яке не давало злу проростати, сповідував ідею, що царство зла може відкинути кожен. Саме такому, як ти, Річард Бах присвятив невмирущий твір «Чайка на ім'я Джонатан Лівінгстон». Твоє життя – це протест проти свавілля, образ, людської нещирості й ненависті. Ти – тонкий ювелірник власного життєвого сюжету.

Найважливіше те, що ти віддав себе на алтар лікування своєї красивої донечки Анни, яка невинно постраждала при появі на світ від рук нечесних і фальшивих медичних працівників. Свою доньку ти не покинув, не забув, а складав їй віршики, пісеньки та любив її до безтями. Своїй сім'ї ти постійно віддавав тепло, любов і смиренно поклав собі на плечі тяжку хворобу Анечки.

Я – твоя мати, і все життя ти мене вчив. Ти – мій великий і щирий друг, мій непідкупний, суворий і справедливий експерт, мій одностудець і соратник. Все домашнє і професійне пов'язано з тобою. Ти ніколи ні на що не скаржився: ані на неймовірно тяжкий стан власного здоров'я, ані на взаємини з людьми. Завжди з твоїх вуст застережливо звучало: «Не роби різких, невважених оцінних суджень. Не піднімай сокиру війни». Ступінь твого милосердя важко оцінити, бо ти не тримав зла ані ні на кого. Дбав про спокій, рівновагу і гармонію.

Ти мав великий дар – бути щиро вдячним всім, хто супроводжував тебе у житті, хто допомагав у твоєму особистісному й професійному сходженні.

Я знаю, що ти щиро любив світ і всіх, хто тебе оточував, й хотів, щоб люди так само милосердно ставилися до тебе.

Дорога моя дитино, прости мені моє невміння стати матір'ю, яка б тебе зігріла, захистила від люті людської і не ставила нові й нові неосяжні планки і висоти у цьому нашому шаленому світі. Тобі не вистачало нашого родинного милосердя, тепла і затишку. Я це зрозуміла лише тоді, коли ти пішов.

Мій дорогий сину, ти хотів взяти на себе всі наші батьківські нікчеми і гріхи, все те, за що ми ще маємо відповідати, коли настане час.

Мій дорогий Дімочка Олександрович, ти завжди нам у родині ставив складні завдання. Але це останнє – те, що ти так тихо, неочікувано, зі свого ліжечка, пішов від нас – нестерпно тяжке і не під силу для нашого розуміння і нашого слабкого духу. Адже в сімейній скрині ретельно зберігається твоїм теплом зігріта бірочка з пологового будинку про новонародженого малюка Дімочку, нашого сина.

Кожна клітина тремтить, і сльози у батька і в мене не висихають. Пек у душі.

Я знала, що є таке слово – «скорбота», але тільки зараз я відчула і зрозуміла його сутнісний смисл і глибину його наповнення.

Дімочка, я благословляю кожну мить твого земного життя і дякую тобі, що ти є моїм Золотим Сином.

Ти – Промінь, у якого є початок, але немає кінця. Світи і зігривай людей, вони того потребують.

Твоя мама

Я, мати, стаю на коліна, схиляю голову й звертаюся до Господа і прошу винищити рукописання гріхів мого сина Димитрія, стишити неправду гордих, уклонитися від гірких спогадів лукавнующих і помилувати всіх, образених моїм сином, і всіх тих, хто його скривдив.

Господи, помилуй Твого раба Димитрія, позбав його вічної духовної смерті.

Нехай навіки згине пам'ять гріхів його, прости йому, Господи.

Тобі відомі всі його жалі і смутки.

Прийми в наших сльозах його каяття.

Господи, рая сладости сподоби раба Твого Димитрія.

Слава Тобі Господи, Слава Тобі.

Амінь

Сергій ПЕТЕН

*брат,
магістр адміністративного менеджменту*

МІЙ СТАРШИЙ БРАТ

Перше дитяче обличчя, яке зафіксувала моя пам'ять – це був мій брат Дімка. Різниця у віці зовсім незначна – півроку, але він завжди був – старший брат. І, як годиться, – брав мене під свій захист і опіку у складних життєвих обставинах.

Росли ми у чудовій родині. Наш прадід був довгі роки директором радгоспу на Донбасі, дід – директор держлісгоспу на Сумщині. Тому в хаті завжди – серветки, шкіряний диван, енциклопедії, фортепіано і книжки про ліс, землю і шахи.

Наші мамки – рідні сестри, Світлана і Олена – вчительки.

Завжди було сонячно і весело, ситно, тепло, духмяно вибарвлювало пиріжками, які майстерно випікали наші бабусі Євгенія та Люся, що жили поряд.

Нас завжди привчали до дисципліни і праці. То були тяжкі перехідні 90-ті роки для України, і наша родина для того, щоб вижити, придбала в селі хату і землю. Обробляли город, косили і збирали сіно, пасли гусей, корів, але при цьому гідно вчилися у кращих школах м. Суми.

У пам'яті з'являються його домашні театральні кукольні вистави. Сам писав сценарії п'єс, готував дерев'яні, ним вирізані лобзиком, персонажі, робив підсвітку, сцену – і починалося унікальне дійство. Збиралася вся родина, займали місця в умовній глядацькій залі відповідно до заздалегідь придбаних на виставу квитків. Дмитро – автор – мав успіх і був щасливий. Театр йому подобався. Якось він поділився, що не пішов до театального, щоб не засмучувати маму. А, можливо, шкода...

Брат – тонка натура – прекрасно малював. Писав короткі віршики, постійно грався римою. В його архівних блокнотах я знайшов:

Кошка

01.02.09	Носик, хвостик, ушко...
	Это кошка – Ксюшка...
01.02.09	Жили – были, не тужили.
	Все плохое – позабыли.

Ох, як же над Дмитром попрацював Господь, даруючи стільки талантів ...

Ми – родина – пророчили йому життя до 80 років, так сказали кардіохірурги в інституті імені Миколи Амосова, коли в 30 років йому вмонтували в серце клапан, тому ніхто не записував і не зберігав ті перли, які сипалися з нього. Здавалося, що все попереду, встигне зібрати і дати всьому лад. А от гірко помилилися ...

Мабуть, його вміння столяра мало відомо. Брат мав дар встановлювати дерев'яні конструкції як ювелір, з точністю до мікрона і при цьому зберігав гармонію і красу текстури дерева.

Дмитро в 11 класі класичної гімназії виборов друге місце на Всеукраїнській олімпіаді з математики у м. Севастополь (1996).

Завжди вражала здатність Дмитра логічно і швидко розкладати будь-яку проблему на частини і виділяти саме найголовніше. Брат мав енциклопедичні знання, чим завжди дивував пацанів-однолітків. Однак і старшим людям з ним було цікаво, бо був філософ, естет, романтик, тонка душа; знав ціну слова, відповідальності, мав великий дар – не засуджувати і не кидати ближнього, приймав світ без коректур.

Згодом ми почали освоювати неосяжні магістралі і сіли за кермо авто як перевізники. Мало хто міг зрівнятися з Дмитром як водій. Він був Шумахером – 1500 км за раз міг проїхати по ожеледиці не підводячись з водійського крісла. Брат був унікальним рибалкою. Мав талант кулінара: дивували його самса, плов, шашлики ... і при цьому постійні мудрствування.

Започаткував тривалу переписку зі знаменитим кулінаром світу Сталіком Ханкишиєвим, який давав йому поради і надсилав подаруночки за оригінальність Дмитрових рецептів.

Постійно брав участь у інтернетних шахматних турнірах, отримувал призи.

Брат жив на виснаження. А як у нього закохувалися дівчата!

Пригадую як у гімназії брат по-справжньому закохався в однокласницю. Це були лихі 90-ті роки. А змалечку у його свідомості було закарбовано – турбуватися про ближнього. Як міг, він виявляв дивовижну дитячу чесність, приділяв дитячу увагу коханій. Однак зародилася ідея – зробити їй подарунок. Грошей немає, школяр. Виникає у нього підприємницька ідея – посадити нам удвох у селі картоплю, зібрати врожай і продати. Отримані кошти поділити порівну. Так і зробили, працювали всі шкільні

літні канікули і отримали власні кошти. Дмитро «на свої» купив подарунок і відразу подорослішав. Я йому по-хлоп'ячому заздрих і водночас поважав.

Він навіть відслужив у армії, добровільно пішов з університетського стаціонара, отримав молодшого сержанта в комендатурі м. Києва, де в наряді зубними щітками ретельно драjali вхідні сходи близ станції метро Арсенальна. Там він освоїв і снайперську стрільбу.

Весь час у дорозі і на колосальній швидкості. Він бачив своїми очима смерть, а в очах був не страх, а втома. Втома від життєвого тягара, який ніс та не скаржився.

Дмитра з дитинства величали – професор. А от не встиг: захистив докторську, а атестат професора не взяв – поспішив і пішов.

Чому так швидко, Дімка, а? Куди ти побіг?

Бог не дав мені рідного брата, а Дімка став рідним, а наші мамки – рідні сестри – завжди були взаємозамінними.

Я тепер розумію, яке то було щастя – жити і рости в таких надійних і непідступних руках.

А ще ми з ним гніздилися в одній колисці, і соска, так нам розповідали, була одна на двох. Дімка смокче, а я кричу – він мені її швидко до рота направляє. Був малий, а вже мене любив і жалів. Так було і все наше подальше життя.

А тепер його не стало – порожнеча і холод. Обладную його могилу. Тепер є лиш я і моя тітка-мамка Ленка, сльози на очах.

Я та світла пам'ять про мого брата Дмитра.

Аліна СБРУЄВА

*доктор педагогічних наук, професор
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СПОГАДИ ПРО ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА: УЧНЯ, КОЛЕГУ, ЛЮДИНУ

Кожна людина виконує у своєму житті різні соціальні ролі і проявляє себе в них іноді достатньо суперечливо. Чим більш різнобічним є спілкування і взаємодія з людиною, тим більш повним і об'єктивним є уявлення про неї.

Осмислення місця в моєму житті Дмитра Олександровича Козлова, до якого спонукали трагічні події початку червня 2021 року, дозволяє говорити про нього як про учня, колегу, товариша та людину в цілому. Про учня, оскільки я мала честь бути науковим керівником його кандидатської та науковим консультантом докторської дисертації; про колегу – ми працювали пліч-о-пліч на кафедрі педагогіки вищої школи та менеджменту освіти й на кафедрі педагогіки; про людину – певний час я була свідком і навіть частиною його життя як сина, батька, чоловіка, брата, товариша, друга... Дмитро Олександрович, Діма, Дімочка був багато ким і багато для кого – був і є.

Співпраця наукового керівника/наукового консультанта зі своїм учнем – здобувачем кандидатського або докторського ступеня досить часто має суто діловий формальний характер, якщо обмежується тільки науковою роботою. Такий формат наукового керівництва знайомий і мені. Я не вважаю його хибним, оскільки маю численні свідчення його ефективності. Однак це не той формат, що мав місце у нашій співпраці з Дмитром. Формалізму тут у принципі не могло бути, свідченням чого є те, що Дмитро називав мене науковою мамою, або навіть науковою мамочкою. Я не можу дозволити собі написати це в лапках, оскільки в такому зверненні я не відчула жодної краплі вдавання, нещирості. Навіть інтонація, з якою Дмитро вимовляв ці слова, була напрочуд щирою і навіть ніжною. Не можу сказати, що я дуже часто спеціально зустрічалась з Дмитром для наукових консультацій. Консультативну функцію зазвичай виконувала Олена Григорівна, що у даній ситуації цілком природно. Іноді для обговорення наукових питань ми зустрічалися

втрюх, що було найбільш продуктивним. Важливим для розуміння сутності нашої наукової співпраці є те, що дисертаційні роботи Дмитра Олександровича (і кандидатська, і докторська) були безпосередньо пов'язані з його викладацькою діяльністю, із профілем роботи кафедри, на якій він працював. Тому співпраця у наукових розробках із завідувачем кафедри не була чимось дивним. Тим паче, що завідувач кафедри – твоя рідна мати. На мою думку, слід говорити про співробітництво Дмитра Олександровича та Олени Григорівни як про вияв науково-педагогічної династії, оскільки у роботах сина погляди професора Козлової у сфері педагогічної інноватики отримали суттєвого розвитку. Моя роль у цій «зв'язці» була допоміжною, хоча ми обговорювали принципові концептуальні ідеї, методологічні підходи, методику експерименту, тобто найважливіші аспекти наукових розвідок. Однак обговорення відбувалось не «з нуля», а на цілком осмисленому, розвиненому, опрацьованому етапі. Попередня робота здійснювалась у межах саме родинної співдружності. Дмитро завжди дуже ретельно готувався до консультацій, добре розбирався у складному переплетінні ідей, викладених у тексті, переконливо відстоював свою точку зору та логіку викладу.

Вартої уваги є якість попереднього захисту та захисту дисертаційної роботи мого учня. Хоча, чому я пишу про це в однині – «дисертаційна робота»? За п'ять років було захищено дві дисертації. Спочатку, у 2015 році, у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка було захищено кандидатську дисертацію на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки». Потім, у 2020 році, у рідному Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка було захищено докторську дисертацію на тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки». Як бачимо, дуже інтенсивна наукова праця. І це в той час, коли Дмитро мав інвалідність другої групи, що була наслідком перенесеної ще в 2011 році складної операції на серці у зв'язку з міокардитом. Однак, попри фізичний стан, Дмитро виконував усі вимоги та проходив усі процедури, пов'язані зі статусом дисертанта. Це сьогодні приходять думки: треба було б пом'якшити вимоги, адже Дмитру було фізично важко, він був знесилений.

У той час домінувала думка про необхідність відповідати стандартним вимогам і правилам. І тепер краєшся сумнівом: треба було зробити виняток ...

Однак не зробили. Уся дистанція до захисту була пройдена і захист теж відбувся за правилами. І впорався з усім цим Дмитро дуже достойно.

Ще раз підкреслю той факт, що напрям наукової роботи Дмитра Козлова не був випадковим, а визначався саме його викладацькими інтересами та інтересами науково-методичного забезпечення спеціальності, за яку відповідає кафедра. Як викладачу Дмитру Олександровичу доводилось щороку багато працювати над новими навчальними курсами, а це завжди вимагає суттєвих інтелектуальних та фізичних зусиль, оскільки курси ці викладалися, підкреслимо це, в рамках магістерських програм. Крім того, Дмитру завжди було цікавим викладання курсу «Педагогіка», керівництво курсовими роботами з цієї дисципліни. Не полишав він мрії і про викладання математики, оскільки це була його перша спеціальність і він був закоханий у математику.

Взагалі доцент Козлов Дмитро Олександрович любив живе спілкування зі студентами, вмів викласти навчальний матеріал нетривіально, творчо, спонукаючи слухачів до критичного осмислення запропонованих ідей, до дискусії.

Щодо ораторського дару та стилю Дмитра Олександровича, на думку прийшли спогади про його виступи на наукових конференціях, які наші кафедри проводили у співпраці. Слухати Дмитра завжди було цікаво, оскільки мислив він оригінально, що й цінується особливо у конференціальних промовах. В основу таких виступів було покладено широку ерудицію енциклопедичного характеру. І це не перебільшення, адже крім знання точних наук на рівні випускника фізико-математичного факультету, він набув професійних компетентностей у галузі психолого-педагогічних наук та менеджменту закладів освіти (викладав широке коло дисциплін магістерського рівня в обох сферах і сам мав відповідний магістерський диплом), корекційної педагогіки (отримав магістерський диплом у галузі корекційної педагогіки), філології (отримав магістерський диплом як учитель англійської мови), цікавився природничими науками (був закоханий у природу, прагнув зберегти життя кожної живої істоти, що зустрічалася на його шляху) тощо. І це «тощо» поставлено не для годиться, воно є

великим і містким. Наприклад, Дмитро майстерно і навіть певний час професійно водив машину та розбирався в автомобілі до тонкощів. До речі, як з водієм я мала справу з Дмитром неодноразово у ході моїх подорожей у Полтаву на засідання спеціалізованої вченої ради, членом якої я стала на запрошення професора Б. В. Года. Саме у ході цих подорожей я переконалась в енциклопедичному кругозорі Дмитра, в умінні цікаво та зі знанням тонкощів розповідати про різноманітні явища природи, міркувати про політичні, педагогічні й соціальні процеси у нашій країні та у світі в цілому. До речі, Дмитро неодноразово виступав і у ролі водія професора Б. В. Года у його візитах до нашої спеціалізованої вченої ради у 2014-2016 рр. і дещо пізніше. Нам відомо, що полтавський професор радо підтримував можливість спілкування з Дмитром під час таких поїздок.

Дмитро добре розбирався в кулінарії, вмів майстерно готувати багато страв. Зокрема, гарно йому вдавалися м'ясні страви, вмів працювати з тістом. Іноді жартома говорив, що хоче відкрити свій кулінарний бізнес.

Особливо хочеться згадати про Дмитра як сина Олени Григорівни та Олександра Миколайовича. Безумовно, це були лише спостереження їх взаємин «збоку» під час деяких робочих моментів або поїздок. Незаперечно, Дмитро був дуже відданим сином, готовим зробити все для підтримки своїх батьків. Найбільше у пам'яті залишився зовсім свіжий епізод, коли Діма четверо діб просидів біля ліжка хворого батька в лікарні у квітні 2021 року, коли з Олександром Миколайовичем трапився інсульт після вакцинації та виявився позитивний тест на Covid-19. У матері в цей час було двостороннє запалення легенів і Дмитро рятував всіх і відразу, наскільки вистачало сил. Батьків урятував. На себе сил не залишилось.

І ще одна роль Дмитра, яку я називаю подвижництвом – роль батька хворої на ДЦП дитини. Дмитро багато страждав стражданнями своєї Анечки, робив все можливе і неможливе, щоб покращити її стан, підняти на ноги. Це теж було дуже важко фізично і психічно. Хронічне недосипання поряд із хворою дитиною явно не сприяло підтримці сил. Однак кожен найменший успіх доньки батько сприймав з великою радістю і надією на краще. Завжди з усіх наших подорожей він намагався привезти «своїм дівчатам» щось смачненьке, порадувати їх своєю увагою.

Як бачимо, на долю цієї людини випало багато випробувань. І навряд чи я знаю про всі, або хоча б про половину цих випробувань, страждань, інтересів та уподобань. Зараз розумію, що мало спілкувалась з Дмитром. Прошу у нього вибачення, якщо не зуміла приділити йому достатньо уваги або підтримати у його справах.

Вічна пам'ять Дмитру і мужності його батькам.

З повагою, Сбруєва Аліна Анатоліївна

СЛОВО ПРО НАУКОВЦЯ

Віра ІЛЬЧЕНКО

*доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
завідувач відділу інтеграції
змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

СВІТЛО МОЛОДОГО НАУКОВОГО ЗЕРНА

Вкотре осмислюючи ідеї Довкілля, розумію і стверджую, що випадковість відсутня, а є система, зв'язок, взаємодія всього навколишнього, гармонія того, що наповнює і створює світ і формує його наукову картину.

Завжди були і будуть провідники системного знання. Але ми звикли до того, що це мають бути старші особистості, сивочолі мужі, збагачені потужним життєвим професійним і особистісним досвідом.

Однак, є й винятки, коли молоді, відкриті до змін особистості беруть на себе тягар просвітництва і вірного служіння царині науки й науковому слову.

Я хочу сказати про Дмитра Олександровича Козлова, легкого як хмаринка, незлобивого й розумного молодого науковця, якому судилося прийняти до рук диплом доктора наук, а через 9 днів – покинути Землю.

Чудо, подив, трагедія, яка нікого не залишила байдужим, хто почув про таку тяжку подію.

Давно знаю його матір – професора Козлову О. Г., бо у 90-х роках була рецензентом її однієї з перших книг в Україні з проблем педагогічної інноватики «Методика інноваційного пошуку вчителя». А ось у 2020 р. на моєму столі з'явився рукопис монографії її сина – Дмитра Козлова «Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теоретичні та методичні засади розвитку». З усією відповідальністю стверджую, що це є нове наукове знання, використання якого може допомогти саме сучасним керівникам шкіл вибудувати траєкторію особистісного і професійного сходження в мінливих соціально-економічних та освітніх умовах сьогодення.

Здавалося б, що моя життєва скриня щільно заповнена всілякими враженнями, але Дмитро здивував. Вразив останнім абзацем у передмові до власної монографії. Пише: «Автор смиренно схиляє голову перед Богом за всіляку підтримку. Висловлює подяку всім, хто щиро дарував частинку свого життєвого часу й ділився знаннями, що допомагало формулювати й технічно обробляти ідеї, подані у цій книзі».

Одним реченням виголосив сердечну вдячність всім і всьому, що є під силу лише Богом міченим особистостям.

Докторе наук Дмитре Олександровичу Козлов, Ти залишив добрий, світлий слід на Землі. Нехай святиться ім'я Твоє і пам'ять про Тебе не згасає. Переконана, що Твій науковий доробок і Твій професійний шлях підніме в просвітницьку дорогу тих, хто, не стигаючи втому, наполегливо здирається тернистими шляхами задля досягнення яскравих наукових вершин.

З повагою, Ільченко Віра Романівна

Марина ГРИНЬОВА

*ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
доктор педагогічних наук, професор,
заслужена працівник освіти України,
член-кореспондент НАПН України,
лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України*

НА СВІТЛИЙ СПОГАД ПРО ТАЛАНОВИТОГО ДИСЕРТАНТА

Невимовний смуток і печаль огортає душу кожного християнина, коли відходить у засвіти людина. Немає з-поміж нас тих, кому б не було складно пережити втрату рідних, близьких, колег. Особливий духовний біль відчувається, коли йдуть у засвіти молоді, сповнені життєвих планів і мрій колеги, учні. Було б добре сьогодні писати вітальну адресу до Дня народження Дмитра Олександровича Козлова, молодого вченого, докторську дисертацію якого мені випала приємна і відповідальна місія опонувати. Він – молодий, талановитий і перспективний дослідник, надзвичайно приємна, людяна, уважна та розумна особистість.

Дмитро Олександрович лише розпочинав власний самотійний шлях в науці. Та доля визначила інакше ...

Опонувати дисертацію молодого дослідника було приємно і цікаво. Я з гордістю слухала блискучий та логічно вибудований виступ Дмитра Олександровича, аналітичні та ємкі відповіді на численні запитання членів спеціалізованої вченої ради. У той час в мене не виникало жодного сумніву в підтвердженні завершеності та вагомої значущості опонованого дослідження. Більше того, можна було лише погордитися загальною ерудицією молодого вченого, його вмінням структурувати власні думки. У дослідженні Дмитра Олександровича відчувалася витриманість кожного слова, що вкрай рідко сьогодні зустрінеш й серед дослідників більш поважного віку.

Уважаю обов'язком декількома словами окреслити вагомий внесок Дмитра Олександровича у педагогічну науку. Його дослідження, що було присвячено пошуку оптимальних та ефективних шляхів розвитку інноваційної культури керівника закладу освіти, становить винятковий теоретично-практичний інтерес. Молодому досліднику, який, ґрунтовно проаналізувавши чинники, функції та структурні елементи інноваційної культури, вдалося посутньо вибудувати та обґрунтувати педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти. Особливий інтерес викликала запропонована Дмитром Олександровичем структурно-функціональна модель такої системи. Досліднику вдалося упорядкувати таку схему, яка всебічно та зрозуміло відображала його бачення вирішення порушеної у дисертаційній роботі проблеми.

У дослідженні, яке підготував Дмитро Олександрович, відображається ще одна винятково важлива відповідність: саме молодий дослідник вивчав інноваційну культуру особистості. Така кореляція дозволила реалізувати природний стан речей, адже насамперед молодь є джерелом і двигуном інновацій та оновлення світу. Таку відповідальну місію Дмитро Олександрович зреалізував у повній мірі.

Пишучи ці рядки, відразу думку огортає смуток і печаль. На жаль, Дмитра Олександровича вже немає зпоміж нас. Світ збіднів, адже в інший життєвий вимір перейшов молодий дослідник, який лише розпочинав самотійний життєвий і науковий шлях: молода людина, яка була сповнена життєвих і професійних мрій; молодий

фахівець, який був талановитим, творчим і надзвичайно динамічним викладачем, якого поважали і яким захоплювалися студенти. Невимовний жаль ...

Говорять, що пам'ять про людину в тому, що вона залишила, чим збагатила культуру і світ. Дмитрові Олександровичу, попри молоді роки, вдалося чимало. Він був люблячим батьком для донечки, дбайливим чоловіком, уважним сином, серйозним викладачем і скрупульозним науковцем. Надзвичайно багато Дмитро Олександрович зробив і для науки та культури. Вивчаючи педагогічно-філософський зміст інноваційної культури, він запропонував нові трактування понять, окреслював ефективні шляхи розвитку культури. Все це, без сумніву, матиме наукове продовження та нові інтерпретації. Вивчаючи культуру, Дмитро Олександрович власне й збагатив духовну скарбницю, актуалізував інноваційну природу сучасної культури.

Насамкінець. Висловлюю глибокі та щирі співчуття родині, а особіно – Олені Григорівні Козловій. Знаю Вас як надзвичайно професійного і працьовитого вченого. Саме Ваша динамічність, педагогічний талант та академізм були добрим прикладом для сина. Саме Ваші наукові надбання стояли у витоках професійної педагогіки в Україні. Знаю Вас як мудру та мужню жінку. Зичу знайти внутрішні духовні сили пережити непоправну втрату сина. Ви сповна виконали свій материнський обов'язок, виховали хорошого чоловіка, професіонала і патріота.

Світла і вічна пам'ять.

З повагою, Гриньова Марина Вікторівна

Сергій КЛЕПКО

*доктор філософських наук, доцент,
проректор з наукової роботи
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
ім. М.В. Остроградського*

СЛОВО-ЗГАДКА ПРО ДМИТРА КОЗЛОВА

Украї важко писати слово-згадку про молодого вченого Дмитра Олександровича Козлова – молоду людину, життя якої обірвалося на злеті. Цей зрив закреслив надії на реалізацію

повною мірою мрій родини – батьків, його матері і батька, його сім'ї, дружини і донечки...

Немає відповіді на болюче питання, чому лінія життя, дарована людині природою у її шляхові від щасливого народження до щасливої смерті, в одних людей кружляє цей шлях повністю, а в інших – обривається геть рано на початку шляху, на півдорозі, ще деінде у несподіваному моменті часу, але завжди занадто рано до запланованого Всесвітом закономірного фінішу людини...

Моя лінія життя перетиналися з Дмитровою дуже рідко, і я сподівався, що всі зустрічі попереду...

Спочатку було впровадження у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського результатів дисертаційного дослідження Козлова Дмитра Олександровича на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Вони використовуються у процесі викладання на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та є вагомим внеском у розвиток вітчизняної професійної освіти.

Дмитро напружено продовжував працювати над питаннями управління інноваційними процесами в освіті. Він здобув науковий ступінь доктора педагогічних наук, успішно захистивши докторську дисертаційну роботу «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки». Сподівався, що його докторська дисертаційна праця буде надалі ним розвиватися у нові необхідні реформування і перебудови в українській освіті...

Дмитро у своєму короткому житті мужньо та успішно долав численні проблеми як щодо свого особистого здоров'я, так і труднощі у лікуванні своєї дочки, до місця якого йому доводилося осилювати тисячокілометрові поїздки. Ймовірно, у цих випробуваннях і гартувався провідницький і дослідницький характер його особистості.

Втрата нами Дмитра особливо болюча для мене через обставини особистого знайомства з ним.

Це була спільна поїздка з Дмитром та його матір'ю, Оленою Григорівною Козловою, кандидатом педагогічних наук, професором, завідувачкою кафедрою менеджменту освіти та педагогіки

вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, у травні 2018 року на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Ідея провідництва в освіті України (XIX–XX ст.)» у м. Бердянськ.

Якби не добра воля Дмитра та Олени Григорівни підібрати мене в Полтаві по їх дорозі до Бердянська із Сум, то навряд чи я сам поїхав би на цю конференцію і не мав би уявлення про Бердянськ, українське місто, що зараз під російською окупацією зазнає неймовірних випробувань.

Та тоді, у 2018-му, ми були безтурботними і насолоджувалися дорогою через міста Дніпро, Запоріжжя, Мелітополь... Я то насолоджувався, а Дмитро за кермом відсапував усі складнощі тієї автотраси Суми – Бердянськ, бо по приїзду до Бердянська в машині було щось погнуте і підозріло калатало, і Дмитру довелося ремонтувати машину.

Якби не ця подорож із Дмитром, не мав би уявлень і про педагогічне осереддя України у Бердянському державному педагогічному університеті, що пам'ятає педагогічні новації Миколи Олександровича Корфа – видатного громадського діяча, публіциста, педагога-методиста, ревнителя народної освіти рідною мовою, фундатора земських шкіл у Запорізькій області. Ми з Дмитром із повагою зупинилися перед бюстом М. Корфа, встановленим у БДПУ, адже саме тут, у стінах тоді Бердянської чоловічої гімназії у червні 1883 р., був проведений під головуванням М. О. Корфа останній за його життя з'їзд народних учителів, свого роду тодішні курси підвищення кваліфікації.

На конференції у рамках фестивальных днів науки в університеті гостинно зустрічали науковців із різних регіонів України. Її організатором була кафедра менеджменту та адміністрування БДПУ, яку очолює знаний практик і теоретик освітнього менеджменту та педагогічної аксіології Василь Васильович Крижко.

Нам випала тоді унікальна можливість познайомитись особисто та встановити професійні контакти із народним вчителем України, членом-кореспондентом НАПН України, кандидатом педагогічних наук, засновником і директором Авторської М. П. Гузика експериментальної спеціалізованої I–III ступенів загальноосвітньої школи-комплексу № 3 у м. Южному Одеської області Миколою Петровичем Гузиком. Думаю, для дисертації Дмитра Олександровича, знадобилися думки з виступу Миколи Петровича, який,

зокрема, зазначив, що для українського суспільства проблема провідництва є проблемою № 1, оскільки провідник веде освіту або до успіху, або до невдачі. На питання про те, як змінити школу, щоб вона була потрібна дітям, Микола Петрович відповів так: *«Якщо в освіті впроваджуються інновації, які засновані на усталеній педагогіці та філософії, то нічого нового у школі не з'явиться. Треба змінити філософсько-педагогічну систему освіти!»*.

Запам'ятався мені й епізод, коли вдалося на годинку потрапити на пляж на Азовському морі, недалеко від знаменитого бердянського пам'ятника «жабі, що давить». Посміялися разом із багатозначної бронзової 250-кілограмової статуї жаби, що тримає два мобільні телефони, пачку грошей, і оперезана масивним золотим ланцюгом, а своїми жаб'ячими сідницями притискує чотири людські голови: чоловіка, жінки, старого і дитини. Пам'ятник споруджено ніби з метою позбутися в нашому житті тотальної заздрості і жадібності, глитаїв-чиновників і корупціонерів-бізнесменів, які утискають наш народ. Хоча, на думку Дмитра, це пам'ятник швидше безкарності останніх і мовчазної лояльності народу до них...

Була травнева весна, ми зайшли на пісок міського пляжу і знайшли місце, щоб присісти-прилягти на сонечку. І тут Дмитро мене здивував. Він розпочав на обраному нами місці пляжу енергійно вибирувати у пакет недопалки та інше сміття, рясно накидане у пісок, і мав бойовий настрій очистити майже весь пляж... Я здивувався, бо в мені сидить скепсис Карпа Кайдаша щодо безкрайої праці на благо спільноти – «Хіба я здурів, щоб гори розкопував»... А Дмитро був готовий прибрати пляж! Я зрозумів, що така людина здатна навести порядок не лише на бердянському пляжі, а й навколо себе всюди – вдома, в університеті, у місті, в суспільстві. Висока практична екологічна свідомість і компетентність Дмитра були, на мою думку, синтезом управлінської компетентності та інноваційної культури, тих чинників, які так необхідні народу і формування яких творчо досліджував доктор педагогічних наук Дмитро Олександрович Козлов.

Я розумію, що молодий вчений-педагог запам'ятався своїм учителям і викладачам, студентам, що його дисертаційна праця буде цитуватися і що роки, які йому не щедро дарувала доля, він провів гідно і його внеском в історію української педагогічної науки можуть пишатися батьки, колеги, учні.

Його життя розпочиналося, а його здатності та інтелект обіцяли розкриття нових горизонтів... На жаль, не судилося.

Світлі спогади про Дмитра і повага до його слідування високим ідеалам життя і науки до кінця житимуть у моєму серці.

Спочивайте з миром, Дмитре Олександровичу.

Вічна пам'ять Дмитру... Щирі співчуття рідним і колегам.

З повагою, Кленко Сергій Федорович

Андрій ТКАЧЕНКО

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І. А. Зязюна
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ТЕ ВАЖЛИВЕ, ЩО ЗБЕРЕГЛА ПАМ'ЯТЬ...

Моє знайомство з Дмитром Олександровичем Козловим відбулося лише після того, як я мав честь ввійти до складу спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. При цьому спілкуватися з його мамою, Оленою Григорівною, ми почали за декілька років до того – я допомагав отримати рідкісні закордонні макаренкознавчі видання одній із її аспіранток. Про те що у Олени Григорівни є син, який теж активно займається наукою, я почув від професора Полтавського національного педуніверситету Бориса Васильовича Года.

При першій нашій зустрічі мене особливо вразили очі Дмитра Олександровича – доброзичливі, трішечки сумні з помітним відбитком пережитих страждань. Він привітався, сором'язливо посміхнувся, подивився з щирою теплотою та повагою до нового знайомого. Вже пізніше я дізнався, що Дмитро Олександрович не просто щира і порядна людина, а ще – вірний чоловік, люблячий батько та неймовірно турботливий син. Його зворушлива відданість і любов до матері, природна чуйність, глибина почуттів завжди привертали мою увагу, хоча всі ці прояви його особистості можна було побачити лише в результаті уважного спостереження – недемонстративність переживань була сталою рисою, ба більше – частиною вдачі цієї людини.

Особливо багатим на спілкування став для нас 2018 рік – ювілейні заходи з нагоди 130-річчя з дня народження Антона Макаренка – фігури знакової як для Полтавського, так і Сумського педагогічних вишів. У той рік Полтава продовжила свою традицію щорічних авторитетних міжнародних наукових форумів і з успіхом провела XVII науково-практичну конференцію «Макаренківська концепція підготовки вчителів у контексті вітчизняних та світових тенденцій розвитку педагогічної освіти». Серед своїх шанованих гостей ми тоді з радістю вітали маленьку, але представницьку сумську делегацію: професорів Аліну Анатоліївну Сбруєву і Олену Григорівну Козлову, яких супроводжував Дмитро Олександрович.

Наступного дня вже я став гостем наукової конференції Сумського педуніверситету – «Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття». Гостинні сумчани організували широкоформатне наукове дійство із залученням педагогічної громадськості України, авторитетних дослідників слова і справи видатного просвітника, відвідуванням меморіальних місць. Завдяки чудовій організації конференції, а також безпосередній участі у її проведенні ректора університету професора Юрія Олеговича Ляного, мені вдалося не лише опинитися в центрі захоплюючого наукового дискурсу, але й уперше побачити маленьку батьківщину Макаренка – місто Білопілля. Упродовж усіх ювілейних заходів – і в Полтаві, і в Сумах, і в Білопільлі – Дмитро Олександрович завжди був десь поруч, готовий надати допомогу в будь-якій справі, навіть своєю спокійною і доброзичливою посмішкою непомітно створював відчуття психологічного комфорту, вносив урівноваженість у метушливу атмосферу урочистого заходу.

Не можу забути день захисту Дмитром Олександровичем його докторської дисертації в спеціалізованій вченій раді Сумського педуніверситету – добротного дослідження на вельми актуальну для сьогоденного освітнього менеджменту тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки». Взагалі більш драматичного і напруженого захисту не пам'ятаю, хоча бачив їх не один десяток. Тоді навіть режим онлайн не зміг приховати того грандіозного напруження, сили волі, з якими долала свій фізичний дискомфорт ця людина.

Ми знали, що така ключова для будь-якого здобувача подія співпала із значним загостренням хвороби Дмитра Олександровича. Мені подумалося: чи всі із дисертантів здатні на подібні відчайдушні зусилля на шляху до мети, чи кожен є настільки стійким і послідовним у своїх наукових прагненнях, щоб, ризикуючи всяку мить навіть втратити свідомість, все ж уміти зберігати стрункість мовлення і глибину думки?

Напевно, згадалося далеко не все, що варто було б сказати. Зараз, пишучи ці рядки, я зовсім по-іншому, навіть несподівано для себе сприймаю людину, якій вони присвячені. Намагаюсь ще і ще раз згадати її обличчя, почути голос, відтворити в пам'яті обставини нашого спілкування. Від гарної людини завжди залишається багато: тепло душі, світло очей, добра слава...

З повагою, Ткаченко Андрій Володимирович

Олександра МАРМАЗА

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри наукових основ управління
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛІТ

Гірка новина літнього ранку громом увірвалася у життя всіх тих, хто знав, любив, поважав Дмитра Олександровича Козлова та мав нагоду працювати разом з ним. Він пішов, не попрощавшись, на злеті, не долюбивши, не реалізувавши свої задуми. Йому назавжди залишилось 41...

Важко знайти слова втіхи, коли зупиняється серце людини, проте світлі спогади про того, хто залишив по собі добрі справи та чесно прожив своє життя, завжди будуть сильніші, ніж смерть! Для нас він живий і десь поблизу, у серці та спогадах. Душа завжди жива, вона все знає і бачить, як ми нині страждаємо, сумуємо, пам'ятаємо.

Я мала нагоду познайомитись із Дмитром під час його роботи над кандидатською дисертацією «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки».

Дмитро написав та надіслав до ХНПУ імені Г. С. Сковороди монографію «Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування» (Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 208 с.). Результати монографічного дослідження, що полягають у з'ясуванні сутності управлінської компетентності викладача вищої школи, у теоретичному обґрунтуванні моделі її формування, в окресленні методичних рекомендацій щодо реалізації розробленої моделі були апробовані на науково-практичних конференціях, наукових та методичних семінарах у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди. Результати наукових пошуків здобувача, що відображені у монографії та низці його наукових публікацій, дістали схвалення й підтримку викладачів кафедри наукових основ управління, використовувались у процесі викладання педагогічних дисциплін.

Я мала честь бути офіційним опонентом Козлова Дмитра Олександровича під час захисту дисертації «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дисертант переконливо довів, що необхідність перегляду стилю та характеру управління вищою освітою висувають на передній план проблеми підвищення професіоналізму викладачів вищої школи. Не викликало жодних заперечень, що отримані наукові результати дослідження розширюють наукові уявлення про застосування програмно-цільового підходу до вдосконалення навчального процесу у закладі вищої освіти та використання моделювання в освітній, професійній підготовці фахівця.

Наша плідна співпраця з Дмитром знайшла продовження у двох спільних публікаціях (1. Мармаза О. І., Козлов Д. О. Тезаурус теорії управління у контексті професійної підготовки майбутнього керівника закладу освіти. *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук праць*. Полтава: Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2018. Випуск 22. С. 124–129. 2. Мармаза О. І., Козлов Д. О. Інновації в управлінні закладом освіти у контексті гуманістичного підходу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. № 4 (88). С. 289–299).

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди став базою для проведення подальшого науково-педагогічного дослідження, під час якого перевірялася ефективність теоретично обґрунтованої та розробленої Дмитром Олександровичем структурно-функціональної моделі системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти під час навчання у магістратурі зі спеціальності 073 «Менеджмент» за освітньою програмою «Управління навчальним закладом». Запропонована дисертантом система розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти сприяла підвищенню рівня знань, умінь і навичок студентів щодо власної інноваційної управлінської діяльності, їх закріплення у зразках і нормах управлінської поведінки. Дмитро неодноразово брав участь у науково-практичних конференціях та семінарах з проблем менеджменту освіти, які проводились кафедрою наукових основ управління.

Ми усі раділи успішному захисту його докторської дисертації «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» та планували співпрацю у майбутньому. За декілька днів до того, як Дмитра не стало, ми з ним вирішили ще написати спільну статтю. Не судилось...

Молодий, розумний, амбітний, толерантний, з чудовим почуттям гумору... Таким Дмитро назавжди залишиться у моїй пам'яті.

Нехай тобі, Дмитре, буде тепло і затишно у Божих обіймах.

З повагою, Мармаза Олександра Іванівна

Руслан БАСЕНКО

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з
науково-педагогічної роботи,
міжнародної та грантової діяльності
Полтавського інституту економіки і
права ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»,
докторант Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

«БЛЖЕ́НИ КРО́ТЦЫИ: ЯКШ ТІИ НАСЛѢ́ДАТЬ ЗѢ́МЛЮ»¹: СПОГАДИ НА СВІТЛУ ТА ДОБРУ ПАМ'ЯТЬ ПРО ДМИТРА КОЗЛОВА

Упродовж розгортання історичного часу людство утверджується в думці про визначальну роль Учителя і Наставника в життєстверджуючому поступі особистості. Учитель передає життєвий досвід, допомагає оволодіти вже відомим людству знанням, спрямовує до творчості, а інколи – й життєвого подвигу, словом – робить все те, що уможливорює досягнення відомої ренесансної максими про «олюднення» індивіда. Інколи молодій людині таланить по життю й вона стає учнем справжнього Майстра. Такою життєвою перемогою можу поділитися і я. Життя подарувало мені можливість бути учнем, а згодом й колегою світлої пам'яті професора Бориса Васильовича Года.

Про переданий ним досвід і практику можна ділитися годинами. Відомо, що центральним лейтмотивом з-поміж багатьох вимірів всебічної особистості Бориса Васильовича була його особлива увага до людей і до спілкування. Здавалося, що коло людей, з якими спілкувався і співпрацював, яким співпереживав і допомагав, якими захоплювався і пишався, яких вчив і спрямовував Борис Васильович, було безмежним. Тому, працюючи поряд із професором, я мав честь познайомитися з багатьма його колегами, відомими вченими, педагогами, творчими, неординарними, приятними людьми, особливе місце серед яких зайняв світлої пам'яті Дмитро Олександрович Козлов.

Сьогодні пам'ять чітко згадує наше знайомство на кафедрі всесвітньої історії та методики викладання історії alma mater. Борис Васильович з гордістю представив своїх гостей із Сум. Із властивою

¹ Євангеліє від Матвія 5:5.

лише йому інтонацією та розмовним стилем Борис Васильович мовив: «Олена Григорівна Козлова – провідний методолог педагогіки, професор і взагалі одна з небагатьох на Сумщині, та й Україні, хто «щось» знає і розуміє в педагогіці». Добре знайомі з Борисом Васильовичем колеги знають, що його «щось знає» означало найвищий академічний рівень, найвищу оцінку. Далі професор продовжив: «Дмитро Олександрович, молодий дослідник і молодий батько. Хороший хлопець». Так я познайомився з родиною Козлових.

Того дня були розмови про дорогу з Сум до Полтави, обговорення вражень від дисертації, яку опонувала Олена Григорівна, щире спілкування про життєві справи. Говорять, що перше враження про людину – визначальне. Познайомившись з Дмитром Олександровичем, я відразу схопив себе на думці: як цікаво він поєднує в собі виняткову скромність і дотепність, простоту і особливу уважність, вміння слухати співрозмовника і не бути байдужим до предмету обговорення. Коли Борис Васильович говорив про показові здобутки тогочасного докторанта Дмитра Олександровича, відчувалося, що гість не звик до надмірних похвал, а був надзвичайно скромною, навіть сором'язливою особистістю, але, як свідчила розповідь про його дослідження – надзвичайно вольовою, працьовитою, наполегливою людиною, грамотним і професійним фахівцем.

Із перших рядків моїх спогадів видно, що моя пам'ять про Дмитра Олександровича багато в чому пов'язана із пам'яттю про Бориса Васильовича. Маю зізнатися: це не лише через те, що саме завдяки спільній справі з професором я познайомився з родиною Козлових. Можливо надто амбіційно, але я все ж інтуїтивно я відчуваю й свій обов'язок хоча б частково «спроєктувати» й спогади, які б мав Борис Васильович, адже з Дмитром Олександровичем їх пов'язувала не лише науково-професійна спільна діяльність, але й дуже особливі приятельські, почасти батьківські взаємини.

Згадую, що вони годинами могли спілкуватися під час наших неодноразових відвідин Сумщини або ж під час зустрічей в Полтаві. Борис Васильович дуже пишався життєвим подвигом Дмитра Олександровича, по-особливому співпереживав його життєвим випробуванням, говорив, що в розмовах з ним він не завжди відчував, що старший за віком. Бориса Васильовича вражала життєва мудрість, глибокий розум, аналітика і розважливість Дмитра.

Далі, як я вже зазначав, ми багато разів зустрічалися з Дмитром Олександровичем в Сумах і Полтаві. Борис Васильович часто запрошував мене, тодішнього аспіранта, супроводжувати його на засідання спеціалізованої вченої ради в Сумському педагогічному університеті, ми спільно брали участь в наукових заходах, конференціях, екскурсіях. Під час таких відвідин ми часто спілкувалися з Дмитром Олександровичем. Він захоплено розповідав про свої наукові дослідження, цікавився моїми думками щодо його наукової проблематики. Тема докторської дисертації Дмитра була справді злободенною та актуальною. Він вивчав інноваційну культуру управління в сфері освіти. Мені, як історику з філософською спеціалізацією, було досить цікаво, адже Дмитро аналізував зміст таких фундаментально-міждисциплінарних понять як «культура», «інновації», «освіта», «управління». Між рядків його розповідей можна було побачити не лише професійного дослідника з аналітичним складом розуму, але й молоду людину, яка мала велике і нестримне бажання працювати, відчувалося, що його мотивацією є не лише результат та професійні здобутки, але й сам процес наукової творчості. Він намагався встигнути якомога більше ...

Упродовж років знайомства з родиною Козлових було чимало гарних і приємних спогадів. Вони часто запрошували до Сум, ми співпрацювали в науковій і освітніх сферах. Із щирою вдячністю згадую добрий відзив на автореферат моєї кандидатської дисертації Олени Григорівни. По-особливому зацікавився моєю специфічною темою дослідження (гуманістична педагогіка молодіжної політики ордену єзуїтів) й Дмитро Олександрович. Він запитував про методи роботи учителів-єзуїтів з молоддю, досить далекоглядно стверджував про «інноваційність» ордену єзуїтів у ранній Новий час, говорив, що навіть деякі аспекти моїх розповідей використав у своєму докторському дослідженні.

Після відходу Бориса Васильовича у засвіти наше спілкування з родиною Козлових не припинилося. Приємно відзначити, що професорка Олена Григорівна запрошувала мене провести відкриту лекцію для магістрантів Сумського педагогічного університету, а Дмитро Олександрович доброзичливо і гостинно частував смачним обідом. Миті тодішнього спілкування запам'яталися на все життя.

На жаль, життєвий шлях Дмитра Олександровича трагічно обірвався. Він, сповнений творчих задумів, життєвих планів і мрій, пішов за одвічну межу. Осиротіла родина – донька, дружина, мати і

батько. Окремо хочеться звернутися до мами – Олени Григорівни. Знаю і відчуваю, що для Вас осиротів увесь світ. Спостерігаючи, як Ви піклувалися й переймалися життєвими перемогами і проблемами сина, можна було бачити приклад справжньої материнської любові. Відразу згадуються старозавітні «Суди Соломона» та його історія про суперечку двох жінок щодо одного сина. В образі справжньої матері, яка погодилася віддати сина іншій жінці заради збереження його життя, викристалізовується Ваше любляче материнське серце.

Звертаюся до Бога з молитовними проханнями, щоб Він дав Вам сили, стійкості духу та витримки, допоміг здолати нестерпний біль втрати найріднішої людини, не дав втратити віру в життя.

Нехай Бог оберігає душу Дмитра Олександровича. Світла йому пам'ять і вічний спокій.

З повагою, Басенко Руслан Олександрович

Наталія ГОД

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри всесвітньої історії та
методики викладання історії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

З роками, все болючішими стають звістки про те, що хтось із знайомих, а тим більше близьких, йде у засвіти. Особливо боляче, коли це молода людина у розквіті сил. Таким «новинам» не хочеться вірити... І все здається, що це якась помилка або сон... **8 червня 2021 року...** ніяк не хотілося миритися з тим, що сталося з Дмитром...

З Дмитром Козловим я познайомилася завдяки своєму чоловіку, Борису Васильовичу Году, професору Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, який тривалий час був членом спеціалізованої вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Із сумськими колегами в Бориса Васильовича склалися доброзичливі, дружні стосунки й вони потурбувалися, аби дорога з Полтави до Сум і назад була комфортною. На цьому шляху досить часто мого чоловіка супроводжував Дмитро. Молодий чоловік став не просто приємним співбесідником, а й багато в

чому однодумцем і товаришем досвідченого професора. Борис Васильович щиро захоплювався молоддю, яка мала величезну жагу до життя, плекала любов до науки, відкриттів, а ще прагнула зробити цей світ кращим – добрішим, щасливішим, наповненим любов'ю та світлом розуму. Саме таким був і Дмитро.

Дорога... Вона має дивовижну властивість – може бути довгою і важкою, а може бути короткою і легкою. І тут, багато залежить від того, хто з тобою поряд. Якщо пригадати історію мого чоловіка, дорога між Полтавою та Сумами була дуже легкою та швидкоплинною, зокрема і тому, що розмови з Дмитром були цікавими та щирими. Вони говорили годинами... Обговорювали наукові дослідження, новини педагогічного життя, культури, події в Україні та світі. Поступово між досвідченим Борисом Васильовичем та молодим Дмитром виникли довірливі стосунки. В розмови стали вплітатися роздуми про особисті життєві ситуації, тривоги, радощі та надії. Борис Васильович часто ділився своїм досвідом, давав мудрі життєві поради та настанови. Але й сам був уважним до думок і поглядів молоді, зокрема й Дмитра.

Пригадую декілька особистих зустрічей із Дмитром Козловим. Худорлявий, скромний, навіть трохи сором'язливий. Привітна посмішка, добрий, відкритий, глибокий погляд. Мені здавалося, що він знає ціну кожній краплині життя. Він прагнув бути радістю і щастям для мами, союзником і другом для батька, опорою для молодого дружини й донечки.

Його серце – добре та чуйне, щедро дарувало любов близьким та рідним, і прагнуло щастя ...

Таким бачить Дмитра моя уява, сформована з розповідей мого чоловіка, Бориса Васильовича Года та вражень від декількох коротких зустрічей, які зберегла пам'ять.

З повагою, Год Наталія Володимирівна

Тетяна ГЕРАЩЕНКО

*кандидат філософських наук, доцент
Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ*

СПРАВЖНІЙ ПЕДАГОГ-НОВАТОР (СПОГАДИ ПРО ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА)

Наше знайомство з Дмитром Олександровичем відбулось на засіданні Школи педагогічної майстерності у Сумській філії Харківського національного університету внутрішніх справ, де він прочитав кілька лекцій на тему «Застосування інноваційних технологій у вищій школі».

Дмитро Олександрович – молодий учений, доктор педагогічних наук, витончений інтелектуал – поводив себе просто й щиро, жодним жестом і висловлюванням не підкреслюючи власних професійних знань та вагомість своїх наукових здобутків. Присутніх вразив шарм цієї людини – науковця, який позбавлений будь-яких сумнівів, упевнений у висловлюваних думках, переконливий і відвертий.

Викладацька аудиторія зацікавлено слідувала за науковою думкою доповідача, заглибившись у проблематику запропонованого циклу лекцій. Промайнула думка, що перед нами – справжній педагог-новатор, який має власний погляд на організацію навчального процесу у вищій школі, орієнтуючись на проблеми сьогодення, демонструючи при цьому власну індивідуальність і внутрішній духовний світ.

На мою думку, Дмитро Олександрович належав до тих молодих учених, для яких наука стала своєрідною філософією життя. Його науковий доробок є цьому підтвердженням. Спілкування з Дмитром Олександровичем сприяло налагодженню міцних ділових стосунків між нашими закладами вищої освіти та відповідними кафедрами.

Він був доброзичливою, щирою людиною. Вважаю, що саме така риса характеру властива людям, закоханим у свою професію і які знаходяться у постійному науковому пошуку. Дмитро Олександрович залишив після себе ауру простоти, щирості, оптимізму, любові до життя...

З повагою, Геращенко Тетяна

Надія ЧАЙЧЕНКО

*доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України*

ЗВОРОТНИЙ ВІДЛІК ЧАСУ

10 червня 2021 р. вранці біля під'їзду будинку на Троїцькій я проводжала Дмитра Олександровича. Були квіти, сусіди, колеги з позначкою тяжкої скорботи на обличчях. Але не лунали крики, стогін, плач. Пек, біль і душевна вирва була закарбована в душі і на обличчі його матері – Олени Григорівни. Все було надзвичайно урочисто і стримано. Саме така атмосфера точно віддзеркалювала земний шлях Дмитра Олександровича.

Я мала можливість на зворотному шляху додому, йдучи по Троїцькій, у своїй уяві наче кінокамерою прокрутити назад мені відомі сторінки його життя. Виявилось, що нас багато чого об'єднує.

Мої дитячі роки пройшли на Псельській і Троїцькій. Дмитро Олександрович був патріотом своєї Дзержинки (Троїцької), закінчив класичну гімназію; я, його мама і тітка Світлана також вийшли з тих стін. Нас вчили одні й ті самі вчителі, стежки шкільного двору і його сходи – це процес нашого становлення в юні роки. Це була та школа, яка вчила всіх нас міцно стояти на ногах, багато й несамовито працювати й поважати себе і навколишній світ.

Познайомили нас з Дмитром Олександровичем університетські стіни і атмосфера потужного неперервного творчого пошуку в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Олена Григорівна, мама Дмитра, постійно й відважно працювала в університеті і саме таку модель поведінки і повсякденного викладацького поступу сповідував її син Дмитро.

Якось я дізналась, що Дмитро, який закінчив фізико-математичний факультет, вступив до аспірантури. Однак на дорозі стала перешкода – кардіооперація, в 32 роки отримав інвалідність. Але ж не зупинився, не розгубився і через три роки успішно захистив кандидатську дисертацію. Я пригадую його попередній звіт на докторському науковому семінарі про хід дисертаційного дослідження. Вийшов до трибуни худорлявий, блідий, молодий чоловік, який впевнено і переконливо доводив присутнім отримані результати. Видавало його хвилювання лише тремтіння в голосі.

Однак в його промові звучала вдячність всім, хто йому допомагав, і він дуже тепло відгукувався про студентів, взаємодія з якими дозволяла верифікувати отримані наукові результати.

Дмитро вже тоді засвідчив високий рівень академічної культури і поваги до наукового тексту. Стала цікавитися про причину його такої фізичної немічі і виявилось, що на його руках хвора донечка, догляд і виховання якої забирає багато його енергії, сну і часу. А ще і його батько потребує постійної уваги, бо також пройшов через інститут М. Амосова.

Такі складні життєві умови ... Однак він не зупиняється і починає без стаціонара докторантури писати докторську дисертацію.

Неймовірна сила духу, боротьба з власною неміччю, необхідність заробляти на сім'ю і наукові публікації та виявлення жагучого бажання жити.

Бог допоміг йому підготувати виструнчену, логічну і красиву дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Були щасливі його рідні, його мама, професор Олена Козлова, бо було розвинуто ідею, започатковану нею у 90-х роках – педагогічна інноватика. Я знала, що Дмитро Олександрович підтримував тісні контакти з науковою елітою України і мав з багатьма відомими вченими спільні наукові праці.

Здавалося, що попереду нові наукові висоти, власна наукова школа, блискуча кар'єра, але ...

Дуже рано покинув цей світ. Переконана, що його дослідження не пішло разом з ним, а буде слугувати його учням, колегам та системі магістерської підготовки керівників закладів освіти.

Я йду вулицею Троїцькою і дякую їй за те, що випестувала такого красунчика і несамовитого підкорювача життєвих піків.

На цій вулиці він у пологовому будинку народився і саме ця вулиця в Троїцькому храмі достойно і урочисто провела доктора наук Дмитра Олександровича Козлова в останню Путь; було Велике Свято – Вознесіння Господнє.

Господи, прийми душу Дмитра і прости йому всі життєві гріхи, адже ти, Господи, милостивий.

З повагою, Чайченко Надія Натанівна

Василь КРИЖКО
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та адміністрування
Бердянського педагогічного університету

Шановні колеги, друзі. Ранком 1-го вересня дивлюся на фото своїх близьких друзів. Всі прекрасні! Всі особливі!
Так сталося, що Мати і Син розняли руки й стали по краях. Розірвалося коло. Коло життя.
Однак, як каже Мати - життя продовжується. Дмитро Олександрович з нами. Навіки. В нашій пам'яті.
Нехай новий навчальний рік прибуде до Вас з новими успіхами взаємоповагою та шаную.
Завжди Ваш Василь Крижко.

Валентина СТАТІВКА

*доктор педагогічних наук, професор
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА У ДОРОБКУ Д.О. КОЗЛОВА: НАВЧАЮ ТОГО, ЧИМ САМ ВОЛОДІЮ

*Пам'яті молодого науковця,
доктора педагогічних наук Д.О. Козлова*

Тримаю в руках монографію Д.О Козлова «Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку» [5], читаю і думаю про те, як багато зроблено молодим науковцем за такий невиправдано короткий життєвий шлях ...

Молодого науковця цікавило дослідження інноватики в педагогіці, адже одна з найстаріших наук є чутливою до змін у суспільстві. Інформаційний характер суспільства потребує не лише оволодіння інформаційними технологіями, а й цілою низкою компетентностей, що вимагають інноваційної культури педагога.

Працюючи у вищому навчальному педагогічному закладі, Дмитро Олександрович мав на меті розробити ефективну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. І зазначена мета майже досягнута: створено низку посібників для викладачів і студентів, розроблено методичні матеріали для втілення створеної ним системи формування інноваційної культури керівника закладу загальної середньої освіти, захищена докторська дисертація із зазначеної тематики... Але зробити він міг би ще більше, тому що торкався у своїх наукових працях значно ширшого кола педагогічних проблем: практики підготовки менеджерів освіти, теорії і технології інноваційного розвитку вищої освіти, самореалізації пізнавально-творчого потенціалу особистості в інноваційній освіті, в евристичній освіті та ін. Наявність у такому молодому віці семидесяти семи праць, опублікованих як у фахових виданнях України, так і у закордонних наукових виданнях, засвідчує не лише працьовитість науковця, а й неординарні здібності Д.О. Козлова.

Не можна висвітлити усі грані доробку молодого науковця у одній статті, але торкнутися окремих властивостей підходу до наукового дослідження молодого вченого буде доцільним. Заслугує на увагу і глибоку повагу аналіз і узагальнення змісту наукових понять, котрі підпадають у зону наукових інтересів Д.О. Козлова.

Візьмемо до уваги основні поняття дисертаційного дослідження доктора наук. Глибоко розуміючи, що «розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти є педагогічною системою, якій притаманні властивості системи за структурою (цілісність, неадекватність, структурність, ієрархічність); за цілями та функціями (цілеспрямованість, синергійність, ієрархічність, емерджентність); за ресурсами та особливостями взаємодії з зовнішнім середовищем (комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність)» [5, с. 5], науковець певен, що розробка такої системи базується на позитивних здобутках створеної теоретичної бази, вітчизняного та зарубіжного досвіду. Один із аспектів теоретичного компоненту дослідження науковця передбачає уточнення основних дефініцій понять *інновація, культура, інноваційна культура, інноваційна культура особистості, інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти*. Саме тому у його працях приділяється увага ретельному аналізу поняттєво-категоріального інструментарію дослідження, що базується на принципах науковості, об'єктивності, комплексності й логічності.

Кожне поняття аналізується в парадигмі, що в комплексі охоплює сучасні зміни у досліджуваній галузі; аналіз відбувається з огляду на домінування у різний часовий період тих чи інших концепцій. Наприклад, осмислюючи історичний досвід теоретико-сміслового збагачення поняття «культура», науковець зазначає і появу низки культурологічних концепцій, що висвітлювали різні його сторони: натуралістичної, аксіологічної, раціоналістичної, теологічної, емотивістської, технологічної, теорії культурологічного символізму, персоналістичної, субстанційної, інформаційно-семіотичної тощо [5, с. 30]. У працях Д.О. Козлова спостерігається всебічний аналіз смислової структури понять у хронологічній послідовності: від М.Т. Цицерона, С. Пуфендорфа до науковців, які подають визначення з позицій методології діяльнісного підходу П. Гуревич [2], Н. Хамітов [8], З. Гіптерс [1] та ін. Цей же підхід

науковця спостерігаємо і під час розгляду смислу поняття «інноваційна культура», але він пропонує власне бачення більш точного аналізу, запропонувавши його здійснення на мікро- і макрорівнях. На думку науковця, мікрорівень передбачає розвиток особистісної інноваційної культури суб'єкта, а саме формування таких якостей особистості, як комунікативність, креативність, здатність до самоосвіти, інноваційна поведінка, соціальна активність, співробітництво та співтворчість, здатність до швидкої адаптації, рефлексія, творча та інтелектуальна активність, вміння знаходити й користуватись інформацією, винахідливість, розвиток готовності та здатності до інновацій, критичне сприйняття інформації, здатність працювати в команді та навички соціалізації. На макрорівні (вчений тут поділяє думку Карамаликової [3, с. 327]) інноваційна культура представлена такими її суб'єктами, як населення міста, країни, континенту, яке має позитивне налаштування до новацій, сприймає умови конкурентного середовища та бере активну участь у виробництві й поширенні нового продукту.

Д.О. Козлов вдало переосмислює та презентує актуальний для досягнення мети дослідження теоретичний матеріал: він не просто викладає проаналізоване, а подає саме те, що відтворює різні позиції науковців, але ті, які детермінують зміст базового поняття і можуть змінити його, наповнити новими елементами. Так, наприклад, у тлумаченні Мікловди (2017) він фокусує увагу на тому, що існують універсальні елементи, які мають бути наявні на всіх рівнях: культура інформаційна (побудова й наповнення баз даних, оперативність пошуку та об'єктивність змісту інформації); культура технологічна (вміння й бажання застосовувати нові технології, технологічний прогрес); культура креативу (передбачення необхідності та доцільності появи нових ідей і потреб); культура поведінки (здатність до комунікації та встановлення ділових і професійних взаємин); культура управління інноваціями (ризикованість, вміння перетворити нові знання на економічні вигоди) (2017, с. 19). Позиція Б. Лісіна впливає на доповнення змісту поняття: «інноваційна культура» – це культура життя, де основною мотивацією вчинків людини є прагнення до оновлення, створення та реалізації нових ідей, а суб'єкти мають морально-психологічну здатність до сприйняття інновацій, їхньої підтримки та широкого

впровадження [7, с. 51-52]. Л. Холодкова акцентує увагу на інноваційній культурі як сфері духовного життя людини, яка відображає її ціннісну орієнтацію, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях, навичках і нормах поведінки та яка забезпечує сприйняття нових ідей, готовність і здатність до підтримки й реалізації новацій у всіх сферах життя [9, с. 82–83]. Збагачується зміст поняття і законодавчими документами, що вдало подаються дослідником, та являють собою перехідний «місток» від поняття «інноваційна культура» до поняття «інноваційна культура особистості», оскільки тлумачиться як складник інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості й суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах (Україна. Закони. Про пріоритети інноваційної діяльності в Україні).

Всебічний аналіз сучасних підходів до тлумачення змісту базових понять [6; 10]. надають підставу науковцю уточнити й презентувати власну позицію, сутність якої полягає у тому, що поняття «інноваційна культура особистості» розуміється як динамічна характеристика, яка полягає в готовності, здібності та здатності людини до створення, сприйняття, поширення й верифікації інновацій, а також передбачає володіння такими ключовими якостями, як творчість, інтуїтивність, ризикованість, амбіційність, сміливість і далекоглядність» [5, с. 36]. Власний науковий досвід Д.О. Козлова склав умови для виявлення оригінальних характеристик, що складають зміст поняття: «Інноваційна культура особистості включає в себе як творчі здібності, так і засоби обмеження: норми моралі, здатність прогнозувати наслідки нововведень, особисту відповідальність. Інноваційна культура виконує роль захисного фільтра культури загальної» [5, с. 36].

Власне автор статей, монографій, дисертації Д.О. Козлов показав себе як людина, яка володіє інноваційною культурою, про що засвідчують сучасна методологія його дослідження, методи пошуку інформації та отримані результати, про які ми скажемо лише у зазначеному ключі досліджуваної проблеми. Кропіткий і всебічний аналіз базових понять став основою для створення моделі інноваційної культури установи, моделі інноваційної культури керівника закладу освіти. Створена науковцем модель

інноваційної культури керівника закладу освіти залучає такі складові: когнітивну, що охоплює професійні знання, творче мислення, кваліфікацію, досвід, уміння й навички; креативний потенціал, тобто інтелектуальний капітал, який формує інноваційні знання, творче мислення, кваліфікацію, генерує інноваційні ідеї для реалізації інноваційного процесу; ціннісно-мотиваційну, що синтезує різного роду цінності, потреби, інтереси, стереотипи інших суб'єктів інноваційної системи; поведінкову, що узагальнює інноваційні типи суб'єктів інноваційної системи в інноваційному процесі [4, с. 15].

Ми торкнулися лише однієї грані властивостей молодого науковця як дослідника, але навіть зазначене дає підставу стверджувати, що Д.О. Козлов належить до категорії науковців, що володіють інноваційною культурою, що створили базу для розвитку інноваційної культури педагогів, майбутніх керівників навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Гіптерс, З.В. (2006). Культурологічний словник-довідник. Київ: ВД «Професіонал».
2. Гуревич, П.С. (2001). Культурологія. Москва: Гардарики.
3. Карамаликова, Н.В. (2015). Инновационная культура как образовательная парадигма. Теория и практика общественного развития, 20, 326-328.
4. Козлов, Д. О. (2020). Теоретичні та методологічні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка.
5. Козлов, Д. О. (2020). Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка.
6. Козлова, О.Г., Миленкова, Р.В. (2007). Інноваційна культура: сутнісні характеристики. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка.
7. Лисин, Б.К. (2008). Инновационная культура. Инновации, 10(120), 49-53.
8. Хамитов, Н., Холодкова, С. (2006). Философский словарь. Человек и мир. Київ: КНТ, Центр учебной литературы.
9. Холодкова, Л.А. (2006). Инновационная культура субъектов высшего профессионального образования. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена, 1, 78-84.
10. Шумакова, О.А. (2008а). Акмецелевые стратегии самосовершенствования инновационной культуры личности в процессе профессионализации. Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена, 81, 289-297.

ЗГАДКА ВЧИТЕЛІВ ПРО УЧНЯ

Сергій КУРБАТОВ

*доктор філософських наук, професор
професор кафедри соціології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана*

ПАМ'ЯТІ ДМИТРА КОЗЛОВА

16 листопада 2021 року я вперше виступав на міжнародній конференції, яка була присвячена пам'яті мого колишнього учня. Сказати, що був тоді шокований новиною про передчасну смерть Дмитра Козлова – це лише приблизно передати ту жахливу суміш відчуттів болю, жалоби, несправедливості. Дуже сумно, коли так рано нас покидають молоді, розумні, талановиті постаті. Доля іноді надто жорстоко закриває завісу життя, забираючи кращих.

Згадую середину 90-х років минулого століття. Після закінчення у 1994 році історичного факультету тоді ще Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка, я пішов працювати вчителем історії та правознавства до своєї рідної класичної гімназії. Це була важка у фінансовому відношенні, але у той же час чудова пора прогресивних змін, сподівань на краще майбутнє та трохи максималістських очікувань, що власними зусиллями ти можеш багато чого змінити і у собі, і навколо себе. Впевнений, що всі, хто вчився та працював тоді в гімназії, пам'ятають особливу інтелігентну та творчу атмосферу, відчуття свободи та взаємної поваги, відкритості світу. Дмитро був серед тих старшокласників, яким мені довірили викладати історію, одним з учнів мого першого і єдиного випуску 1996 року. Він органічно входив у чудову інтелектуальну, культурну та духовну мозаїку, що склалася на той час у класичній гімназії. Мені особисто імпонувала його здатність критично сприймати історичний матеріал, такий собі імідж іронічного інтелектуала – можливо, саме завдяки цим якостям він у подальшому обрав наукову та викладацьку стежу.

Востаннє я зустрічався з Дмитром у 2016 році, на святкуванні 20-річчя випуску класичної гімназії. У святковій та емоційно насиченій метушні ми встигли лише коротко переговорити – здавалося, попереду так багато часу... Потім у програмі однієї з

конференцій побачив, що Дмитро Козлов вже доктор наук, тож порадів за колегу, подумав, що варто якось зустрітися, поздоровити колишнього учня. Та, на жаль, не судилося... Покійся з миром, Дмитро – світла пам'ять!

З повагою, Курбатов Сергій Володимирович

Ольга БАКЛЯК

Класний керівник 11 класу (1996 рік випуску)

Класична гімназія

м. Суми

Швидко летять роки, залишаючи лише спогади про радісне і сумне, щасливе і гірке, про добро і любов, про мрії та сенс життя.

Нікому, я вважаю, не можна заздальгідь уявити, як складеться доля, які випробування чекають людину. Життя змінюється, змінюється людина...

Я не бачила Діму 20 років з моменту закінчення ним гімназії. Наша зустріч відбулася влітку 2016 р. разом з іншими випускниками. Як вчителя, мене цікавить доля моїх учнів.

У школі Діма був жвавий, іноді різкий, критичний до себе та інших, відстоював завжди свою точку зору.

20 років змінили його, і це боляче відчуло моє серце. Зовні спокійний, виважений, розсудливий. Але відчувалось, що на його долю випало немало випробувань та терпіння, відповідальність, вміння долати перешкоди. Ми згадували безтурботні шкільні роки з незабутнім останнім дзвоником та чарівною музикою шкільного вальсу.

Моє серце відчуло, як Діма ніжно, турботливо згадував маму, хвилювався за дружину і здоров'я дитини. Щоб у родині було все добре, Діма прагнув багато працювати, досягати вершин у своїй професії.

Але життя складається не завжди так, як мріє людина. Воно залишає людину саме тоді, коли вона мріє жити, працювати.

Я відчула, як нелегко складалась доля Діми. Але він зробив все, що зміг.

З повагою, Бакляк Ольга

Жанна ЧЕРНЯКОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СПОГАДИ ПРО Д. О. КОЗЛОВА – УЧНЯ ТА КОЛЕГУ

Неможливо повірити та змиритися з тяжкою втратою молодої людини – мого колеги Дмитра Олександровича, а в минулому – мого улюбленого учня – Дмитрика. Наше перше знайомство відбулося багато років по тому, коли розпочалася моя педагогічна діяльність у класичній гімназії, коли мене було призначено у дев'ятий клас куратором. Якщо пригадати цей рік, то на думку спадають найбільш яскраві та пам'ятні події того періоду.

Доля подарувала мені щастя зустріти на життєвому шляху розумного, допитливого, талановитого, доброго, щирого та відкритого учня – Дмитра. Я добре пам'ятаю допитливі очі, гострий розум та гумор, чуйність свого учня.

Серед інших Дмитра вирізняла принциповість, широкий кругозір і практична кмітливість, бажання допомогти іншим.

Мене завжди дивувала його виваженість, неординарний і критичний погляд на життя, вміння комплексно бачити проблему і знаходити правильні шляхи її вирішення.

Через багато років ми зустрілися з Дмитром Олександровичем під час проведення конференції вже як колеги в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Він спитав мене: «А ви пам'ятаєте мене? Я Дмитро Козлов.» Безумовно, я впізнала ці незабутні очі та погляд. Моє серце було переповнено почуттям гордості за свого учня. Наскільки щирим та відвертим було наше спілкування після конференції!

Пригадую виступ Дмитра Олександровича на міжнародній конференції «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи», яка відбувалася в нашому університеті 3 роки тому. Його доповідь вирізнялася ґрунтовністю, креативністю, нестандартними аргументами, яскравими порівняннями, а найголовніше – гумористичним забарвленням власних аргументів. При цьому Дмитро Олександрович вдало поєднував широку ерудицію, інтелігентність, особисту скромність, доброзичливість, надзвичайну тактовність стосовно колег та студентів.

Особливе місце у житті Дмитра Олександровича займала любов і повага до своєї родини. Сімейні цінності відігравали важливу роль у його становлення як особистості, так і майбутнього науковця. А ще Дмитро Олександрович завжди був людиною слова, нікому не давав порожніх обіцянок, а те, що обіцяв, виконував неодмінно. Він – інтелігент та інтелектуал з критичним мисленням, справедливий, вимогливий і дисциплінований. Він – генератор ідей, які втілені в його справах і справах його студентів, які їх продовжують і ще будуть впроваджувати в науку та життя.

Однак не проходить і дня, щоб я не згадувала добрим словом свого учня та колегу Дмитра Олександровича. Про нього можна із упевненістю сказати: він пройшов своєю дорогою по землі до своєї планети у космосі, віддавши всі сили своїй сім'ї, близьким людям та рідному університету.

Я вдячна Богові, що на моєму життєвому та професійному шляху зустрілася така Людина як Дмитро Олександрович. Але з нами залишилися принесені ним у світ наукові знання, тепло і світло його душі, доброта серця. Гірко усвідомлювати, що його немає поряд...

З повагою, Чернякова Жанна Юріївна

Світлана ПЕТРЕНКО

*кандидат фізико-математичних наук, доцент
декан фізико-математичного факультету
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка*

ЗГАДУЮ З ГОРДІСТЮ

Перше знайомство. Сумський державний педагогічний університет, корпус фізико-математичного факультету, 2 поверх, деканат. Зустрічаю знайому колегу Олену Григорівну, яка на той час працювала заступником директора обласного інституту післядипломної освіти Сумської області. Поряд з нею – хлопчина, якого вона відрекомендувала як Дмитра, студента 1-го курсу Академії банківської справи. Захоплений сферою фінансів студент Дмитро на той час зрозумів, що це не те, чим він може і буде займатися, реалізовувати свій потенціал.

Мама (Козлова Олена Григорівна), друзі, знайомі не могли зрозуміти Дмитра у зміні вишу і зміні вектору вибору майбутньої

професії. А вибір його був – педагогічний університет, фізико-математичний факультет, спеціальність: вчитель фізики.

Але занадто активний мозок його був переповнений проблемами зміни свого бачення майбутнього.

Дмитро мав залізну волю, його неможливо було відговорити від свого вибору. Вибір зроблено, і Дмитро стає студентом 2 курсу фізико-математичного факультету, спеціальність: Фізика.

Студентські роки. Маючи дуже гарні шкільні знання, він успішно ліквідував академічну різницю в програмах і став одним із найкращих студентів факультету. Це був цікавий студент, який весь час шукав шляхи самовираження, створював свою власну філософію, за якою і продовжував жити, проникаючи в закони миротворення.

Коло друзів. Дмитра часто називали везунчиком долі. Він дуже добре розумівся на людях. Друзів у нього було достатньо, але він був до них вимогливим. Потім найближчим другом стала його дружина. Він став відмінним чоловіком і зразковим батьком. У сім'ї Дмитро був відповідальним і надійним, його донька – це його життя.

Професійна діяльність. Дмитро був трудоголіком. Заради сім'ї і достатку готовий був дуже багато працювати над собою. Підтвердження цього: в 40 років – доктор педагогічних наук.

Захист докторської дисертації в такому віці – це гордість для сім'ї, факультету, університету, а головне – утвердження себе. Він повірив, що він може, і довів це.

Як викладач Дмитро відповідальний, знаючий, цікавий аудиторії, креативний. Дмитро став хорошим викладачем, бо він любив свою родину і з шаною ставився до тих, кому викладав.

Як науковець – уже зайняв відповідний щабель на рівні українських та міжнародних науковців в галузі своїх досліджень.

Але життя – це віртуальний човен, на якому досить багато вітрил, і в будь-який момент він може перевернутися.

Світла пам'ять, Дмитро.

З повагою, Петренко Світлана Віталіївна

Олександр СТАДНИК

*кандидат фізико-математичних наук, доцент
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СИЛОВІ ЛІНІЇ ЕЛЕКТРИЧНОГО ПОЛЯ, ЩО ІДУТЬ У БЕЗМЕЖНІСТЬ

Якщо перегорнути сторінки життя років на двадцять назад, то вдивляючись в кожен день і час, можна згадати багато фрагментів та подій минувшини, обличчя студентів. Чомусь пригадалась перша лекція з електромагнетизму. Зима, рідний фізико-математичний факультет, перша пара, аудиторія 349, яка заповнена студентами майже повністю. Студентам трохи прохолодно.

Тема заняття пов'язана з вивченням електричних зарядів та полів, їх основних характеристик, а також демонстрацією основоположних експериментів, які лежать в основі фундаментальних законів електромагнетизму. Немовби усе сприймається більшістю студентів добре.

Але, коли дійшло до розгляду закону збереження електричних зарядів, виникли, дивлячись по очах студентів, деякі труднощі в його сприйнятті. І це ж після того, як записали основні поняття, формулювання закону, формули в інтегральній та диференціальній формі.

Колективно вирішили спробувати модельно візуалізувати його. Усі заряджені діелектричні палички, клаптики паперу з зарядами поклали на демонстраційному столі. Треба було охопити ці позитивні і негативні, вільні та зв'язані заряди замкнутою поверхнею, через яку ітиме потік вектора напруженості електричного поля. Якою ж поверхнею охоплювати електричні заряди? Це заздалегідь не передбачалось. Де вона?

Довелось просити студентку в оранжевій куртці, яка помилково спробувала на занятті в'язати берет на подарунок своєму похреснику, накрити ці заряди тим беретом.

– А де ж силові лінії, які пронизують його?

Три спиці вона проткнула в різні сторони через берет, візуалізуючи ними умовні силові лінії. Аудиторія схвально загуділа.

– А як ще можна це продемонструвати?

На першому ряді, разом із симпатичними дівчатами, сидів невеликого зросту бідовенький студент з проникливими очима.

- А можна я? – запитав дозволу він.
- Треба!

Студент миттєво схопив свій модний фетровий капелюшок попільнястого кольору, підбіг до демонстраційного столу і накрив ним електричні заряди.

- Так не видно ж силових ліній! – почувся голос з аудиторії.
- Вони ж невидимі, ідуть від зарядів у безмежність, або приходять з безмежності, створюючись ними, – спокійно і толерантно відреагував студент. – А охоплювати заряди можна довільною замкнутою поверхнею. Ми ж тільки що це записали!
- Молодець!
- Як звати?
- Діма, Дмитро Козлов.

Ось такий фрагмент першого знайомства з Дмитром пригадався. Потім колективно довели теорему Остроградського-Гауса, використовуючи попередні уявлення.

Дмитро завжди міг розв'язати будь-яку задачу на практичних заняттях. Ще й із задоволенням намагався пояснювати своїм товаришам у групі. Його усі поважали за товариську та надійність. Він був особливим студентом.

А на останньому курсі Дмитро виконував актуальну, дуже цікаву та важливу дипломну роботу, пов'язану з будовою і фізичними основами дії електромагнітної бомби. Він чітко формулював цілі, виділяв головне, визначав пріоритети. Було повне розуміння того, що захист держави є найважливішою функцією кожного громадянина.

Його очі радісно світилися, коли планували дослідження, чи обговорювали результати. Ця робота, при комплексному завершенні проєкту, може вирішувати такі задачі:

- стратегічне стримування ворожої агресії;
- дезорганізація систем управління військами та зброєю противника;
- зниження ефективності його наступальних дій;
- забезпечення панування в повітрі шляхом ураження засобів протиповітряної оборони та ін.

Дмитру вдалось успішно виконати та захистити цю інноваційну роботу. Зауважимо, що наприклад США лише через півтора десятиліття прийняли «Стратегію захисту країни від загроз,

пов'язаних з електромагнітними імпульсами та збудженням геомагнітного поля».

Отож, не дивлячись на скромність результатів науково-педагогічного доробку студентського дослідження, слід відмітити вклад Дмитра. Зокрема, в актуалізацію проблематики використання електромагнітних імпульсів для оборонних цілей.

Подякуємо і його батькам, які запалили любов до знань, до безмежного світу в його очах.

З повагою, Стадник Олександр Дмитрович

Олена МАРТИНЕНКО

*кандидат фізико-математичних наук, доцент
доцент кафедри математики,
фізики та методик їх навчання
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ДІМА, ДМИТРО, ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ...

Наше знайомство з Дімою відбулося на першому курсі фізико-математичного факультету. Осінь...На той час були прочитані майже всі лекції з математичного аналізу і, здавалося, що засвоїти цей теоретичний матеріал буде досить важко. Проте він не просто вивчив складну математичну теорію, а й вільно володів нею, застосовував при розв'язуванні практичних завдань.

Дмитро Козлов вирізнявся гнучким розумом, гарним логічним мисленням, особливим сприйняттям математики. Коли студенти в групі не розуміли матеріал, то Діма із задоволенням пояснював його. Він був дуже щирим і толерантним у стосунках (хоча іноді сперечався, а іноді й не погоджувався), з повагою ставився до своїх одногрупників, але завжди мав власну думку, відстоював свої погляди.

Серед товаришів у групі найбільш дружні стосунки були з Микитою, їх об'єднувала любов до математики. Вони мали спільні інтереси, разом готувалися до іспитів, іноді дещо конкурували, але завжди підтримували один одного. Складалося враження, що ці хлопці можуть розв'язати будь-яку задачу.

Свій перший педагогічний досвід Діма отримав під час пояснень навчального матеріалу одногрупникам; він щиро радів їх

успіхам і перемогам. Це зумовило вибір напряму його подальшої професійної діяльності.

Діма, Дмитро, Дмитро Олександрович... Він був щирим другом, завжди можна було сподіватися на його допомогу та розуміння.

Відповідальний у роботі, багато часу й сил віддавав успішній науковій діяльності. Дмитро Олександрович з повагою ставився до колег і студентів. Якщо я зверталася до нього за консультацією з певного питання, то він дещо ніяковів, бо до своїх викладачів ставився з великою повагою, боявся їх поставити в незручне становище.

Любив свою сім'ю, відчував велику відповідальність перед нею. З особливою любов'ю та повагою ставився до мами, вважав її своїм Янголом-охоронцем. Прагнув бути гідним її у своїй професійній діяльності. Він мріяв про майбутнє, але доля...

Діма, Дмитро, Дмитро Олександрович, нам буде дуже не вистачати тебе...

З повагою, Мартиненко Олена Вікторівна

Марія КОНОНЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент

ОТ СТУДЕНТА К ДОКТОРУ НАУК

Печальное известие настигло в вагоне поезда «Сумы-Смордино». Думала ошиблась, не так поняла, перезвонила. Оказалось, что случилось большое горе. И сразу всплыла в памяти первая встреча с Димой: физмат, третий этаж, аудитория, первое семинарское занятие по педагогике. За последним столом, средний ряд, сидят два интересных студента. На столе лежат учебники по педагогике. На вопрос: это ваш учебник? – ответ: «учебник по педагогике – это моя настольная книга». Это было его предсказание: из этого парня вырос ученый – доктор педагогических наук.

Что его отличало? – критичность мышления, самостоятельность, умение отстаивать свою точку зрения в дискуссиях, беседах. Его выводы всегда были убедительными. Дима был организатором нетрадиционных занятий.

Прошло много лет, мы стали коллегами, но в памяти – все тот же студент Дима с оригинальным мышлением, добрым, открытым взглядом, спокойный, но уверенный, что надо отходить от

традиційних педагогічних поглядів. Дима користувався авторитетом серед студентів – вони прислухувалися до його точки зору, але вступали в діалог.

Залишившись одна на природі, я могла пролистати сторінки спільної роботи на кафедрі. Для мене Дима став близькою людиною, проводила його як рідного. Він залишився світлою людиною, добрим, співчутливим, відкритим.

Я зберігаю пам'ять про нього в моєму серці. Ми скорбимо з Вами, Єлена, Григорівна. Приміть від нашої родини (його знали і мої діти – я їм розповідала) почуття глибокого співпереживання з втратою найближчого, рідного людини. Важка втрата для кафедри, для всіх нас. Ми з вами, зберіться.

З повагою, Кононенко Марія Петрівна

Ольга ЧАШЕЧНИКОВА

*доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри математики,
фізики та методики їх викладання
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПАМ'ЯТІ ДМИТРА КОЗЛОВА. УЧНЯ ТА КОЛЕГИ

О милых спутниках, которые наш свет
Своим сопутствием для нас животворили,
Не говори с тоской: их нет;
Но с благодарностию: были.
В. Жуковський

Ці рядки писалися мною дуже довго. Дуже важко. Всі слова не ті... Передати почуття дуже важко. Писала, витирала, писала... Скрізь сльози... Так і не змогла написати більш академічно, більш офіційно. Думаю, що Діма мене б зрозумів.

У якому б віці не завершувала земний шлях людина – це скорбота та біль. Коли пішла молода людина, то постійно тебе катує запитання: чому так рано? Чому?

Дмитра пам'ятаю ще студентом. Яскравим, талановитим, блискучим математиком. Молодою людиною з чудовим почуттям гумору, різноплановим, з широким кругозором. Співпраця з такими студентами приносить задоволення та завжди тримає у тонусі, спонукає до постійного самовдосконалення.

Через роки з безтурботного студента, чудового сина, гордості мами – нашої колеги професора Олени Григорівни Козлової – Діма перетворився на відповідального колегу, блискучого лектора (багато чула схвальних відгуків від його студентів). І знов для Олени Григорівни були приводи для гордості: Дмитро стрімко зростав як викладач і як науковець.

Мав непересічний талант бути вдячним учнем. Його ставлення до «наукової мами» – професора Аліни Анатоліївни Сбруєвої – було теплим і шанобливим, взірцем для молодих науковців. З повагою завжди ставився до нас – своїх викладачів, а тепер – колег. Неодноразово перечитую те, що написано ним на подарованому мені примірнику монографії. І знаю – це було від щирого серця. Дякую тобі, Дімо...

Наша професія багато вимагає від нас. Ми багато віддаємо. І Дмитро дуже багато віддавав професії. Віддавав час, сили, був дуже відповідальним, багато працював над собою. Пішов із життя так рано. Після блискучої перемоги – захисту докторської дисертації. Як експерт роботи хочу відмітити її глибину, оригінальність ідей, непересічну наукову новизну. Тільки розпочався тріумфальний шлях. Багато встиг, але ще більше міг би зробити. Були великі сподівання, плани... Дмитро був неординарною людиною, особистістю. Іноді думаю: якби не так яскраво горів, можливо, сил вистачило б на довше. Але інакше він не міг – так виховали його в родині, такою є його мама Олена Григорівна, з якою у нього були дуже теплі стосунки, не просто люблячих мами та сина, але й близьких за духом та життєвою позицією людей.

Звістка про те, що Дмитро пішов із життя, боляче вдарила по серцям багатьох людей, які розділили біль втрати з родиною. Я бачила це в очах колег. Діма залишив після себе спогади...

Все отболит и мудрый говорит:
Каждый костер корда-то догорит
Ветер золу развеет без следа
Но до тех пор, пока огонь горит –
Каждый его по своему хранит.
Тот был умней, кто свой огонь сберег
Он обогреть других уже не мог,
Но без потерь дожил до теплых дней
А ты был не прав ты все спалил за час
И через час большой огонь угас,
Но в этот час стало всем теплей

З повагою, Чашечникова Ольга Серафимівна

Andrii KOVALENKO

*Dean of the Department of Foreign and
Slavic Philology*

Olena BAHATSKA

*Associate Professor of the Chair of English
Philology and Linguodidactics*

Sorrow fills our hearts, a sorrow that is deep and personal. Dmytro has silently closed the door of life and departed from us.

Albert Einstein said, *“The value of a man should be seen in what he gives and not in what he is able to receive”*. In one word, Dmytro was a man who gave. He gave much to his work, to ensure that the Department run efficiently, to his students and his colleagues.

He had a long history of outstanding achievements and died while still pursuing his professional interests. Dmytro was deeply concerned with improving performance of the University and he was very keen to innovate.

Here was a life that demands notice ..., a life that exemplified brilliance ... a life that inspired emulation ...

We find ourselves fortunate to have a chance to know Dmytro, to work with him and share some beautiful memories with him.

He was a wonderful colleague who was always more focused on the good of the all than on his own benefit.

His example of following the path of teaching inspires us and motivates to continue to work.

Наталія ОСЬМУК

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

КРЕАТИВНІСТЬ: ВІД СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСОРА

Моє знайомство з Дмитром Олександровичем відбулося ще за його студентських часів. Тоді я викладала курс «Історія педагогіки» на фізико-математичному факультеті, де Д. О. Козлов, власне, і навчався.

Студентські групи тих часів були багаточисельними, і далеко не всі бажаючі мали можливість доповісти з питань, що вивчалися. Проте, під час занять всі мали можливість поставити запитання,

виступити з суттєвими доповненнями, взяти участь у дискусії. Особливо підтримувалось прагнення й уміння аналізувати, порівнювати, висловлювати власну точку зору. Вивчення дисципліни «Історія педагогіки» було в цьому сенсі надзвичайно сприятливим: аналіз соціально-економічних, культурних умов розвитку того чи іншого освітнього явища, його передумов і наслідків спонукали студентів до формування власного розуміння основ освітньої політики, ролі навчання й освіченості в суспільному прогресі, а ознайомлення з думками видатних педагогів і освітян через вивчення першоджерел давало можливість ознайомитись зі скарбницею світової думки з найдавніших часів, переконатися у важливості шкільної справи й виховання дітей і молоді, зрозуміти сутність багатьох педагогічних і освітніх систем, відчутти суголосність власних думок з ідеями найвидатніших історичних постатей світу.

Дмитро Олександрович завжди брав активну участь у обговоренні дискусійних питань, аналізі переваг і суперечностей систем окремих педагогів чи країн. Його виступи вирізняли цікаві, нестандартні аргументи, яскраві порівняння, гумористичне забарвлення власних доводів. Тому я зовсім не здивувалася, коли під час іспиту студент Дмитро Козлов запропонував нестандартну форму відповіді. Суть пропозиції полягала в тому, щоб питання білету розглянути в площині сучасності. Як зауважив доповідач: «Дозвольте спробувати осучаснити проблеми». Наступні п'ятнадцять хвилин ми провели у жвавій розмові з елементами дискусії...

Найбільше, що вразило й запам'яталось з часів того іспиту – вміння Дмитра Олександровича приймати виклик і швидко віднаходити креативний, нестандартний вихід з ситуації. Вважаю, що ці риси й у подальшому були характерними для викладача й науковця О. Д. Козлова і дозволили йому досягти значних висот.

З повагою, Осьмук Наталія Григорівна

Михайло ЖУК

*кандидат філософських наук, доцент
Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

СЛОВО-ЗГАДКА ПРО ДМИТРА КОЗЛОВА

Я свого часу викладав у Дмитра Олександровича Козлова курс «Історія української та світової культури». Звернув увагу на нестандартне мислення, в сучасній термінології «формування інноваційної культури навчання» та «мікс-аналітикою».

Потім пересікся з ним на одній з дуже сучасних конференцій по сучасній освіті, що проходила на базі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Дуже здивував, що він переорієнтувався на педагогіку і захистив відповідну дисертацію (під час навчання в гімназії Дмитро Олександрович був призером республіканських олімпіад з математики і не був спочатку зорієнтованим на гуманітарну професію). Порадувала його креативна доповідь.

Його цікавили не тільки питання викликів та трендів розвитку світової освіти, а і практична можливість реалізувати це в Україні.

Ми спілкувались з проблем розвитку та трансформацій освіти в умовах 4 промислової революції, сучасного виміру людського капіталу, освіти впродовж життя. Я радив йому розпочати підготовку проєкту для програми Ж. Моне у формі модулю по практичним вимірам пріоритетів сучасної європейської освіти. Він планував розпочати активну роботу по вивченню європейських освітніх джерел та можливості партнерських проєктів.

Мене завжди вражала його адаптаційна спроможність до вивчення англомовних джерел.

Я тільки сьогодні дізнався про те, що він захистив докторську дисертацію і те...що його не стало. Від нас пішла людина, яка реально була носієм «Освіти 4.0+».

Земля пухом.

З повагою, Жук Михайло Васильович

Марія БИКОВА

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

Завжди дуже важко говорити про людей, яких знав, з якими працював та спілкувався, у минулому часі. А коли ця людина за віком лише наблизилася до дорослості, тільки-но поставила дорослі цілі та почала їх досягати, але ще не втратила юнацького запалу – це удвічі важче. А ще коли становлення цієї людини відбувалося на твоїх очах, коли навчав, спостерігав, хвилювався та співпереживав, тобто людина не стороння, не чужа – болить душа, надривається серце.

Познайомилася з Дмитром під час його навчання у педагогічному інституті. Він студент, я – викладач. Юнак завзятий, видно з першого погляду, погляд гарячий, як і повинно бути у цьому віці. Шукає себе у житті, у професії. Нестандартний підхід до вирішення навчальних задач, видно розвинуте логічне та творче мислення. Дещо категоричні думки та вчинки, але це мине...

Наступний період. Я – викладач, Дмитро – викладач. Працюємо на сусідніх кафедрах, зустрічаємося на спільних наукових та неофіційних заходах. Доросла людина. Знайшов себе у професії, ставить високу планку досягнень, прямує до здійснення. Але погляд ще гарячий, судження емоційні, цікавий співрозмовник.

Ще один цікавий період – ми поруч. Навчання в магістратурі, опановуємо іноземну мову, готуємо магістерську роботу до захисту. На захисті сидимо за однією партою, обговорюємо виступи колег. Показує свою роботу: і за змістом, і за рівнем проведеного експерименту вагома праця, відповідає високому рівню. Комісія іде нам назустріч і пропонує представити презентацію для отримання найвищої оцінки. Ми утримуємося. Дмитро погоджується з оцінкою «добре», і це вияв розуміння адекватності оцінки, відсутність нахабства, наявність морального бар'єру. Я дивлюся на дорослого чоловіка, який усвідомлено діє, приймає зважене рішення та несе відповідальність за нього.

Ось і відбувся захист докторської дисертації Козлова Дмитра Олександровича. Скільки зроблено, скільки опрацьовано, скільки пережито – можемо тільки уявити собі. Але – перемога! Начебто, новий період попереду: і наукові досягнення, і професійне та

кар'єрне зростання, тільки плануй, тільки прямуй! Учень обігнав вчителя. Так має бути, значить, все не даремно.

Але життя вносить свої корективи, десь, у якійсь великій книзі написано по іншому, заготовлений інший сценарій. Душу надриває почуття неправильності, несправедливості. Ні! Так не повинно бути! Я не згодна! І ось я вже прощаюся з Дмитром, прощаюся назавжди... І хочеться крикнути: «Димка, ну что ж ты так?! Димка, ну как же так?!». Обігнав і тут...

Сподіваюся, що він не страждає, хочеться вірити, що він отримав заспокоєння, вічний спокій. Але рідним, близьким, колегам, товаришам боляче до нестями. І якими б стандартними не були слова про те, що «будемо пам'ятати, для нас залишився назавжди молодим», – так воно і є. Назавжди. Молодим. З гарячим поглядом. Готовим до нових звершень...

З повагою, Бикова Марія Миколаївна

ДУМКИ ПРО КОЛЕГУ

Олена СЕМЕНОГ

*доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри української
мови і літератури
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ОСОБИСТІТЬ ДОСЛІДНИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПТУ «ДРУЖБА»

Інтелігентність, гострий розум, ерудованість, філософський оптимізм, толерантність, моральні чесноти, цілеспрямованість, відданість справі, готовність ділитися знаннями – далеко не повний перелік рис особистості доктора педагогічних наук, доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Дмитра Козлова. Колеги і студенти називають його викладачем із Божою іскрою.

Науковим публікаціям Дмитра Олександровича з питань управлінської компетентності, інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки властивий конкретний, логічний, прозорий і зрозумілий стиль викладу, вивірена система аргументації. А спілкування з педагогом і науковцем дає змогу стверджувати: Дмитро Козлов уміє дружньоцирим словом зацікавити, переконати, спонукати, заохотити, зріднити. Це вмотивовується високим рівнем загальної культури, яку виховували в родині, невід'ємним складником якої є прекрасне вміння дружити.

В «Академічному тлумачному словнику української мови» серед значень лексеми «дружба» обираємо такі, зокрема, як «стосунки, відносини, в основі яких лежить прихильність, довіра, відданість, духовна близькість, спільність інтересів». Феномен дружби дослідники відносять до одного з найдавніших архетипів людської свідомості, що є фундаментальним у розвитку народу й національної культури.

Лексему «друг» у словниках пояснюють так: людина, пов'язана з ким-небудь спільністю інтересів, життєвих умов, духовною близькістю. В основі слова «друг» давньоруський корінь *дєръ*, що означає «міцний».

Синонімами до слова «друг» найчастіше називають лексеми *товариш* (про людину, котра пов'язана з ким-небудь спільністю діяльності, умовами життя, але меншої духовної близькості), *знайомий, приятель* (про близького/близьку знайому, з яким/якою проводять вільний час, дозвілля).

Але ж у народі говорять:

Приятелів тьма, а вірного друга нема; хто дружить з усіма, той не дружить ні з ким.

Може бути багато знайомих, та не може бути багато друзів.

Без вірного друга велика туга.

Справжнього друга за гроші не купиш.

Разом із тим словники подають лише невелику кількість ознак, що не повною мірою відображає сутність концепту «дружба». Ми попросили колег і студентів, яких навчав Дмитро Олександрович Козлов, назвати три слова-асоціації з Дмитром. Ось які реакції ми отримали: *допомога, чесність, довіра, щирість, радість, повага, надійність, порада, взаєморозуміння, опора, тепло, світло, відданість справі, відповідальність. Справжній друг.*

В українській мові, до речі, створена ціла палітра епітетів до слова «*справжній друг*»: безкорисливий, близький, випробуваний, відважний, відданий, вірний, гарний, давній, добрий, дорогий, дорогоцінний, душевний, єдиний, задушевний, істинний, любий, люб'язний, милий, надійний, найближчий, найкращий, незмінний, нерозлучний, перший, постійний, приятний, сердечний, славний, співчутливий, справедливий, старий, турботливий, шанований.

Дмитра Олександровича вважаю другом. Другом – для мами і тата, дружини, родини, колег. Для мене теж висока честь називати Дмитра своїм другом. І ця дружба чиста, як джерельна вода. Я порівнюю її також із птахом: *Сила птаха в крилах, а людини – в дружбі.* Цицерон доводив, що позбавити людське життя дружби – це те ж саме, що позбавити світ сонця.

Аналіз асоціацій, які запропонували колеги і студенти для характеристики Дмитра Олександровича, дає підстави припускати, що основу концепту «дружба дослідника» складають: стосунки, побудовані на взаємній прив'язаності, спільності інтересів,

поглядів; довіра відданість, спільні погляди, переконання; поміч, допомога в роботі, заняттях, справах.

Стосунки, побудовані на взаємній прив'язаності, спільності інтересів, поглядів, передбачають прив'язаність, яка не потребує доказу, надійність, повагу між людьми, відповідальність, переконання, схожість і злагоду; стосунки людей, в основі яких лежить взаємна прихильність, довіра, взаєморозуміння, взаємодопомога, духовна близькість, спільність інтересів і справ. І. Кант вважав, що істинною є дружба, яка ґрунтується на переконаннях. Щоб людина не почувалась самотньою і безпорадною перед світом, їй потрібен друг, від якого нічого не приховаєш, і порадам якого довіряєш.

Дружба у вимірі тих прекрасних справ, якими опікувався Дмитро Олександрович Козлов, асоціюється із відданістю, затишком, теплотою, покликом душі зробити іншій людині те, що ти хотів би, щоб ця людина зробила тобі. Ідеться про і спільні духовні цінності, увагу і вміння цінувати толерантне ставлення і довіру до людей, яких добре знаєш. Дмитро володів дивовижним умінням порадіти за когось, зрозуміти людей без зайвих слів; умінням розуміти і прощати. Це стосунки, які приносять радість спілкування.

Дружба Дмитра з колегами, з родиною – це довіра, яка перевірена часом і ситуаціями, це потиснуті руки і відкриті обличчя. Це терпимість, толерантність і відповідальність. І вірність родині.

Вірний друг – це той, хто знає пісню твого серця й може проспівати її, якщо ти забув слова; справжній друг – це той, хто повернеться до тебе в той момент, коли весь світ відвернеться. Дружба робить людину сильною.

Дружба із Дмитром – це також поміч, допомога в роботі, у справах, підтримка, вміння дати пораду, це виявлення порядності і ввічливості.

Дмитро сповідував цінності Аристотеля, котрий серед типів дружби виділяв моральну, коли друга люблять безкорисливо. Розуміння моральної цінності дружби залежить від рівня внутрішньої культури особистості. Аристотель обґрунтовує моральні засади справжньої дружби, що можлива між добродішними і самодостатніми людьми.

Праці Дмитра Олександровича Козлова і спілкування з колегою ненав'язливо стимулюють замислитися, яким життям живемо і чим наповнюємо внутрішній простір душі: інтелектом, благородними почуваннями, стійкістю духу, чистотою помислів, щирістю почуттів,

шляхетністю виховання. «Дуже хочеться, щоб у душі дітей (колег, друзів) теплилися такі ж щирі спогади і оцінки мого значення ...і як божого осередка духовності, людяності, життєвої правди і правдивості» (Іван Зязюн).

З глибокою повагою – Олена Семенов

Любов ПШЕНИЧНА

*перший проректор,
кандидат наук з державного управління, професор,
професор кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ШВИДКЕ ЖИТТЯ....

Життя надзвичайно швидкоплинне. Воно тече так швидко, що іноді й не встигнеш оглянутися, як пролетить 41 рік...

Саме так і було для успішного викладача, науковця – доктора педагогічних наук, доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Дмитра Олександровича Козлова, адже саме стільки років відміряла йому доля.

Оточений любов'ю своїх батьків, Дмитро Олександрович зростав щасливою, життєрадісною особистістю. Приклад мами й батька – викладачів університету, ще коли він навчався у школі, став дороговказом до навчання на педагогічну спеціальність, яка була особливо шанована у їх родині і яка стала його долею.

І ця сама доля навіки поєднала його з університетом: спочатку студент фізико-математичного факультету, магістр з менеджменту, кандидат педагогічних наук, доцент, доктор педагогічних наук... Навчався легко, йому дуже подобалося займатися науково-дослідницькою роботою, запоем читав, любив подорожі, екскурсії.

Праця науково-педагогічного працівника цікава, багатогранна, професійна, творча, наукова, а сам викладач – доброзичливий, творчий, працьовитий професіонал – саме ці слова й характеризують Дмитра Олександровича.

Спілкування з молодим колегою завжди приносить задоволення, адже він мав хист розуміти людей, долучитися до обговорення нагальних і цікавих питань, підтримати у складну хвилину, вчасно дати пораду.

Написання спільних наукових статей і розділів до монографій завжди зближує людей, адже вони шукають цікаві рішення, знаходять і обговорюють нові погляди науковців на усталені речі, сперечаються, доводячи кожен свою точку зору й у кінцевому результаті – знаходять спільні рішення, роблячи висновки. Саме такий процес і відбувався в нас з Дмитром Олександровичем під час наукових дискусій.

Зі студентами завжди ввічливий, ніколи не скупився на гарне й щире слово, багато робив для піднесення авторитету кафедри, університету, для згуртування колективу. Ніколи не рахувався з часом, власним прикладом заохочував до дії.

Нехай добрий, світлий спомин про Дмитра Олександровича назавжди залишиться в серцях рідних, колег, усіх, хто його знав, любив та шанував. Важко знайти слова втіхи, коли зупиняється серце молодій людині, проте світлі спогади про тих, хто залишив по собі добрі справи, завжди будуть сильніші, ніж смерть!

У нашій пам'яті Дмитро Олександрович назавжди залишиться добрим другом, доброзичливим колегою, радником, професіоналом своєї справи.

З повагою, Пшенична Любов Василівна

Світлана КОНДРАТЮК

*директор Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології,
кандидат педагогічних наук, професор
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ КОЗЛОВ – ЯКОГО Я ЙОГО ЗНАЛА І ПОВАЖАЛА

Є люди, яких знаєш усе життя, а сказати про них немає чого, а є особистості, з якими доля звела ненадовго, але вони залишили по собі теплі спогади і світлу пам'ять. Така зустріч відбулася у моєму житті з Дмитром Олександровичем Козловим. Зазвичай ми

спілкувалися з робочих питань, та були у нас і тривалі бесіди, завдяки яким ми пізнавали тонкощі наших душ. Виявилося, що ми маємо багато спільного і це нас зближувало як колег і як людей. Саме тому звістка про передчасну смерть Дмитра Олександровича глибоким болем обізвалось у моєму серці – як, впевнена, у всіх тих, хто його знав, любив і розумів.

У моїх спогадах він залишився чуйною, доброю людиною та справжнім професіоналом. Дмитру Олександровичу притаманні були риси, які я мала можливість відчутти: співчуття та відкритість, скромність і пунктуальність, шляхетність і порядність. Він був незвичайною людиною, з непростою і нелегкою долею, але завжди залишався справжнім чоловіком: без скарг і образ, тактовний і готовий підтримати, був дуже відповідальним перед родиною і колегами. У нього все було по-чесному, без кривди і пересудів, якщо відданість, то до останку, не було «напівмір».

Дмитро Олександрович без зайвих слів міг допомогти і втішити. Згадується остання ситуація нашої зустрічі за межами університету: це було на подвір'ї центральної лікарні, коли ми доглядали за своїми хворими рідними – мабуть я, як це притаманно жінкам у таких випадках, була відверто розгубленою і нещасною – обмінявшись кількома словами, Дмитро Олександрович вибачився і відійшов на кілька хвилин, а повернувся з маленьким букетиком квітів. Я посміхнулась, а він дуже зрадів і сказав, що саме цього і хотів, щоб я хоч би на мить всміхнулась. Ось, що це була за ЛЮДИНА. Подяка батькам за такого сина. На жаль, його життя було недовгим, і саме у прекрасну мить, молодим, енергійним, на професійному злеті, у час коли він так потрібен був сім'ї, колегам, університету – обірвалося...

Світла пам'ять Дмитру Олександровичу! Ми завжди будемо пам'ятати його. Глибоке співчуття у невимовному жалю батькам, поділяємо горе, сумуємо разом.

З повагою, Кондратюк Світлана Миколаївна

Микола ЛАЗАРЄВ

*кандидат педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

НА ВИСОКОМУ ЗЛЕТІ

Звичайною здається ситуація, коли молода людина входить у новий колектив і її, як правило, не зразу сприймають як значиму і бажану колегу, тим більше якщо йдеться про різновіковий гурт викладачів-науковців з їх нелегкою професійною долею та типовою звичкою все неодноразово перевіряти й переоцінювати, перш ніж прийняти за істину. Але така ситуація не стала характерною навіть з початку роботи на нашій кафедрі молодого науковця Дмитра Козлова. Я б назвав два основні чинники одностайної прихильності й симпатії до постаті й роботи нашого колеги. Насамперед, усіх вразила його природня скромність в оцінці власних здобутків, поєднана з поважним, завжди відкритим, доброзичливим ставленням до колег і студентів. Без винятку на кризові явища в роботі, стан здоров'я і настрої вас завжди зустрічали сяючий, відкритий погляд, добра, тепла й притягальна посмішка молодого колеги, радісна від очікувано-цінних миттєвостей спілкування. А він дійсно їх сприймав як найважливішу, справжню розкіш життя. І жінки, і чоловіки кафедри запам'ятали влучні, оригінальні й ненав'язливі звернення-компліменти Дмитра Олександровича, які дійсно мали заряд реальної позитивної енергії, бо додавали сил та оптимізму, особливо у складних реаліях життя.

Інша складова мого (разом з багатьма викладачами кафедри) високого поціновування особистості молодого колеги – його захоплення новими науковими ідеями, і не тільки з причини їх незвичності, оригінальності, а щоб використати їх для суттєвого розв'язання найболючіших, на його погляд, проблем навчання, виховання, розвитку людини. Така позиція свідчила про нефомальний, глибинний, справді дослідницький інтерес, про віру в обрану ним науку, яка має допомогти нам жити, працювати щасливо й успішно. Молодий науковець ретельно освоював, осмислював й переосмислював ідеї класичної та сучасної педагогічної науки. Спочатку він мало що стверджував у кафедральних дискусіях, а більше запитував – і колег, і авторів педагогічних монографій, і

самого себе. Чому так? – спитав його. – Я вчуся у Сухомлинського: щоб пізнати сутність і наблизитись до істини, треба менше стверджувати, а більше запитувати. – І додав: Усе більше переконуюсь, що тільки через систему власних, часто незручних і прискіпливих запитань, які варто робити більш простими й точними, є шанс знайти власну наукову позицію, а потім створити власну, тобто не списану, наукову концепцію як систему поглядів на важливу для тебе частину реальної науки. Без такої вистражданої в щоденних пошуках достатньо обґрунтованої наукової платформи, ти не вчений, не дослідник, не професіонал...

Це лише невеликий, відомий мені фрагмент наукового зростання Дмитра Олександровича після успішного захисту кандидатської дисертації. А він за останні 5 років виконав титанічну, здавалось би, невідому за обсягом і складністю працю, здійснив справжній багатоступеневий процес самореалізації потужного морального, творчого й наукового потенціалу. Результатом справді надлюдських зусиль і творчого таланту Дмитра Козлова стало створення ним нової в українській педагогіці концепції інноваційної культури та її становлення під час менеджерської підготовки керівника освітньої установи. Цій проблемі присвячено десятки його робіт у провідних вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях, достойно узагальнено в докторській дисертації і фундаментальній монографії.

Ми всі й запам'ятали його саме на цьому високому людському та професійному злеті, коли Дмитро Олександрович справді подолав земне тяжіння безкінечних щоденних настирливих турбот і обов'язків, серйозних хвороб, побутових негараздів, постійного дефіциту часу й піднявся до висот професіонала-науковця, педагога-мислителя. Сонячними променями своєї доброї, життєрадісної та працьовитої натури він збагачував наше життя-буття здоровим оптимізмом і вірою у свої можливості. Тому й сьогодні для мене і для багатьох він залишається живим, діяльним, надихаючим, близьким і рідним. Збережімо в собі його натхнення, його здібність до постійного наукового пошуку нових, більш досконалих способів життя і життєтворчості. Хай назавжди залишається в наших душах добра пам'ять про Дмитра Олександровича – світлу, талановиту, звияжну особистість.

З повагою, Лазарев Микола Остапович

Юрій ШТИКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
та розвитку інфраструктури,
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

Є миті в нашому повсякденному житті, які зупиняють усталений хід подій, притишують звуки, пригнічують яскраве світло – до таких належить й звістка про завершення земного шляху молодій людині – Дмитра Козлова. Зразу в своїй уяві побачив його матір – Олену Григорівну і промовив: «Тримайтесь! Інших варіантів немає».

Моє входження в Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка закарбовано в історії розвитку кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, де я, як новий викладач, зустрівся з колективом кафедри і рафінованими магістрами – керівниками закладів освіти. Мене всі зустріли з повагою і привітно, візитівкою став попередньо набутий управлінський досвід. Там і познайомився з Оленою Григорівною і Дмитром Олександровичем. А далі я не встигав вертити головою, щоб відстежити стрімкий науковий поступ Дмитра Олександровича – закінчував магістратуру за магістратурою, захищав дисертацію за дисертацією.

Шалена швидкість життя і досягнення колосальних успіхів.

Здобув ступінь доктора педагогічних наук. на урочистому засіданні вченої ради університету отримав диплом і через дев'ять днів сталася ця трагедія ...

Надзвичайно шкода, що Дмитро Олександрович не встиг повною мірою розкрити свої життєві і наукові крила, а його студенти любили і колеги шанували.

Багато чого вмів, професійно і витончено здійснював парковку свого авто перед університетом. Привітно і усміхнено всіх пропускав у двері. Дбав за вишкіл і професіоналізм викладача. Дмитро Олександрович любив університет і особливо фізMAT.

Одне можу сказати – таких людей і такі події не можна стерти з пам'яті.

Земля Вам пухом, Дмитре Олександровичу.

З повагою, Штика Юрій Михайлович

Ольга СКИБА

*кандидат біологічних наук, доцент,
учений секретар
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ КОЛЕЗІ

Через мої руки проходять атестаційні справи всіх тих, у кого відбуваються зміни у професійній кар'єрі. Саме за умов підготовки документів щодо присвоєння вченого звання доцента ми й зустрілися з Дмитром Олександровичем. Викликало повагу те, що кількість відповідних наукових праць здобувача не була мінімально необхідною, а документ про володіння іноземною поклав такий – магістерський диплом, а це півтора року праці на студентській партії і публічний захист магістерської роботи. Подумала, що така людина не любить легкі життєві стежки. Через пару років побачила оголошення про захист Дмитром Олександровичем дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, аж дух перехопило. Оце темпи! Коли ти встигаєш? Адже ми майже однолітки, а ти летиш, незважаючи на життєві та особистісні перешкоди.

8 червня 2021 р. перед моїми очима чудові гірські і морські краєвиди Грузії. Лагідне сонце милувало навколишній світ, все цвіло і раділо, усміхалося й вирувало життя. Здавалося, що в усьому світі лише спокій, гармонія, щастя.

І раптом було натиснуто STOP-кран...

З'явилася звістка про передчасну смерть Дмитра Олександровича. Серце стиснулося, ледве стримала сльози, адже декілька днів тому готувала для вручення йому документ – диплом доктора педагогічних наук.

Минув час, а прийняти те, що у такому молодому віці, на піку власних досягнень відбувся перехід Дмитра Олександровича в інший вимір – надзвичайно складно. Пам'ятаю витонченого, легкого в ході, усміхненого і привітного колегу, якого в університеті любили студенти, колеги і працівники університету. З ним було легко.

Світла пам'ять Вам, доктор наук Дмитро Олександрович.

З повагою, Скиба Ольга Олександрівна

Антон ВЕРТЕЛЬ

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології,
заступник директора з наукової роботи
ННІ педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Дмитро Олександрович був талановитим вченим, наставником і просвітителем. Його значний внесок у розвиток гуманітарного знання, у просування загальнонаціональних і педагогічних цінностей, віддане служіння обраній справі гідні глибокої поваги.

Дмитро Олександрович прожив яскраве і гідне життя, був справжнім інтелектом, людиною блискучого інтелекту, величезної ерудиції. Автор унікальних наукових праць, він доклав чимало зусиль для розвитку педагогічної науки. Дмитра Олександровича більше немає з нами. Але залишилася його наукова спадщина, учні, які будуть продовжувати справу свого наставника. Залишилася добра пам'ять про цю світлу, душевно щедру людину.

Різнобічно обдарований, освічений, вихований та діяльний науковець і освітянин, служіння педагогічній науці якого стало справжнім покликанням, справою всього життя – таким він і залишиться в нашій пам'яті назавжди.

Він світився від щастя, від наданої йому можливості спілкуватися і розмовляти з людьми, яких він поважав і любив. А ми пишалися тим, що ми колеги і друзі цієї Гідної Людини. Мудреці кажуть: «поспішайте любити талановитих та гідних людей, вони так швидко йдуть».

З повагою, Вертель Антон Вікторович

Оксана БОРЯК

*в.о. завідувача кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ЖИТТЯ – ТІЛЬКИ МИТЬ ... ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛІТ

Дмитро Олександрович Козлов – чуйна, добра, порядна людина, яка повністю була віддана своїй родині та роботі.

Дмитро Олександрович залишився у нашій пам'яті як молодий, перспективний науковець; скромна, вихована людина; працьовитий, талановитий викладач, майстер своїй справи.

Дмитро Олександрович був дуже порядною людиною. Він не міг ні словом, ні ділом образити, відштовхнути, принизити іншу людину, якимось чином виказати їй свою неповагу. Він ніколи не залишав у біді інших, його не потрібно було просити про допомогу, він сам поспішав на допомогу в межах своїх можливостей, не чекаючи на винагороду, подяку, розголос, оскільки по іншому вчиняти Дмитро Олександрович не міг.

Дмитро Олександрович повністю віддавався родині: батькам, доньці, дружині. Не зважаючи на величезну напругу і зайнятність, пов'язані з написанням та успішним захистом докторської дисертації, всі його думки були з рідними. Люблячий та турботливий Батько, який всіляко намагався допомогти своїй дитині зростати щасливою, кожну хвилину намагався бути поруч. Люблячий та вдячний Син, який був підтримкою та опорою для свої батьків.

Дмитро Олександрович дуже любив природу. Незмінним його хобі була риболовля. Тільки на березі водоймища він насолоджувався тишею, відпочивав від міської метушні, отримував задоволення від цього заняття.

Дмитро Олександрович був фахівцем своєї справи. Коло наукових інтересів – управлінська компетентність майбутнього викладача вищої школи, освітні технології, інновації в освіті, інноваційна культура – знайшли своє відображення в докторській дисертації.

Перерваний життєвий шлях цієї чудової людини болем віддається у наших серцях. Світла пам'ять, шановний Дмитре Олександровичу, вічний спокій.

З повагою, Боряк Оксана Володимирівна

Ольга ЗАВ'ЯЛОВА

*завідувач кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології,
доктор мистецтвознавства, професор
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ДМИТРУ КОЗЛОВУ

Трохи понад півроку тому пішов із життя молодий викладач Сумського педагогічного університету Дмитро Козлов. У великих університетських колективах викладачі різних підрозділів не часто бувають близько знайомі, так сталося і в мене: знала Дмитра по випадкових зустрічах по дорозі на роботу та по рідких виступах на вчених радах університету. Але відхід цієї людини якось особливо болісно відгукнувся в моїй душі.

У свої 40 років Дмитро досяг чималого: захистив докторську, був доцентом університету. Звичайно така результативність вимагає значних зусиль від людини, і деяка хворобливість й нервові напруження відчувались при зустрічі з ним. Але в момент захисту докторської, психологічно критичний для кожного, хто через це проходить, я побачила зовсім іншу людину: внутрішній спокій і зосередженість, впевненість у собі, в знанні тієї справи, якою займається, ясність, відкритість, навіть дитяча чистота погляду. За півроку Дмитра не стало, але саме таким він і залишився у моїх згадках.

Кажуть, що Господь забирає людину в кращий для її душі час. Нічим іншим пояснити цю втрату не можна. Царство Небесне тобі, Дмитрику.

З повагою, Зав'ялова Ольга Костянтинівна

Галина НІКОЛАЇ

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

ДМИТРО КОЗЛОВ

Найяскравіші спогади про Дмитра Козлова пов'язані в мене з маловідомою сторінкою його діяльності. Справа в тому, що Дмитро Олександрович забезпечував надійний зв'язок між макаренківцями Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Тісна співпраця спеціалізованих вчених рад двох вишів відігравала серйозну роль у розвитку вітчизняної історико-педагогічної думки, а безперобійний обмін науковцями став ефективним засобом реалізації означеного процесу.

Пригадую нашу сумісну поїздку до Полтави на початку липня 2018 року. У команді з трьома поважними професорками Дмитро Козлов не тільки досконало виконував чоловічі функції керманича жіночого колективу та їхнього захисника від суворих реалій подорожі зіпсутими провінційними дорогами через селища, до яких європейський сервіс ще тільки пошукував шлях; Дмитро також домінував в обговоренні історичних фактів і животрепетних проблем сьогодення. На мить мені здалося, що за кермом нашої машини сидить французький енциклопедист XVIII століття, який підпорядковує свій світогляд принципам раціонального мислення й наукового тлумачення явищ. Протягом поїздки в мене склалося стійке враження про те, що Дмитро Козлов здатний ґрунтовно розглянути будь-яку проблему із захопленням, пошукуючи її вирішення.

Ще однією важливою рисою особистості Дмитра була гаряча синівська любов і відданість своїй родині. На жаль, серце, яке так щедро палало й безоглядно зігрівало всіх навколо, було приречене стати падаючою зіркою.

З повагою, Ніколаї Галина Юріївна

Людмила ПЕТРЕНКО

*начальник навчального відділу
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ДІМЧИК – ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Випускники фізмату, до яких маю честь віднести й себе – це особлива категорія. Для того, щоб втриматися в статусі студента, треба, або мати відповідні математичні здібності, або здатність до щоденної наполегливої праці, бо теореми і формули абияк не запам'ятаєш.

Дмитро був яскравим, неординарним студентом. Всі знали, що – це людина, яка відслужила в армії і що немає таких задач в курсі математики і фізики, які б він не здатен осилити і розв'язати.

Вчився легко і літав у своїх мріях. Згодом прийшов до університету як викладач і тут почалася його стрімка і впевнена кар'єра науковця. За ним складно було спостерігати – здобував освіту за освітою: магістерські програми і, наче граючись – дипломи кандидата, а згодом і доктора наук. Йому заздрили, його енергійність і жага до життя дивувала навколишнє оточення. А він жив і милосердно ставився до кожного, хто був з ним поряд.

Переживаючи тяжку втрату – смерть моєї мами – я ніколи не думала, що прийдеться бути й на могилі молодій людині – Дмитра Олександровича. Вони там поряд, я плачу і відвідую їх обох.

Мозок відмовляється сприймати такі тяжкі реалії, але світла пам'ять про неординарні, інноваційні траєкторії життєвого руху Дмитра Олександровича я зберігаю в своїй уяві.

Земля тобі пухом, Дімчику!

З повагою, Петренко Людмила Вікторівна

Яна ГЛИВА

*старший лаборант кафедри менеджменту
освіти та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2007–2021)*

ЗНАЙОМСТВО З ДМИТРОМ.....

Уперше я зазнайомилася з Козловим Дмитром Олександровичем у 2008 році, коли вступала до магістратури за спеціальністю «Управління навчальним закладом» при Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, де Дмитро Олександрович уже на той час ділився власними знаннями з молодим поколінням. З того моменту і назавжди Дмитро Олександрович став вірним другом, порадником та вчителем для багатьох поколінь, зокрема і для мене.

Це була людина, чия душа була сповнена життєрадістю, що проявлялася назовні надзвичайно великим оптимізмом! Він любив бути провідником і був переконаний, що його місія – підтримувати та розвивати культуру особистості, культуру закладу освіти. При цьому Козлов Дмитро Олександрович спонукав молодь до інновацій, запровадив гурток для магістрантів «Організація наукових досліджень фахівця в системі магістерської підготовки» та згодом розвивав ідеї інноватики у внутрішньокафедральному семінарі для викладачів «Педагогічне керівництво розвитком інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти» та авторському спецкурсі «Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти» для слухачів магістратури при кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Життя Дмитра Олександровича не було схоже на тихе життя кабінетного викладача. Це була боротьба, і нерідко – дуже жорстока. Він був мужньою людиною і самовіддано боронив свої погляди, ідеї та принципи.

Дмитро Олександрович був товариською людиною. Його любили друзі, колеги та студенти, до яких у нього був завжди індивідуальний підхід. Коли він переступав поріг аудиторії, у нього було безліч ідей, як зробити заняття креативним, чим завжди надихав колег. Його професійний шлях – це приклад відданості та гідності, любові до знань, професії та Батьківщини.

За роки самовідданого служіння системі освіти Дмитро Олександрович удостоєний безлічі почесних відзнак, відомчих нагород та міжнародних сертифікатів.

Схиляючись у скорботі та розділяючи біль утрати, висловлюємо глибоке співчуття родині, близьким та колегам. Світла пам'ять про фахівця своєї справи, доброго колегу і друга назавжди залишиться в наших серцях...

З повагою, Глива Яна Миколаївна

Ірина МИХАЙЛИЧЕНКО

*методист I категорії Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СТОРІНКАМИ СПОГАДІВ...

Життя кожної людини складається з певних етапів: крок за кроком, сходинка за сходинкою. Творити добро, цінувати життя, зростати та процвітати, народжувати новий світогляд, творити нову генерацію – це стало основою короткого, але плідного життя нашого друга, колеги, наукового керівника – Дмитра Олександровича Козлова.

Що мріялось – неспішними, але впевненими кроками ставало реальним: молодий науковець, любить життя, спішно поглинає нові знання, армійська служба та знову творчі пошуки, педагогічна нива, наука, особисте життя...

Уперше ми зустрілись у 2005 році. Це був початок нашої тісної плідної співпраці і дружби на факультеті післядипломної та додаткової освіти. Дмитро Олександрович захоплював усіх своєю щоденною добросовісною відданістю роботі. Головним для нього було творити добро, не чекаючи винагороди. Його можна вважати романтиком своєї доби, невиправним оптимістом, мрійником свого часу.

Працюючи викладачем на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, Дмитро Олександрович завжди був в оточенні студентів та колег. Із захопленням викладав навчальні дисципліни, прагнув завжди урізноманітнити форми і методи навчання і виховання студентської молоді. Глибокі знання з

предмету, уміння донести до студентів навчальний матеріал дозволяли йому досягати значних результатів, як наставнику нової генерації педагогів та управлінців. Стосунки зі студентами завжди будував на довірі, пошані, справедливості і вимогливості.

Із 2008 року разом з Дмитром Олександровичем ми розпочали активну наукову діяльність в освітній галузі на тему: Педагогічна та громадсько-просвітницька діяльність Людмили Михайлівни Кірдіщевої у Лебединському педагогічному училищі імені А.С. Макаренка (1977-2017) – це були мої перші кроки у серйозному науковому дослідженні, а Дмитра Олександровича – як наукового керівника, наставника і помічника.

Наші спільні поїздки до Лебединського педагогічного училища (коледжу) імені А. С. Макаренка (м. Лебедин), на конференції завжди були наповнені несподіваними зустрічами, нестандартними рішеннями, необхідністю швидко і жадібно поглинати всю інформацію з теми, над якою ми плідно працювали.

Спільними зусиллями та тісною співпрацею нами було написано та опубліковано розділ у монографію, низку статей у наукових фахових виданнях України та публікації у збірниках матеріалів наукових заходів.

Дмитре Олександровичу – друже мій, променю, що пробивався крізь тіні нелегкого життя, завжди підтримував усіх у скруті! Величезне джерело життя! Ваше добре серце завжди дарувало тепло, даючи всім зрозуміти: якщо не відкривати свої побажання нікому, вони так і залишаться побажаннями і мріями. Ви відійшли у майбуття поколінь, але назавжди залишитесь у наших думках...

З повагою, Михайличенко Ірина Володимирівна

Тетяна МАКСИМЕНКО

*старший викладач кафедри
менеджменту освіти та
педагогіки вищої школи*

*Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2004–2021)*

СОРАТНИК І ДРУГ

Коли ти знаходишся на значній відстані від епіцентру минулих подій, з'являється можливість для їх осмислення. Інша країна, інший побут і інше оточення (а я нині за кордоном) дозволяє стверджувати, що Дмитро Олександрович – надзвичайно близька для мене людина. А все почалося з фізмату. Це було особливе середовище, яке прикрашали професіонали-викладачі і талановиті студенти. Дмитро належав до яскравих, творчих і абсолютно не схожих на всіх інших. Завдяки блискучій попередній гімназійній фізико-математичній підготовці йому було дуже легко, просто і цікаво розв'язувати найскладніші задачі освітніх курсів з математики і фізики.

Дружив з Нікітою – це була пара захоплених математичними ієрогліфами персон. Дівчата захоплювалися ними. У Дмитра було сердечне кохання з однокурсницею, заради неї він був здатен на найрізноманітніші витівки.

Пройшло декілька років, і ми знову зустрілися з ним в університеті на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи. Я – викладач, а він – майстер на всі руки. Його енциклопедичні знання дозволяли читати будь-які нові курси в магістратурі.

Треба було йому тільки сказати, який предмет, де лекція і який контингент здобувачів вищої освіти. Дмитро мав особливо важливі стосунки зі студентами-іноземцями.

Я на той час поєднувала роботу і на кафедрі, і у міжнародному відділі, опікувалася іноземцями. Дмитро як патріот України поважав їх національні цінності і водночас дбав про їх шанобливе ставлення до нашої держави, до університету.

Дмитро долав круті наукові віражі й мав відвагу постійно здобувати нові й нові знання, не соромився засновувати нові магістерські програми й отримувати відповідні дипломи. Мене вражала його енергійність, запал, гумор при всій його фізичній немічності, на якій він ніколи і ніде не акцентував увагу. Навіть не всі на кафедрі знали про його тяжкий стан здоров'я.

Коли захищався у Полтаві зі своєю кандидатською, Дмитро запросив мене: «Тетяна, поїхали, треба». І цього було достатньо, щоб вся моя увага була сконцентрована саме на цій процедурі. Захистився і ніяких змін у стосунках зі світом – відсутність пихатості, повага, любов до колег і всіх.

Не встигли відпочити мозок і руки – почав писати докторську. Кафедра підтримувала такого несамовитого трудоголіка як могла, і тут не можу не згадати Яну Гливу, Ірину Михайличенко, які не шкодували свого часу і сил на технічне оформлення дисертаційних матеріалів. Дмитро їм щиросердно був вдячним і говорив, що враховуючи його наступне довготривале життя, він обов'язково працею віддячить. Однак, доля винесла свій вирок...

Дмитре Олександровичу, ми з тобою ділилися глибоко особистим, людським. Ти був мені другом і я знала, що на тебе завжди можна розраховувати за будь-яких умов.

А знаєш, до мене приходять люди, які тебе копіюють і відображають – манера говорити, постаті, ходи, поведінки. Дивуюсь, але через них спілкуюся з тобою. Ох, і дав ти нам усім своїм рішенням – переставити себе в інший світ. А як же Олена Григорівна, твоя Анька і ми всі? Пішов...

Нехай святиться ім'я Твоє, Дмитро Олександровичу, пам'ять про Тебе не згасне, бо Ти всіх любив і хотів лише добра.

З повагою, Максименко Тетяна Михайлівна

Лариса КОРЖ-УСЕНКО

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту світи
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПРИГАДУЮ ПЕРШЕ ВРАЖЕННЯ.....

Пригадую своє перше враження від знайомства з Дмитром Олександровичем, що відбулося під час зарахування його на посаду викладача кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи нашого університету. Стриманий, вихований, виважений, небагатослівний...

У процесі науково-педагогічної діяльності поступово розкривалися інші особистісні та професійно-педагогічні якості Д. О. Козлова, який розробляв проблеми інноваційних підходів до підготовки магістрів спеціальностей «Менеджмент освіти» і «Педагогіка вищої школи», вдосконалення освітнього процесу в університеті, підвищення навчально-методичного рівня викладача, активно оприлюднюючи результати власних наукових пошуків перед науково-педагогічною громадськістю.

Дмитро Олександрович переймався перспективами розвитку рідної кафедри та Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка в цілому, дбав про позитивний імідж альма-матер. Як свідчать викладачі та випускники фізико-математичного факультету, починаючи зі студентських років, Д. О. Козлов вирізнявся аналітичним мисленням, критичністю думки, наважувався братися за складні наукові теми і пропонувати оригінальні варіанти їх вирішення, характеризувався принциповістю та здатністю аргументовано обстоювати власну точку зору. Його лекції та практичні заняття, що характеризувалися змістовністю і високим науково-методичним рівнем, викликали інтерес студентської молоді. Він завжди цікавився останніми здобутками сучасної науки і рекомендував студентам найновішу літературу. Відвідуючи відкриті заняття колег, Дмитро Олександрович активно включався в перебіг дискусій, розкриваючи несподівані ракурси бачення наукових проблем.

Дмитро Олександрович – люблячий син, чоловік, батько, чуйна людина з гарним почуттям гумору, намагався підтримати і підбадьорити колег, які потребували моральної підтримки й допомоги. Цілеспрямований, працездатний, здатний реагувати на несподівані виклики та долати життєві негаразди, тактовний, із вираженим прагненням до саморозвитку й самореалізації. Наукові здобутки Дмитра Олександровича Козлова впродовж багатьох років будуть використовуватись у процесі підготовки магістрів в університетах України.

З повагою, Корж-Усенко Лариса Вікторівна

Оксана СКОРОБАГАТСЬКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПЕДАГОГ-ПРОФЕСІОНАЛ.....

Дмитро Олександрович Козлов – педагог-професіонал, ерудований і демократичний викладач, цілеспрямований дослідник і вчений, готовий за першим покликом включитися в роботу. Я думаю, що Дмитро Олександрович завжди жив з безліччю поставлених перед собою завдань. Виконував одні – викристалізовувалися нові, і так будувався шлях зростання особистості. Психологи кажуть, що особистісна сила людини зріє у процесі реалізації важливих, наповнених сенсом справ. У цьому є щось альпіністське – треба проявити трохи більше зусиль, щоб підтягнутися на наступний рівень на шляху до вершини. І в Дмитра Олександровича була ця спортивна зібраність, зосередженість і чесність. І він робив надзусилля постійно, весь час навчався, брав нові вершини: кандидатська, звання доцента, докторський ступінь, і знову опанування нової спеціальності – магістратура з інклюзивної освіти. Це дуже інтенсивний шлях зростання. Такий стиль життя є потужним прикладом для студентів, які його поважали й любили. Дмитро Олександрович чудово ладнав із колегами по роботі, завжди висловлював свою особисту точку зору з важливих питань, виявляв оздоровче почуття гумору й душевну відкритість. Ми, співробітники, знали, що Дмитро Олександрович дуже багато фізичних і моральних сил приділяв родині, на рівні високої самопожертви. І всі розуміли, що його любляча душа батька турбувалася про долю рідної дитини, проте він ніколи не скаржився. Для цього потрібні неабияка сила духу й характер. І в родині, і в університеті він ніс свою місію благородно, стоїчно. Пам'ятаю, як у якійсь складній ситуації Дмитро Олександрович сказав: «Ви так думаєте, просто тому, що Ви хороша людина». У цій інтонації не було компліментарності, це було якесь чисте і спокійне визнання, що «бути хорошим, людяним» – це норма Буття. І я хочу сказати Вам, Дмитро Олександрович, у пам'ять про Вас, що Ви були дуже хорошою людиною, добрим, розумним, мудрим і сильним чоловіком. Міцним і достойним, як професіонал і вчений. Надійним і милосердним, як

опора для родини. А ще Ви мали ту внутрішню духовну силу, яка сприймається людьми на рівні серця, і яку цілісно, у всьому обсязі бачить тільки сам Господь Бог. Я вірю, що Ви у Бога у хорошому, світлому краю. Ми пам'ятаємо про Вас.

З повагою, Скоробагатська Оксана Іванівна

Ганна ДОВГОПОЛОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПЕРШЕ ЗНАЙОМСТВО.....

Пам'ятаю перше знайомство з Козловим Дмитром Олександровичем. Це була наукова конференція, де виступали магістранти спеціальності «Педагогіка вищої школи». Не пам'ятаю ні теми цієї конференції, ні виступів. Але в пам'яті яскраво закарбувалося обличчя Дмитра Олександровича, на якому щирі емоції переживання за кожного студента, який виступав, і слова підтримки.

Амбітний, успішний, емоційний, щирий. Безперечно, наша alma mater виховала справжнього педагога-професіонала, де він пройшов шлях від студента фізико-математичного факультету до доктора педагогічних наук. Глибоко мислячий, з гострим, свіжим поглядом на проблеми сучасної педагогіки та менеджменту, Дмитро Олександрович Козлов як науковець залишив багатющий доробок, який буде виховувати ще не одне покоління студентів і науковців.

Дмитро Олександрович був завжди уважним як колега. В будь-якій ситуації вмів знайти доречні слова – підтримати, спів переживати, допомогти словом і ділом.

Його студенти завжди вирізняли Дмитра Олександровича як вимогливого, але справедливого викладача, який для кожного знаходив час. Енциклопедичні знання, критичний розум, емоційний характер – усе це разом допомагало створити на заняттях Дмитра Олександровича зі студентами незабутню атмосферу справжнього студентського життя.

Успішний викладач і науковець, щирий колега, люблячий батько, чоловік і син. Коли людина стільки зробила за життя – чи

може світ її втратити? Ні! Дмитро Олександрович назавжди лишиться у справах, науковому доробку, пам'яті.

З повагою, Довгополова Ганна Геннадіївна

Володимир ЖИВОДЬОР
*начальник відділу працевлаштування,
професійно-технічної освіти
та додаткових платних послуг,
доцент кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ЛЮДИНА ВІД БОГА

Згадуючи Козлова Дмитра Олександровича, на думку приходять рядки мого однокурсника, педагога, поета Віктора Осадчого:

Якби в цьому строкатому житті
Було хоч щось ясне і зрозуміле,
Ми в Господа про поміч не просили,
Відшукуючи праведні путі.

Ми бачили б одну – єдину путь
І шлях, і стежку, і поріг, і межу –
Всевишнім впорядковану мережу,
З якої неможливо десь звернуть.

Життєвий шлях Дмитра Олександровича був непростим. Але всі випробування, які йому випали, він долав стоїчно, ніколи не скаржився на долю і не перекладав свої проблеми на інших. Цінував батьків, дружину, безмежно любив свою доньку. Був завжди привітним, ввічливим з колегами, був готовий допомогти порадою, надати практичну допомогу.

Особливо хотілось би відзначити педагогічний талант Дмитра Олександровича. Професіоналізм та особисті людські якості забезпечили йому заслужений авторитет як серед студентів, так і серед колег. Він здатний був знайти індивідуальний підхід до кожного студента, мотивувати до навчання, а також, що важливо, до наукової діяльності, в результаті цього студенти чекали на зустрічі

з ним на лекціях та і поза заняттями. Любов до професії стала рушійною силою до наукової діяльності. За короткий час Дмитро Олександрович пройшов всі наукові сходинки: від викладача до доктора педагогічних наук. Його наукові праці є джерелом сучасної педагогічної наукової думки, вагомим внеском у розвиток теорії та практики педагогіки.

Я впевнений, що життєвий шлях, який випав на долю Дмитра Олександровича, буде слугувати прикладом для молодих педагогів та науковців служіння українському народу, українській науці. Я думаю, що для батьків є непоправним горем втрата сина, але Вони можуть гордитися тим, яких висот і поваги людей досяг Дмитро.

З повагою, Живодьор Володимир Федорович

Володимир КОЧУБЕЙ

*старший науковий співробітник
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

Наталія КОЧУБЕЙ

*завідувач кафедри менеджменту
та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності
доктор філософських наук, професор
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

МНЕ БЫ ТОЛЬКО ЖИТЬ...

Трудно осознавать, что его уже нет. Обретшего крылья, уверенно ставшего на крыло, и вдруг...

Я помню Дмитрия Александровича с осени 2006 года, когда на кафедре появился молодой человек в костюме, уверенно державшийся, даже как-то независимо, не самоуверенно, а именно сдержанно независимо. Голос ровный, с отчетливой дикцией, неторопливый. Так происходило пока на расстоянии мое знакомство с Дмитрием Александровичем, будущим коллегой по кафедре педагогики высшей школы и педагогического менеджмента, на которой я уже работал с 2005 года. Чуть-чуть позже Татьяна Михайловна Максименко, преподаватель нашей кафедры, мне шепнула, что это сын заведующего нашей кафедры Елены Григорьевны Козловой. Вместе с тем его поведение, общение с нами не говорило, что он близок с завкафедрой.

Это его качество мне не только понравилось, но и было близко по духу общения. Я должен сказать, что и Елена Григорьевна не давала повода говорить, что на него не распространяется обычная кафедральная дисциплина. Среди нас он был как все – пыхтел и трудился.

И потом уже почти на протяжении пяти лет я работал вместе с ним, наблюдал его отношение к магистрантам. И что удивительно, я не видел его с выражением усталости, равнодушия или отчуждения на лице. Я думаю, это была не маска, а выражение внутреннего характера, воли, выдержанности. Это в нем было. Непосредственно мы как-то мало общались, кроме как по каким-то рабочим делам. Но однажды он разоткровенничался и сказал, что отец сердечник и ему пришлось столкнуться с нашей медицинской системой, чтобы добиться операции на сердце для отца. Пройти унижение перед системой, но добиться своего. Это прозвучало с болью и как будто вырвалось непроизвольно, о чем он не хотел говорить. В то же время и он был сердечник, но об этом он не говорил. Больше какого-то сокровенного от него я не слышал. О своей жизни он мало говорил. Так он был устроен.

Внешне незаметный, быстро появляющийся и также быстро исчезающий, мне он был близок и симпатичен. Тем более, я об этом узнал, что в это время он уже начал работать над кандидатской диссертацией, которую защитил в 2015 году. Ведь нужно было писать статьи и работать преподавателем – поблажек не было. Со многими его статьями я знаком и читал их. Может быть, они мне были не близки тематически, но интересны с точки зрения концептуального подхода к проблеме педагогического меседж-мента в педагогике высшей школы.

Потом я ушел с кафедры – всему свое время, но связи и дружеские отношения с кафедрами остались, и с Еленой Григорьевной тоже. Время от времени она делилась не то, что успехами Димы, а его трудолюбием. Он был, конечно, скромный пахарь, трудяга. Безусловно, мама его подстегивала – такой уж у нее характер – сама вкалывала и другим спуску не давала, даже невзирая на родство или, так сказать, близкие товарищеские отношения.

Так я от Елены Григорьевны узнал, что Дима пишет докторскую, и рад был этому. Когда есть внутренний задор, чего бы не делать то, что хочется. В конце 2020 года мне стало известно, что

Дима завершил докторскую и вышел на защиту, чему я был очень рад – в наше неровное время это важно для обретения твердой почвы под ногами и хотя бы некоторой уверенности в себе не только сегодня, но и завтра.

Уже в апреле 2021 года узнал, что Дима защитил докторскую диссертацию и должен получить подтверждение. Все так и было, но его не стало. Мне больно, как и всем, кто был близок с ним и кому он дорог как сын, муж, коллега.

З повагою, Кочубей Володимир Іванович

Смерть любого знакомого человека переживается тяжело. Смерть Димы меня просто потрясла. Тем более, что в этот самый день мы хоронили другого нашего знакомого, безвременно ушедшего из-за нелепой травмы в метро. Дима мне запомнился глазами и улыбкой. Чуть грустные глаза и добрая улыбка. А еще текстами – статьи и автореферата. К сожалению, эти тексты мне знакомы лучше, чем Дима. И этого уже не изменить....

З повагою, Кочубей Наталія Василівна

Сергій ДЕНЕЖНИКОВ

*начальник відділу міжнародних зв'язків,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

МЫ НЕ УХОДИМ НЕ ПРОЩАЯСЬ....

Мы работали вместе с Дмитрием Александровичем много лет, и я хотел бы сказать несколько слов в память об этом прекрасном человеке.

Дмитрий Александрович был замечательным человеком с интересной жизнью. Он был настоящим профессионалом и мастером своего дела, специалистом с большой буквы и чудесным человеком. Многие мои коллеги в университете и далеко за его пределами, молодые и не только, научились у него азам педагогического и менеджерского мастерства и нередко пользовались его советами и помощью. Дмитрий Александрович был очень

ответственен, терпелив и отзывчив, всегда мог выслушать каждого, кто обратился к нему за поддержкой и помощью, что-то подсказать, посоветовать, выручить, никому не отказывал в просьбах. Порой, он мог великолепно поднять настроение каждому из нас, кто был чем-то недоволен, огорчен, растерян или же подавлен. Рассказываемые им бесчисленные веселые истории из студенческой жизни, поучительные примеры, тосты, шутки и анекдоты могли развеселить кого угодно. Нам всем будет очень не хватать его на наших заседаниях кафедры и корпоративах, где он неизменно блистал за столом, поднимая боевой дух нашего коллектива. Другого такого человека в нашем коллективе больше нет.

Нам всем будет сильно не хватать его. Он до конца жизни останется в моей памяти и памяти всех наших коллег как образец мужественности, стойкости, искрящейся жизнерадостности, активности и высокого профессионализма!

Незыблем сей порядок.

Извечен ход времен.

Да будет тих и сладок

Твой безмятежный сон!

Покойтесь с миром, дорогой Дмитрий Александрович!

Со словами скорби, Сергей Денежников

Марія РИСІНА

*доцент, доцент кафедри менеджменту освіти
та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СПОГАДИ ПРО КОЗЛОВА ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

Протягом життя ми зустрічаємо чимало людей різного віку, статусу, рівня освіти, але, як на мене, найважливішим є життєві цінності, ставлення людини, перш за все, до себе: уміння контактувати з оточуючими; мати певні особистісні якості, навчатися протягом життя тощо.

Зростав у батьків хлопчик, у дитинстві його називали Дімочка, в юнацтві Діма, у дорослому віці – Дмитро Олександрович.

З дитинства Діма був залучений до читання книжок, цінував знання, з роками дитячу літературу замінили більш серйозні видання. З'явилися свідомі цілі отримати вищу освіту. Діма мав відчуття самоцінності, особливо стосовно себе.

Діма ділився з колегами своїми методами викладання, що народилися за письмовим столом педагога. Як учитель математики за першою освітою, він застосовував деякі методичні прийоми з курсу математики і, як розповідав мені, йому вдавалося зацікавити молодь яскравими прикладами, інноваційними прийомами, педагогічними знахідками.

Говорили з ним і про те, як він застосовував свої знання при викладанні предметів циклу професійної підготовки. У педагога Дмитра Олександровича Козлова був філософський погляд на будь-яку проблему.

Важливою рисою Дмитра Олександровича була повага до кожного студента, який був налаштований на серйозне навчання, і до таких, кого захопив він своїм предметом і залучив до наукової роботи.

Отже, повага до студентів, довіра, впевненість у їх можливостях сприяла пробудженню бажання навчатися, самореалізовуватися, долучатися до творчої роботи, брати участь у різних творчих проектах, що пропонував Дмитро Олександрович.

Для мене він був і назавжди залишиться Дімою, Дімочкою, якого я вважала своїм другом, щирим, привітним, талановитим, товаришським, творчим педагогом.

Протягом майже 10 років роботи на одній кафедрі ми часто обговорювали з ним різні теми. Буває, що виникає бажання поспілкуватися з колегою, поділитися радістю, своїми роздумами. Так, одного разу Дімочка здивував мене тим, що жалкує, адже не став актором і, побачивши мій здивований погляд, показав кілька танцювальних рухів: притупнув, клацнув п'ятами, як гусар, очі засяяли, він відчував задоволення, стільки позитивних емоцій, така радісна щира посмішка, все це було спонтанно, весело, емоційно, навіть його погляд змінився. Я запитала, чому він не змінив професію, Діма відповів, що не хоче підводити маму, адже він працював на одній кафедрі з нею.

Наступного разу Діма зайшов до деканату, задоволений, усміхнений і сказав: уявляєте, сьогодні вранці, ще всі спали, я взяв Анютку і ми поїхали на прогулянку до парку, показував їй листочки, дихали свіжим ранковим повітрям.

Дімочка був дуже відкритою людиною: він розповідав мені, як розмовляв зі своєю донечкою, які казки їй читав, як дбав про те, щоб вона змогла вчасно піти до школи.

На нашій кафедрі склався хороший творчий тандем: Дмитро Олександрович, Ірина Володимирівна і Марія Юхимівна. Ми плідно, дружньо працювали над фаховими статтями, главами в монографіях, сперечалися, погоджувалися чи не погоджувалися з деякими міркуваннями: працювати з молоддю завжди цікаво, наприклад: Kozlov D., Rysina Mariya, (2016). *Mobility of Higher Education: retrospective analysis*; Kozlov D.O. Rysina M.Yu., Mykhailychenko I.V., (2018). *Innovative learning strategies in modern pedagogy: foreign experience*; Козлов Д.О., Рисіна М.Ю., Михайличенко І.В., (2019). *Інновації у закладах освіти: історико-педагогічний екскурс та ін.*

За планом кафедри, щорічно перед захистом магістерських робіт здійснювалась процедура допуску магістрантів до захисту. Ми з Дімою завжди під час роботи зі студентом радилися і наші погляди на проблему збігалися. Ставлення до студентів було дуже шанобливим: Дмитро Олександрович вислуховував магістранта і надавав слушні поради.

Доктор педагогічних наук Дмитро Олександрович Козлов, мій друг, залишиться в нашій пам'яті та в пам'яті студентів, як талановитий, тонкий педагог, який щиро, не зважаючи на свій молодий вік, по-батьківському піклувався про всіх своїх студентів. У Дмитра Олександровича було високо розвинене почуття відповідальності.

Він прагнув спонукати студентів до самореалізації, саморозвитку, залученню до самостійних наукових розвідок і вони були вдячні своєму викладачеві.

«Висока якість спілкування вимагає знань і загальної культури, та визначається, все ж таки, творчою інтуїцією ... Спілкування творчий процес: є люди більше та менше обдаровані для такої творчості» (А. Добрович).

Отже, спосіб життя формує духовно багату, душевно щедрю, творчу особистість: таким і був доктор педагогічних наук Дмитро Олександрович Козлов.

З повагою, Рисіна Марія Юхимівна

Вікторія ЗАЙКА

*лаборант кафедри педагогіки вищої школи та
педагогічного менеджменту
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2006-2008)*

ДМИТРЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Коли я дізналася про те, що Вас більше немає, мене огорнув невимовний смуток і шок. Настільки рано Ви покинули цей світ і скільки планів ще не встигли втілити в життя. Тяжко писати про Вас у минулому часі, що Ви були... І, пишучи ці рядки, мене переповнює почуття поваги до Вас як до Людини, яку я добре знала. Адже так склалося, що в тяжкі періоди мого життя Ваша сім'я була мені близькою.

... Я добре пам'ятаю, коли прийшла на роботу до Олени Григорівни на кафедру і познайомилася з Вами особисто. Спершу Ви справили враження мовчазного молодого чоловіка, який говорить лише при першій необхідності. Цілеспрямований погляд, повна зосередженість та серйозність. Навіть на жарти колег по роботі відповідали стриманою посмішкою. Моє перше враження про Вас було – «Інтелігентний джентльмен».

Пам'ятаю Вас як Людину, яка могла дати пораду в життєвій ситуації. Ці поради допомагали, гріли душу і давали надію жити далі. Вони були наповнені Вашим життєвим досвідом, і деякі з них я пам'ятаю й нині.

Незамінними були й Ваші «методичні» рекомендації молодим працівникам стосовно того, як знайти підхід до Олени Григорівни стосовно робочих моментів.

Нехай світлою про Вас буде пам'ять. Царство Вам небесне та вічний спокій.

З повагою, Зайка Вікторія

Ірина ЗАХАРОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
декан Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти*

НЕЗВИЧАЙНА ЛЮДИНА

Про деяких людей і після їхнього відходу в інший світ, дуже важко говорити «він був».

З Дмитром Козловим я познайомилася у ті далекі роки, коли він був ще підлітком. Я працювала разом з його мамою, Козловою Оленою Григорівною, в інституті післядипломної освіти, і там, на олімпіаді з математики, вперше побачила цього юнака.

Цілеспрямований, рішучий, знаючий собі ціну – таким я побачила вперше Дмитра. Тоді я зрозуміла, що іншим цей юнак бути не міг. Він ріс в інтелігентній сім'ї та брав від батьків усе найкраще.

Через роки Дмитро зійшов на вершину педагогічної науки і став передавати свої знання студентам. Його відрізняли високий професіоналізм, бездоганна чесність, готовність справлятися з будь-якими завданнями.

Дмитро – особа творча і дуже багатогранна, майстер своєї справи, дбайливий син та чудовий батько.

Згадую нашу останню зустріч після того, як Діма блискуче захистив докторську дисертацію. Його останніми словами тоді були: «Ось трішки відпочину, і ми обов'язково зустрінемося на шашликах».

І не зустрілися... Життя розпорядилося інакше...

ВІН БУВ? НІ, ВІН Є!

Дмитро завжди залишиться в моєму серці доброю, чесною, принциповою людиною з його невичерпною енергією, почуттям гумору та величезною любов'ю до всього світу.

З повагою, Захарова Ірина Олександрівна

Марина БОЙЧЕНКО

*завідувач кафедри педагогіки,
доктор педагогічних наук, професор
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СПОГАДИ ПРО Д. О. КОЗЛОВА

Важко говорити про Дмитра Олександровича у минулому часі...

Уперше ми зустрілися ще в школі, коли потрапили до одного класу. Ще тоді Дмитро Олександрович відзначався щирістю, правдолюбством, добротою. Він не міг мовчати, коли бачив несправедливість, намагався відстояти правду. Це не завжди подобалося вчителям, але він, незважаючи ні на що, був чесний перед собою та перед оточуючими.

Потім ми зустрілися з Дмитром Олександровичем вже як колеги, працюючи в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Дмитро Олександрович не змінився – він завжди був привітним, щирим, добрим, готовим прийти на допомогу.

Дмитро Олександрович був людиною-енциклопедією. Він був обізнаний у багатьох сферах, які виходили далеко за межі його професійної діяльності. Цією рисою він дуже приваблював студентів і своїх колег. Пригадую, з яким захопленням ми слухали його виступи на наукових конференціях, сповнені влучними висловлюваннями й доречними жартами.

Так само із захопленням згадували студенти про лекції Дмитра Олександровича, який був зацікавлений у високих результатах навчального процесу, розвитку особистості студента, допомагав розв'язувати численні проблеми їх бурхливого життя.

Не можна не згадати Дмитра Олександровича і як дослідника, який успішно захистив спочатку кандидатську, а потім і докторську дисертацію. Цікаво, що ми пройшли схожий науковий шлях – мали одного наукового керівника і одного наукового консультанта, захищали кандидатські дисертації в спеціалізованій раді Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, а докторські – в нашій alma mater – Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Дмитро Олександрович мав потужний науковий потенціал, який він так спішив реалізувати. І йому це вдалося: вже опубліковано понад 100 наукових праць, серед яких і монографії, і наукові фахові статті,

і статті в закордонних виданнях, які входять до наукометричних баз. А праці, подані до друку, продовжують виходити... Вони будуть корисними наступним поколінням науковців.

Я вдячна Богові, що на моєму життєвому та професійному шляху зустрілася така Людина, яка подавала приклад любові, самовідданості, щирості.

З повагою, Бойченко Марина Анатоліївна

Наталія КОВАЛЕНКО

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ЧЕЛОВЕК, РЯДОМ С КОТОРЫМ БЫЛИ В БЕЗОПАСНОСТИ...

Безопасная среда – необходимость для успешного обучения, развития, хорошего настроения, качества жизни. Именно это – яркое эмоциональное воспоминание о Дмитриии Александровиче Козлове.

Прекрасные лагерные сборы, которые ежегодно проводились кафедрой педагогики, были особенным действием для всех участников. Руководство несколькими преподавателями огромным количеством молодежи; обучение в состоянии праздника, романтики как и размещение на территории пустынных, готовящихся к открытию смены детских оздоровительных центров, вносило много рисков в программу работы. Именно во избежание и для преодоления этих рисков мы обращались к Диме. Обращались с дипломатическими вопросами о мире с местным, не всегда доброжелательным населением, с ползущими мимо ужами, с ушибами, ожогами, травмами (пока медика найдут и он прибудет).

Будучи руководителями факультетов, мы были готовы ко многому. Но есть ситуации, которые даже в рамках города небезопасны – например, выброс на Химпроме. И на память приходят остросюжетные фильмы... Кому-то из студентов позвонили родители, информация неполная, эмоционально дофантазированная, разворачивается как снежный ком, обрастая слухами и угрожая страхами – кто какие придумал.

Важно здесь и сейчас, немедленно, спокойно и уверенно действовать, как действовал Дима. Действовать в условиях неопределенности, справиться с ответственностью за более чем 100 студентов – будущих учителей, для которых важен пример в реальной жизненной ситуации. Уверенно успокоить, грамотно расставить приоритеты и взвесить риски, продумать выезд из зоны сборов и помочь вернуться в полном составе в город.

Спасибо за подставленное плечо, что был рядом, за спокойную рассудительность, мужественность, обеспечившую безопасность и успех всего дела!

З повагою, Коваленко Наталія Володимирівна

Ірина ЧИСТЯКОВА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

НЕВЖЕ МИ БІЛЬШЕ НЕ ЗУСТРІНЕМОСЯ!?

Звичайний літній вечір 8 червня 2021 року. Я, як завжди, над чимось працюю. Поряд молодший син і чоловік. Усе добре. Нічого не віщує біди. І ось, як грім серед ясного неба, страшна звістка – помер Дмитро Олександрович Козлов, якого я ще недавно бачила в університеті, вітала з отриманням диплома доктора педагогічних наук. Перша думка – це помилка, цього не може бути, він же ще дуже молодий (ми з ним однолітки), а далі запитання чому, навіщо, як таке могло статися.

А потім нахлинули спогади. Уперше я його побачила в м. Києві, коли ми з його мамою Оленою Григорівною їздили до Києва у справах. Він зустрічав нас. Поглянувши на нього, промайнула думка «Ніби звичайний хлопець, але щось у ньому є таке, що притягує, привертає увагу». Тоді мене вразило його ніжне ставлення до своєї мами. І я подумала, що людина, яка так ставиться до своєї мами, не може бути поганою. Я не помилилася. Пізніше ми зустрілися у стінах нашого університету. Я мала можливість побачити його з іншого боку. Деякий час ми працювали на одній кафедрі. І я побачила, що він добрий, чесний, справедливий, кмітливий, розумний, веселий. З ним можна і в гори, і в похід, і на вечірку. Він завжди підтримає, підніме настрій. Його поважали і студенти, і колеги.

Пізнала його я і як науковця, який за своє занадто коротке життя встиг захистити і кандидатську, і докторську дисертації, отримати атестат доцента, різні нагороди від рідної установи, від обласної адміністрації, Міністерства освіти і науки України, написати значну кількість наукових статей, монографій, навчально-методичних посібників. Мені здається, що він ніколи не зупинявся, завжди рухався, причому тільки вперед. Він постійно розвивався, вдосконалювався.

Згадую його захист докторської дисертації. Він був схвилюваним, переживав, але водночас був витриманий, упевнений у своїх силах і знаннях. Коли він почав свій виступ, я зрозуміла, що буде все добре. Він упевнено виголошував промову, а потім так само упевнено, зі знанням справи відповідав на питання, які йому ставили знані професори. Захист був блискучий. Я ще тоді подумала, от би мені таку витримку під час публічних виступів. Ще хотіла в нього запитати, як він цього домігся.

І ось – Дмитра Олександровича вже немає. Невже це кінець? Невже не буде більше цікавих розмов і дотепних жартів? Невже всім, чого він досяг, він не зможе скористатися? А так хочеться, щоб такі люди жили...

З повагою, Чистякова Ірина Анатоліївна

Кафедра дошкільної і початкової освіти

*Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ЛЮДИНА ПРЕКРАСНОЇ ДУШІ, ВІДКРИТОГО СЕРЦЯ

Пішов із життя ще зовсім молодий чоловік, щирий і добрий, людина прекрасної душі, відкритого серця. Непрошена біль, жаль і туга стискають душу від думки, що назавжди втрачено сина, батька, чоловіка, колегу, учителя.

Нас з Дмитром Олександровичем доля звела під час роботи на одній спеціальності. Пригадуються його слова: «Я дуже люблю свою роботу». Це справді був самовідданий педагогічній ниві професіонал. І не дивно, бо зростав у сім'ї, де високо цінували учительський труд. Тому Дмитро Олександрович і обрав навчання в педагогічному університеті, в якому пройшов всі щаблі кар'єрного зростання: від студента фізико-математичного факультету до доктора педагогічних наук. Звичайно такий шлях потребував

максимальних зусиль і часу, та це не зменшило повної відданості у викладацькій роботі. Студенти любили навчальні заняття доцента Козлова Д.О., бо вони часто були нестандартні: на них можна було подискутувати, почути нові знання (не лише з підручників), бути почутим, запропонувати свою версію.

У спілкуванні з Дмитром Олександровичем відчувалося, що він сам був у захваті від можливості передавати свої глибокі знання студентству і отримував від цього справжнє професійне задоволення. Та нажаль, передчасно обірвалося життя Дмитра Олександровича, невимовну втрату відчували колеги і студентство, але світла пам'ять про нього назавжди залишиться у душах тих, хто мав можливість з ним працювати і бути його учнями.

Кафедра дошкільної і початкової освіти з глибоким смутком сприйняла звістку про передчасну смерть Дмитра Олександровича. У глибокій скорботі ми низько схиляємо голови, пам'ятаємо його як чуйну і доброзичливу людину, готову допомогти в будь-якій складній ситуації, яка віддано і чесно служила царині науки Педагогіка.

З повагою, кафедра дошкільної і початкової освіти

Валентина КОСЕНКО

*завідувачка інформаційно-бібліографічним
відділом Наукової бібліотеки
Сумського державного педагогічного
університета імені А. С. Макаренка*

ВІНОК ПАМ'ЯТІ ТА ШАНИ

*Якщо людина дійсно чогось захоче,
то Всесвіт сприятиме тому,
щоб її бажання справдилося*
П. Коельо

З теплотою згадую Дмитра Олександровича як Людину широких горизонтів.

Енергійний і діяльний характер не дозволяв йому зупинитися на досягнутому, вимагав руху вперед та підкорення нових наукових вершин.

Успіхи магістрантів та колег, творча атмосфера, інноваційний потужний колектив кафедри менеджменту освіти та підготовки ВШ давали йому ту енергію та сили.

Постійно знаходився у творчому пошуку, використовував новітні технології та методи навчання майбутніх фахівців.

Вражав активною громадянською позицією, відданістю науковій та навчально-педагогічній діяльності. Його наукові здобутки – це наполегливість та знання.

Завжди був готовий до співпраці з колегами та співробітниками педагогічного університету. Плідно працював зі студентською молоддю: ділився знаннями та досвідом науково-методичної роботи.

Порядність і принциповість, знання, розуміння та щирість визначали його світогляд.

Молоді науковці – послідовники Дмитра Олександровича вдячні за доброзичливе ставлення та пройдена частину свого життєвого шляху поряд із доктором педагогічних наук, доцента Козловим Д.О.

З теплотою згадую, як Дмитро Олександрович уклінно вітався при зустрічі.

Був частим відвідувачем Наукової бібліотеки, в тому числі й нашого підрозділу. Коло його інтересів: управлінська компетентність майбутнього викладача, вища школа, освітні технології, інновації в освіті, інноваційна культура.

Вагомий науковий доробок молодого вченого становлять навчальні та навчально-методичні посібники, матеріали рекомендаційного характеру. Він автор багатьох досліджень з питань інноваційної педагогіки.

З повагою, Косенко Валентина Василівна

Ігор СНЕГІРЬОВ

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії,
міжнародних відносин та методики
навчання історичних дисциплін
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПАМ'ЯТІ ДМИТРА КОЗЛОВА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

Шлях кожної Людини тернистий і нелінійний. І сенс такого шляху не в перемогах та особистому тріумфі, а в низці падінь та зльотів; вміти не просто піднятися над своїми невдачами, але й зуміти своїм прикладом запалити інших. Дмитро був саме такою

Людиною. Його життєвий шлях був відносно коротким, але протягом нього він досяг чимало. Він умів ставити цілі і досягати їх, незважаючи на всі негаразди та складності. Проста людина в складному світі. Людина, яка не цінувала себе в науці, але цінувала науку в собі. Сумуємо, пам'ятаємо.

З повагою, Снегірьов Ігор Олександрович

Тетяна ГРЕБЕНИК

директор ВСП

«Класичний фаховий коледж СумДУ»

кандидат педагогічних наук, доцент

КРИЗЬ ПРИЗМУ КОРОТКОЧАСНИХ СПІЛКУВАНЬ ...

У Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка я досить частий гість. Навчалась на фізико-математичному факультеті, потім – магістратура за спеціальністю «Керівник навчального закладу», аспірантура, друга вища освіта за фахом «Практичний психолог»...

Перше знайомство з Дмитром Олександровичем – буденна зустріч в стінах університету як з викладачем. Юний, швидкий, небагатослівний, інтелігентний... Потім були розмови про дисертацію, про реформи в освіті, про викладацьку справу...

Дмитро Олександрович Козлов не скаржився ні на обставини, ні на людей... Привітність з його боку не давала підстав задумуватись про можливі проблеми в його житті... Коли поруч з'являлась його мама, він просив її: «Знайди можливість відпочити...».

Успішний викладач, улюбленець студентів, уважний, люблячий син, чоловік, батько ...

Дмитро Олександрович мав мрії, будував плани, загадував бажання... На превеликий жаль, все обірвалось єдиної миті на підйомі реалізації різних соціальних ролей... Батьки втратили сина, дружина чоловіка, дитина – батька... З глибоким сумом висловлюю найщиріші співчуття родині Дмитра Олександровича... Дай Бог вам мужності, терпіння, сили та здоров'я жити повноцінно й щасливо, як того бажав би Дмитро...

СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ПЕДАГОГУ, НАУКОВЦЮ, СИНУ ...

З повагою, Гребеник Тетяна Вікторівна

УЧНІ ПРО ВЧИТЕЛЯ

Людмила ТАТАРЕНКО

вчитель початкових класів

Опорного Закладу Верхньосироватського ліцею

Спілкуючись вперше з Дімою, я запам'ятала його добрим, простим хлопцем, склалося враження, що я його знаю все життя. Тому і називаю його Дімою, а не Дмитром Олександровичем.

Перше моє знайомство з цією прекрасною людиною відбулося давно – ще коли я навчалася в школі, а Олена Григорівна, його мама, була моєю вчителькою математики – і не просто вчителькою. Для нашого класу вона була другом, з нею можна було говорити на різні теми, вона завжди могла дати мудру пораду. Ми знали, що в Олени Григорівни був син, наш одноліток. Нам цікаво було дізнатися, який же він, син вчительки.

І ось одного разу Олена Григорівна приїхала до нашої школи не сама – з нею був Діма. На перший погляд це був звичайний хлопець, ні – чим особливим не відрізнявся від інших моїх однолітків. Але при спілкуванні з ним мене ще тоді вразила його допитливість, Діму цікавило все, з кожним він міг знайти спільну мову. Ще тоді хлопець говорив, що хоче бути вчителем, як мама.

Коли я закінчила навчання, Олена Григорівна в нашій школі вже не працювала, про Діму я нічого не знала, все залишилося тільки в спогадах про шкільне життя.

Через деякий час, навчаючись в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, доля знову звела мене з цією людиною. Тут я вже зустріла його як Дмитра Олександровича, викладача кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи. Я слухала його лекції, які були завжди цікаві. Дмитро Олександрович мав гарне почуття гумору, міг подавати так матеріал, що все було доступно і зрозуміло, методика його викладання була просто на висоті. Матеріал легко запам'ятовувався, був зрозумілим, години пролітали непомітно.

Я вдячна що на моєму життєвому шляху була така світла, щира, позитивна людина. Добрі спогади про Діму завжди залишаться в моєму серці.

З повагою, Татаренко Людмила

Юлія ПОЗДНЯКОВА

*магістрантка спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2015-2016)*

Завжди сумно дізнаватись про смерть людини, але коли з життя передчасно йде молодий чоловік у повному розквіті сил – це, безумовно, трагедія. Звістка про трагічну смерть Дмитра Олександровича мене приголомшила. Як же таке могло статися з ним, адже стільки ще, напевно, планів будувалося, стільки мрій і стільки задумів було в цього молодого, талановитого чоловіка. Як багато він не встиг зробити і як ще міг би плідно попрацювати для рідного ВИШу, для української педагогічної науки, для власної сім'ї. Мої власні спогади про Дмитра Олександровича пов'язані насамперед з періодом навчання на факультеті післядипломної освіти. Згадую день передзахисту магістерської роботи, коли зайшла в аудиторію, а там збиралися магістранти та викладачі, розсаджувалися, гомоніли, підключали техніку для презентацій і всі були збуджені та шумні. Коли усе стихло і почали вже викликати до трибуни для виступу, я вирішила роздивитися присутніх та оцінити, від кого з педагогів чекати найсуворіших питань, хто буде особливо прискіпливим та уважним до наших робіт. Дмитро Олександрович сидів один за партою, десь ряду на четвертому, ніби подалі від усіх і від усього, що відбувалося, здавався відстороненим та задумливим. Я подумала, що від нього навряд чи треба чекати бурхливих реакцій на виступи, і, мабуть, старші його колеги нам, магістрантам, набагато «небезпечніші»: будуть ставити питання, суворо нас екзаменувати. Але після першого ж виступу я зрозуміла, що помилялась. Дмитро Олександрович, всупереч моїм очікуванням, виявився чи не найуважнішим слухачем: помічав деталі доповіді, ставив цікаві питання, уточнював по презентації. Мене це, чесно кажучи, здивувало. Я почала за ним спостерігати: як він своїм гострим зором уважно стежив за слайдами, як він зосереджено слухав кожний виступ, йому було не байдуже на наші роботи і він кожному магістранту знаходив на що зауважити у роботі, що підправити, відкоригувати. Коли я вийшла до трибуни і почала свій виступ, то вже мимоволі зверталась ніби більше саме до нього, бо чекала саме його зауважень. А потім мені ставили запитання, а я відповідала і, як прийнято, кожному казала «дякую за запитання». Дмитро Олександрович раптом сказав: «А чому треба завжди

дякувати за запитання?». Я розгубилася і не знала, що відповісти. Він звернувся до інших, але ніхто не знайшов, що відповісти. Тоді він сказав, що треба обов'язково завжди дякувати за запитання, бо людина витратила час на те, щоб послухати тебе і щоб подумати над почутим і ще й виявила зацікавленість твоїми думками, раз ставить питання, а час – найдорожче, що ми маємо в цьому житті, найдорожчий скарб кожної людини. Мене відпустили і я, повертаючись на місце, вже думала не про наші магістерські, а розмірковувала про цей філософський відступ. А потім я знов збоку поглянула на Дмитра Олександровича, як він уважно слухав наступного магістранта, і чомусь згадала про Григорія Сковороду, про босого філософа, який любив палити люльку. Чомусь мені здалося, що він навіть схожий на просвітителя і поета Сковороду своїм високим лобом, гострими рисами обличчя. Григорій Сковорода все своє життя шукав відповіді на питання, які бентежать людство багато віків: « у чому полягає щастя? у чому є сенс життя? як бути щасливим?». Дмитро Олександрович, я впевнена, теж багато разів ставив собі ті ж самі питання, та чи зміг на них відповісти...

*Знаю, що смерть – як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона.
Байдуже смерті, мужик то чи цар, –
Все пожере, як солону пожар (Григорій Сковорода)*

З повагою, Позднякова Юлія

Аліна ПАВЛЕНКО

*магістрантка спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2015-2016)*

ПАМ'ЯТІ ПЕДАГОГА

Згадуючи студентські роки та роки навчання в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, з особливим теплом і вдячністю в пам'яті назавжди залишаються заняття, які проводив доктор педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Козлов Дмитро Олександрович. Знайомство з Дмитром Олександровичем відбулося у вересні 2015 року.

Дмитро Олександрович Козлов був невтомним педагогом, якому на шляху безперервного професійного розвитку, вдавалося поєднувати в собі щирість, інтелігентність, небайдужість, доброту, толерантність і високий професіоналізм.

Професія педагога творча, психологічно складна та відповідальна, проте Дмитро Олександрович завжди був енергійним, люблячим життя і справу якою займався. Вражала його готовність, не рахуючись із власним часом і зайнятістю, прийти на допомогу, дати дієву пораду, поділитися особистим та професійним досвідом.

Професійні досягнення та особисті людські якості здобули Дмитру Олександровичу заслужений авторитет серед студентів, аспірантів та колег. Завдяки високому рівню професійної компетентності, педагогічної майстерності та здатності знайти індивідуальний підхід до кожного студента, Дмитру Олександровичу вдавалося спонукати та мотивувати своїх вихованців до навчальної та наукової діяльності. Для студентів та аспірантів Дмитро Олександрович був мудрим наставником, прикладом для наслідування.

Педагога поважали студенти, з неприхованою цікавістю чекали його занять, адже в своїй роботі він був справедливим, уважним, вмів створити атмосферу довіри та взаєморозуміння.

Дмитро Олександрович мав чітку громадянську позицію, був втіленням і носієм духовної і моральної культури, навчав студентів і аспірантів передбачати та оцінювати наслідки своїх слів, дій та вчинків, наголошував на єдності слів і діла.

Особливої уваги заслуговує вміння Дмитра Олександровича з притаманним йому почуттям гумору зробити зауваження, делікатно вказати на помилку, але при цьому допомогти знайти варіанти її виправлення.

Без сумніву, наукові та професійні здобутки педагога не випадковість, а результат щоденної кропіткої та наполегливої роботи. Наукові праці та публікації Дмитра Олександровича Козлова є джерелом сучасної наукової думки, результатом постійного наукового пошуку й аналізу, самовідданості науковій справі.

Беззаперечно, вчений зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної науки. Для студентів та аспірантів Дмитро Олександрович – приклад сучасного педагога, що мав нестримне бажання постійно саморозвиватися та самовдосконалюватися.

Впевнена, що світлі спогади про Дмитра Олександровича Козлова, який чесно і гідно жив, самовіддано працював, всім серцем вболівав за розвиток педагогічної науки, залишивши по собі плоди своїх добрих справ та невтомної праці, назавжди залишаться в пам'яті вдячних студентів та аспірантів, всіх, хто його знав і поважав.

З повагою, Павленко Аліна Іванівна

Єлизавета КРАВЦОВА

*студентка спеціальності «Менеджмент»
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

СПОГАД...

Наш університет нещодавно втратив викладача кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи – Козлова Дмитра Олександровича. І я, студентка першого курсу, яка знайома з ним як з викладачем зовсім недовго, була дуже засмучена цією новиною. Хоч через карантинні умови зустрічалася з Дмитром Олександровичем на навчанні лише декілька разів, проте встигла помітити яка він добра, щира людина, який професіонал у своїй роботі, який чудовий колега, за яким, я впевнена, тепер дуже сумують.

Мені дуже б хотілося в пам'ять про Дмитра Олександровича залишити ці рядки, які я висловлюю від всієї своєї душі.

Зізнаюсь, що його наукові здобутки, на жаль, зацікавили мене тільки після новини про втрату. Але коли я зайшла на сайт бібліотеки університету, мене вразила кількість його робіт, які він залишив нам, так би мовити, у спадок (за що дякуємо). Це велика кількість навчальних посібників, автореферати: також привернула увагу й одноосібна монографія, за яку Дмитро Олександрович отримав призове місце у конкурсі. Загалом я зрозуміла, наскільки його душа була прикута до науки; мене це вражає – звісно, в позитивному сенсі слова.

Згадую наші пари з Дмитром Олександровичем та відчуваю тепло на душі. Час летів дуже швидко, цікаво було слухати й матеріал за нашою навчальною програмою та його «життєвий», який він охоче розповідав нам, студентам. Встигали все: і тему предмета вивчити, і декілька історій з життя послухати та

посміхнутися, тому навіть остання пара з Дмитром Олександровичем проходила легко.

Бачу й зараз як сумують колеги та з якою доброю усмішкою й водночас скорботними очима згадують свого Дмитра Олександровича. Сумно, що тепер колеги-викладачі зможуть бачити його лише на фотографіях, але точно знаю, що назавжди він у їх серцях. У Фейсбуці залишили допис:

«У нашій пам'яті він завжди буде щирим і надійним колегою, професіоналом і добрим другом. Добрі, світлі спомини про нього назавжди залишаться у наших серцях і в серцях усіх, хто знав, любив і поважав Дмитра Олександровича. Глибоко сумуємо з приводу непоправної втрати та висловлюємо щирі співчуття родині. Світла пам'ять...»

Сумуватимуть, та життя воно таке – забирає найкращих...

Але головне – ми будемо згадувати Дмитра Олександровича тільки теплими спогадами, а він – споглядатиме за нами з небес.

З повагою, Кравцова Єлизавета Михайлівна

Ольга БЛАШЕНКО

магістрантка спеціальності

«Управління навчальним закладом»

Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка (2014-2015)

СВІТЛІЙ ЛЮДИНІ – СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ

(присвячується Д.О. Козлову)

Незаперечним є факт, що студентські роки є незабутньою і яскравою сторінкою у житті кожного випускника. З особливим теплом згадую роки навчання у магістратурі (2014–2015 рр.) Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи.

З особливою вдячністю згадую період навчання у Дмитра Олександровича Козлова – педагога, науковця, професіонала у сфері менеджменту освіти. Як староста групи, із відповідальністю можу сказати, що заняття у Дмитра Олександровича проходили захоплююче, із жвавим обговоренням наукових тем. Проте, на жаль, світлі спогади затьмарила трагічна звістка, що Дмитро Олександрович передчасно пішов із життя. Педагог завжди доброзичливо

ставився до студентів, і, ми, магістранти, завжди з впевненістю знали, що за потребою можемо розраховувати на його допомогу. Закінчивши магістратуру, я продовжила навчання в аспірантурі, де, підказки і поради Дмитра Олександровича були мені у нагоді.

Можна лише захоплюватись працьовитістю Дмитра Олександровича: за п'ять років педагог захистив кандидатську та докторську дисертації, закінчив три магістратури, паралельно працював над кількома монографіями та десятками наукових статей. Надзвичайно шкода, що ми втрачаємо таких молодих і талановитих педагогів. Дмитро Олександрович був вірним сином, люблячим батьком, відмінним педагогом, великим життєлюбом, людиною з відкритим серцем і щирою душею, який відгукувався на чужу біду.

Висловлюю глибоке співчуття сім'ї, рідним і близьким Дмитра Олександровича. Пам'ять про педагога вічно житиме в серцях його студентів, випускників, колег, послідовників.

З повагою, Білашенко (Штань) Ольга Олексіївна

Олена КРИВЦОВА

*магістрантка спеціальностей «Менеджмент» та
«Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)»
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (2019-2020)*

ЗУСТРІЧ...

Щодня ми зустрічаємо десятки людей: на вулицях, в університеті, на роботі й т.п. Але більшість цих зустрічей закінчуються тим, що ми забуваємо про людину вже через кілька секунд, поспішаючи у своїх важливих справах. Такі зустрічі не залишають відбитка ні на душі, ні в спогадах. Не змушують нас розмірковувати над чимось новим або подивитися на світ під іншим кутом.

Але буває і навпаки. Коли випадок зводить на одному шляху людей, близьких по духу, й після такої зустрічі ти отримуєш унікальну можливість по-новому подивитися на життя та все, що нас оточує. Такі люди – унікальні, й тому знайомство з ними – велика вдача.

Козлов Дмитро Олександрович – саме така людина. Доктор педагогічних наук, неймовірно талановитий педагог та незвичайна

за образом мислення й ставлення до життя особистість, з якою мені пощастило познайомитися ще 10 років тому в Сумському педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Лекції Дмитра Олександровича – незабутній досвід в моєму студентському житті. Мені пощастило відвідувати його заняття спочатку на перепідготовці за спеціальністю «Практична психологія», а потім, через 10 років, на навчанні на магістерських програмах «Менеджмент» та «Педагогіка вищої школи».

Дмитро Олександрович – педагог за покликанням, а не тільки за професією. Різнобічна, мудра, нескінченно терпляча, талановита особистість, зустріч з якою залишає глибокий відбиток на душі та дає натхнення для власного професійного розвитку в обраній спеціальності.

Це людина світлої душі, яка завжди знаходила слова підтримки, незважаючи на власні життєві негаразди. Людина, завжди готова прийти на допомогу словом чи ділом. Це високоморальна особистість з яскравою індивідуальністю та безмежною чесністю.

Дмитро Олександрович надовго залишиться в пам'яті своєї родини, друзів, колег і студентів як світла, віддана своїй справі, особистість. Як людина, яка завжди залишалася справедливою, гуманною, великодушною, доброзичливою, щирою та відданою справі, не дивлячись на обставини.

З повагою, Кривцова Олена Борисівна

Валерія АНДРІЙЧЕНКО

*студентка спеціальності «Менеджмент»
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

ПРЕКРАСНЫЙ ЧЕЛОВЕК

Козлов Дмитрий Александрович был прекрасным человеком. За эти 2 курса он проявил себя не только как хороший преподаватель, но и наставник для своих студентов. Имея какие-либо трудности в учёбе, я всегда могла обратиться к нему за помощью и получала мудрые советы. Он был человеком для подражания!

З повагою, Андрійченко Валерія Ігорівна

СПОГАДИ ПРО НЕПЕРЕСІЧНУ ОСОБИСТІТЬ

Єлизавета МИРНА

*м. Тростянець
Сумської області*

ПАМ'ЯТІ ДМИТРА, СИНА МОЄЇ ПОДРУГИ

Поїздка Дмитра до Полтави пролягали через Тростянець. Завозив маму – Олену Григорівну – до мене на гостину, а сам у справах їхав далі. Ті короткі зустрічі з ним залишали приємні теплі спогади про спілкування з чемною молодою людиною, турботливим сином моєї подруги.

Чемність і вихованість Дмитра запали в душу з першої зустрічі. Ставлення до старших людей, як до власних батьків, притаманне не всім його ровесникам.

Пам'ятаю, як коректно і вишукано Дмитрик умів вносити у побут людей, з якими спілкувався, неочікувані маленькі свята.

Це могли бути посаджені ним квіти, чи незвичайні, але прості солодощі. Як справжній майстер любив готувати чаї, а потім розповідати правила їх вживання; або казкові десерти з фруктів і морозива...

Був добре обізнаний з технологіями вирощення овочів на присадибній ділянці, багато розповідав про квіти, що росли біля батьківського будинку та правила догляду за ними.

Здається, все, що необхідне для життєдіяльності людини – цікавило його; ділився своїми знаннями і вміннями з оточуючими.

Спілкуючись з Дмитром, тішилась, що поряд з вчорашніми випускниками шкіл, а нині студентами – молодий ерудит, інтелігент, викладач – закоханий у благородну справу навчання і виховання.

...Пригадую страшну звістку про хворобу Олени Григорівни і Олександра Миколайовича. Дмитро витягував, просто виривав їх з пазурів ковіду. Як справжній лев, ризикуючи власним здоров'ям. Йому вдалося перемогти у тому двобої.

...Один із працівників обласної автоінспекції розповідав своїй мамі, що коли він з колегами почули звістку про смерть Дмитра, то відразу пригадали його, як відвідувача, який оформляв документи на авто і запам'ятався інтелігентною поведінкою, приємним

спілкуванням. Переймались і шкодували, справжній педагог так рано залишив своїх студентів.

...Життя Дмитра – теплий, світлий і такий короткий промінчик, який зігрівав і дарував всім, хто зустрічався з ним, впевненість у тому, що світ навколо нас тримається на його людяності, добрих справах і любові, залишених нам.

Царство небесне, світла вічна пам'ять твоєї душі, Дмитрику.

З глибокою повагою, Мирна Єлизавета

Тетяна СЛЕСАРЄВА

*вчитель хімії, старший учитель
Олександрівської гімназії
м. Суми*

СВЕТЛОЙ ПАМЯТИ ДИМЫ КОЗЛОВА ПОСВЯЩАЕТСЯ

Ушел ты внезапно...
За дальнюю даль,
Где все перед Богом едины...
Но сердце болит...
Не проходит печаль,
Осталось души – половина...
И песнь недопетую – ввысь унесет,
Напомнит нам клин журавлиный
Улыбку твою, и то лучше все,
За что мы тебя так любили...
Надежды, успехи, и труд – без конца
Так молод – уже защитился,
Спасал у постели больного отца,
И жизнью своей – поделился...
Извечны законы – Жизнь дальше идет,
И лето цветы рассыпает...
Но был – не напрасным земной твой полет,
В сердцах светлый след оставляя...

26 июня 2021 г.

З повагою, Слесарева Тетяна

Наталія ГОЛОПЬОРОВА

подруга

НАЙКРАЩИЙ ЧОЛОВІК У МОЄМУ ЖИТТІ

Я дуже щаслива жінка, бо в моєму житті був, є і завжди будеш – це ти – Дмитро Олександрович. Не можна підібрати таких слів, які б могли виразити те, ким ти є для мене – всім. Ти – єдиний чоловік, якому я довіряла більше, ніж собі, і ніколи в тому не мала сумнівів. На тебе завжди можна покластися, якщо щось не зрозуміло – ти завжди знайдеш як пояснити і донести інформацію так, щоб було зрозуміло. Ти завжди знаходив вихід з будь-якої ситуації.

Дмитро, шість років з тобою були найкращі в моєму житті. Як чоловік, як друг ти найкращий. Наше з тобою кохання – та повага одного до одного вічне. Так як ти кохав, цінував мене, мабуть, вже ніхто не зуміє.

Прости мене за те, що я тебе відпустила, я справді вважала, що тобі так буде краще.

Ти був моїм учителем у житті, становленні мене як особистості, за що я тобі буду вдячна все моє життя, за той поштовх, за терпіння, за все ...

Чи шкодую я, що тебе свого часу відпустила, бо я справді вважала, що ти вартий найкращої людини (себе я такою тоді не вважала)? Так – шкодую.

Якби можна було повернути час, я б тебе нікуди не відпустила, і жили б ми довго та щасливо, думаю, до ста років.

Дмитро Олександрович, ти був один на мільйон, а то й більше. Тебе ніколи не лякали труднощі, ти завжди приходив на допомогу всім, кому бачив що вона потрібна... Ти був чесним, відданим, найкращим. Зізнаюся, що, навіть, при тому, що кожен з нас спробував облаштувати своє особисте сімейне коло, ми все одно залишалися на одній хвилі. Інші не розуміють – це тільки наше з тобою. Відчувати людину на відстані...

Навіть зараз я інколи відчуваю тебе поруч.

Важливі рішення, які я приймаю, в більшості обговорюю й зараз з тобою. Ти мені вибудовуєш стратегічні дороговкази.

Всі твої подарунки з твоїх подорожніх мандрів завжди зі мною. Наші Матроскіни – один у тебе в кімнаті, інший у мене вдома – спогад про найкращі миті нашого щасливого життя.

Я тебе завжди чекала, коли ти пізно повертався з відрядження, чи роботи – ти мені завжди, якщо це був інший район чи область, когось привозив – Локі, Умка (Колотон), Льова та багато інших – всі зі мною.

Говорять, що душа людини живе після смерті стільки, скільки про неї пам'ятають. Ти будеш безсмертний, бо про тебе будуть пам'ятати всі, хто тебе знав. Ти навіки в моєму серці.

*Ты ко всему умел найти подход:
К проблемам, людям, ко всему на свете.
Увы, не оценили и не спасли тебя
За что теперь мы все в ответе.*

*Ты – добрый, умный, самый-самый,
Тебя люблю я никогда не перестану.
И пусть сейчас телестно мы не рядом,
В душе и в мыслях ты всегда со мной.*

*Умел ты веселиться, даже если грустно,
Когда на сердце страшная тоска,
Умел держать себя, ты – самый лучший
Таким ты был, и будешь им всегда.*

Марія СЕРДЮЧЕНКО

м. Суми

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ДМИТРУ

У нашому будинку на Троїцькій років 10-12 тому поселилася молода родина. І так як я збирала кошти на утримання будинку, на прибирання у під'їзді, то я невдовзі познайомилась з господарем помешкання, Дмитром. Він був привітною, доброю і чуйною людиною, саджав у дворі квіти.

Діма дуже піклувався про свою хвору донечку, хотів, щоб вона почала ходити. Нажаль, доля розпорядилась по-своєму.

У розквіті сил, творчості людина пішла з життя. Це непоправна втрата для батьків, колег, друзів. Я сама перенесла таку саму втрату свого сина, і дуже їх розумію.

Як написав у сиву давнину Іоан Дамаскін:

«Все пепел, призрак тень и дым
Исчезнет все, на вихорь пыльный
И перед смертью мы стоим
И безоружны, и безсильны.
Рука могучего слаба,
Ничтожны царские веленья.
Прими усопшего раба,
Господь, в блаженные селенья».

Вікторія САПОЖНИКОВА

Техас, США

ЗІРКА НА МАМИНІЙ ДОЛОНІ

В одну безсонну ніч серед думок про Україну пішов текст співчуття моїй колезі по роботі в м. Суми, в обласному інституті післядипломної освіти Олені Козловій, з приводу передчасної смерті її сина Дмитра.

Свого часу (1993-2000 р.р.) я працювала з Оленою в царині науки і в той час актуальною була проблема інновацій в освітніх закладах. У своїх наукових працях вона розкривала цю проблему. Я використовувала її розробки в своїй методичній роботі з вчителями, директорами шкіл, на методоб'єднаннях і семінарах гімназій і шкіл. Олена блискавично захистила не одну наукову роботу з проблем освіти, захищаючи звання науковця. Паралельно йшло її сімейне життя. Перлиною в її житті був син Дмитро. В захопленні Олена завжди розповідала про життя в родині, про хоббі чоловіка й сина в їхньому садочку біля будинку та на річці Псел. Поруч з Дмитром були жінки – мама, тітка Світлана і бабуся Люся з сімейними традиціями. Хлопчик радував родину добрим навчанням у школі. Грунтовні математичні знання виявляв на шкільних та Всеукраїнських олімпіадах. Після закінчення гімназії Дмитро, як і всі молоді люди, зайнявся пошуком професії. У тяжкі 90-ті роки треба було вижити всім українцям, особливо молоді. Пройшовши школу робітничих професій, одначе, повернувся до науки. Приклад мами, її наполегливості в роботі привів сина до науки. Маленькими кроками вже дорослий Діма спрямував своє професійне наукове життя в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Свої наукові дослідження викладав студентам на

лекціях і семінарах. Поруч завжди була мама – професійний науковець, яскравий наставник студентів і молоді. І ось результати наукової роботи Діми, звання науковця – кандидата, доктора наук, доцента. Але підірване здоров'я на тяжких роботах, в тому числі й за межами країни, дало себе знати. Серце раптом не витримало і зупинилося.

Залишилися нотатки майбутніх наукових розробок... Така скорбота і жалі, залишилися рукописи майбутніх наукових робіт. Що сказати?... Сльози по щоках за молодого науковця Діми і за всю молодь України.

У розмові зі мною Олена склала імпровізований вірш, в якому звучить материнське горе. Це плач кожної Української Матері сьогодні в дні розпаленої в Україні багатолітньої кривавої війни.

Це вбили Ви мою дитину,
Це Ви закрили домовину
Над всім, чим жив він:
Сонце й сміх,
Прозорий лід й потужний міх,
Що гонить борошно в гурти,
Де млин гримкоче...
Й лише ти,
Мій красень син, моя дитина
Навік забита в домовину.

*Мої співчуття Олені
З повагою і любов'ю, Вікторія*

Тетяна ЛИТВИНЕНКО

*директор Стецьківської загальноосвітньої школи
I–III ст. (1983–2016)*

НЕПЕРЕСІЧНА ОСОБИСТІТЬ

Коли я чула про досягнення Дмитра Олександровича Козлова в науці, у мене з'являлося почуття справедливості і підтримки його невтомної ходи. А підставою для цього були такі події.

З мамою та тіткою Дмитра ми знайомі зі студентських фізматовських років. Після закінчення Сумського державного педагогічного інституту імені А. С. Макаренка пішли за направленням працювати у школи викладати фізико-математичні дисципліни. Згодом почула від Олени Григорівни, яка працювала у райво,

що у них у сім'ї росте син Дмитрик. Далі мене було призначено на виконання відповідальної місії – директор школи, де й пройшло понад 30 років. Якось профспілка працівників освіти Сумського району організувала відпочинок педагогів у кримському Гурзуфі. Там зустрілися зі Світланою Григорівною, сестрою Олени, та двома дітьми, Сергієм – її сином та її рідним племінником – Дмитриком. Діти мали теплі, дружні стосунки. Дмитро – жива, енергійна, захоплена світом і людьми дитина, слухався тітку і з повагою ставився до брата Сергія. А що ж мене вразило? Дмитро постійно з собою на пляж носив книги. Я поцікавилася, що саме він читає. – Виявилось «Мертві душі» М. В. Гоголя. Я була здивована, щоб під кримським лагідним сонцем, під звуки моря, чайок і людського гомону вникати дитині у зміст складного літературного твору; це було дуже незвично і змусило мене замислитися. Потім був зворотний шлях залізницею і Діма знову не випускав з рук книгу М. В. Гоголя. Я запитую Дмитрика – так його мама Лена називала: «Чого ти себе мучиш, весь час читаєш»? Почула відповідь: «Це завдання дано на літо, треба знати твір, а взагалі цікаво». Знову міркую – скільки через мої руки проходить дітей у моїй школі, але з такою відповідальністю і бажанням поглинати знання зустрічаєшся надзвичайно рідко. Мабуть, цій дитині буде відкрито особливий життєвий шлях.

Прошли роки – Діма закінчив гімназію, університет і почав себе реалізовувати як педагог і викладач у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка. Стрімка наукова кар'єра – швидко і професійно захистив кандидатську і докторську дисертації. Здавалося, що блискучу наукову кар'єру буде вимальовано переконливим потужним пензлем художника-науковця.

Однак, прийшла страшна звістка про передчасну смерть доктора наук Дмитра Олександровича Козлова... Яскравий, талановитий, який мав енциклопедичні знання, пішов з життя, вік – 41 рік. Хоча розумію, що саме такі унікальні постаті, які невтомно долають тортури життєвих випробувань, вибудовують особливі дороговкази і стежки для всіх, хто крокує у вирі людських подій. Саме таким є Дмитро Олександрович, який цінував свою родину, в душах студентів запалював бажання жити і творити, а колеги і всі, ті хто його знав, завжди тепло і з повагою про нього відгукуються.

Світла пам'ять Тобі, Дмитре Олександровичу.

З повагою, Литвиненко Тетяна

ІІІ. ТВОРЧИЙ НАБУТОК І ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТА ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (2015 рік)

Козлов, Д. О. (2015). Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава.

Козлов, Д. О. (2015). Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Полтава.

У дисертації теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Охарактеризовано понятійний апарат дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. З'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. Визначено педагогічні умови реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Підготовлено методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

Ключові слова: формування, управлінська компетентність, майбутній викладач, вища школа, магістерська підготовка, модель, педагогічна умова.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Г. КОРОЛЕНКА

КОЗЛОВ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 378-051-047.22:005.3](477)(043.3)

**ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Полтава – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Сбруєва Аліна Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Стрельников Віктор Юрійович,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
завідувач кафедри педагогіки, культурології та історії;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мармаза Олександра Іванівна,
Інститут післядипломної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, заступник директора з навчально-виховної роботи.

Захист відбудеться “19” травня 2015 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2.

Автореферат розіслано “18” квітня 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Семеновська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вхідження України до європейського освітнього і наукового простору, згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., передбачає подальшу модернізацію системи ступеневої вищої освіти, що ґрунтується на суттєвому підвищенні її якості, забезпеченні гідного рівня навчальних досягнень студентів, сформованості в них актуальних для професійної і соціальної діяльності знань і вмінь, відповідних особистісних і ділових якостей.

За таких умов особливого значення набуває магістерська підготовка викладачів вищої школи нового покоління. Об'єктивна необхідність інтенсивних змін педагогічних систем і процесів, варіативність програм і освітніх технологій, розвиток інформаційно-комунікаційного середовища потребують високого рівня готовності викладача вишу до управлінської діяльності.

Управлінська компетентність як складова професіоналізму викладача сучасної вищої школи передбачає здатність критично мислити, приймати рішення; вміння адаптуватися до динамічних умов життєдіяльності, оптимізувати ресурси для реалізації особистісних якостей і здібностей студента, організації його вмотивованої творчої діяльності.

Підготувати педагогів вищої школи нового покоління можливо через упровадження компетентнісного підходу, який у Законі України «Про вищу освіту» визначено як концептуальний стрижень розвитку освіти.

Науковому осмисленню проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу в процесі магістерської підготовки сприяють наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних учених, в яких окреслено:

- методологічні засади формування управлінської компетентності викладача (В. Андрущенко, І. Аносов, Р. Вуд, С. Клепко, С. Колодезнікова, В. Кремень, Т. Пейне, Р. Полцієн, І. Ширшова та ін.);
- теоретичні основи системно-структурного і системно-функціонального аналізу педагогічної та управлінської діяльності (А. Губа, Є. Бондаревська, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, О. Касьянова, О. Мармаза, Т. Рогова та ін.);
- проблему підвищення якості вищої освіти (В. Андреев, В. Биков, А. Бойко, В. Бурков, Б. Гершунський, А. Дженкінс, Д. Іванов, Л. Кондрашова, Д. Матрос, Г. Селевко, С. Сисоєва, С. Сіліна, М. Хілі, С. Шишов, Т. Штелік та ін.);

- теоретичні засади управління в галузі вищої педагогічної освіти (В. Богословський, М. Гриньова, Д. Йорнем, В. Луговий, В. Маслов, С. Шеер та ін.);
- сутність та особливості компетентнісного підходу в освіті (Н. Бібік, Е. Зеєр, Л. Карамушка, А. Маркова, Н. Ничкало, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський, Ю. Татур та ін.);
- становлення професійних компетенцій викладача вишу (С. Вітвицька, К. Дівейні, І. Зимня, Ю. Зіньковський, Г. Ленсен, А. Ліберман, В. Лозова, Л. Матроніна, І. Мікульонок, Д. Панасевич, Дж. Ренйан, Е. Саксл, А. Сбруєва, Л. Спірін, С. Степаненко, П. Трайпеті, Л. Уїлсон, Л. Уотсон, П. Хаїнд та ін.);
- теоретичні та методичні засади магістерської підготовки фахівця (В. Берека, О. Глузман, В. Євдокимов, О. Єременко, В. Кушнір, О. Мещанінов, В. Сенашко, В. Стрельніков, Р. Цокур та ін.).

Водночас, як свідчить аналіз практики вітчизняної та зарубіжної вищої школи, ступінь розроблення проблеми формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу є недостатнім. Така констатація робить вагомими завдання систематизації та інтеграції наукових поглядів на процес формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу та його науково-методичного супроводу, побудови теоретичної моделі, визначення педагогічних умов її ефективної реалізації в магістерській підготовці викладачів вищої школи.

Актуальність і значущість управлінського аспекту магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи зумовлено низкою суперечностей, що об'єктивно мають місце в теорії та практиці вищої освіти, а саме:

- між вимогами, які висуваються суспільством до управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу нового покоління, та відсутністю цілісної моделі, яка забезпечила б належний рівень її формування під час магістерської підготовки;
- між об'єктивними потребами вищих навчальних закладів у викладачах, здатних до ефективного управління навчальним процесом, самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів та некерованістю формування їх управлінської компетентності у процесі магістерської підготовки;
- між накопиченими теоретичними знаннями і практичним досвідом управління соціально-педагогічними процесами та недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу, відсутністю обґрунтованих педагогічних умов формування управлінської компетентності педагога вищої школи.

Отже, недостатня теоретична розробленість досліджуваної проблеми, її практична значущість, наявність соціально-педагогічних суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи» (номер державної реєстрації 0109U004948). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 29.12.2008 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 5 від 23.04.2013 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Схарактеризувати понятійний апарат дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

2. З'ясувати особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі.

3. Розробити, теоретично обґрунтувати модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та експериментально перевірити її ефективність.

4. Визначити педагогічні умови реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

5. Підготувати методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

Об'єкт дослідження – процес магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи.

Предмет дослідження – модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки та педагогічні умови її ефективної реалізації.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки зросте, якщо: розробити модель досліджуваного процесу та забезпечити спеціально створені педагогічні умови (комфортне освітнє середовище, моніторингове дослідження динаміки формування управлінської компетентності, технологізацію процесу формування та посилення практичної складової магістерської підготовки) її ефективної реалізації.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань використано комплекс **методів**: *загальнонаукових*: аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення, покладених в основу розвитку досліджуваного феномену; *конкретно-наукових*: вивчення нормативно-правових документів для визначення завдань магістерської підготовки викладачів вищої школи; термінологічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної, управлінської науково-методичної літератури для порівняння різноманітних поглядів на досліджувану проблему, обґрунтування педагогічних умов формування управлінської компетентності викладачів вищої школи, розробки науково-медичного супроводу процесу формування управлінської компетентності викладача вищої школи; системно-структурний аналіз уможливив з'ясування взаємозв'язку та взаємодії структурних елементів досліджуваного феномену; теоретичне моделювання – для розробки моделі формування управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, картки кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вишу, комплексно-цільової програми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки; *емпіричних*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для діагностики і перевірки ефективності моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу у процесі магістерської підготовки; спостереження, бесіда, анкетування, тестування, опитування, метод експертних оцінок – для встановлення рівнів сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи; *методи математичної статистики* для обробки отриманої під час педагогічного експерименту інформації, кількісного і якісного аналізу та графічної презентації емпіричних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Української

інженерно-педагогічної академії, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Київського національного лінгвістичного університету. На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 167 слухачів магістерської програми «Педагогіка вищої школи» та 46 викладачів названих вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: обґрунтовано та експериментально перевернено модель формування управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, яка охоплює такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-результативний; з'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі; визначено педагогічні умови ефективної реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки (створення комфортного освітнього середовища; запровадження моніторингового дослідження динаміки формування управлінської компетентності; технологізація процесу формування управлінської компетентності; посилення практичної складової магістерської підготовки).

Розроблено комплексно-цільову програму формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі їх магістерської підготовки; картку кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи.

Уточнено сутність поняття «управлінська компетентність викладача вищого навчального закладу»; компоненти та показники сформованості управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу; чинники розробки науково-методичного забезпечення магістерської підготовки викладача вищої школи.

Набули *подальшого розвитку* наукові уявлення про застосування програмно-цільового підходу до вдосконалення навчального процесу у вищому навчальному закладі та використання моделювання в освітній, професійній підготовці фахівця.

Практичне значення одержаних результатів дослідження, які подано в методичних рекомендаціях щодо впровадження моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу в практику його магістерської підготовки та в комплексно-цільовій програмі «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу», можуть бути використані керівниками вищих навчальних закладів та закладів післядипломної

освіти; викладачами, слухачами магістерських програм та інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Запропонована в роботі модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи розширює методичний апарат дослідження процесу магістерської підготовки у галузі педагогіки вищої школи.

Результати наукового пошуку **впроваджено** в діяльність Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/787 від 17.11.2014), Київського національного лінгвістичного університету (довідка № 2078/03 від 20.11.2014), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 2333 від 14.11.2014), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 2054 від 12.11.2014), Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 361 від 18.11.2014), Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 104-04-115/1 від 10.11.2014), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1973/01 від 17.11.2014), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 502/03 від 20.11.2014).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2008); «Постдипломное образование: проблемы развития личности» (Санкт-Петербург, 2009); «Профессионально-педагогическая культура: проблемы воспитания учащихся и студенческой молодежи» (Белгород, 2009); «Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування» (Суми, 2011); «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014); «Традиции и инновации в судьбах национальных образовательных систем» (Курськ, 2014); «Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних цінностей» (Суми, 2014); «Психологічна просвіта у сучасному суспільстві: методологія, досвід, перспективи» (Суми, 2014); «Управління професійним розвитком сучасного керівника закладу освіти та оцінювання результативності його діяльності» (Хмельницький, 2014); «Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія сучасної молоді» (Суми, 2014); *всеукраїнських* – «Творча спадщина А.С.Макаренка в контексті інноваційного розвитку XXI століття» (Суми, 2013); «Ресурсне забезпечення якості освіти» (Харків, 2014); «Компетентнісно орієнтований підхід до освіти» (Харків, 2014); *регіональних* – «Педагогічні науки та історія культури» (Конотоп, 2008); «Наукові пошуки молодих учених»

(Суми, 2008–2014); «Молодь в освіті» (Суми, 2014); обговорено на засіданнях кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту, педагогіки, педагогічної творчості та освітніх технологій Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 26 одноосібних роботах: 3 розділи у колективних монографіях та 23 – у публікаціях, з яких 10 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях; 3 – у зарубіжних наукових виданнях, 2 з яких – у фахових наукових виданнях; 10 статей у інших виданнях, з яких 2 – у зарубіжних.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань, з них 25 – іноземною мовою) та 16 додатків. Загальний обсяг дисертації – 282 сторінки, із них 197 сторінок основного тексту. Робота містить 1 рисунок та 28 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження; показано ступінь його наукового розроблення, зв'язок з науковими програмами та планами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет; розкрито методологічну й теоретичну основу дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; відображено їх апробацію та впровадження в практику діяльності вищих навчальних закладів України.

У першому розділі – **«Теоретичні основи формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки»** – схарактеризовано понятійний апарат дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки; з'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі.

Аналіз наукової літератури з філософії, педагогіки, психології, теорії менеджменту дозволяє стверджувати, що поняття «компетенція», «компетентність» трактуються неоднозначно і є предметом наукових дискусій. Узагальнюючи характеристики цих двох понять, можна виокремити певну залежність між ними і дати такі їх визначення: компетенція – це об'єктивно-ідеальна категорія, яка характеризує будь-яку сферу діяльності людини, окреслює її повноваження, права і обов'язки; компетентність – це реально-суб'єктивна категорія, яка є сукупною характеристикою людини, що

відображає відповідність її діяльності визначеним нормам. Встановлено, що поняття «компетентність» стає новим концептуальним орієнтиром у визначенні рівня професійної кваліфікації фахівця.

Вивчення нормативно-правових документів, що регламентують діяльність системи вищої освіти України, дозволило констатувати, що запровадження компетентнісного підходу суттєво змінює професійно-педагогічну діяльність викладача і зумовлює необхідність визначення його професійної компетентності. Виявлено, що професійна компетентність викладача розглядається як інтегральна особистісна характеристика, яка відображає готовність та здатність педагога виконувати професійні функції відповідно до прийнятих у суспільстві нормативів і стандартів.

Доведено, що в умовах модернізації системи вищої освіти на засадничих принципах компетентнісного підходу невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього викладача вищої школи є формування його управлінської компетентності. Системно-структурний аналіз наукових досліджень з проблем управлінської компетентності дозволив виокремити ключові характеристики цього поняття: знання, уміння, навички, певні здібності та особистісні якості фахівця, які дозволяють ефективно здійснювати управлінську діяльність.

Управлінська компетентність викладача вищого навчального закладу розглядається в дослідженні як інтегративна якість фахівця в галузі педагогіки вищої школи, що відображає його здатність до керівництва навчальним процесом і спілкування у професійному середовищі та виявляється у високому рівні професіоналізму, є системоутворювальним чинником ефективності функціонування вищого навчального закладу.

Входження української вищої освіти до європейського освітнього й наукового простору зумовило вивчення й осмислення зарубіжного досвіду з проблем управлінської компетентності викладача вишу. Аналіз зарубіжних наукових джерел дозволяє стверджувати, що формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в зарубіжних країнах передбачає, передусім, розвиток лідерських якостей.

Виявлено, що складові управлінської компетентності викладача вищої школи ґрунтуються на засадах теорії управління людськими ресурсами і охоплюють: знання з предметної галузі та володіння методикою викладання навчальної дисципліни; уміння творчо використовувати новітні знання у професійній сфері з метою обґрунтування та практичного застосування власних ідей; уміння і навички науково-дослідної роботи, діагностування результатів досліджень у фаховій сфері шляхом інтеграції знань з різних

наукових галузей та висунення нових гіпотез; навички демонстрації лідерських якостей та інноваційних підходів до роботи і навчання в незнайомому, складному та непередбачуваному середовищі, що потребує розв'язання проблем шляхом урахування численних факторів впливу, які взаємодіють між собою; здатність до аналізу стратегічних перспектив роботи команди; комунікативні навички; володіння ІКТ.

Таким чином, результати наукового пошуку свідчать, що формування управлінської компетентності викладача вишу в умовах магістерської підготовки повинно базуватися на розробці концептуальної моделі, створенні умов для її ефективного запровадження, якісному оновленні принципів визначення цілей, відбору змісту, організації навчального процесу і способів оцінки освітнього результату, форм і методів навчання і виховання слухачів магістерської програми, на застосуванні інноваційних освітніх технологій, ґрунтовному оновленні взаємозв'язку освіти, науки і виробництва та ін.

У другому розділі – **«Наукове обґрунтування та умови реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи»** – розроблено концептуальні засади моделі формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу, подано характеристику основних структурних компонентів та педагогічні умови її ефективною реалізації; визначено критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу.

З'ясовано, що дослідження соціально-педагогічних явищ, що являють собою складні системи, функціонування і розвиток яких залежить від багатьох чинників і взаємозв'язків, передбачає використання методу моделювання.

У контексті відтворення ідеального образу процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в процесі його магістерської підготовки було розроблено модель, яка обумовлена методологією системного, квалітетричного, компетентнісного, програмно-цільового, особистісно орієнтованого підходів і містить такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-результативний (рис. 1).

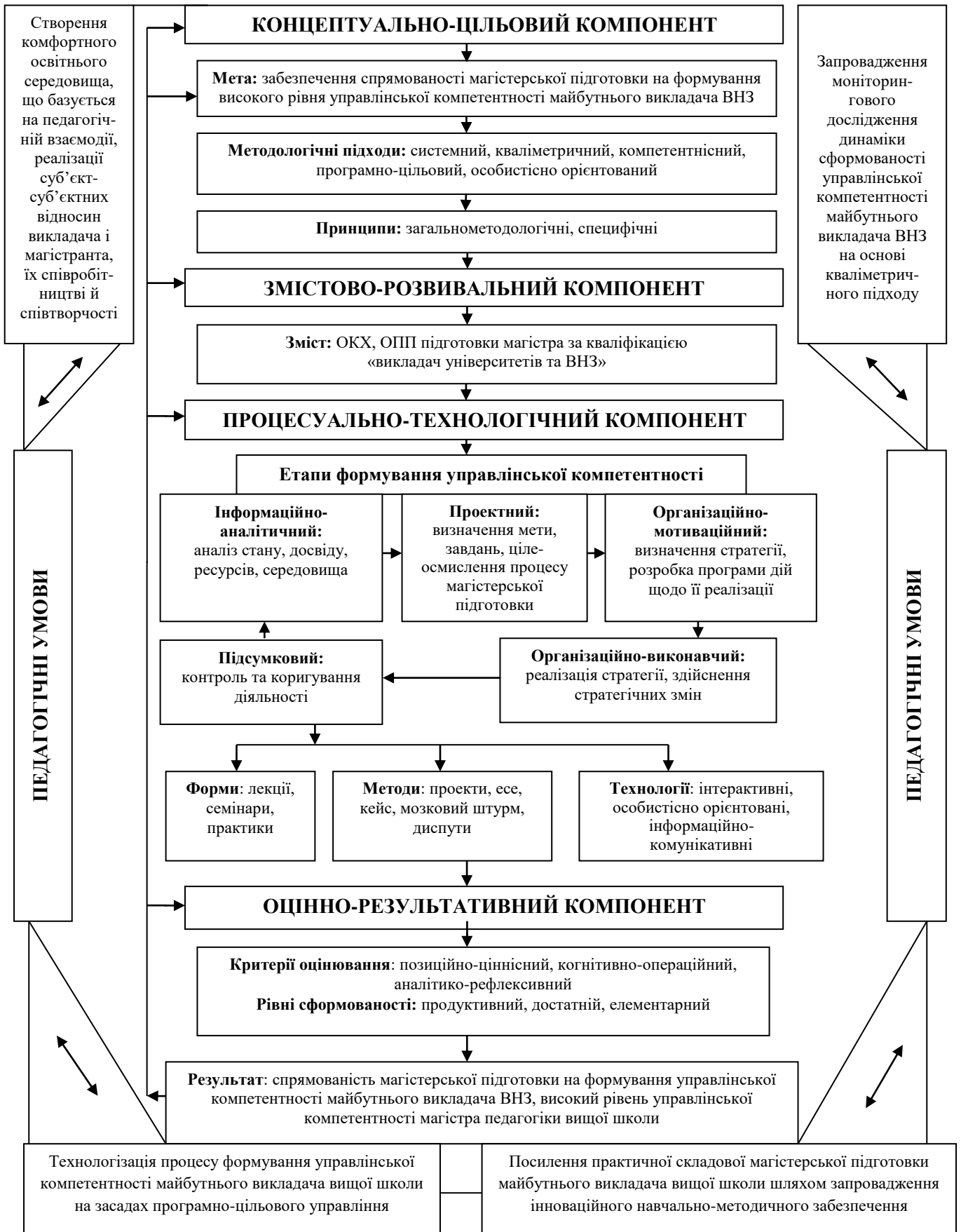

Рис. 1. Модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки

Концептуально-цільовий компонент передбачає визначення методологічних підходів, постановку мети й завдань формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та дає уявлення про загальну спрямованість магістерської підготовки. Визначено, що мету формування управлінської компетентності доцільно розглядати на кількох рівнях (міждержавному, державному, інституційному, особистісному).

Змістово-розвивальний компонент розкриває змістове наповнення процесу формування управлінської компетентності. На основі виокремлення управлінської складової у змісті нормативних навчальних дисциплін відповідно до ОКХ та ОПП підготовки магістра педагогіки вищої школи здійснюється визначення об'єктів, які зумовлюють особливості підготовки майбутніх викладачів ВНЗ; ідентифікуються проблеми, в яких віддзеркалюються потреби саморозвитку та самовдосконалення магістрантів як менеджерів інноваційних освітніх змін.

Процесуально-технологічний компонент моделі забезпечує відображення системного характеру процесу формування управлінської компетентності викладача вищої школи; дозволяє з'ясувати етапи, форми, методи, технології, за допомогою яких розкривається зміст і досягається мета формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ. У рамках розробленої у дослідженні моделі віддано перевагу тим формам і методам, що спонукають магістрантів до активного опанування змісту освітньої підготовки.

Оцінно-результативний компонент дозволяє на основі застосування кваліметричного підходу визначити критерії й показники та встановити результати процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача. З'ясовано, що використання паралельно із нормативним критеріальним оцінювання посилює об'єктивність висновків щодо отриманих результатів. Наявність критеріального апарату, розробленого для визначення рівня управлінської компетентності, дозволила не лише оцінити можливість досягнення запланованих цілей та результатів, а й спрогнозувати подальший розвиток досліджуваних педагогічних процесів.

Використання теоретичних методів аналізу, синтезу, абстрагування та емпіричних методів спостереження, бесіди, анкетування, тестування дозволило виокремити педагогічні умови забезпечення ефективності впровадження розробленої моделі в практику магістерської підготовки педагогів вищої школи, а саме:

– створення комфортного освітнього середовища, що базується на педагогічній взаємодії, реалізації суб'єкт-суб'єктних від-

носин викладача і магістранта, їх співробітництві й співтворчості. Концептуальними підходами для побудови означеного середовища визначено: гуманістичний, системний, акмеологічний, інноваційний, інформаційний;

– запровадження моніторингу динаміки формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи на основі кваліметричного підходу, що зумовило розробку картки кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. При складанні картки враховано: 1) фактори, які відбивають складові управлінської компетентності викладача; 2) критерії факторів, що дозволяють визначити ступінь сформованості компетентності за певною складовою; 3) вагомості факторів і критеріїв, що визначають пріоритети у професійно-педагогічній діяльності викладача; 4) показники сформованості управлінської компетентності; 5) значення ступеня відповідності професійної діяльності вимогам, що в сукупності дозволило виміряти якісну характеристику досліджуваного процесу кількісною мірою;

– технологізацію процесу формування управлінської компетентності викладача вищої школи на засадах програмно-цільового управління. Показано, що технологія формування управлінської компетентності викладача вищої школи є комплексним інтегративним процесом, який відображено в розробленій та експериментально перевіреній комплексно-цільовій програмі «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу». Програма передбачала виконання таких етапів: інформаційно-аналітичного (збір інформації щодо внутрішнього і зовнішнього середовища закладу, виявлення внутрішніх резервів, здійснення проблемно-орієнтованого аналізу, формування стратегічних змін); проектного (визначення мети, формування моделі управлінської компетентності майбутнього викладача, визначення педагогічних умов її реалізації, розробка плану дій, експертиза моделі та оцінка можливостей і умов реалізації програми); організаційно-мотиваційного (створення сприятливого мотиваційного середовища); організаційно-виконавчого (реалізація запланованої системи заходів, створення системи моніторингу, вибудова індивідуальної траєкторії формування управлінської компетентності); підсумкового (відстеження основних показників реалізації програми, підбиття підсумків, проектування стратегічних орієнтирів) та визначила цільові орієнтири і напрями роботи випускової кафедри;

– посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення.

У дослідженні обґрунтовано критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітико-рефлексивний), які передбачають: спрямованість на розвиток управлінської компетентності, стійкий інтерес до питань педагогічного управління; особистісно й професійно значущі якості; повноту управлінських знань і сформованість управлінських умінь; здатність до професійної рефлексії (аналіз, самоаналіз, оцінка, самооцінка, осмислення, корекція діяльності).

Показано, що залежно від вияву сукупності критеріїв і показників управлінська компетентність майбутнього викладача вищої школи визначається на продуктивному, достатньому й елементарному рівнях розвитку.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна робота з формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки»** – експериментально перевірено ефективність моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та педагогічні умови її реалізації. Розроблено методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Для перевірки ефективності розробленої моделі формування управлінської компетентності викладачів вищого навчального закладу було проведено класичний педагогічний експеримент, що проходив у природних умовах магістерської підготовки, який мав три етапи.

На констатувальному етапі було визначено діагностичний інструментарій з метою з'ясування вхідного рівня сформованості управлінської компетентності майбутніх викладачів вищого навчального закладу експериментальних груп Е₁ (23 особи), Е₂ (21 особа), Е₃ (25 осіб) і контрольної К (98 осіб) групи, розроблено картку кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача ВНЗ. У ході констатувального етапу експерименту було встановлено, що за визначеними критеріями рівень управлінської компетентності в більшості респондентів (за шкалою: $0,75 < I < 1$ – оптимальний рівень, $0,5 < I < 0,75$ – допустимий рівень, $0 < I < 0,5$ – критичний рівень) є допустимим ($I_{заг.}=0,606$) і потребує системної роботи щодо його покращення (табл. 1).

Таблиця 1

**Розрахунки за карткою кваліметричного оцінювання
рівня сформованості управлінської компетентності
викладача вищої школи**

№ з/п	Коефіцієнт відповідності показника K_i	Вагомість показника V_i	Значення показника $V_i K_i$	Σ значень показників $V_i K_i$	Вагомість фактора m_i	Значення фактора F_i
1.	$K_1=0,5$	0,32	0,16	0,585	0,31	0,181
	$K_2=0,75$	0,35	0,26			
	$K_3=0,5$	0,33	0,165			
2.	$K_7=0,75$	0,34	0,255	0,585	0,36	0,210
	$K_8=0,5$	0,35	0,175			
	$K_9=0,5$	0,31	0,155			
3.	$K_{10}=0,75$	0,32	0,24	0,652	0,33	0,215
	$K_{11}=0,75$	0,29	0,217			
	$K_{12}=0,5$	0,39	0,195			
						0,606
Загальна оцінка рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи				$I_{\text{заг.}}=F_1+F_2+F_3=0,606$ $F_i= m_i(V_1K_1+ V_2K_2+V_3K_3)$		

Відповідно до отриманих показників у експериментальній групі було організовано роботу щодо запровадження моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу та педагогічних умов її реалізації.

На формувальному етапі експерименту з метою визначення ефективності розробленої моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ і перевірки педагогічних умов її реалізації було розроблено комплексно-цільову програму, яка передбачає запровадження системи заходів: від постановки мети і її декомпозивання на конкретні завдання до розв'язування їх у процесі проведення заходів щодо досягнення запланованого результату.

Контрольний етап експерименту мав на меті порівняння результатів констатувального етапу щодо визначення рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ й результатів, отриманих після проведення формувального етапу експериментальної роботи та математичної обробки одержаних даних, створення методичних рекомендацій з питань реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

Упродовж усього часу запровадження педагогічних умов ефективною реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ проводився моніторинг ефективності впливу означених умов на рівень сформованості

управлінської компетентності з використання комп'ютерної підтримки моніторингових досліджень. Перевірці підлягав кожен із компонентів управлінської компетентності майбутнього викладача, а також загальний рівень його сформованості, що залежно від вияву сукупності визначених показників диференціювався в охарактеризованих у дослідженні продуктивному, достатньому й елементарному рівнях (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка рівнів сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (приріст у %)

Критерії сформованості	Рівні сформованості	Групи			
		Е ₁ (23)	Е ₂ (21)	Е ₃ (25)	К(98)
Позиційно-ціннісний	Продуктивний	+3,53	+3,79	+6,9	+0,36
	Достатній	+3,67	+3,54	+3,7	+0,54
	Елементарний	-7,2	-7,33	-9,6	-0,9
Когнітивно-операційний	Продуктивний	+9,1	+8,71	+7,9	+0,55
	Достатній	+4,04	+3,71	+4,1	+0,14
	Елементарний	-6,9	-6,7	-7,1	-0,69
Аналітико-рефлексивний	Продуктивний	+11,1	+10,2	+9,8	+0,27
	Достатній	+5,73	+4,99	+5,11	+0,81
	Елементарний	-7,3	-7,4	-6,8	-1,08

Для статистичних висновків про значущість експериментальної методики та її вплив на формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи застосовувався аналіз структурних зрушень у часі та дисперсійний аналіз.

Результати контрольного етапу експерименту у експериментальній групі дозволили констатувати, що на 3,53% збільшилася кількість успішних викладачів групи Е₁, на 3,79% групи Е₂, на 6,9% групи Е₃ з високим рівнем позиційно-ціннісного компонента управлінської компетентності викладача ВНЗ проти 0,36% контрольної групи. За когнітивно-операційним компонентом кількість респондентів з високим рівнем його розвитку збільшилась на 9,1% у групі Е₁, на 8,71% у групі Е₂, на 7,9% у групі Е₃, тоді як у контрольній групі приріст склав 0,55%. За аналітико-рефлексивним компонентом також виявлено позитивну динаміку у групах Е₁, Е₂, Е₃, приріст у яких склав 11,1%, 10,2%, 9,8% відповідно. У контрольній групі також відзначено позитивну динаміку, проте приріст склав 0,27%.

Перевірку істинності гіпотези дослідження здійснено за допомогою η^2 -критерію Фішера (порівняння $\eta_{\text{фак}}^2$ фактичного значення з $\eta_{\text{крит}}^2$ критичним).

Експериментальна вибірка виявила статистично значущі відмінності за рівнями виділених нами критеріїв, $\eta_{\text{фак}}^2 > \eta_{\text{крит}}^2$.

Подано методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки. Визначено сукупність чинників, що забезпечують ефективність досліджуваного процесу (позитивна мотивація, трансформація змісту підготовки, інноваційні технології навчання і виховання, розвиток лідерських якостей, система моніторингу процесу, індивідуальна траєкторія становлення професіонала).

Таким чином, наведені дані свідчать про ефективність запропонованої моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу та її реалізації на основі обґрунтованих педагогічних умов, що підтверджено методами математичної обробки результатів експерименту.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи дали підстави зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Схарактеризовано понятійний апарат дослідження. Компетенція розглядається як об'єктивно-ідеальна категорія, яка характеризує будь-яку сферу діяльності людини, окреслює її повноваження, права і обов'язки; компетентність – як реально-суб'єктивна категорія, яка є сукупною характеристикою людини щодо відповідності її діяльності визначеним нормам.

Управлінська компетентність викладача вищого навчального закладу подається у дослідженні як інтегративна якість фахівця в галузі педагогіки вищої школи, що відображає його здатність до керівництва навчальним процесом і спілкування у професійному середовищі та має вияв у високому рівні професіоналізму, є системоутворювальним чинником ефективності функціонування вищого навчального закладу.

Розроблено компоненти та критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітико-рефлексивний), що відображують спрямованість на розвиток управлінської компетентності, стійкий інтерес до педагогічного управління; особистісно й професійно значущі якості; повноту управлінських знань і сформованість управлінських умінь; здатність до професійної рефлексії (аналіз, самоаналіз, оцінка, самооцінка, осмислення, корекція діяльності). Залежно від вияву сукупності критеріїв і показників управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи визначено продуктивний, достатній і елементарний рівні її розвитку.

2. З'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі. Виявлено, що складові управлінської компетентності викладача вищої школи ґрунтуються на засадах теорії

управління людськими ресурсами і охоплюють знання з предметної галузі та володіння методикою викладання навчальної дисципліни; вміння творчо використовувати новітні знання у професійній сфері; вміння і навички науково-дослідної роботи, діагностування результатів досліджень у фаховій сфері; навички демонстрації лідерських якостей та інноваційних підходів до роботи й навчання в незнайомому, складному та непередбачуваному середовищі; професійно значимі особистісні якості, що необхідні для розв'язання освітніх проблем шляхом урахування численних факторів впливу, які взаємодіють між собою; здатність до аналізу стратегічних перспектив роботи команди; комунікативні навички; володіння ІКТ.

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, що містить такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-результативний.

Концептуально-цільовий компонент передбачає постановку мети й завдань магістерської підготовки майбутніх викладачів вишу, визначення методологічних підходів та принципів формування їх управлінської компетентності. Змістово-розвивальний компонент розкриває специфіку формування управлінської компетентності. Процесуально-технологічний компонент пов'язаний із етапами процесу, формами, методами, технологіями навчання. Оцінно-результативний компонент передбачає визначення компонентів, критеріїв і показників сформованості управлінської компетентності майбутніх викладачів вищого навчального закладу.

Розроблену модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу було піддано експериментальній апробації на основі програмно-цільового підходу. З цією метою було розроблено комплексно-цільову програму «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу», у якій було визначено цільові орієнтири і напрями роботи випускової кафедри. Реалізація програми мала такі етапи: інформаційно-аналітичний, проектний, організаційно-мотиваційний, організаційно-виконавчий, підсумковий.

Технологічним інструментарієм визначення рівня управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи стала розроблена у процесі дослідження картка кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності. Запровадження картки кваліметричного оцінювання дозволило встановити якісну характеристику сформованості управлінської компетентності магістрів.

4. Для забезпечення ефективності впровадження розробленої моделі в практику магістерської підготовки педагогів вищої школи, виокремлено такі педагогічні умови:

– створення комфортного освітнього середовища, що базується на педагогічній взаємодії, реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і магістранта, їх співробітництві й співтворчості;

– запровадження моніторингового дослідження динаміки сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу на основі кваліметричного підходу;

– технологізацію процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи на засадах програмно-цільового управління;

– посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення.

Експериментально доведено позитивний вплив створених педагогічних умов для реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача. Так, у середньому на 5,83% збільшилася кількість успішних викладачів експериментальних груп з продуктивним та на 3,74% із достатніми рівнями управлінської компетентності відповідно до 0,39% та 0,44% контрольної групи. Водночас кількість викладачів експериментальної групи з елементарним рівнем зменшилась на 9,57%, тоді як у контрольній групі зменшення відбулось на 1,08%. Ефективність проведеної експериментальної роботи щодо формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу підтверджено методами математичної статистики.

5. За результатами проведеного теоретичного й експериментального дослідження складено методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього педагога вищої школи у практиці його магістерської підготовки. Доведено, що ефективному впровадженню розробленої моделі сприяє врахування сукупності чинників, до яких віднесено: формування позитивної мотивації розвитку управлінської компетентності у майбутнього викладача; трансформація змісту формування управлінської компетентності майбутнього викладача на засадах міждисциплінарності, цілісності та комплексності; запровадження форм, методів, технологій, що передбачають організацію педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу; інформатизація і комп'ютеризація навчання; створення системи моніторингу сформованості управ-

лінської компетентності майбутнього викладача вишу; реалізація індивідуальної траєкторії формування управлінської компетентності слухача магістерської програми.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними можуть бути такі напрями наукових досліджень: порівняння вітчизняних і зарубіжних моделей формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу; розробка технології формування управлінської компетентності викладача залежно від його професійно-педагогічної підготовки та досвіду викладацької діяльності.

Основні наукові результати висвітлено в таких працях автора:

Монографії

1. Козлов Д. О. Управлінська компетентність майбутнього викладача вищої школи як об'єкт наукового аналізу / Д. О. Козлов // Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті : [монографія] / за ред. проф. М.О. Лазарева. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – С. 37–59.

2. Козлов Д. О. Дослідно-експериментальна робота з формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки / Д. О. Козлов // Теоретичні та методичні засади магістерської підготовки викладача вищої школи : [монографія] / [за заг. ред. проф. А.А. Сбруєвої, проф. О.Г. Козлової]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – С. 86–151.

3. Козлов Д. О. Формування управлінської компетентності викладача: теорія і практика зарубіжної вищої школи / Д. О. Козлов // Теоретичні та методичні засади магістерської підготовки викладача вищої школи : [монографія] / [за заг. ред. проф. А.А. Сбруєвої, проф. О.Г. Козлової]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – С. 67–85.

Статті у наукових фахових виданнях

4. Козлов Д. О. Організаційно-педагогічні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи / Д. О. Козлов // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2013. – № 36 (289). – С. 85–92. – (Серія «Педагогічні науки»).

5. Козлов Д. О. Професійна компетентність викладача вищої школи як менеджера інноваційних змін: філософський аспект / Д. О. Козлов // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Матвієнко О.В., укл. доц.

Кудіна В.В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – Вип. 50. – С. 3-7.

6. Козлов Д. О. Сутнісні складові сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки / Д. О. Козлов // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. праць українською, російською та англійською мовами. – Харків: Вид-во Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2014. – Вип. XXXVII.-X. – С. 158–167.

7. Козлов Д. О. Складові управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи як предмет зарубіжних наукових досліджень / Д. О. Козлов // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць / Глухівський НПУ імені О. Довженка; редкол.: О.І. Курок (відп. ред.) [та ін.]. – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2014. – Вип. 25. – С. 35–46. – (Серія «Педагогічні науки»).

8. Козлов Д. О. Інноваційні стратегії організації фахової магістерської підготовки педагогів вищої школи / Д. О. Козлов // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2014. – № 28 (321). – С. 89-93. – (Серія «Педагогічні науки»).

9. Козлов Д. О. Професійна кар'єра майбутнього викладача вищої школи: досвід управлінської рефлексії / Д. О. Козлов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А.А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – № 6 (40). – С. 212-219.

10. Козлов Д. О. Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи: зарубіжний досвід / Д. О. Козлов // Вища освіта України. – 2014. – № 4. – С. 50–58.

11. Козлов Д. О. Науково-методичне забезпечення процесу формування управлінської компетентності магістрів педагогіки вищої школи / Д. О. Козлов // Педагогічний альманах : зб. наук. праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – Випуск 24. – С. 221–227.

12. Козлов Д. О. Педагогічні умови ефективної реалізації процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи / Д. О. Козлов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка. –2014. № 7. – С. 119–135.

13. Козлов Д. О. Теоретичне обґрунтування моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки / Д. О. Козлов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – № 8 (42). – С. 283–294.

Статті в іноземних виданнях

14. Козлов Д. А. Зарубежный опыт формирования управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы / Д. А. Козлов // Ученые записки : электронный научный журнал Курского государственного университета, 2014. – № 4 (32). – Режим доступа : <http://www.scientific-notes.ru/pdf/037-029.pdf>.

15. Козлов Д. А. Исследовательская составляющая управленческой компетентности преподавателя высшей школы в зарубежном научном дискурсе / Д. А. Козлов // Ta'lim Texnologiyalari. – Ташкент, 2015-yil. – № 1 (51). – С. 65–69.

16. Козлов Д. А. Коммуникативная составляющая управленческой компетентности магистра педагогики высшей школы / Д. А. Козлов // Коммуникативная компетенция: принципы, методы, приемы формирования : сб. науч. ст. – Белорусский государственный университет. – Минск : Право и экономика, 2014. – Вып. 13. – С. 32–38.

Статті в інших виданнях

17. Козлов Д. О. Етапи процесу формування управлінської компетентності майбутніх педагогів вищої школи в умовах магістратури / Д. О. Козлов // Наукові пошуки : зб. наук. праць молодих учених / за ред. проф. А.А. Сбруєвої. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – Вип. 10. – С. 28-31.

18. Козлов Д. О. Дослідницькі вміння майбутнього викладача вищого навчального закладу як менеджера інноваційних освітніх змін / Д. О. Козлов // Управління професійним розвитком сучасного керівника закладу освіти та оцінювання результативності його діяльності : зб. наук. праць / за заг. ред. В.В. Гуменюк. – Хмельницький : ПП Сторожук О., 2015. – С. 76–79.

19. Козлов Д. А. Ориентиры развития организационной компетентности магистров педагогики высшей школы как менеджеров образования / Д. А. Козлов // Традиции и инновации в судьбах национальных образовательных систем : материалы междунар. научн.-практ. конф. (Курск, 10-11 апреля 2014 г.) / Курский государственный университет / под. ред. А.В. Репринцева : в 2 т. – Курск : ООО «Мечта», 2014. – Т. 2. – С. 276–279.

20. Козлов Д. А. Социально-педагогические предпосылки развития инновационной мобильности будущих менеджеров образования / Д. А. Козлов // Профессионально-педагогическая культура: проблемы воспитания учащихся и студенческой молодежи : материалы III Всеросс. научн.-метод. семинара (Белгород, 19–20 марта, 2009 г.) / Белгородский государственный университет / отв. ред. И.Ф. Исаев. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2009. – С. 158–161.

21. Козлов Д. О. До проблеми оцінювання управлінської компетентності майбутніх менеджерів освіти / Д. О. Козлов // Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування : матеріали міжнар. науково-практичної конференції молодих учених і студентів (Суми, 20–21 квітня 2011 р.) / М-во освіти і науки України. – Суми : Видавництво СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2011. – С. 396–398.

22. Козлов Д. О. Формування управлінської компетентності майбутніх педагогів вищої школи засобами евристичної діяльності / Д. О. Козлов // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 4-5 березня 2014 р.) / М-во освіти і науки України. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. – Том 2. – С. 9–11.

23. Козлов Д. О. Організація самостійно-дослідницької діяльності майбутніх менеджерів освіти / Д. О. Козлов // Матеріали наук.-метод. конф. «Молодь в освіті» (Суми, 26 лютого, 2009 р.). – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2009. – С. 48–49.

24. Козлов Д. О. Моніторинг якості навчально-виховного процесу / Д. О. Козлов // Педагогічні науки та історія культури : статті та тези доповідей наук.-метод. конф. викладачів, співробітників і студентів (Конотоп, 6 травня 2008 р.) / М-во освіти і науки України. – Конотоп, 2008. – Ч. II. – С. 17-18.

25. Козлов Д. О. Деякі аспекти моделювання процесу формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки / Д. О. Козлов // Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних цінностей : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 13-14 листопада 2014 р.) / М-во освіти і науки України. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. – С. 201–205.

26. Козлов Д. О. Управлінська компетентність магістрів педагогіки вищої школи : проблеми оцінювання / Д.О. Козлов // Магістр : матеріали наук.-практ. конф. «Наукові пошуки молодих вчених» (Суми, 14 травня 2014 р.) / М-во освіти і науки України. – Суми : Університетська книга, 2014. – С. 204–208.

АНОТАЦІЯ

Козлов Д.О. Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2015.

Дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній апробації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Схарактеризовано понятійний апарат дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки; з'ясовано особливості теорії та практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі.

Розроблено концептуальні засади моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу та експериментально перевірено результативність моделі. Подано характеристику її основних структурних компонентів, визначено педагогічні умови ефективної реалізації моделі; виявлено критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу.

Розроблено методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Ключові слова: формування, управлінська компетентність, майбутній викладач, вища школа, магістерська підготовка, модель, педагогічна умова.

Козлов Д. А. Формирование управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Полтавский национальный университет имени В.Г. Короленко. – Полтава, 2015.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию и экспериментальной апробации модели формирования управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки.

Охарактеризован понятийный аппарат исследования проблемы формирования управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки; очерчены особенности теории и практики формирования управленческой компетентности преподавателя в зарубежной высшей школе.

Разработаны концептуальные основы модели формирования управленческой компетентности будущего преподавателя вуза и экспериментально проверена результативность модели. Дана

характеристика ее основных структурных компонентов, определены педагогические условия эффективной реализации модели. Выявлены критерии сформированности управленческой компетентности будущего преподавателя высшего учебного заведения. Разработаны методические рекомендации по реализации модели формирования управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки.

Ключевые слова: формирование, управленческая компетентность, будущий преподаватель, высшая школа, магистерская подготовка, модель, педагогическое условие.

Kozlov D. O. Formation of managerial competence of the future higher school teacher in the process of master's training. – On the rights of manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko, MES of Ukraine. – Poltava, 2015.

The dissertation is devoted to the theoretical rationale and experimental testing of the model of formation of the future higher school teacher's managerial competence in the process of master's training.

The conceptual apparatus of the study of the problem of formation of the future higher school teacher's managerial competence in the process of master's training is characterized. Managerial competence of the higher school teacher is considered as an integrative quality of a specialist, which reflects his ability to manage the educational process and to communicate in the professional environment and society as a whole. The peculiarities of the theory and practice of formation of managerial competence of the teacher in the foreign higher school are outlined.

Conceptual foundations of the model of formation of the future higher school teacher's managerial competence are worked out; characteristic of its main structural components is given, namely: conceptual-target, content-developmental, process-technological, and evaluative-result.

Pedagogical conditions for the realization of the model of the formation of the future higher school teacher's managerial competence in the process of master's training are defined – creation of a comfortable learning environment; implementation of the monitoring study of the dynamics of formation of the future higher school teacher's managerial competence on the basis of qualimetric approach;

technologization of the process of formation of the future higher school teacher's managerial competence on the basis of program-target management; strengthening of the practical component of master's training of the future higher school teachers.

The effectiveness of the model of formation of the future higher school teacher's managerial competence is experimentally verified. The recommendations are given, which state that effective implementation of the developed model can be facilitated by means of taking into account external and internal factors, which include: the need for realization of the new social request on the preparation of future specialists in the field of the pedagogics of higher school; processes of humanization of education; education quality assurance; realization of learner-centered education; innovative character of the educational process; informatization and computerization of education; activity and interest of teachers in implementing changes.

Key words: formation, managerial competence, future teacher, higher school, master's training, model, pedagogical condition.

Підписано до друку 14.04.2015.
Формат 60x90/16. Гарн. NewTimes.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано у редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка з оригіналів автора

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
e-mail: rector@sspu.sumy.ua
тел.: (0542) 22-14-95

ПРОТОКОЛ № 5

засідання спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 про
присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук
у Полтавському національному педагогічному університеті
імені В. Г. Короленка (від 19 травня 2015 року)

Голова засідання – доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри загальної
педагогіки та андрагогіки **Бойко А. М.**

Учений секретар спеціалізованої вченої ради – доктор педа-
гогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та андра-
гогіки **Семеновська Л. А.**

Голова: На засіданні спеціалізованої вченої ради із 15 осіб,
затверджених ДАК України присутні й зареєстровано 14 членів
ради. На засіданні присутні:

Бойко Алла Микитівна (голова)	д.пед.н., 13.00.01; 13.00.04
Семеновська Лариса Аполлінаріївна (вчений секретар)	д.пед.н., 13.00.01
Гнізділова Олена Анатоліївна	д.пед.н., 13.00.01
Гриньова Марина Вікторівна	д.пед.н., 13.00.01
Кравченко Любов Миколаївна (заступник голови)	д.пед.н., 13.00.04
Кулик Євген Володимирович	д.пед.н., 13.00.04
Оніпко Валентина Володимирівна	д.пед.н., 13.00.04
Рогова Тетяна Володимирівна	д.пед.н., 13.00.01
Стрельников Віктор Юрійович	д.пед.н., 13.00.04
Титаренко Валентина Петрівна	д.пед.н., 13.00.04
Федій Ольга Андріївна	д.пед.н., 13.00.04
Цебрій Ірина Василівна	д.пед.н., 13.00.01
Цина Андрій Юрійович	д.пед.н., 13.00.04
Шиян Надія Іванівна	д.пед.н., 13.00.04

Відсутній на засіданні з об'єктивних причин доктор
педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
Євдокимов В. І. За профілем дисертації, що розглядається, присутні
9 докторів наук. Рада правомочна проводити засідання із захисту
кандидатської дисертації. Дозвольте засідання розпочати. Хто за це,
прошу голосувати. Одноголосно.

Шановні колеги! На порядку денному захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки».

Науковий керівник – Сбруєва Аліна Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, проректор із наукової роботи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Офіційні опоненти:

- **Стрельников Віктор Юрійович**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, культурології та історії Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;
- **Мармаза Олександра Іванівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Інституту післядипломної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Зі здобувачем погоджена мова захисту дисертації – українська.

Голова: Слово для оголошення матеріалів особової справи надається вченому секретареві спеціалізованої вченої ради, доктору педагогічних наук, доценту Семеновській Ларисі Аполлінаріївні.

Семеновська Л.А.: Дякую! Шановні члени спеціалізованої вченої ради!

На ім'я голови спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Бойко Алли Микитівни надійшла заява від викладача кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Козлова Дмитра Олександровича з проханням щодо попереднього розгляду та захисту дисертації на тему «**Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки**» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дисертація подається до захисту вперше.

Козлов Дмитро Олександрович народився 9 жовтня 1979 року в м. Зерноград Ростовської області. У 1996 році закінчив класичну гімназію м. Суми. Цього ж року вступив до Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на фізико-математичний факультет, який закінчив у 2004 році за спеціаль-

ністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Математика і фізика» та здобув кваліфікацію вчителя математики, фізики, астрономії і безпеки життєдіяльності та основ інформатики». Під час навчання в педагогічному університеті з травня 1997 р. по жовтень 1999 р. проходив строкову службу у військовій командатурі м. Києва. У 2005 р. закінчив магістратуру Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Управління навчальним закладом» та здобув кваліфікацію керівника навчального закладу. У 2008 р. вступив до аспірантури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання, яку закінчив у 2011 році. З 2006 по 2014 роки працював на посаді викладача кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту. З 2014 р. й до теперішнього часу працює на посаді викладача кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

В особовій справі Козлова Дмитра Олександровича є всі необхідні документи: заява, особовий листок з обліку кадрів, довідка про складання кандидатських іспитів, витяг з протоколу засідання кафедри педагогічної творчості та освітніх технологій Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, відзиви офіційних опонентів.

Козлов Дмитро Олександрович склав кандидатські іспити у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка: іноземна мова (англійська) – «добре», філософія – «відмінно»; у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка: «теорія і методика професійної освіти» – «відмінно».

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 29.12.2008 р.) і узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 23.04.2013 р.).

Результати дослідження пройшли відповідну апробацію, про що свідчать довідки про впровадження. Всі документи, які є у справі Козлова Дмитра Олександровича, відповідають вимогам ДАК МОН України. Дякую за увагу.

Голова: Чи є запитання до вченого секретаря за матеріалами особової справи? (Немає).

Слово надається здобувачеві Козлову Дмитру Олександровичу для викладу основних положень дослідження. Будь ласка!

Козлов Д.О. Дякую, шановна Алло Микитівно. Високоповажні голово, члени спеціалізованої вченої ради та всі присутні!

Актуальність і значущість управлінського аспекту магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи зумовлено низкою суперечностей, що об'єктивно мають місце в теорії та практиці вищої освіти, а саме:

– між вимогами, які висуваються суспільством до управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу нового покоління, та відсутністю цілісної моделі, яка забезпечила б належний рівень її формування під час магістерської підготовки;

– між об'єктивними потребами вищих навчальних закладів у викладачах, здатних до ефективного управління навчальним процесом, самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів та некерованістю формування їх управлінської компетентності у процесі магістерської підготовки;

– між накопиченими теоретичними знаннями і практичним досвідом управління соціально-педагогічними процесами та недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу, відсутністю обґрунтованих педагогічних умов формування управлінської компетентності педагога вищої школи.

Отже, недостатня теоретична розробленість досліджуваної проблеми, її практична значущість, наявність соціально-педагогічних суперечностей зумовили вибір теми нашої дисертаційної роботи.

Об'єкт дослідження – процес магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи.

Предмет дослідження – модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки та педагогічні умови її ефективної реалізації.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Дозвольте далі не зупинятись на науковому апараті, а перейти безпосередньо до викладу висновків.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

Завдання перше полягало в характеристиці понятійного апарату дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Застосування методу термінологічного аналізу дозволило дійти висновку, що **управлінська компетентність** викладача

вищого навчального закладу являє собою інтегративну якість фахівця в галузі педагогіки вищої школи, що відображає його здатність до керівництва навчальним процесом і спілкування у професійному середовищі та виявляється у високому рівні професіоналізму, є системоутворювальним чинником ефективності функціонування вищого навчального закладу.

Завдання друге – з'ясувати особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі. Визначено, що складові управлінської компетентності викладача вищої школи ґрунтуються на засадах теорії управління людськими ресурсами і охоплюють знання з предметної галузі та володіння методикою викладання навчальної дисципліни; вміння творчо використовувати новітні знання у професійній сфері; вміння і навички науково-дослідної роботи, діагностування результатів досліджень у фаховій сфері; навички демонстрації лідерських якостей та інноваційних підходів до роботи й навчання в незнайомому, складному та непередбачуваному середовищі; професійно значимі особистісні якості; здатність до аналізу стратегічних перспектив роботи команди; комунікативні навички; володіння ІКТ.

Згідно з третім завданням дослідження розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, що містить такі компоненти:

- концептуально-цільовий,
- змістово-розвивальний,
- процесуально-технологічний,
- оцінно-результативний.

Концептуально-цільовий компонент передбачає постановку мети й завдань магістерської підготовки майбутніх викладачів вишу, визначення методологічних підходів та принципів формування їх управлінської компетентності. Змістово-розвивальний компонент розкриває специфіку формування управлінської компетентності. Процесуально-технологічний компонент пов'язаний із формами, методами, технологіями навчання. Оцінно-результативний компонент передбачає визначення компонентів, критеріїв і показників сформованості управлінської компетентності майбутніх викладачів вищого навчального закладу.

Розроблено критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітико-рефлексивний), що відображують спрямованість на розвиток управлінської компетентності; стійкий інтерес до педагогічного управління; особистісно-

професійні якості; повноту управлінських знань і сформованість управлінських умінь; здатність до професійної рефлексії.

Залежно від вияву сукупності критеріїв і показників управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи визначено продуктивний, достатній і елементарний рівні її розвитку.

Для перевірки ефективності розробленої моделі формування управлінської компетентності викладачів вищого навчального закладу було проведено класичний педагогічний експеримент, що проходив у природних умовах магістерської підготовки, який мав три етапи.

На констатувальному етапі було визначено діагностичний інструментарій, а саме:

- спостереження;
- бесіди;
- анкетування;
- діагностика та самодіагностика;
- метод експертних оцінок;
- тестування.

На формувальному етапі експерименту з метою визначення ефективності розробленої моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ і перевірки педагогічних умов її реалізації було розроблено комплексно-цільову програму, яка передбачає запровадження системи заходів: від постановки мети і її декомпозирування на конкретні завдання до розв'язування їх у процесі проведення заходів щодо досягнення запланованого результату.

Формування управлінської компетентності викладача вищої школи є комплексним інтегративним процесом, який відображено в розробленій та експериментально перевіреній комплексно-цільовій програмі «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу», яка передбачала:

- визначення цілей та завдань етапів програми;
- змісту, форм, методів реалізації педагогічних умов;
- науково-методичне забезпечення реалізації завдань;
- строків та виконавців.

Етапами реалізації програми стали:

- інформаційно-аналітичний;
- проектний;
- організаційно-мотиваційний;
- організаційно-виконавчий;
- та підсумковий.

Контрольний етап експерименту мав на меті порівняння результатів констатувального етапу щодо визначення рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ й результатів, отриманих після проведення формувального етапу експериментальної роботи та математичної обробки одержаних даних, створення методичних рекомендацій з питань реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

Технологічним інструментарієм визначення рівня управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи стала розроблена у процесі дослідження картка кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності. Запровадження картки кваліметричного оцінювання дозволило встановити якісну характеристику сформованості управлінської компетентності магістрів.

При складанні картки враховано: 1) фактори, які відбивають складові управлінської компетентності викладача; 2) критерії факторів, що дозволяють визначити ступінь сформованості компетентності за певною складовою; 3) вагомості факторів і критеріїв, що визначають пріоритети у професійно-педагогічній діяльності викладача; 4) показники сформованості управлінської компетентності; 5) значення ступеня відповідності професійної діяльності вимогам, що в сукупності дозволило виміряти якісну характеристику досліджуваного процесу кількісною мірою.

Завдання четверте – визначити педагогічні умови реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

Використання теоретичних методів аналізу, синтезу, абстрагування та емпіричних методів спостереження, бесіди, анкетування, тестування дозволило виокремити педагогічні умови забезпечення ефективності впровадження розробленої моделі в практику магістерської підготовки педагогів вищої школи, а саме:

- створення комфортного освітнього середовища, що базується на педагогічній взаємодії, реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і магістранта, їх співробітництві й співтворчості;
- запровадження моніторингового дослідження динаміки сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу на основі кваліметричного підходу;
- технологізацію процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи на засадах програмно-цільового управління;
- посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення.

Експериментально доведено позитивний вплив створених педагогічних умов для реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача. Так, у середньому на 5,83% збільшилася кількість успішних викладачів експериментальних груп з продуктивним та на 3,74% із достатніми рівнями управлінської компетентності відповідно до 0,39% та 0,44% контрольної групи. Водночас кількість викладачів експериментальної групи з елементарним рівнем зменшилась на 9,57%.

Упродовж усього часу запровадження педагогічних умов ефективною реалізації моделі формування управлінської компетентності магістранта проводився моніторинг ефективності впливу означених умов на рівень сформованості управлінської компетентності з використанням комп'ютерної підтримки моніторингових досліджень. Перевірці підлягав кожен із компонентів управлінської компетентності майбутнього викладача, а також загальний рівень його сформованості, що залежно від вияву сукупності визначених показників диференціювався в охарактеризованих у дослідженні продуктивному, достатньому й елементарному рівнях.

Завдання п'яте – підготувати методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

За результатами проведеного теоретичного й експериментального дослідження складено методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього педагога вищої школи у практиці його магістерської підготовки. Доведено, що ефективному впровадженню розробленої моделі сприяє врахування сукупності чинників, до яких віднесено: формування позитивної мотивації розвитку управлінської компетентності у майбутнього викладача; трансформація змісту формування управлінської компетентності майбутнього викладача на засадах міждисциплінарності, цілісності та комплексності; запровадження форм, методів, технологій, що передбачають організацію педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу; інформатизація і комп'ютеризація навчання; створення системи моніторингу сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вишу; реалізація індивідуальної траєкторії формування управлінської компетентності слухача магістерської програми.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації *вперше*: обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підго-

товки, яка охоплює такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-результативний; з'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі.

Визначено педагогічні умови ефективної реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки (створення комфортного освітнього середовища; запровадження моніторингового дослідження динаміки формування управлінської компетентності; технологізація процесу формування управлінської компетентності; посилення практичної складової магістерської підготовки).

Розроблено комплексно-цільову програму формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі їх магістерської підготовки; картку кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження, які подано в методичних рекомендаціях щодо впровадження моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу в практику його магістерської підготовки та в комплексно-цільовій програмі «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу», можуть бути використані керівниками вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти; викладачами, слухачами магістерських програм та інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Запропонована в роботі модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи розширює методичний апарат дослідження процесу магістерської підготовки у галузі педагогіки вищої школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними можуть бути такі напрями наукових досліджень: порівняння вітчизняних і зарубіжних моделей формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу; розробка технології формування управлінської компетентності викладача залежно від його професійно-педагогічної підготовки та досвіду викладацької діяльності.

Дякуємо за увагу!

Голова: Дякуємо, Дмитро Олександровичу. Так, ми зібралися з думками. Які будуть запитання? Будь ласка, запитання ставить доктор педагогічних наук, професор Шиян Надія Іванівна.

Шиян Н.І.: Дякую, шановна Алло Микитівно. Шановний Дмитро Олександровичу, на с. 9 автореферату при розкритті змістово-розвивального компоненту моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи йдеться про виокремлення у змісті навчальних дисциплін підготовки магістра педагогіки вищої школи управлінської складової. Поясніть, будь ласка, як саме це відбувалося?

Козлов Д.О.: Дякуємо за запитання. Перш за все, нами було проаналізовано освітньо-кваліфікаційну характеристику магістра за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» та освітньо-професійну програму його підготовки, навчальні програми нормативних дисциплін навчального плану з огляду на необхідність формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, що подано, здається, у таблиці 3.2 дисертації. Ми виокремили в нормативних дисциплінах, за навчальним планом, таких, як «Теорія і практика вищої професійної освіти», «Педагогічна та професійна психологія», «Системний підхід у вищій освіті», «Фактична підготовка до стажування» й інші навчальні дисципліни, такі управлінські складові: наприклад, «Теорія і практика вищої професійної освіти України» – цілепокладання й цілездійснення, визначення завдань освіти і навчання.

Голова: Я думаю достатньо. Ви задоволені відповіддю?

Шиян Н.І.: Задоволена, дякую.

Голова: Будь-ласка, питання ставить Рогова Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор.

Рогова Т.В.: Дякую, Алло Микитівно. Шановний Дмитро Олександровичу, на с. 10 автореферату поміж інших педагогічних умов Ви розглядаєте запровадження моніторингу як умову ефективності запровадження розробленої вами моделі. Скажіть, будь ласка, на яке визначення моніторингу Ви спиралися у своєму дослідженні та які методи і засоби моніторингу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи Ви використовували у своєму дослідженні?

Козлов Д.О.: Дякую за запитання. Ми погоджуємося з думками провідних як українських вчених, так і зарубіжних, що поняття «моніторинг» у педагогічних джерелах визначається не однозначно. Нині виокремлюється три напрями розвитку цього питання: моніторинг як постійне відстеження освітнього процесу, вид контролю; як оцінювання і регуляція освітнього процесу; як

система збору, обробки та збереження інформації про стан. Підкреслимо, що моніторинг включає збір, аналіз і збереження інформації, вироблення рекомендацій, прийняття відповідних рішень і оцінку результатів реалізованих заходів. Під моніторингом сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи розуміємо супровід і контроль із поточним коригуванням взаємодії викладача і магістранта у навчальному процесі для досягнення визначної мети.

Рогова Т.В.: Достатньо. Назвіть будь ласка, які засоби і методи моніторингу використовуються?

Козлов Д.О.: Дякую, ми використовували такі методи, як анкетування, спостереження, опитування, шкалування, рейтингове оцінювання, експертний метод для аналізу даної ситуації і щоб зрозуміти, який стан розвитку управлінської компетентності у викладачів вищої школи. Ми застосовували діагностику та самодіагностику. До засобів моніторингу нами було віднесено: запитання, анкети, тести, діагностичні методики аналізу й оцінювання занять і педагогічних практик, картка кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи.

Голова: Достатньо. Ви задоволені відповіддю?

Рогова Т.В.: Так.

Голова: Питання задає Титаренко Валентина Петрівна, доктор педагогічних наук, професор.

Титаренко В. П.: Дмитре Олександровичу, охарактеризуйте, будь ласка, поняття «управлінська компетентність викладача вищої школи». І також назвіть складові цієї компетентності.

Козлов Д.О.: Дякую за запитання. Ми розуміємо управлінську компетентність як інтегративну якість фахівця в галузі педагогіки вищої школи, що відображає його здатність до керівництва навчальним процесом і спілкування у професійному середовищі, що виявляється у високому рівні професіоналізму та є системоутворювальним чинником розвитку вищого навчального закладу. Складовими означеної компетентності є: позиційно-ціннісна, когнітивно-операційна та аналітико-рефлексивна. Важливими є знання, здібності, навички науково-дослідної роботи, комунікативні навички тощо.

Титаренко В. П.: Дякую, я зрозуміла.

Голова: Питання ставить Семеновська Лариса Аполінаріївна, доктор педагогічних наук, доцент.

Семеновська Л.А.: Дякую, шановна Алло Микитівно. Шановний Дмитро Олександрович, у мене такі запитання. Ви аналізували зарубіжний досвід формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. Які підходи зарубіжних дослідників до формування означеної компетентності Вами визначено? У яких Ваших публікаціях це відображено? І наступне – зупиніться, будь ласка, більш детально на розкритті такої педагогічної умови як технологізація процесу формування на засадах програмно-цільового управління.

Козлов Д.О.: Дякуємо за запитання. Дійсно, доробок зарубіжних дослідників з проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи був предметом нашої уваги. У дисертації це знайшло відображення у розділі 1 «Теоретичні основи і практичний досвід формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки», а саме у п. 1.3.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговують такі підходи до формування управлінської компетентності в зарубіжних наукових джерелах: модель PAKS, що інтегрує в собі компоненти: особистість, здатність, знання та навички; піраміда управлінських навичок Д. Йорнема, вершиною якої визначено лідерство; доробок британських вчених А. Дженкінса та М. Хілі – виокремлення дослідницької складової в управлінській діяльності.

Стосовно наших публікацій, то це – журнал «Вища освіта України», «Ученые записки: електронний науковий журнал Курського державного університету», Вісник Глухівського національного педагогічного університету та Ташкентський журнал «Ta'lim Texnologiyalari».

Голова: Наступне запитання. Відповідайте, будь ласка.

Козлов Д.О.: Наступне запитання – технологізація процесу на основі програмно-цільового управління передбачала розробку та впровадження комплексно-цільової програми, яка зумовила визначення етапів формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, цілей, завдань, змісту діяльності та прогнозованих результатів на кожному окремому етапі. Ми встановили, що саме використання комплексно-цільової програми на інформаційно-аналітичному, проектному,

організаційно-мотиваційному, організаційно-виконавчому та підсумковому етапах забезпечило реалізацію мети та завдань експерименту, виокремлення змісту, форм, методів та науково-методичного забезпечення реалізації завдань.

Голова: Достатньо. Ви задоволені відповіддю?

Семеновська Л.А.: Так, задоволена.

Голова: Далі продовжуємо роботу. Будь ласка, Євген Володимирович Кулик, доктор наук, професор задає запитання.

Кулик Є.В.: Шановний пане Дмитре, коли Ви формуєте управлінську компетентність майбутніх викладачів, Ви приділяєте увагу формуванню навичок їх науково-дослідної діяльності. Поясніть, будь ласка, як саме це відбувається.

Козлов Д.О.: Дякуємо за запитання. У ході дослідження ми розуміли, що навички науково-дослідної діяльності майбутніх викладачів вишу є підґрунтям для формування їх управлінської компетентності, що сприятиме модернізації вищої освіти в умовах підготовки викладача «завтрашнього дня». У межах цієї стратегії важливим було забезпечення розвитку у майбутнього викладача вищої школи здатності до самостійного засвоєння нового досвіду, породження нових знань, способів дій. Важливим було активізувати його особистісну позицію, формувати дослідницьку поведінку і дослідницький та оригінальний тип мислення. Тому, у процесі формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи нами було застосовано навчальні (аудиторні) форми науково-дослідної роботи, позанавчальні (позааудиторні) форми та організаційно-масові заходи, які пов'язані зі збагаченням досвіду науково-дослідної роботи та стимулюванням її розвитку. У ході дослідження було приділено увагу реалізації індивідуальної роботи магістрів, а саме: підготовка і захист магістерської роботи, наукові конференції, конкурси, портфоліо, есе, гранти, олімпіади, наукові проекти, наукові товариства. Ми прагнули до розвитку саморефлексії магістрів та забезпечення можливостей реалізації траєкторії особистісного професійного зростання як менеджера освітніх інноваційних змін.

Голова: Які будуть ще запитання? Ольга Андріївна Федій, доктор наук, професор, будь ласка.

Федій О.А.: Дякую. Шановний Дмитро Олександровичу, на с. 10 автореферату Вами заявлено, що в дисертації обґрунтовано

критерії сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вишу. Схарактеризуйте, будь ласка, критерії оцінювання вашої ключової компетентності. І ще одне запитання: поясніть, які завдання вирішувалися у ході розробки методики експериментальної роботи щодо формування управлінської компетентності майбутніх викладачів?

Козлов Д.О.: Дякую за запитання. Ми виділили такі критерії сформованості управлінської компетентності, як позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітико-рефлексивний. Кожен критерій складається з показників. Наприклад, позиційно-ціннісний включає такі показники, як наявність ціннісних орієнтацій, мотивів, адекватних цілям і завданням; когнітивно-операційний характеризується такими показниками: наявність системних знань з педагогіки, психології, педагогічного менеджменту, знань про управління навчально-виховним процесом.

Голова: Достатньо. Наступне запитання, відповідайте, будь ласка.

Козлов Д.О.: Стосовно завдань, які вирішувались у ході розробки методики експерименту, пояснимо. Нами було окреслено та вирішено комплекс завдань. Перше – це вивчення реального стану організації магістерської підготовки майбутніх викладачів вищого навчального закладу щодо формування їхньої управлінської компетентності. Далі – розробка та експериментальна апробація ефективності моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вишу. Наступне – обґрунтування критеріїв та показників сформованості управлінської компетентності та впорядкування їх у картці кваліметричного оцінювання. Важливим було виокремлення і створення у процесі магістерської підготовки педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача. І далі – складання комплексно-цільової програми реалізації педагогічних умов формування управлінської компетентності та узагальнення практики формування означеної компетентності майбутніх викладачів у навчальному процесі для підвищення ефективності їхньої магістерської підготовки.

Голова: Шановні добродії, я думаю, достатньо. Здобувач показав високий рівень володіння проблемою. Дякую, Дмитро Олександровичу, сідайте.

Голова: Слово для виступу надається науковому керівникові, доктору педагогічних наук, професору, проректору з наукової роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка Сбруєвій Аліні Анатоліївні.

Сбруєва А.А.: Вельмишановна голово, Алло Микітівно, високоповажні члени спеціалізованої вченої ради! Перш за все дозвольте висловити вдячність за надану можливість представити результати дисертаційного дослідження нашого аспіранта. Кожен науковий керівник на цьому місці висловлює аргументи і шукає підтримки. Перш за все, головним аргументом є сама дисертація, але дисертацію оцінює спеціалізована вчена рада, я можу тільки говорити щодо мотивації вибору теми. Отже, тема пов'язана із проблемами підвищення якості вищої освіти. Ми знаємо, що вища освіта сьогодні – це не тільки чинник зростання інтелектуального потенціалу нації, але й чинник зростання матеріального капіталу, тобто вже сьогодні всім зрозуміло, що від якості вищої освіти залежить зростання ВВП. Тобто доля нації, перефразовуючи відомий вислів, є в руках вищої школи. На жаль розуміємо, перш за все, лише ми – викладачі вищої школи. Отже проблема, якою займається дисертант, є гострою, актуальною темою. Наступним аргументом є особистість самого пошукача. Ми можемо говорити про його професійні якості, з огляду на тему – це його професійна компетентність, перш за все, і особистісні якості. Щодо професійних, то Дмитро Олександрович вже більше десяти років працює на відповідних кафедрах – педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту та педагогіки. Він має і викладацькі, і дослідницькі, і управлінські компетентності. Якщо говорити про взаємозв'язок названих вище компетентностей, то наголосимо, що викладач вищої школи не має права входити в аудиторію, якщо він не є дослідником, тобто він несе актуальні свої досягнення в аудиторію, що робить, безумовно, і сам Дмитро Олександрович. Власне, з цієї теми ми можемо пересвідчитись, що він у процесі своєї професійної діяльності це дослідження проводив. Таке щасливе співпадання прямих його професійних обов'язків і виконання теми дослідження. Що стосується його особистісних якостей, то хочу сказати, що він – прекрасний батько, прекрасний син професора О.Г.Козлової. Тож ми з вами можемо сьогодні сприяти розвитку нашої педагогічної династії. Багато хто з нас, власне, має такі династії. Тож прошу сприяти моему аспіранту Дмитру в цій справі. Дуже дякую.

Голова: Дякуємо, Аліно Анатоліївно. Для оголошення висновків установ і відгуків на автореферат слово надається ученому секретареві.

Семеновська Л. А.: Дякую, Алло Микитівно. Шановні члени спеціалізованої вченої ради! Дисертаційне дослідження Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» обговорювалося на розширеному засіданні кафедри педагогічної творчості та освітніх технологій Сумського державного педагогічного університету імені А. С.Макаренка 21 листопада 2014 р. (протокол № 6). У результаті обговорення кафедра дійшла висновку, що дисертація Козлова Дмитра Олександровича виконана на високому теоретичному та практичному рівні, має конкретний внесок у теорію і практику педагогіки, відповідає вимогам ДАК МОН України пунктів 13 та 15 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Рекомендувати дисертаційну роботу Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Витяг підписав головуєчий на засіданні – Лобова Ольга Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогічної творчості та освітніх технологій Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Експертизу дисертації Козлова Дмитра Олександровича здійснювали доктор педагогічних наук, професор Оніпко В. В., доктор педагогічних наук, професор Стрельников В. Ю., доктор педагогічних наук, професор Шиян Н. І.

На автореферат дисертації Козлова Дмитра Олександровича надійшло 11 відгуків, зокрема:

1. Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, відділу змісту та організації педагогічної освіти. Відгук підписав завідувач відділом змісту та організації педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Сотська Г. І. Відгук позитивний, зауважень немає.
2. Університету менеджменту освіти НАПН України, кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи. Відгук підписав завідувач кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи доктор педагогічних наук, професор Рябова З.В. Відгук позитивний, є зауваження: «Уявлення про дисертаційне дослідження було б більш повним, якби автореферат містив змістові характеристики виокремлених критеріїв сформованості рівнів управлінської компетент-

- ності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки».
3. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кафедри управління навчальними закладами. Відгук підписала в. о. завідувача кафедри управління навчальними закладами, доктор педагогічних наук, професор Набока О. Г. Відгук позитивний, зауважень немає.
 4. Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, кафедри загальної педагогіки, психології та менеджменту освіти. Відгук підписав завідувач кафедри загальної педагогіки, психології та менеджменту освіти, доктор педагогічних наук, професор Борисов В. В. Відгук позитивний, є зауваження: «Зазначимо, що на с. 10 автореферату дисертант описує використання у процесі дослідно-експериментального дослідження картки кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, проте, нам здається, що потребують більш детального розкриття її складові».
 5. Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «КНУ», кафедри педагогіки. Відгук підписав завідувач кафедри педагогіки доктор педагогічних наук, професор Дороніна Т. О. Відгук позитивний, зауважень немає.
 6. Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, кафедри педагогіки та менеджменту освіти. Відгук підписав завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти, доктор педагогічних наук, професор Мешко Г. М. Відгук позитивний, є зауваження: «На наш погляд, комплекс засобів, використання яких забезпечувало формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, доцільно було б подати у вигляді таблиці».
 7. Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кафедри менеджменту освіти. Відгук підписав проректор з наукової роботи, доктор педагогічних наук, професор Галус О.М. Відгук позитивний, зауважень немає.
 8. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кафедри педагогіки імені Б. Ступарика. Відгук підписав завідувач кафедри педагогіки, доктор педагогічних наук, професор Завгородня Т. К. Відгук позитивний, є зауваження: «Уявлення про проведене дослідження було б більш повним, якби в авторефераті було деталізовано структурні складові розробленої комплексно-цільової програми «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу».

9. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кафедри міжнародного туризму та гуманітарних дисциплін. Відгук підписав завідувач кафедри міжнародного туризму та гуманітарних дисциплін, доктор історичних наук, професор Стоян Т.А. Відгук позитивний, зауважень немає.
10. Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної педагогічної освіти» Херсонської обласної ради, кафедри педагогіки і психології. Відгук підписав завідувач кафедри педагогіки і психології, доктор педагогічних наук, професор Кузьменко В. В. Відгук позитивний, є зауваження: «Доцільним, на наш погляд, бачиться більш ґрунтовне висвітлення в авторефераті ходу та результатів контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи».
11. Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кафедри загальної і соціальної педагогіки. Відгук підписав завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки, кандидат педагогічних наук, доцент Петрюк І. М. Відгук позитивний, є зауваження: «В авторефераті є певні невикористані можливості, зокрема, не деталізовано реалізацію такої педагогічної умови, як посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення».

Дякуємо за увагу.

Голова: Дякую. Багато відзивів, значить проблема зацікавила. Слово для відповіді на зауваження, висловлені у відгуках надається здобувачеві Дмитрові Олександровичу.

Козлов Д.О.: Дякуємо. На зауваження кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи Університету менеджменту освіти НАПН України щодо опису в авторефераті змістових характеристик виокремлених критеріїв сформованості рівнів управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи, погоджуємось. Проте, хотіли б пояснити. Підрозділ 2.3 дисертації присвячено опису критеріїв та показників сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, а саме: позиційно-ціннісного, когнітивно-операційного та аналітико-рефлексивного. На сторінках 117–119 зазначеного підрозділу 2.3 подано характеристику виокремлених у дослідженні продуктивного, достатнього та елементарного рівнів сформованості управлінської компетентності. Однак, обсяг автореферату не дозволив їх деталізувати.

Стосовно зауваження кафедри загальної педагогіки, психології та менеджменту освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка щодо більш повного розкриття в авторефераті складових картки кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи ми також погоджуємось, однак, дозвольте пояснити. У підрозділі 2.2 дисертації означену картку подано у формі таблиці 2.1 на сторінках 91–94. На основі кваліметричного підходу та наукового доробку Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, О. Касьянової, О. Мармази та ін. до складу картки віднесено: 1) фактори, що характеризують три складові управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (позиційно-ціннісна, когнітивно-операційна та аналітико-рефлексивна); 2) критерії факторів; 3) вагомості факторів і критеріїв; 4) показники сформованості управлінської компетентності; 5) значення ступеня відповідності професійної діяльності чинним вимогам. У авторефераті у табл. 1 подано результати розрахунків за карткою кваліметричного оцінювання. Однак, складові картки через обмеженість обсягу автореферату не вдалося деталізувати.

Відносно зауваження кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка щодо доцільності подачі у вигляді таблиці комплексу заходів, використання яких забезпечило формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, ми погоджуємось, проте, обсяг автореферату не дозволив у такій формі візуалізувати використані у дослідженні засоби формування управлінської компетентності майбутнього викладача вишу.

На зауваження кафедри педагогіки імені Б. Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника щодо деталізації структурних складових розробленої комплексно-цільової програми «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи» ми також погоджуємося, проте, хочемо пояснити. Означена комплексно-цільова програма подана у дисертації у підрозділі 3.2 (табл. 3.4) на сторінках 138–143. Програма передбачала реалізацію таких етапів процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (інформаційно-аналітичного, проектного, організаційно-мотиваційного, організаційно-виконавчого та підсумкового). На кожному етапі було визначено цілі та завдання; зміст форми і методи виконання завдань; педагогічні умови реалізації моделі формування управлінської компетентності; науково-

методичне забезпечення виокремлених завдань кожного етапу та строки і виконавці. Таким чином, насиченість програми та її інформативність не дозволили деталізувати структурні складові означеної програми.

Відносно зауваження кафедри педагогіки і психології Херсонської академії неперервної педагогічної освіти щодо більш ґрунтовного висвітлення в авторефераті результатів контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи, ми погоджуємося, однак, дозвольте зазначити, що контрольний етап як складова проведеного педагогічного експерименту передбачав: аналіз виявлених даних; співставлення отриманих результатів з метою, завданнями і гіпотезою дослідження; статистичну обробку результатів; осмислення й аналітичне опрацювання експериментальних даних та формулювання висновків, що представлено у розділі 3 дисертації.

Стосовно зауваження кафедри загальної і соціальної педагогіки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича про те, що не деталізовано реалізацію такої педагогічної умови як посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення, ми погоджуємося, проте, у дисертації означену педагогічну умову викладено у підрозділі 2.2 на сторінках 103–106. Дякуємо за увагу.

Голова: Дякуємо, Дмитро Олександровичу, сідайте будь ласка. Слово надається офіційному опоненту доктору педагогічних наук, професору Стрельникову Віктору Юрійовичу.

Стрельников В.Ю.: Вельмишановна Алло Микитівно, високоповажні члени спеціалізованої вченої ради! Я хочу подякувати за можливість опонувати в нашій ученій раді і сподіваюсь, що і надалі наша рада буде відповідати високому рівню якості. Зважаючи на відповідальність опонента за цей рівень, прошу заслухати відгук на дисертаційне дослідження Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки».

Міркування щодо актуальності теми рецензованого дослідження мають як власне педагогічний вимір, що включає управлінський, порівняльно-педагогічний, дидактичний аспекти, так і широке коло інших – політичний, економічний, соціокультурний тощо.

Виклад означених міркувань варто почати з політичного та економічного вимірів розгляду. У цьому контексті ми абсолютно переконані, що ефективний розвиток вітчизняної системи

підготовки викладачів вищої школи сприятиме підвищенню конкурентоздатності як окремого вищого навчального закладу, так і системи вищої освіти в цілому та держави України як на політичному, так і на економічному регіональному та глобальному просторах.

У межах розгляду педагогічного виміру проблеми слід говорити про гостру актуальність розвитку такого напрямку української педагогічної науки як «Теорія та методика професійної освіти викладача вищої школи». Важливим є подальший розвиток методології педагогічних досліджень у цій галузі а також осмислення й творче використання позитивного досвіду інших розвинених країн, зокрема тих, з якими нас об'єднує спільний культурно-освітній простір, утворений впродовж багатьох століть історичного розвитку.

Отже, актуальність виявлення низки соціально-педагогічних суперечностей, недостатня теоретична і практична розробленість проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи саме в умовах магістерської підготовки не викликає сумніву.

Відповідно до мети Д.О. Козлов науково грамотно сформулював науковий апарат дослідження та його теоретичні засади, які знайшли послідовне і ґрунтовне розкриття у тексті дисертаційної роботи.

Автором використано адекватні завданням методи наукового пошуку. Зокрема дисертант використовує сукупність теоретичних та емпіричних методів, що дозволили реалізувати задекларований у концепції дослідження системний, кваліметричний, компетентнісний, програмно-цільовий та особистісно-орієнтований підходи до висвітлення проблеми.

Застосування конкретно-наукових методів дозволило дисертанту здійснити термінологічний аналіз філософських, психологічних, педагогічних, управлінських, науково-методичних джерел для здійснення порівняння різноманітних поглядів на досліджувану проблему. Системно-структурний аналіз дозволив визначити зв'язки та взаємодії структурних елементів процесу магістерської підготовки майбутнього викладача, яке забезпечує формування його управлінської компетентності. Науково виправдано застосовано метод теоретичного моделювання, який уможливив обґрунтування та розробку моделі досліджуваного феномену, виокремлення структурних складових картки кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та комплексно-цільової програми, реалізація якої технологічно забезпечила

цілісність та результативність процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в системі магістерської підготовки. Знайшли своє місце у дослідженні і методи порівняльного аналізу, що реалізують синхроністичний підхід до його здійснення.

Відзначимо як чинник, що уможливорює якісне виконання роботи, її достатню джерельну базу, до якої увійшли документи та аналітичні матеріали; урядові постанови та матеріали з питань організації магістерської освіти в Україні; навчально-програмову документацію ВНЗ, що здійснюють підготовку магістрів педагогіки вищої школи. У цілому погоджуємося із твердженням автора, що заявлена джерельна база дозволяє сформувати цілісне уявлення про теорію та методику формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки й вирішити поставлені в дисертаційній роботі завдання.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження Дмитра Олександровича Козлова, що складають його новизну, ми вважаємо, передусім, такі:

1. Глибокий аналіз використаної джерельної бази та реалізація методів теоретичного та емпіричного пошуку дозволили авторові розробити, обґрунтувати модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та експериментально перевірити її ефективність. Цілком обґрунтованим вважаємо його висновок, згідно з яким до структурних компонентів означеної моделі віднесено такі: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний та оцінно-результативний. Зокрема, концептуально-цільовий компонент забезпечує постановку мети й коректно-визначених завдань магістерської підготовки, визначення методологічних підходів та принципів процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вишу. Змістово-розвиваючий компонент на основі аналізу Державного стандарту підготовки магістра педагогіки вищої школи, виокремлення управлінської складової у змісті нормативних дисциплін навчального плану, освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми за кваліфікацією «викладач університетів та ВНЗ», дозволив розкрити специфіку формування управлінської компетентності. Зазначимо, що процесуально-технологічний компонент моделі визначає етапи процесу, форми, методи та технології навчання магістрів педагогіки вищої школи, які уможливили зростання рівня сформованості їх управлінської компетентності. Важливим компонентом моделі є оцінно-результативний, який уможливив на основі застосування кваліметричного підходу сформувати критерії, показники та рівні

сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи.

Зауважимо, що розробляючи модель досліджуваного процесу, дисертант характеризує і порівнює суперечливі позиції авторів щодо шляхів розвитку магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи, демонструючи, таким чином глибоку обізнаність у проблемі та відповідні аналітичні й логічні вміння.

2. Нам імпонує застосована у дослідженні провідна ідея цілісності виокремлення педагогічних умов ефективної реалізації моделі досліджуваного процесу, згідно з якою автор визначає такі: 1) створення комфортного освітнього середовища, що базується на педагогічній взаємодії, реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і магістранта, їх співробітництва й співтворчості; 2) запровадження моніторингового дослідження динаміки сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ на основі кваліметричного підходу; 3) технологізацію процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи на засадах програмно-цільового управління; 4) посилення практичної складової магістерської підготовки майбутнього викладача вищої школи шляхом запровадження інноваційного навчально-методичного забезпечення. Зазначимо, що в основі виділення педагогічних умов ефективної реалізації моделі досліджуваного процесу дисертантом було здійснено процедуру визначення спільного та відмінного в існуючій вітчизняній та зарубіжній практиці підготовки викладача вищої школи, наступне – з категорії «відмінне» виокремлювалося «особливе» – те, що розкриває своєрідність та специфічність кожної запровадженої педагогічної умови, те, що зумовлене інноваційними процесами, що відбуваються в системі професійної освіти і знаходить відображення в реалізації магістерської підготовки магістрів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Логічно, що саме на пошук і узагальнення інноваційних процесів були спрямовані дослідницькі зусилля автора рецензованої наукової розвідки.

3. Дисертантом здійснено науково виважений системно-функціональний аналіз щодо визначення технологічного забезпечення реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. Автор системно, послідовно й переконливо аргументує на основі застосування програмно-цільового підходу необхідність розробки комплексно-цільової програми «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи», яка визначила етапи досліджуваного процесу, а саме:

інформаційно-аналітичний, проектний, організаційно-мотиваційний, організаційно-виконавчий, підсумковий та цільові орієнтири і завдання кафедри, що забезпечує якість підготовки магістрів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Цілком обґрунтованою вважаємо запропоновану автором послідовність розробки комплексно-цільової програми, яка уможливила формування проблеми і стратегічної мети досліджуваного процесу, виокремлення ресурсів, організаційних переваг, загроз досліджуваного об'єкта, забезпечила визначення змісту, форм і методів та науково-методичне забезпечення реалізації завдань кожного етапу проблеми.

Вважаємо, що визначення сутнісних характеристик кожного етапу досліджуваного процесу і розгляд його як складної системи дозволило Д.О. Козлову реалізувати та експериментально перевірити ефективність розробленої моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки.

4. Заслугує на увагу розроблена та застосована у дисертаційному дослідженні картка кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи. Картка вибудована на основі обґрунтованих критеріїв сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи, а саме: позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний, аналітично-рефлексивний. Зауважимо, що запропоновані критерії відображають найбільш важливі характеристики управлінської компетентності викладача ВНЗ, а саме: спрямованість на розвиток управлінської компетентності; наявність стійкого інтересу до питань педагогічного управління у вищому навчальному закладі; особистісно й професійно значущі якості; повноту управлінських знань і сформованість управлінських умінь; здатність до рефлексії (аналізу, самоаналізу, оцінка, самооцінка, осмислення, корекція діяльності). Повноту картки забезпечено визначенням вагомостей факторів і критеріїв, які визначали пріоритети у професійно-педагогічній діяльності майбутнього викладача вищої школи, значення ступеня відповідності діяльності вимогам, що дозволило виміряти якісні характеристики сформованості управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи кількісною мірою.

Позитивно оцінюємо здійснений автором комплексний аналіз особливостей організації процесу формування управлінської компетентності майбутніх викладачів ВНЗ, зокрема аудиторної та самостійної роботи магістрів, навчальних і виробничих практик; кадрового, матеріально-технічного, навчально-методичного та

інформаційного забезпечення процесу підготовки студентів, які здобувають спеціальність «Педагогіка вищої школи».

Дисертаційна робота Д.О. Козлова має безперечне практичне значення. Наш висновок обумовлений, зокрема тим фактом, що матеріали та результати рецензованої роботи можуть слугувати теоретичною та методичною базою для подальших досліджень у царині теорії і методики професійної освіти, висновки та рекомендації автора дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі розв'язання організаційних, змістових та методичних проблем, що існують у системі магістерської підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Результати роботи отримали належну апробацію на численних представницьких конференціях з проблем професійної освіти в Україні та за кордоном. Основні положення і результати дослідження відображено в 26 одноосібних публікаціях автора, з них 3 – розділи у колективних монографіях, 10 – статей у вітчизняних фахових виданнях, 3 – у зарубіжних, з них 2 – у наукових фахових виданнях.

Автореферат і наукові публікації автора відображають основні положення і висновки, викладені в тексті дисертації, та засвідчують достатній науково-теоретичний рівень рецензованої роботи.

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання щодо його вдосконалення.

1. У розділі 1 дисертації, зокрема, у пункті 1.1 та 1.2 схарактеризовано понятійний апарат проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. Автор цілком слушно визначає сутність та компоненти управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи (позиційно-ціннісний, когнітивно-операційний та аналітично-рефлексивний). У роботі провідним чинником формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи справедливо визначено інноваційну діяльність вищого навчального закладу, що зумовлено процесами глобалізації та євроінтеграції. Однак, на наш погляд, такі аспекти, як маркетингова, фандрайзингова діяльність та управління ризиками у реалізації інноваційної стратегії розвитку вітчизняного університету, що впливає на формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ, потребують більш детального розгляду.

2. У пункті 1.3 роботи докладно схарактеризовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності майбутнього викладача у зарубіжній вищій школі. Такий підхід, тобто застосування порівняльного методу для вивчення

зарубіжного і вітчизняного досвіду формування управлінської компетентності є цілком закономірним і оцінюється нами позитивно. Однак, у пункті 3.4, що презентує методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, на наш погляд, автором повністю не використано визначені ним особливості позитивного зарубіжного досвіду для ефективного його використання у процесі формування управлінської компетентності майбутніх викладачів під час магістерської підготовки.

3. У пункті 3.2 дисертації детально описано поетапне формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Значну увагу приділено описанню форм, методів, технологій, які виявилися ефективними у магістерській підготовці майбутніх викладачів і забезпечили зростання рівня сформованості їх управлінської компетентності. Однак, на нашу думку, автором не використано такий важливий ресурс як залучення керівників ВНЗ різних ієрархічних рівнів управління як – от: ректор, проректор, декани, директори інститутів вищого навчального закладу до проведення навчальних занять магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

4. У пункті 3.2 дисертації детально описано поетапне формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Значну увагу приділено описанню форм, методів, технологій, які виявилися ефективними у магістерській підготовці майбутніх викладачів і забезпечили зростання рівня сформованості їх управлінської компетентності. Однак, на нашу думку, автором не використано такий важливий ресурс як залучення керівників ВНЗ різних ієрархічних рівнів управління як – от: ректор, проректор, декани, директори інститутів вищого навчального закладу до проведення навчальних занять магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

5. Враховуючи суттєвий внесок, який являє собою рецензоване дослідження у розвиток професійної освіти викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки вважаємо за доцільне здійснити виклад його матеріалів та висновків у монографічному дослідженні.

У цілому вважаємо, що зазначені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи, що являє собою завершене самостійне наукове дослідження, містить вагомий науково обґрунтований результати в галузі

професійної освіти і за своїм обсягом, достовірністю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів повністю відповідає вимогам пунктів 11, 13-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 № 423 (зі змінами). Автор рецензованого дисертаційного дослідження на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» – Козлов Дмитро Олександрович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дякую за увагу.

Голова: Дякую вам, Віктор Юрійович. Слово для відповіді на зауваження офіційного опонента надається здобувачеві Козлову Дмитру Олександровичу.

Козлов Д.О.: Дякуємо, високошановна Алла Микитівно! Дозвольте висловити глибоку вдячність доктору педагогічних наук, професору Стрельникову Віктору Юрійовичу за увагу до нашого дисертаційного дослідження та надану рецензію.

Перше зауваження, «що в дисертаційній роботі такі аспекти, як маркетингова, фандрайзингова діяльність та управління ризиками у реалізації інноваційної стратегії розвитку вітчизняного університету, що впливає на формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ, потребують більш детального розгляду» – ми погоджуємося і в подальшій нашій науковій роботі означені шановним професором Стрельниковим Віктором Юрійовичем аспекти обов'язково врахуємо.

У пункті 3.4, що презентує методичні рекомендації щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, на наш погляд, автором повністю не використано визначені ним особливості позитивного зарубіжного досвіду для ефективного його використання у процесі формування управлінської компетентності майбутніх викладачів під час магістерської підготовки» – ми погоджуємося. Проте, дозвольте пояснити, що при проведенні поетапного формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи, що подано в підрозділі 3.2, нами використовувалися методи і форми, які забезпечували: використання новітніх знань у професійній сфері; вміння і навички науково-дослідної роботи; розвиток лідерських якостей та інноваційних підходів до роботи й навчання у незнайомому, складному, непередбачуваному середовищі; здатність до аналізу

стратегічних перспектив роботи команди, що використовується у вітчизняній практиці і характеризує саме зарубіжний досвід з реалізації означеної проблеми.

Третє зауваження – «автором не використано такий важливий ресурс, як залучення керівників ВНЗ різних ієрархічних рівнів управління як-от: ректор, проректор, декани, директори інститутів вищого навчального закладу до проведення навчальних занять магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» – ми погоджуємося, тим паче, що такі навчальні заняття у нас в університеті практикуються, бо до підготовки магістрів педагогіки вищої школи випусковою кафедрою залучаються провідні фахівці різних ієрархічних управлінських рівнів, зокрема: ректор, проректори, директори інститутів і декани факультетів. А ось у дисертації ми їх дійсно не врахували.

Четверте зауваження – «у авторефераті виклад постійно діючого семінару для викладачів «Управлінська компетентність викладача вищого навчального закладу» здійснено анотаційно, що не слугує конкретизації характеристики описаної в дисертації сумлінно проведеної роботи» – ми погоджуємося, проте обсяг автореферату не дозволив висвітлити це питання більш глибоко.

П'яте – «вважаємо за доцільне здійснити виклад матеріалів та висновків дисертаційного дослідження у монографічному дослідженні» – дякуємо, ми погоджуємося і найближчим часом приступимо до підготовки рукопису монографії до видання. Дякуємо за увагу.

Голова: Дякуємо, сідайте, будь ласка. Чи задоволений опонент відповіддю?

Стрельніков В.Ю.: Цілком задоволений.

Голова: Слово надається офіційному опоненту кандидату педагогічних наук, доценту, заступнику директора з навчально-виховної роботи Інституту післядипломної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Мармазі Олександрі Іванівні.

Мармаза О.І.: Шановна Алло Микитівно, шановні члени спеціалізованої вченої ради, дозвольте подякувати за виказану довіру та надану можливість долучитися до роботи вашої ради, яка відкрила двері у професійне життя вже не одному десятку здобувачів наукового ступеня.

Зміна ідеологічних орієнтирів нашого суспільства, що відбулися з утворенням незалежної української держави, глобальні

та загальнонаціональні ідеї якості перетворюють вищу освіту у найважливішу сферу людської діяльності. Орієнтир на якість неминуче вимагає докорінного поліпшення управління вищою освітою. При цьому ключовими показниками оптимізації управлінської діяльності викладача ВНЗ стають: гнучкість, відкритість, інформаційна насиченість, націленість на розвиток освіти, її доступність, висока якість та ефективність.

Необхідність перегляду стилю та характеру управління вищою освітою висувують на передній план проблеми підвищення професіоналізму викладачів ВНЗ. Отже, одним із невідкладних та гострих завдань у сфері теорії та методики професійної освіти постає осмислення, наукове обґрунтування, узагальнення та застосування якісно нових моделей формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки. Все це дозволяє з повним правом стверджувати про актуальність, своєчасність та практичну значущість теми кандидатської дисертації, обраної Д.О. Козловим.

Вибір теми дисертаційного дослідження зумовлено загостренням низки соціально-педагогічних суперечностей, зокрема:

– між вимогами, які висувуються суспільством до управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу нового покоління, та відсутністю цілісної моделі, яка забезпечила б належний рівень її формування під час магістерської підготовки;

– між об'єктивними потребами вищих навчальних закладів у викладачах, здатних до ефективного управління навчальним процесом, самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів та некерованістю формування їх управлінської компетентності у процесі магістерської підготовки;

– між накопиченими теоретичними знаннями і практичним досвідом управління соціально-педагогічними процесами та недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу, відсутністю обґрунтованих педагогічних умов формування управлінської компетентності педагога вищої школи.

Таким чином, обрана дисертантом проблема дозволила йому акцентувати увагу на осмисленні та пошуку відповіді на означені суперечності.

Дисертація Д.О. Козлова є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи».

Представлена робота виконана відповідно до вимог сучасних держаних документів, а саме: Національної доктрини розвитку освіти України, Закону України «Про вищу освіту», національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. урядового проекту «Український прорив» тощо.

Науковий апарат дисертаційного дослідження, на нашу думку, визначено точно і науково грамотно. Позитивно оцінюється подана автором логіка дослідження, яку розгорнуто завдяки: аналізу вітчизняних, російських та зарубіжних порівняльно-педагогічних праць з проблеми дослідження; характеристиці понятійного апарату дослідження проблеми формування управлінської компетентності майбутнього викладача ВНЗ у процесі магістерської підготовки; розробці та теоретичному обґрунтуванню моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи та експериментальній її перевірці; визначенні педагогічних умов реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки; розробці методичних рекомендацій щодо реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи в рамках магістерської підготовки.

Відповідно до обраного об'єкту та предмету дослідження дисертантом чітко сформульовано його мету. Дисертаційна робота чітко структурована. Відповідно теми дисертації автор коректно сформулював науковий апарат дослідження, адекватні завданням методи наукового пошуку. Аналіз пропонованої до захисту дисертації, автореферату та публікацій пошукача засвідчив, що поставлені в дослідженні завдання розкриті достатньо повно та на належному якісному рівні. Вважаємо, що автором науково обґрунтовано припущення, що рівень сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки зростає, якщо: розробити модель досліджуваного процесу та забезпечити спеціально створені педагогічні умови (комфортне освітнє середовище, моніторингове дослідження динаміки формування управлінської компетентності, технологізацію процесу формування та посилення практичної складової магістерської підготовки) її ефективною реалізацією.

Цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що в роботі вперше у вітчизняній педагогічній думці обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, яка охоплює такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-

результативний; з'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі; визначено педагогічні умови ефективної реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки (створення комфортного освітнього середовища; запровадження моніторингового дослідження динаміки формування управлінської компетентності; технологізація процесу формування управлінської компетентності; посилення практичної складової магістерської підготовки).

Нами позитивно оцінюється розробка комплексно-цільової програми «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу», яка передбачала реалізацію таких етапів: інформаційно-аналітичного, організаційно-мотиваційного, організаційно-виховного та проектного. Заслужує на увагу те, що комплексно-цільова програма визначила стратегічні орієнтири і напрями діяльності кафедри, яка забезпечує підготовку магістрів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи».

Безперечний інтерес викликає розроблена на засадах кваліметричного підходу та експериментально-апробована картка кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи.

Не викликає заперечень, що отримані наукові результати дослідження розширяють наукові уявлення про застосування програмно-цільового підходу до вдосконалення навчального процесу у вищому навчальному закладі та використання моделювання в освітній, професійній підготовці фахівця.

Переконливою є експериментальна апробація моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, яку здійснено дисертантом відповідно до визначених завдань та програми, що забезпечило цілісність, результативність та логічну завершеність дослідження.

Результати формувального експерименту підтвердили правильність вектора наукового пошуку та свідчать про позитивну динаміку якісних змін рівня сформованості управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи.

Незаперечним є практичне значення одержаних у дослідженні результатів, яке полягає в тому, що автором запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу в практику його магістерської підготовки.

Висловлюємо переконання, що отримані теоретичні та емпіричні дані та сформовані автором рекомендації сприятимуть розбудові української вищої школи на інноваційних засадах.

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням завдяки послідовній реалізації методологічних засад дисертації, системному використанню комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, математичній обробці експериментальних даних та відповідній джерельній базі. Результати, одержані дисертантом, переконливо представлено у висновках.

Зазначимо, що матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

Автореферат відповідає змісту дисертації, а 26 публікацій у вітчизняних та зарубіжних (Білорусь, Узбекистан, Росія) з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають вимогам ДАК України. Вони засвідчують високий науковий рівень рецензованої дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити зауваження та побажання щодо можливого його вдосконалення.

1. У першому розділі автор аналізує широке коло джерел щодо досліджуваної проблеми, формулює основні поняття дисертаційної роботи. Вважаємо, що дослідження виграло б, якби предметом аналізу стало порівняння понять «управлінська компетентність викладача вищої школи» та «управлінська компетентність фахівців інших галузей», виокремлення їх спільних та відмінних характеристик.
2. У другому розділі, пункті 2.1 при теоретичному обґрунтуванні моделі автор, розглядаючи управлінську компетентність як складову професійної компетентності викладача вищої школи, зосереджує увагу на реалізації ним управлінських функцій у навчально-виховному процесі ВНЗ. Нажаль, в авторефераті дисертації характеристика означених функцій майбутнього викладача вищої школи не знайшла достатньо чіткого висвітлення.
3. У третьому розділі здійснено експериментальну апробацію моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Заслуговеє на позитивну оцінку комплекс застосованих

діагностичних методик та використання методів математичної статистики для оцінки отриманих результатів. На нашу думку, для візуалізації отриманих даних доцільно було б використати не лише таблиці, яких у роботі подано 28, але й інші аналогові моделі досліджуваних процесів, зокрема: діаграми, гістограми, графіки тощо.

4. У дисертації використано значний масив наукових, довідникових вітчизняних та зарубіжних джерел. Автор при аналізі досліджуваної проблеми послуговується й навчальними та навчально-методичними посібниками, що, на наш погляд, є небажаним для дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня.

У цілому вважаємо, що зазначені зауваження та побажання дозволяють дати позитивну оцінку дисертаційної роботи Козлова Дмитра Олександровича. Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» є самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі професійної освіти і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а його автор – Козлов Дмитро Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дякую за увагу.

Голова: Слово для відповіді надається здобувачеві – Дмитру Олександровичу.

Козлов Д.О.: Дякуємо, високоповажна Алло Микитівно! Дозвольте висловити глибоку вдячність офіційному опоненту Мармазі Олександрі Іванівні за увагу до нашого дослідження та надану рецензію.

Перше зауваження – «дослідження виграло б, якби предметом аналізу стало порівняння понять «управлінська компетентність викладача вищої школи» та «управлінська компетентність фахівців інших галузей», виокремлення їх спільних та відмінних характеристик – ми погоджуємося. Проте, дозвольте пояснити.

У процесі вивчення вітчизняних наукових джерел нам не вдалося зустріти такий порівняльний аналіз. Однак, аналізуючи зарубіжні дослідження з означеної проблеми, нами на основі наукового доробку американського професора С. Шеера здійснено

порівняння складових управлінської компетентності менеджера організації та викладача ВНЗ (табл. 1.4, підрозділ 1.3, с. 47), де виокремлено спільні риси (комунікативні навички, культурна чутливість, здатність розв'язувати проблеми, професіоналізм, розвиток волонтерства, самоуправління, навички науково-дослідної роботи, вміння вести звітність, здатність до пошуку додаткового фінансування тощо) і відмінні (управління ресурсами, маркетинг, послуги споживачам тощо).

Ми вважаємо, що спільне закладене в самій сутності управління як процесу неперервного, цілеспрямованого впливу на об'єкт, яким управляють, заради досягнення визначеної мети. А ось відмінне знаходимо у змісті, методах, формах та технологіях реалізації конкретної предметної фахової діяльності.

Друге – «у авторефераті дисертації характеристика управлінських функцій майбутнього викладача вищої школи не знайшла достатньо чіткого висвітлення» – ми погоджуємося, однак, обсяг автореферату не дозволив ґрунтовно викласти це питання, хоча у підрозділі 1.2 та підрозділі 2.1 (с. 68–70) подано аналіз управлінських функцій майбутнього викладача вишу.

Третє зауваження – «для візуалізації отриманих даних доцільно було б використати не лише таблиці, яких у роботі подано 28, але й інші аналогові моделі досліджуваних процесів, зокрема: діаграми, гістограми, графіки тощо» – ми погоджуємося і врахуємо цю рекомендацію при підготовці наших наступних наукових розвідок.

Четверте зауваження – «автор при аналізі досліджуваної проблеми послуговується й навчальними та навчально-методичними посібниками, що, на наш погляд, є небажаним для дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня» – ми погоджуємося. Дозвольте пояснити. Розуміємо, що навчально-методична література відноситься до числа вторинних джерел. Проте, нам не вдалося знайти визначень термінів, що склали наш науковий інтерес, у монографіях і наукових статтях відповідних науковців. Дозвольте відзначити також, що навчальні посібники, цитовані нами, стосуються педагогіки вищої школи та теорії педагогічного менеджменту, їх автори є визнані науковці. І тому ми осмілилися послатися на вказані джерела у нашому дисертаційному дослідженні. Дякуємо за увагу.

Голова: Дякуємо. Чи задоволений опонент відповіддю?

Мармаза О.І.: Так, задоволена.

Голова: Дякую. Шановні колеги, переходимо до обговорення дисертаційного дослідження. Хто бажає взяти участь в обго-

воренні? Традиційно давайте надамо слово доктору педагогічних наук, професор Гриньовій М.В.

Гриньова М.В.: Дякую, шановна Алло Микитівно, шановні члени спеціалізованої вченої ради, шановні присутні! Мені особливо імponує це дослідження. Я вважаю його особливо важливим, тому що ми всі працюємо у вищій школі і ми знаємо, наскільки важливі управлінські компетентності, тому що ми керуємо навчальним процесом, і в нашому університеті будуть також фахівці готуватися з управлінськими компетенціями у спеціально створеному професійному середовищі. Тобто уже не буде таких складностей у викладанні дисциплін, які викладають фахівці, які не мають спеціальної підготовки. Я дуже вдячна, Аліно Анатоліївно, Вам, оскільки Ви такий відомий і прогресивний фахівець у галузі управління освітою, управління освітніми процесами. Ваші монографії ми використовуємо в наших магістра-турах при підготовці фахівців. Я вважаю, що це надзвичайно важлива праця. Опоненти дисертаційного дослідження є також висококваліфікованими фахівцями, вони виразили своє бачення проблеми, з якими ми теж погоджуємося. Ми знаємо маму теж, професора відомого, Олену Григорівну Козлову. Дуже гарно, що така династія – Дмитро Олександрович продовжує сімейні традиції і ці традиції впливають на швидке становлення фахівця. Я думаю, що він буде і чудовим викладачем, і чудовим професіоналом своєї справи. Хочу сказати, що класично складений автореферат, з яким ми познайомилися. З визначеннями управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу ми погоджуємося повністю, всі компоненти дослідження увійшли в дане визначення. Воно лаконічно, правильно, педагогічно доцільно сформовано. Модель прекрасно представлено в дослідженні. Та, найголовніше, що результати експериментального дослідження правильно обраховано і представлено в усіх відповідних шкалах. Я не можу дати якісь критичні зауваження, тому що фахівці високого гатунку працювали над даним дослідженням і воно відповідає всім вимогам до даної спеціальності. І тому я буду підтримувати дане дослідження і голосувати за присудження Дмитру Олександровичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дякую.

Голова: Слово для включення в дискусію надається доктору педагогічних наук, професору Шиян Надії Іванівні.

Шиян Н.І.: Дякую, Алло Микитівно. Шановні колеги, шановний Дмитро Олександровичу. Робота, безумовно, актуальна. Наскільки ми знаємо, викладач вищої школи сьогодні перетворюється із транслятора готових знань в управлінця навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Згідно з новими навчальними планами, 30% відводиться на аудиторну роботу студентів, тобто управлінська діяльність, звичайно ж посилює це і тому дослідження, безумовно, є на часі. Хочу підкреслити, що робота добре структурована, чітко визначений науковий апарат дослідження. Дисертантом проаналізовано 255 літературних, з яких 25 іноземною мовою, що дозволило йому проаналізувати досвід формування управлінської компетентності викладача не лише у вітчизняній теорії і практиці, а і в зарубіжній, і на основі цього вибудувати модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача та обґрунтувати педагогічні умови. У розробленій моделі розкриті етапи формування управлінської компетентності: інформаційно-аналітичний, проектний, організаційно-мотиваційний, організаційно-виконавчий і підсумковий, що, по суті, розкривають процес формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. Імпонують мені також педагогічні умови формування управлінської компетентності – це і створення комфортного освітнього середовища, без якого не може формуватися творча особистість, запровадження моніторингового дослідження динаміки сформованості, технологізація процесу і, особливо, посилення практичної спрямованості. Останнім часом говорять про те, що на практичну спрямованість повинен бути направлений процес підготовки у вищій школі. Навіть у загальноосвітній школі говорять про практичну спрямованість знань. Тому, звичайно, такі педагогічні умови, сприятимуть формуванню управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. У процесі визначення діагностичного інструментарію здобувачем розроблено картку кваліметричного оцінювання і на основі цього визначено критерії сформованості управлінської компетентності. Грамотно проведений педагогічний експеримент, здійснено аналіз результатів експериментальної роботи і достовірність результатів перевірено методами математичної статистики, що не викликає сумнівів у достовірності одержаних результатів. Привертає увагу широка апробація результатів дослідження. Здобувачем представлено результати свого дослідження на 10 міжнародних, 3 всеукраїнських і 3 регіональних конференціях та шляхом публікації у 26 одноосібних публікаціях, з яких 10 статей у численних фахових виданнях, 5 – у зарубіжних. Безумовно, робота має наукову

новизну, практичне значення. Я буду голосувати за присудження Козлову Дмитру Олександровичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дякую.

Голова: Дякую. Так, слово для виступу надається Кулику Євгену Володимировичу, доктору педагогічних наук, професору.

Кулик Є.В.: Шановні колеги, я буду позитивно голосувати за дану роботу. Я повністю згоден з тим, що сказала Марина Вікторівна про напрямок роботи, керівників. Але, читаючи автореферат, я хочу звернути увагу на деякі питання, які необхідно враховувати. Наприклад, друге завдання. Пункт 2, сторінка 3: «з'ясувати особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі». Тобто людина ставить за завдання проаналізувати особливості теорії. Я вважаю, що це дуже велике, дуже потужне завдання для кандидатської дисертації. Коли Ви пишете про формування управлінської компетентності викладача у зарубіжній вищій школі, то в дисертації це є, а от з'ясовано особливості теорії – цього немає в авторефераті. Тоді треба аналізувати теорії, вказувати різні теорії, різні підходи до управління, а з них тоді зробити якісь висновки. Наступне, що впадає в очі – 4 пункт – визначити педагогічні умови. Коли я пройшовся по автореферату і дійшов до с. 14 і висновків, то так і не знайшов, як ці умови визначаються, які принципи їх визначення. Коли Ви розробляєте модель, Ви визначаєте чотири педагогічні умови. Мій досвід показує, що таких умов багато. Роблять навчальний експеримент, визначають найбільш дієві педагогічні умови на той факт, який Ви досліджуєте. У модель Ви не даєте особистісні якості як педагогічну умову. Треба враховувати особистісні якості, чи готовий студент управляти. А так, виходить, ми готуємо всіх підряд. Ще зверну увагу, що багато праць здобувача надруковано у 2014 році. Але в цілому дуже добре. Робота гарна, позитивна. Вважаю, що за неї треба позитивно голосувати.

Голова: Дякую, Євгене Володимировичу. Хто ще бажає взяти участь в обговоренні? Слово надається Оніпко Валентині Володимирівні, доктору педагогічних наук, професору.

Оніпко В.В.: Дякую, Алло Микитівно. Я дуже вдячна і шановним опонентам, і науковому керівнику, і здобувачеві. Перш за все, я погоджуюсь із членами спеціалізованої вченої ради, що дана робота є надзвичайно актуальною. На що б хотілося звернути

вашу увагу? Перш за все, давайте подивимося на с. 1 автореферату про те, які цікаві наукові розвідки зробив наш дисертант. Дуже імпонує те, що тут представлені праці майже всіх членів спеціалізованої вченої ради. І це, напевне, говорить про те, що його дослідження були досить ґрунтовними, здобувач дуже детально підійшов до опрацювання даної проблематики. Хотілося б не погодитися з Вами, що праці надруковані у 2014 році. Як ми знаємо, за вимогами до дисертаційного дослідження, праці повинні відображати основні напрями роботи. Тому, напевне, робота була вже завершена, і наш дисертант спробував зробити апробацію у своїх працях і це є зрозумілим, тому що дослідження не було повністю проведене. Що мені особливо імпонує? Перш за все, хочу звернути вашу увагу, знов таки, на модель. Мені імпонує технологічний компонент даної моделі, тому що ті форми, методи, що пропонує наш дисертант, перекликаються з сьогоденням, є актуальними. Мені подобається ця робота і я буду позитивно голосувати. Дякую.

Голова: Слово надається доктору наук, професору Андрію Юрійовичу Цині.

Цина А.Ю.: Шановні члени спеціалізованої вченої ради, хотів би звернути вашу увагу на теоретичні основи формування управлінської компетентності, яких торкнувся автор. Дійсно, тут дуже компактно і об'єктивно визначено поняття «компетентність викладача» взагалі через функції, які повинен виконувати цей викладач. З іншого боку, коли вже розписується управлінська компетентність, на жаль, автору не вдалося уникнути деякої тавтології. Вважаємо, що визначати управлінську компетентність через професіоналізм не дуже коректно, дане визначення дещо поступається загальному. Хоча далі вже по тексту дисертації чітко виділені функції викладача у складі управлінської компетентності. Стосовно моделі, яку запропонував автор, цих педагогічних умов, привертає увагу саме умова моніторингу динаміки формування, тому що зараз випускник, крім диплому, має отримати сертифікат, де будуть зазначені компетентності. Тому питання, як виміряти цю компетентність, дуже актуальним для нас стає. І саме те, що автору вдалося багато таких розлогіх компонентів скомпонувати в картку кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності, – це, мабуть, один із шляхів як нам це здійснювати і в цьому є практичне значення даної роботи. І також сама модель, хоч вона і теоретична, теж має велике практичне значення, тому що автору вдалося включити в модель саму програму реалізації педагогічних умов формування

управлінської компетентності у вигляді етапів виконання завдань, що теж підкреслює практичну спрямованість даної роботи, разом з тими рекомендаціями, які доповнюють дану програму. Я підтримую цю роботу.

Голова: Дякую. Слово надається доктору наук, професору Титаренко Валентині Петрівні.

Титаренко В.П.: Дякую, Алло Микитівно. Мені хочеться звернути увагу на третій розділ даної роботи. Ми тільки що чули кількість таблиць, які були подані в даній роботі. Це така велика кількість експериментального матеріалу, анкет, що використав дисертант. Це велика робота і я теж, як і мої колеги, буду її підтримувати. Дякую.

Голова: Дякую, Валентино Петрівно. Будь ласка, Ольго Андріївно. Слово надається доктору наук, професору Федій Ользі Андріївні

Федій О.А.: Спасибі, Алло Микитівно. Я підтримую думки тих колег, які висловились у дискусії. Скажу коротко. Перше, на що я хотіла б звернути увагу – це актуальність. Я хочу доповнити ідею Надії Іванівни про те, що сьогодні це питання стало досить актуальним. На мій погляд, формування управлінської компетентності педагога є сутністю всієї його педагогічної діяльності. Колись ми говорили про те, що все починається з вчителя. З давніх-давен ми знаємо, що завжди на нас (на викладачів) жалілись студенти в тому випадку, коли викладач, який знає свій предмет, не вміє подати, організувати, зацікавити. Такий викладач завжди викликав негативну реакцію у студентів і не досягав успіху у професійній діяльності. І як би ми не називали цю якість – чи педагогічна майстерність, чи педагогічний талант, чи вміння організувати пізнавальну діяльність, чи, можливо, режисура педагогічної дії, чи, власне, управлінські якості – це завжди буде, як зазначається в авторефераті, системоутворювальним чинником вчителя, викладача вишу. І тому ця актуальність є безперечною. По-друге, гарною є структура роботи. Мені дуже імпонував сьогоднішній захист, вміння дисертанта володіти інформацією, вміння представити результати цього дослідження. Стосовно керівника, Аліни Анатоліївни, дуже відчувається структурованість, грамотність, скерованість матеріалу, який був представлений в авторефераті. Я підтримує роботу і буду голосувати «за», до чого і закликаю своїх колег.

Голова: Хто ще бажає взяти участь в обговоренні? Все? Шановні колеги, я дуже коротко хочу висловити кілька думок. По-перше, я дякую всім членам спеціалізованої вченої ради за активну участь в обговоренні роботи й об'єктивну високу оцінку дослідження. Це говорить про те, що робота цікава, вона викликає потребу висловити певні думки.

Досліджується формування управлінської компетентності як аспект магістерської підготовки. Робота має інноваційний характер. До загальних ознак інноваційної діяльності можна віднести постійне вивчення досягнень педагогічної науки, їх відбір і впровадження в практику, вироблення власних знань, ідей, висунення гіпотез, використання інформаційно-комунікативних технологій, системи моніторингу. До інновацій в дисертації можна віднести, по-перше, результати вітчизняної педагогічної науки, специфіку теорії і практики формування управлінської компетентності, вивчення зарубіжного досвіду; по-друге, модель, яка має інноваційний організаційно-функціональний характер, а також педагогічні умови і поняття; по-третє, вивчення результатів експериментальної діяльності на основі кваліметрії, розроблення комплексно-цільової програми як основи методичного супроводу формування управлінської компетентності.

На можна заперечувати, що професійна управлінська компетентність викладача – це інтегральна особистісна якість, яка відображає готовність та здатність педагога виконувати професійні функції. Управлінська компетентність є складником професійної підготовки викладача вищої школи. Цінно те, що в дисертації визначено ключові характеристики цього поняття (знання, здібності, якості).

Важливо також, що в дисертації звертається увага на вивчення й осмислення зарубіжного досвіду з проблеми. Робиться висновок, що формування управлінської компетентності викладача вищої школи в зарубіжних країнах передбачає перед усім розвиток лідерських якостей. Слід зазначити, що у вітчизняній педагогічній науці поняття «лідер» і «лідерство» недостатньо, досліджено переважно у зв'язку з поняттям автономізації вищого навчального закладу і діяльністю органів самоврядування.

У роботі дається компонентна характеристика моделі, виокремлено педагогічні умови забезпечення моделі в практиці. На основі кваліметрії проведено перевірку моделі й гіпотези. Поняття кваліметрії не є оригінальним в педагогіці: «квалі» – якість певного явища чи процесу, «метрія» – його вимір. Це міждисциплінарне поняття і міждисциплінарне дослідження, може використовуватися не лише в педагогіці, виходячи з економічної теорії управління

людськими ресурсами. Позитивно також, що в роботі визначено ознаки формування управлінської компетентності: комплексність, міждисциплінарність, інформатизація, створення системи моніторингу, індивідуальна траєкторія формування управлінської компетентності.

На мій погляд, робота оригінальна, самостійна, інноваційна, відповідає запитам часу і я приєднуюсь до думки колег про присудження Дмитру Олександровичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Дякую за увагу.

Шановні добродії. Для продовження роботи ми з вами повинні обрати лічильну комісію. Є пропозиція обрати до складу лічильної комісії таких членів ради персонально:

Гнізділову Олену Анатоліївну – доктора педагогічних наук, професора;

Онїпко Валентину Володимирівну – доктора педагогічних наук, професора;

Шиян Надію Іванівну – доктора педагогічних наук, професора.

Чи є інші думки щодо персонального складу? (Немає). Хто за таку пропозицію, прошу голосувати. Прощу опустити руки. Хто проти? (Немає). Хто утримався? (Немає). Оголошується перерва для таємного голосування.

ПІСЛЯ ПЕРЕРВИ

Голова: Продовжуємо роботу спеціалізованої вченої ради. Слово надається голові лічильної комісії доктору наук, професору Онїпко Валентині Володимирівні. Будь ласка.

Онїпко В.В. Шановна Алло Микитівно, шановні члени спеціалізованої вченої ради, шановні присутні, дозвольте мені зачитати протокол засідання лічильної комісії, обраної спеціалізованою вченою радою К 44.053.01 Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка МОН України від 19.05.2015.

Склад обраної комісії: Шиян Надія Іванівна, Гнізділова Олена Анатоліївна, Онїпко Валентина Володимирівна. Комісія обрана для підрахунку голосів при таємному голосуванні щодо присудження Козлову Д.О. наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Склад спеціалізованої вченої ради затверджений у кількості 15 осіб. До складу спеціалізованої вченої ради додатково не залучено осіб з правом голосу. Були присутні на засіданні 14 членів спеціалізованої вченої ради, зокрема 9 докторів наук за профілем розглянутої дисертації. Роздано бюлетенів – 14, залишилося не розданих – 1, виявлено в урні – 14. Результати голосування щодо присудження

наукового ступеня кандидата педагогічних наук Козлову Дмитру Олександровичу: подано голосів за – 14, проти – немає, недійсних – немає. Підписи членів лічильної комісії.

Голова: Чи є запитання до лічильної комісії? (Немає). Шановні колеги, є пропозиція затвердити протокол лічильної комісії. Прошу проголосувати. Прошу опустити руки. Хто проти? (Немає). Утримався? (Немає). Протокол лічильної комісії затверджується одногolosно.

Шановні колеги! Вам роздано проект рішення спеціалізованої вченої ради щодо дослідження, яке сьогодні розглядалося.

ВИСНОВОК

спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка про дисертацію **Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

від 19 травня 2015 року, протокол № 5

На підставі всебічного розгляду дисертаційної роботи **Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки»**, висновків комісії з попереднього розгляду, відгуків офіційних опонентів – доктора педагогічних наук, професора **Стрельнікова Віктора Юрійовича**, кандидата педагогічних наук, доцента **Мармази Олександрівни Іванівни**, відгуків, що надійшли на автореферат, прилюдного захисту дисертації спеціалізована вчена рада

УХВАЛИЛА:

Дисертація є актуальним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що має важливе науково-теоретичне і практичне значення для педагогічної науки.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи» (номер державної реєстрації 0109U004948). Тему дисер-

таційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 29.12.2008 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 5 від 23.04.2013 р.).

Актуальність дослідження зумовлюється входженням України до європейського освітнього і наукового простору, що передбачає подальшу модернізацію системи ступеневої вищої освіти, яка ґрунтується на суттєвому підвищенні її якості, забезпеченні гідного рівня навчальних досягнень студентів, сформованості в них актуальних для професійної і соціальної діяльності знань і вмінь, відповідних особистісних і ділових якостей. За таких умов особливого значення набуває магістерська підготовка викладачів вищої школи нового покоління. Об'єктивна необхідність інтенсивних змін педагогічних систем і процесів, варіативність програм і освітніх технологій, розвиток інформаційно-комунікаційного середовища потребують високого рівня готовності викладача вишу до управлінської діяльності.

Доцільність дисертаційної роботи підтверджується наявністю соціально-педагогічних суперечностей: 1) між вимогами, які висуваються суспільством до управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу нового покоління, та відсутністю цілісної моделі, яка забезпечила б належний рівень її формування під час магістерської підготовки; 2) між об'єктивними потребами вищих навчальних закладів у викладачах, здатних до ефективного управління навчальним процесом, самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів та некерованістю формування їх управлінської компетентності у процесі магістерської підготовки; 3) між накопиченими теоретичними знаннями і практичним досвідом управління соціально-педагогічними процесами та недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу, відсутністю обґрунтованих педагогічних умов формування управлінської компетентності педагога вищої школи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягають у тому, що в ньому **вперше**: обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки, яка охоплює такі компоненти: концептуально-цільовий, змістово-розвивальний, процесуально-технологічний, оцінно-результативний; з'ясовано особливості теорії і практики формування управлінської компетентності викладача в зарубіжній вищій школі; визначено педагогічні умови ефективної реалізації моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача

вищої школи у процесі магістерської підготовки (створення комфортного освітнього середовища; запровадження моніторингового дослідження динаміки формування управлінської компетентності; технологізація процесу формування управлінської компетентності; посилення практичної складової магістерської підготовки).

Розроблено комплексно-цільову програму формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі їх магістерської підготовки; картку кваліметричного оцінювання рівня сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи.

Уточнено сутність поняття «управлінська компетентність викладача вищого навчального закладу»; компоненти та показники сформованості управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу; чинники розробки науково-методичного забезпечення магістерської підготовки викладача вищої школи.

Набули *подальшого розвитку* наукові уявлення про застосування програмно-цільового підходу до вдосконалення навчального процесу у вищому навчальному закладі та використання моделювання в освітній, професійній підготовці фахівця.

Практичне значення результатів дослідження, які подано в методичних рекомендаціях щодо впровадження моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу в практику його магістерської підготовки та в комплексно-цільовій програмі «Реалізація педагогічних умов формування управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу», можуть бути використані керівниками вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти; викладачами, слухачами магістерських програм та інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Запропонована в роботі модель формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи розширює методичний апарат дослідження процесу магістерської підготовки у галузі педагогіки вищої школи.

Обґрунтованість і вірогідність висновків дисертації забезпечується: теоретико-методичними засадами дослідження, використанням комплексу взаємоперевіряючих методів відповідно до мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження, науковим аналізом стану досліджуваної проблеми; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези, кількісним і якісним аналізом емпіричних даних, впровадженням основних результатів дисертаційного дослідження у практику вищої школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки виконаного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту, педагогіки, педагогічної творчості та освітніх технологій Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка; отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях та науково-методичних семінарах різних рівнів.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 26 одноосібних роботах: 3 розділи у колективних монографіях та 23 – у публікаціях, з яких 10 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях; 3 – у зарубіжних наукових виданнях, 2 з яких – у фахових наукових виданнях; 10 статей у інших виданнях, з яких 2 – у зарубіжних.

Спеціалізована вчена рада схвалює основні теоретичні узагальнення та висновки дисертаційної роботи і рекомендує їх до використання в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів, а також у системі післядипломної освіти, при підготовці праць, підручників і посібників педагогічного спрямування.

Спеціалізована вчена рада кваліфікує результати дисертаційного дослідження Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» як суттєвий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Спеціалізована вчена рада вважає, що дисертаційне дослідження Козлова Дмитра Олександровича «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, є самостійною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни й практичного значення одержаних результатів відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що дає підстави для присудження Козлову Дмитру Олександровичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Голова: На підставі публічного захисту, який відбувся, позитивних висновків спеціалізованої вченої ради та результатів таємного голосування («за» –14, «проти» – немає, «недійсних бюлетенів» – немає) є пропозиція вважати, що дисертаційна робота відповідає пунктам 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів

і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р., №567. Присудити Козлову Д.О. науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Хто за таку постанову? Прошу проголосувати. За? Проти? Утримався? Приймається одногolosно.

Дмитро Олександровичу, шановний, дозвольте від імені спеціалізованої вченої ради щиро привітати Вас із здобуттям наукового ступеня кандидата педагогічних наук і побажати вам подальших успіхів. Вам рекомендували монографію видати, були інші побажання. Ви їх врахуйте і займайтеся подальшою науковою роботою. Ми бачимо в вас потенційні можливості. Є пропозиція надати прикінцеве слово Дмитру Олександровичу.

Козлов Д.О.: Дякуємо, шановна Алло Микитівно. Шановні присутні, хочу висловити сердечну вдячність Господу, виразити щиру подяку своєму науковому керівникові, доктору педагогічних наук, професору Аліні Анатоліївні Сбруєвій за терпіння, підтримку, за довіру, за те, що ми разом дійшли до сьогоднішнього дня.

Дозвольте висловити вдячність Голові спеціалізованої вченої ради – докторові педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України Аллі Микитівні Бойко за наукові поради, підтримку і всебічне сприяння у підготовці до захисту.

Дозвольте висловити щиру вдячність всім шановним членам спеціалізованої вченої ради за увагу до нашого дослідження, виказані зауваження та побажання.

Особливо хочемо подякувати офіційним опонентам – доктору педагогічних наук, професору Стрельникову Віктору Юрійовичу, який також був і експертом нашої роботи, та офіційному опоненту – кандидату педагогічних наук, доценту Мармазі Олександрі Іванівні.

Дозвольте подякувати всім колегам, які брали участь у впровадженні результатів нашої дисертаційної роботи, організаціям, які надіслали відгуки на автореферат; колегам по роботі, моїй родині, які підтримували мене весь цей час. Дякую всім.

Голова: Чи є зауваження до роботи спеціалізованої вченої ради? Немає. Засідання оголошую закритим. Дякую всім за співробітництво і співтворчість.

Голова спеціалізованої ученої ради –
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Секретар спеціалізованої ученої ради –
доктор педагогічних наук, доцент

А. М. Бойко

Л. А. Семеновська

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (2020 рік)

Козлов, Д. О. (2020). Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Суми.

Козлов, Д. О. (2020). Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Суми.

Дисертація є комплексним дослідженням, у межах якого обґрунтовано теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Схарактеризовано проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти. Виокремлено чинники, функції та структурні складові інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель та створено на її основі педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Окреслено педагогічні умови, науково-методичний супровід та етапи реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Визначено критерії, показники та рівні розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Ключові слова: інноваційна культура, розвиток, система розвитку, теоретичні та методичні засади, майбутній керівник, заклад загальної середньої освіти, заклад вищої освіти, процес магістерської підготовки, інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти.

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий доктор педагогічних наук, професор

консультант: Сбруєва Аліна Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,

завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні доктор педагогічних наук, професор,
опоненти: член-кореспондент НАПН України

Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
професор кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І. А. Зязюна;

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Курок Віра Панасівна,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
завідувач кафедри технологічної і професійної
освіти;

доктор педагогічних наук, професор

Сущенко Андрій Віталійович,
Класичний приватний університет,
завідувач кафедри освіти та
управління навчальним закладом.

Захист відбудеться 29 грудня 2020 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 27 листопада 2020 року.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О.А. Устименко-Косоріч

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. У сучасний період перед системою вищої освіти України, що знаходиться на етапі своєї сутнісної трансформації в реаліях глобалізованого суспільства XXI століття, нагальною постає проблема такої організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, ключовою домінантою якої є зорієнтованість на професійну підготовку компетентних, здатних до ефективноної роботи, професійно мобільних і конкурентоспроможних на ринку праці майбутніх фахівців, зокрема майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти, з високим рівнем розвитку інноваційної культури.

В основу дослідження покладено концептуальні положення нормативних документів, зокрема, Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про інноваційну діяльність» (2002), Концепції «Нова українська школа» (2016), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (2019), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) та ін.

Розвиток інновацій та інноваційної культури є закономірним, необхідним, історично обумовленим та самоорганізованим процесом об'єктивації та інституціалізації інноваційного контенту на суспільному та індивідуальному рівнях. Збагачення інноваційної культури особистості є багатограним і специфічним процесом, затребуваність та успішність якого залежить від низки соціокультурних і глобально-політичних умов. Важливим є розуміння того, що поява інновацій та інноваційної культури можлива винятково за умов урахування діалектичної та синергетичної природи буття. Для становлення інноваційної культури майбутнього менеджера освіти вагоме значення має відкритість освітніх систем, наявність середовища та механізмів для природної боротьби взаємосуперечливих і протилежних сил, відсутність авторитарних і штучних втручань у процеси інституціалізації інноваційної культури.

У контексті піднятої проблеми важливим є осмислення розвитку освіти як відповідь на потреби інформаційного суспільства та виклики глобалізації, що розглядається в роботах українських дослідників В. Андрущенка, А. Бойко, Л. Губерського, С. Клепка, В. Кременя, В. Курила, Н. Ничкало, А. Сбруєвої та ін. Сучасні фундаментальні положення щодо інноваційного розвитку освітнього простору розкривають такі науковці, як: І. Бех, Г. Васянович, Л. Ваховський, Б. Год, І. Зязюн, В. Луговий, С. Ніколаєнко та ін. Розкриття новітніх науково-теоретичних підходів до

формування педагогічного знання знайшло висвітлення в науковому доробку таких учених: О. Адаменко, Л. Березівська, М. Богуславський, С. Гончаренко, Г. Корнетов, Н. Ничкало, А. Сбруєва, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.

Аналіз педагогічних, психологічних, філософських джерел та літератури з питань менеджменту, у тому числі у сфері освіти, свідчить, що різні аспекти досліджуваної проблеми відображено в таких напрямках наукової думки: історико-педагогічні положення про закономірності розвитку освіти (Л. Березівська, Л. Ваховський, Н. Гупан, М. Євтух, В. Курило, О. Лавріненко та ін.); теоретичні аспекти менеджменту в дослідженнях зарубіжних (Е. Роджерс, А. Томпсон, Й. Шумпетер та ін.) і вітчизняних науковців (Г. Єльнікова, В. Олійник, Т. Сорочан, Є. Хриков та ін.); проблеми освітнього педагогічного менеджменту (М. Гриньова, Л. Калініна, І. Лікарчук, В. Маслов та ін.); теоретико-концептуальні положення щодо менеджменту освітньої діяльності (Л. Даниленко, О. Касьянова, Т. Сорочан та ін.); управління закладом освіти (Л. Ващенко, О. Касьянова, В. Крижко, А. Харківська та ін.).

Концептуальні положення щодо сутності інноваційної культури сучасної особистості подано в роботах вітчизняних учених (Т. Гавлітіна, Л. Губерський, О. Ільків, В. Паламарчук, Л. Штефан та ін.).

Підґрунтям дослідження піднятої проблеми слугують теоретичні концепції змісту та процесу навчання у вищій школі, що сформульовано в роботах вітчизняних науковців В. Андрущенка, О. Антонової, В. Бугрія, Т. Гавлітіної, Л. Герасименко, О. Заболотної, І. Зарубінської, І. Зязюна, В. Кременя, О. Михайличенка, О. Огієнко, О. Савченко, А. Сбруєвої, Л. Сущенко, Н. Тарасенкової та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить, що протягом останнього десятиліття накопичено суттєвий теоретичний і практичний досвід із вивчення питань і розв'язання проблем у контексті професійної підготовки майбутніх магістрів у закладах вищої освіти. Зокрема, вчені (Н. Бідюк, О. Єременко, Л. Кайдалова, С. Кондратюк, О. Лобова, С. Лобода, О. Матвійчук-Юдіна, Л. Пшенична, О. Семеніхіна, О. Семенов, А. Сущенко, А. Ткаченко, О. Чашечникова, О. Устименко-Косоріч та ін.) вказують на необхідність створення якісно нової системи організації професійної магістерської підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Зарубіжні (В. Акопов, Л. Аскарлова, О. Бочкар'єв, Т. Бочкар'єва, С. Григор'єва, В. Долгова, Л. Кулікова, О. Шумакова та ін.) та вітчизняні дослідники (А. Бойко, С. Вітвицька, М. Гриньова, О. Дубасенюк, В. Курок, Ю. Лянной, В. Ягоднікова та ін.) розглядають проблему в аспекті обґрунтування структури готовності майбутніх магістрів до професійної діяльності.

Окрему групу становлять праці, присвячені науково-теоретичним узагальненням змісту та методики магістерської підготовки (Г. Беленька, В. Берека, В. Курок, М. Лазарєв, Ю. Лянной, О. Міхеєнко, О. Семенов та ін.). Важливими є дослідження, що розкривають проблеми магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти (В. Берека, О. Галус, М. Гриньова, О. Ільків, Л. Кравченко, О. Загребельна, О. Мармаза та ін.).

Культуротворчу природу людини як особливого феномену творчого процесу розглядають дослідники З. Гіптерс, П. Гуревич, В. Кремень, Г. Ніколаї, О. Реброва, С. Сисоєва, О. Федотов та ін.

Феномен інноваційної культури як складової загальної культури вивчали І. Бец, В. Джелалі, Х. Дусаєв, І. Єрмаков, Г. Захарчин, С. Кові, К. Коновалова, В. Кулиниченко, Б. Лісін, Л. Любомудрова, В. Паламарчук, Д. Петренко, Н. Сидоренко, О. Стеклова, О. Тарасова, Й. Шумпетер, У. Еко та ін. Філософський аналіз феномену інновацій та інноваційної культури загалом представлено в наукових надбаннях таких учених, як М. Гаман, В. Горбулін, В. Зубенко, В. Литвин, Ш. Мамедов, О. Старовойт, О. Чумак, Р. Яковенко та ін. Педагогічні умови та методики формування досліджуваного феномену розглядали науковці М. Бобровський, О. Ігнатович, О. Козлова, В. Кубіній, В. Ларіна, С. Поляков, В. Мікловда, Р. Миленкова, Н. Мурована, І. Цветкова, В. Цветкова, О. Шапран та ін. Особливості професійної, педагогічної, психологічної та інноваційної культури висвітлюються в працях І. Дичківської, І. Сабатовської, Л. Фільштейна, Л. Штефан та ін.

Проблему формування й реалізації інноваційної культури розкрито в роботах зарубіжних учених А. Асмаві (A. Asmawi), Т. Бакович (T. Baković), К. Бейдер (K. Bader), Дж. Бессант (J. Bessant), М. Бреттел (M. Brettel), Е. Дайгулу (E. Duygulu), С. Добні (C. Dobni), Н. Клевен (N. Cleven), Л. Маєр (A. Maier), П. Маклафлін (P. McLaughlin), Е. Мартінс (E. Martins), А. Мохан (A. Mohan), Ф. Тербланш (F. Terblanche), Дж. Тідд (J. Tidd) та ін.

Питання визначення сутності інноваційної культури, оцінки її значення для забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності діяльності господарських суб'єктів присвятили свої праці Т. Близнюк, Дж. Брайант, В. Вакуленко, І. Висоцька, В. Зубенко, К. Ключнікова, В. Колесніченко, М. Коновалова, В. Мануйленко, А. Міщенко, А. Ніколаєнко, М. Обертайло, Е. Роджерс, В. Соловійов, С. Томпсон, Л. Холодкова, О. Чумак, Ю. Шипуліна та ін.

В українському професійно-педагогічному дискурсі проблематика розвитку інноваційної культури керівника закладу освіти представлена в низці наукових студій таких учених, як Л. Ващенко, Т. Гавлітіна, В. Докучаєва, В. Драгунова, Л. Кравченко, В. Кремень, Ю. Лукомська, О. Марущенко, О. Подзигун, О. Попова та ін.

Водночас, теоретичний аналіз наукових джерел свідчить про те, що розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі професійної магістерської підготовки не був предметом спеціального цілісного наукового дослідження.

Актуальність і доцільність дослідження розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі професійної магістерської підготовки детерміновано необхідністю подолання суперечностей, що виникають між:

- об'єктивною потребою суспільства та зростанням попиту на магістрів з менеджменту освіти, здатних ефективно здійснювати професійну управлінську діяльність на ринку мінливих освітніх послуг, та недостатнім рівнем сформованості готовності випускників магістерської освітньої програми «Менеджмент освіти» до означеного виду діяльності;
- сучасними тенденціями трансформації вищої освіти в умовах глобалізації та євроінтеграції та недостатнім урахуванням позитивного вітчизняного й зарубіжного досвіду розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів середньої освіти у процесі професійної підготовки;
- новими вимогами до підвищення якості професійної підготовки щодо розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти та недостатньою розробленістю й науковою обґрунтованістю педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу середньої освіти у процесі професійної підготовки;
- необхідністю розроблення науково-методичного супроводу розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів середньої освіти у процесі магістерської підготовки та відсутністю фундаментальних і прикладних розробок оновлення програмного, інформаційного, технологічного забезпечення означеного процесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації є складовою частиною комплексного дослідження кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки магістрів в умовах університету» (реєстраційний номер 0111U0005732) та кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0112U004660). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від

23 жовтня 2015 р.), погоджено з бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 4 від 25 вересня 2018 р.) та уточнено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від 29 жовтня 2018 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.
2. Схарактеризувати проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти.
3. Виокремити чинники, функції та структурні складові інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти.
4. Розробити та науково обґрунтувати структурно-функціональну модель та створити на її основі педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.
5. Окреслити педагогічні умови, розробити науково-методичний супровід та етапи реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.
6. Визначити критерії, показники та рівні розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.
7. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Концепція дослідження ґрунтується на розумінні розвитку інноваційної культури керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки як системи, що має відповідні елементи, підсистеми, компоненти. Елементами педагогічної системи розвитку інноваційної культури керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки є: мета, завдання, методологічні принципи та підходи, на яких ґрунтується окреслений процес, етапи, зміст, форми, методи, технології підготовки майбутнього керівника в магістратурі з огляду на предмет дослідження, результат цієї діяльності та критерії його оцінки. Означена педагогічна система вміщує підсистеми, які самі є системами, і залежать від мети й конкретних завдань дослідження, а саме: сукупність завдань, які відповідають меті діяльності, послідовність етапів розвитку ІК, діагностичний інструментарій, педагогічні умови, що забезпечують гарантію здійснення визначеного процесу й уточнення кожного конкретного його аспекту. Елементи й підсистеми утворюють компоненти педагогічної системи, які в структурно-функціональній моделі представлені блоками: теоретико-методологічний, конструктивно-методичний, контрольний-оцінний та педагогічні умови ефективної реалізації процесу розвитку досліджуваного феномену.

Розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти є педагогічною системою, якій притаманні властивості системи за структурою (цілісність, неадитивність, структурність, ієрархічність); за цілями та функціями (цілеспрямованість, синергійність, відкритість, прагматичність); за ресурсами та особливостями взаємодії із зовнішнім середовищем (комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність).

Провідною ідеєю концепції дослідження є положення про те, що створення педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти в процесі професійної підготовки в закладі вищої освіти, базуючись на позитивних здобутках вітчизняного та зарубіжного досвіду, дозволяє усвідомити суспільну необхідність якісного оволодіння магістрантами професійно орієнтованими знаннями, вміннями й навичками, особистісними та професійно значущими якостями.

Концепція дослідження базується на методологічному, теоретичному та практичному концептах, які є взаємопов'язаними, взаємодіючими та взаємозалежними.

Методологічний концепт відображає реалізацію методологічних підходів (системного, герменевтичного, кібернетичного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, праксеологічного) та принципів (цільового призначення, поліпарадигмальності,

культуровідповідності, динамічності та гнучкості, студентоцентризму, різновекторності й нелінійності, вільного простору, діджиталізації, ергономічності) розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу середньої освіти у процесі професійної магістерської підготовки.

Теоретичний концепт передбачає уточнення основних дефініцій дослідження (інновація, культура, інноваційна культура, інноваційна культура особисті, інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, розвиток, розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки); теоретичне обґрунтування сутності та структури (пізнавально-практичний, аксіологічно-рефлексивний та креативно-прогностичний компоненти) інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти; теоретичне обґрунтування педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти та структурно-функціональної моделі її реалізації в процесі магістерської підготовки; визначення педагогічних умов, критеріїв, показників і рівнів розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Практичний концепт передбачає експериментальну перевірку та впровадження педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі професійної магістерської підготовки в закладах вищої освіти на основі трансформації змісту вищої освіти, впровадження інноваційних освітніх технологій у освітній процес закладу вищої освіти та розроблення науково-методичного супроводу професійно орієнтованих і вибіркового дисциплін, оволодіння якими забезпечує підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності магістрів менеджменту освіти відповідно до когнітивно-функціонального, професійно-синергетичного та продуктивно-творчого критеріїв.

Методи дослідження. Досягнення мети та розв'язання поставлених завдань передбачало використання таких методів: теоретичних: аналіз, систематизація – для обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки; порівняння, узагальнення – для характеристики проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти, уточнення поняттєво-

термінологічного апарату досліджуваної проблеми; системний, структурно-логічний аналіз – з метою визначення чинників, функцій і структурних складових інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти; класифікація – для визначення критеріїв, показників і рівнів розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти; абстрагування, синтез – з метою розроблення педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки; моделювання – для розроблення та теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки; конкретизація – для окреслення педагогічних умов та етапів реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки; емпіричних: анкетування, тестування, педагогічний експеримент, ретроспективний аналіз власного досвіду роботи в закладі вищої освіти – з метою експериментальної перевірки ефективності розробленої та науково обґрунтованої структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки; статистичних: графічний та дисперсійний аналіз емпіричних даних результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки, а саме: обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях. Схарактеризовано проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти, зокрема, визначено когнітивну, ціннісно-мотиваційну та поведінкову складові досліджуваного феномену. Виокремлено чинники розвитку (на макрорівні: глобальний, державно-політичний, економічний, науково-технічний, аксіологічний та соціокультурний складники; на мезорівні: інституційний складник, який представлено системою

керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Уточнено та конкретизовано зміст і сутність ключових понять дослідження: «інноваційна культура», «інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти», «розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки».

Набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність і структуру інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти; зміст, форми, методи та етапи професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти в межах магістратури закладів вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в практику закладів вищої освіти України впроваджено педагогічну систему розвитку інноваційної культури магістрів менеджменту освіти у процесі професійної підготовки; розроблено: навчально-методичні посібники («Інноваційний менеджмент в освіті»; «Менеджмент організації»; «Моделювання в системі управління освітою»; «Психологія управління»; «Теорія організації»; «Трансфер технологій»; «Управління проектами матеріального та нематеріального виробництва»); методичні рекомендації («Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівців»; «Загальна педагогіка»; «Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр. (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»)); навчально-методичні комплекси на паперових та електронних носіях із навчальних дисциплін («Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти»; «Інноваційний менеджмент в освіті»; «Менеджмент організації»; «Моделювання в системі управління освітою»; «Психологія управління»; «Теорія організації»; «Трансфер технологій»), що може бути використано у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти у ЗВО та в післядипломному навчанні керівників закладів освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1255/1 від 30.04.2020 р.), Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 118/09-19 від 18.02.2020 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-50/568 від 15.06.2020 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/29 від 10.06.2020 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-325 від 17.06.2020 р.), Харківського національного педагогічного універ-

ситету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-384 від 15.06.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 29 від 27.01.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі результати наведені в дисертації автором самостійно. У спільних публікаціях автором: обґрунтовано теоретико-методологічні засади проблеми розвитку інноваційної культури особистості [12; 14; 68; 77]; виокремлено сутність поняття інновації в контексті гуманістичного підходу [6; 15; 69]; виявлено сутність інноваційного менеджменту закладу освіти та готовність майбутнього керівника до інноваційної діяльності [56; 63; 65; 73]; розкрито інноваційні стратегії підготовки майбутнього керівника в сучасній педагогіці [55; 62]; проаналізовано інновації в маркетинговій діяльності керівника закладу освіти [5; 58; 70]; виокремлено функції інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти [64; 72]; охарактеризовано моделювання процесу розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти в системі магістерської підготовки [54; 59; 67; 71]; розроблено методичний супровід щодо організації мікродосліджень з проблем розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти [57; 60; 74-76]; виокремлено стратегії розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти [4; 7; 13; 35].

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки, менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, на науково-практичних і науково-методичних конференціях і семінарах різних рівнів, а саме: *міжнародних конференціях* – «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015, 2018); «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020); «Наукові абриси III тисячоліття, індустрія хай-тек та проблеми інноваційної освіти в умовах крос-культурних взаємодій» (Суми, 2016); «Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи» (Суми, 2016); «Інноваційні підходи до виховання учнів козацьких класів і хортингістів у навчальних закладах» (Суми, 2017, 2018); «Естетичні орієнтири дошкільної і початкової освіти: теорія і практика» (Суми, 2017); «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2017); «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» (Суми, 2018), «Університет А. С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи» (Суми, 2018); «Методика

навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXV Каришинські читання) (Полтава, 2018); «Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття» (Суми, 2018); «Макаренківська концепція підготовки вчителів у контексті вітчизняних та світових тенденцій розвитку педагогічної освіти» (Полтава, 2018); «Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі» (Суми, 2018); «Scientific and Professional Conference Pedagogy and Psychology in an Era of Increasing flow of Information» (Budapest, 2019); «Хортинг – національний бренд України у світі: олімпійська перспектива» (Ірпінь, 2019); «Академічна культура дослідника в освітньому просторі : європейський та національний досвід» (Суми, 2019, 2020); «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи (Суми, 2019, 2020); «Технології професійного розвитку педагога: спадщина А. С. Макаренка і пріоритети української освіти» (Полтава, 2019); «Теорія та методика дошкільної і початкової освіти в сучасному педагогічному просторі» (Суми, 2019); «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2019); «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (Суми, 2019); «Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі» (Суми, 2019); «Grabchenko International Conference on Advanced Manufacturing Processes» (Odessa, 2019); «Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика» (Київ, 2019); «Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій» (Кривий ріг, 2019), «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (Запоріжжя, 2019); «Influence of scientific achievements in education on the development of modern society» (Vilnius, 2019); «Scientific and Professional Conference Pedagogy and Psychology in the age of globalization» (Budapest, 2019); «Освіта дорослих: світові тенденції та перспективи» (Харків, 2020).

всеукраїнських конференціях та семінарах – «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (Суми, 2015); «Професійно-творча і духовна самореалізація особистості в евристичній освіті» (Суми, 2015); «Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти» (Харків, 2016); «Упровадження ІКТ в освітній процес навчальних закладів» (Полтава, 2016); «Ідея університету у європейському і національному вимірах: традиції, сьогодення, перспективи» (Львів, 2016); «Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті» (Суми, 2016); «Прогнозування розвитку педагогічної інноватики» (Київ, 2016); «Управління навчальним

зкладом в умовах кризи: досвід А. С. Макаренка та сучасного керівника» (Суми, 2017); «Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті» (Суми, 2018); «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів» (Конотоп, 2018); «Хортинг як засіб всебічного виховання молоді» (Ірпінь, 2018); «Ідея провідництва в освіті України (XIX – XX ст.)» (До 100-річчя з дня народження В. О. Сухомлинського) (Бердянськ, 2018); «Інноваційний розвиток національної освіти: стратегія, тактика, виміри змін» (Харків, 2018); «Інновації в освіті: ціннісно-компетентний підхід» (Київ, 2018); «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2018, 2019); «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (Київ, 2018); «Теорія та практика управлінської діяльності в умовах соціокультурних трансформацій» (Старобільськ, 2019); «Сучасна парадигма якості освіти: ідеї та моделі реалізації» (Харків, 2019); «Професійна компетентність керівника сучасного закладу освіти: код епохи» (Хмельницький, 2020). *всеукраїнському онлайн-семінарі: «Макаренківські читання»* (Суми, 2019); *всеукраїнських науково-практичних семінарах: «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві»* (Полтава, 2018); «Управління проектами у сфері науки освіти, інновацій та інформатизації» (Полтава, 2019); *всеукраїнському науково-практичному семінарі з міжнародною участю: «Макаренківські читання»* (Суми, 2020); *всеукраїнських читаннях з гуманної педагогіки: «Добра воля – найдорожча перемога»* (Київ, 2019).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи відображено в 77 наукових та навчально-методичних працях, серед яких: 1 монографія; 5 розділів у колективних монографіях; 11 навчально-методичних посібників; 29 статей у фахових виданнях України, з них – 27 у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз; 5 статей у наукових виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію (з них 4 – у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз) та 26 публікацій апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі

магістерської підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти було захищено в 2015 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 717 сторінок (405 сторінок – основний текст). Список використаних джерел – 664 назви (з них – 229 іноземними мовами). Основний текст дисертації містить 23 таблиці, 8 рисунків. Робота містить 23 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність розв'язання проблеми дослідження, її зв'язок із науковими темами, планами, програмами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, концепцію дослідження; розкрито методи дослідження, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки»** обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури (ІК) майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) у процесі магістерської підготовки; схарактеризовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження; висвітлено проблему розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної освіти.

Запропоновано методологічні основи дослідження проблеми розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки, у якій структурно впорядковано філософський, загальнонауковий, конкретнонауковий та технологічний рівні. З'ясовано, що їхній методологічний потенціал забезпечує необхідні теоретичні можливості для цілісного розв'язання поставлених у науковій розвідці завдань. На філософському методологічному рівні окреслено евристичні можливості діалектичної теорії пізнання, а також прослідковано низку принципів проведення науково-педагогічного пошуку.

Філософський рівень теоретико-методологічних засад дисертації представлено побудовою дослідження на основі інструментарію діалектичної теорії пізнання, провідних закономірностей і принципів наукового аналізу, що дало змогу розглядати досліджувану проблему з урахуванням принципів взаємозалежності та взаємообумовленості всіх явищ буття, єдності теорії та практики, розвитку й саморозвитку, системності й детермінованості.

Використання діалектичної теорії пізнання уможливило здійснити аналіз основної категорії дослідження – «розвиток», та спрямувати дослідження на дотримання основних принципів наукового пошуку, а саме: гностичності, науковості, об'єктивності, всебічності, поліконцептуальності, історизму, єдності історичного та логічного, об'єктно-предметної визначеності, системності, багатофакторності, емпіричного аналізу конкретності, міждисциплінарності, єдності теорії та практики.

Виняткове значення для дослідження напрямів розвитку ІК особистості становить урахування основних законів та закономірностей розвитку, зокрема, закону переходу кількісних змін у якісні; закону єдності та боротьби протилежностей; закону заперечення заперечення. Аргументовано, що теоретичний потенціал закону діалектики – переходу кількісних змін у якісні – забезпечив упорядкування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО. Діалектичне уявлення про те, що накопичення певного змісту навчального матеріалу та практичної підготовки забезпечить визначений рівень розвитку особистісних та професійних компетентностей майбутнього керівника ЗЗСО, сприяє структуруванню змісту навчального матеріалу в моделюванні процесу магістерської підготовки, дає змогу чітко сформулювати її очікувані результати та визначити діагностичний інструментарій. Важливе значення становить і діалектичний закон єдності та боротьби протилежностей, який зорієнтував дослідження на врахування якомога ширшого кола чинників, що впливають на процес розвитку інноваційної культури, допомагає його осмисленню під кутом зору сприятливих і несприятливих умов тощо. Діалектичний закон заперечення заперечення дозволив не втратити ідею про те, що розроблення досліджуваної моделі розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі саме магістерської підготовки повинно базуватися на попередній бакалаврській програмі й актуалізації життєвого та професійного досвіду, а також не уникати ідеї самоосвіти як ключової умови саморозвитку магістранта.

На рівні загальнонаукової методології представлено теоретичні можливості системного та синергетичного методологічних

підходів. В обґрунтуванні теоретико-методологічних засад дисертації вагоме значення належить системному та синергетичному методологічним підходам, які об'єднані нами на загальнонауковому методологічному рівні. На рівні системного підходу підтверджено можливість обґрунтування сутності врахування взаємозалежності та взаємопов'язаності її складових. Синергетична методологія уможливила розгляд розвитку досліджуваного феномену як процесу самоорганізації постійної зміни та самооновлення в життєдіяльності педагогічної системи. На рівні конкретнаукової методології інтегровано методологічний потенціал професійно-педагогічного, антропологічного, соціокультурного, культурологічного, парадигмального, цивілізаційного, формаційного, аксіологічного, проблемного, тезаурусного, феноменологічного, акмеологічного, праксеологічного та герменевтичного підходів, підкреслено важливість їхньої інтеграції та диверсифікації.

На технологічному рівні представлено сукупність загально-теоретичних, емпіричних та спеціальних методів, які дали змогу провести необхідні операції щодо емпіричного збору, теоретичного аналізу й узагальнення матеріалів дослідження.

Розглянуто науково-теоретичні підходи дослідників до розуміння основних понять і категорій дисертації, з-поміж яких центральне місце займають такі, як «розвиток», «культура», «інновація», «інноваційна культура», «інноваційна культура особистості», «інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти», «розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти». Констатовано, що відповідна терміносистема не має уніфікованих та однозначних визначень.

Проаналізовано стан дослідженості проблеми дисертації у вітчизняному науковому дискурсі. З огляду на міждисциплінарний характер предмету нашого дослідження, аналіз стану розробленості проблеми розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки здійснено в розрізі кількох гносеологічних дискурсів, зокрема: філософсько-теоретичного, економічного, психолого-педагогічного, професійно-педагогічного.

Наявні в сучасній теорії освіти розвідки досліджуваного феномену, що представляють означені гносеологічні дискурси, мають частковий характер та потребують систематизації й узагальнення, щодо формування цілісного уявлення про стан розуміння педагогічної природи розвитку ІК сучасної особистості в академічному пізнанні.

Констатовано, що на сьогодні не знайдено дослідження, у якому б на основі низки сучасних методологічних підходів, насамперед аксіологічного, синергетичного, акмеологічного та

інших, було вибудовано парадигму розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки, що й вмотивує пізнавальну та практикоорієнтовану актуальність дисертації.

Систематизовано науково-теоретичні підходи дослідників до розуміння основних понять і категорій наукової розвідки. Доведено, що відповідна терміносистема не має уніфікованих та однозначних трактувань. Узагальнення сучасних тлумачень провідних категорій дослідження дало змогу запропонувати визначення інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти як динамічну та системну цілісність, що містить пізнавально-практичну, аксіологічно-рефлексивну та креативно-прогностичну складові, та відображає готовність до вільного оперування знаннями, уміннями, навичками з обраної професії та характеризує здатність майбутнього керівника до вирішення управлінських завдань задля забезпечення конкурентоспроможності закладу загальної середньої освіти в ситуаціях невизначеності мінливих соціально-економічних та освітніх умов.

З'ясовано, що розвиток інновацій та ІК є закономірним, необхідним, історично обумовленим та самоорганізованим процесом об'єктивації та інституціалізації інноваційного контенту на суспільному та індивідуальному рівнях.

У дисертації визначено розвиток ІК майбутнього керівника ЗЗСО як системно організований, науково-методично забезпечений процес у магістерській підготовці, визначений потребами суспільства, держави й інших замовників освітніх послуг та інституалізований, що ґрунтує взаємозв'язок і взаємозалежність складових ІК керівника з етапами її розвитку, які корелюються зі змістом і педагогічно доцільними методичними системами професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Отже, у розділі з'ясовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

У другому розділі **«Проблема розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці зарубіжної освіти»** окреслено стан розробленості проблеми ІК майбутнього керівника ЗЗСО в зарубіжних наукових джерелах, сутність і структуру ІК майбутнього керівника ЗЗСО з позицій зарубіжного наукового дискурсу та схарактеризовано зарубіжний досвід запровадження магістерських програм підготовки майбутнього керівника ЗЗСО.

Аналіз наукових джерел з проблем ІК було здійснено з урахуванням таких критеріїв пошуку: за базою даних; за

ключовими словами; за датою публікації. У процесі з'ясування стану розробленості проблеми ІК майбутнього керівника ЗЗСО в зарубіжній науковій літературі було обмежено стратегію пошуку англomовними науковими статтями, датованими 1980–2017 рр., що входили до таких баз даних, як EBSCO, ERIC, ResearchGate та Web of Science. Пошук наукових джерел здійснено за такими ключовими словами: «культура», «інновації», «інноваційна культура». Аналіз наукових джерел засвідчив, що найбільш поширеними вимірами розгляду ІК є національний та організаційний.

Узагальнення наукових підходів до аналізу поняття «інноваційна культура», наведені в зарубіжних джерелах дозволили виокремити такі рівні: макрорівень (ІК суспільства); мезорівень (ІК установи); мікрорівень або індивідуальний рівень (ІК (професійна культура) особистості).

На основі концепції К.Добні було розроблено модель ІК установи, що включає такі елементи: готовність до інновацій; креативність і підприємницький потенціал; навчання на організаційному та індивідуальному рівнях; ринкову орієнтацію; мотивацію та взаємовідносини.

Схарактеризовано складові ІК керівника закладу освіти, а саме: когнітивну, що охоплює професійні знання, творче мислення, кваліфікацію, досвід, уміння й навички, креативний потенціал, тобто інтелектуальний капітал, який формує інноваційні знання, генерує інноваційні ідеї для реалізації інноваційного процесу; ціннісно-мотиваційну, що синтезує різного роду цінності, потреби, інтереси, мотиви, стереотипи інших суб'єктів інноваційної системи; та поведінкову, що узагальнює інноваційні типи поведінки суб'єктів інноваційної системи в інноваційному процесі.

Показано, що пропозиція програм магістерської підготовки керівників ЗЗСО у світі є досить широкою. Висвітлено магістерські програми закладів вищої освіти зарубіжних країн (США, Великої Британії, Ірландії, Литви та Китаю), відібраних на підставі критерію розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО. Зокрема, розвиток ІК майбутнього керівника ЗЗСО здійснюється в межах магістерських програм з освітнього лідерства (Університет Південної Флориди Сарасота-Манаті (США); Міжнародний університет Марконі (США); Нью-Йоркський університет (США); Університет Джорджа Вашингтона (США); Університетський коледж Лондона (Велика Британія); Університет Роугемптон (Велика Британія)); управління інноваціями та змінами (Університет Святої Марії, Твікенгем (Велика Британія)); управління освітою та навчанням (Міський університет Дубліна (Ірландія)); освітнього підприємництва (Університет прикладних наук Оулу).

Доведено, що магістерські програми означених ЗВО спрямовані на формування в майбутніх освітніх лідерів різних рівнів інноваційних навичок, які дозволяють швидко реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві в цілому й закладі освіти зокрема, ухвалювати рішення в нестандартних ситуаціях, задовольняти різноманітні потреби учасників освітнього процесу на засадах рівності та справедливості, що потребує високого рівня ІК.

Таким чином, у розділі схарактеризовано проблему розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО в теорії та практиці магістерської підготовки зарубіжної вищої школи.

У третьому розділі **«Концептуальні основи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки»** виокремлено чинники, функції та структурні складові ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

Застосування методів системного та структурно-логічного аналізу дозволило виокремити такі взаємопов'язані рівні чинників розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО: макрорівень, мезорівень, мікрорівень. З'ясовано, що макрорівень задає інноваційний вектор руху системи в цілому, об'єднує глобальний, державно-політичний, економічний, науково-технічний, аксіологічний та соціокультурний складники та визначається колективними суб'єктами, що налаштовані на позитивне ставлення до новацій, у межах геополітичного регіону країни, місцевої громади тощо. У висновковано, що глобальний складник чинників макрорівня розвитку ІК особистості майбутнього керівника представлено максимізацією динамічності розвитку інновацій, усвідомленням суспільством їхнього глобального масштабу та виняткової ролі в упорядкуванні сучасної цивілізаційної динаміки й виробленні сутнісних моделей сталого інноваційного розвитку. Визначено, що для розвитку інноваційної сфери в Україні вагоме значення становить державно-політичний складник, який виявляється в підтримці інновацій на державному рівні. Аргументовано, що для впровадження в сучасній українській освіті, вагоме значення становить започаткована державою реформа «Нова українська школа», філософія якої побудована на максимальному впровадженні інноваційних технологій у освітній процес, а одним з основних завдань визначено підготовку інноватора: вчителя, організатора та менеджера освіти.

Доведено, що показниками економічного й науково-технологічного складників чинників розвитку ІК особистості майбутнього керівника ЗЗСО, є рівень промислового та технологічного розвитку країни, наявність комплексу організаційно-економічних заходів, що охоплюють проведення ефективної державної експерт-

тизи інноваційної політики. Узагальнено, що до економічних чинників розвитку ІК особистості керівника належать конкуренція на світовому ринку, розвинена інноваційна інфраструктура, ефективний і соціально відповідальний бізнес і співпраця державного та приватного секторів економіки. Аналіз аксіологічного й соціокультурного складників дозволяє стверджувати про включення інновацій до ціннісної сфери суспільства, їхню легітимацію в культурі та соціальному житті.

Мезорівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, що уможливорює поширення інновацій у певній галузі, включає інституційний складник, який представлено системою професійно-педагогічної освіти, яка забезпечує досягнення майбутнім управлінцем необхідних професійних компетентностей, що є необхідними для реалізації сформованої ІК у процесі безпосереднього управління закладом загальної середньої освіти.

Мікрорівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО забезпечує інтеграцію індивідуальних траєкторій особистісного та професійного розвитку й акумулює системну взаємодію низки складників на локальному рівні (місцева громада, заклад освіти, особистість управлінця). До чинників мікрорівня розвитку ІК особистості керівника належить і модель управлінської діяльності. З огляду на нестабільність і динамічність сучасних соціальних систем, до ефективних моделей управлінської діяльності віднесено системний і ситуативний підходи та кібернетичне управління; рефлексивне й особистісно-орієнтоване управління; демократичне та фасилітативне управління тощо. Доведено, що основним ресурсом і чинником ІК майбутнього керівника ЗЗСО є його особистість, якій притаманні індивідуальні якості, професійні компетентності, відповідний рівень загального розвитку та світогляд.

Використання низки загально-наукових методів системного, структурно-логічного аналізу дозволило виокремити функції ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-сміслова, людинотворча (антропологічна), планетарно-особистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна.

Узагальнення й систематизація широкого кола наукових джерел дозволило констатувати, що сьогодні не існує уніфікованого підходу до визначення ІК як особистості, так і майбутнього керівника ЗЗСО. Доведено, що структурними компонентами ІК майбутнього керівника ЗЗСО є такі: пізнавально-практичний (методологічно-компетентнісна та процесуально-інституційна складові), аксіологічно-рефлексивний (телеологічно-стратегічна, аксіологічно-мотиваційна та когнітивно-концептуальна складові)

та креативно-прогностичний (емоційно-вольова та творчо-евристична складові).

Отже, у розділі сформульовано концептуальні основи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки, виокремлено чинники розвитку досліджуваного феномену, визначено функції та структурні складові ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

У четвертому розділі **«Теоретичні засади обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки»** обґрунтовано педагогічну систему розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО та розроблено структурно-функціональну модель її реалізації у процесі магістерської підготовки.

Використання методів синтезу, абстрагування та моделювання дозволило аргументувати, що структурно-функціональна модель педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО включає такі складові (рис. 1): теоретико-методологічний блок, який відображає мету – створення педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки; чинники, функції та структурні складові ІК майбутнього керівника ЗЗСО, методологічні підходи (системний, герменевтичний, кібернетичний, синергетичний, акмеологічний, аксіологічний, праксеологічний), принципи (цільового призначення, поліпарадигмальності, культуровідповідності, динамічності та гнучкості, студентоцентризму; різновекторності й нелінійності, вільного простору, діджиталізації, ергономічності); чинники розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, функції та структурні компоненти ІК майбутнього керівника ЗЗСО; конструктивно-методичний блок – забезпечує розкриття змісту та використаних методів професійної підготовки на виокремлених етапах розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО: перший – мотиваційно-когнітивний, другий – професійно-практичний, третій – креативно-діяльнісний, четвертий – професійно-релевантний; контрольний блок – висвітлює критерії, показники, рівні й результати розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки; педагогічні умови реалізації досліджуваного феномену.

Використання методу конкретизації уможливило аргументувати, що розвиток ІК майбутнього керівника ЗЗСО є ефективним за таких педагогічних умов: створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвивальному освітньому просторі ЗВО для забезпечення педагогічного керівництва розвитком ІК майбутнього керівника ЗЗСО; створення

багаторівневої практичної підготовки майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти на засадах взаємодії, співробітництва та співтворчості закладів вищої та загальної середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання; забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність; запровадження педагогічного аудиту в діяльність ЗВО.

Застосування класифікації та контент-аналізу наукових праць з досліджуваної проблеми, аналіз нормативно-правової бази та врахування структурних складових ІК майбутнього керівника ЗЗСО, дозволило визначити критерії, показники та рівні розвитку досліджуваного феномену.

Перший критерій – когнітивно-функціональний відповідає пізнавально-практичному компоненту ІК майбутнього керівника ЗЗСО та характеризує спосіб взаємодії суб'єкта зі знаряддями та предметом праці, а також ступінь його готовності до конкретного виду управлінської діяльності. Виділено такі його показники, як знання, уміння, навички, з проблем педагогічної інноватики та освітнього менеджменту, від яких залежить успішне виконання професійних функцій керівника ЗЗСО, його управлінську компетентність, мотивацію до розвитку ІК та опануванням змістом освіти.

Другий критерій – професійно-синергетичний – є інтегральною характеристикою свідомості й самосвідомості суб'єкта ІК, морально-світоглядних і етичних передумов його діяльності та відповідає аксіологічно-рефлексивному компоненту ІК майбутнього керівника ЗЗСО. Визначено систему морально-етичних поглядів, цінностей, настанов, сформованість професійних якостей, зокрема лідерських, здатність до особистісно-професійної трансформації, толерантність до невизначеності, рефлексивність та загальну спрямованість професійної ідентичності майбутнього керівника ЗЗСО.

Третій критерій – продуктивно-творчий, який відповідає креативно-прогностичному компоненту ІК майбутнього керівника ЗЗСО, передбачає створення ним принципово нових інтелектуальних і творчих освітніх продуктів та їх реалізацію чи впровадження в навчальний та управлінський процеси.

Визначено рівні (гармонійний (високий), агрегативний (достатній) та сумативний (низький)) розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

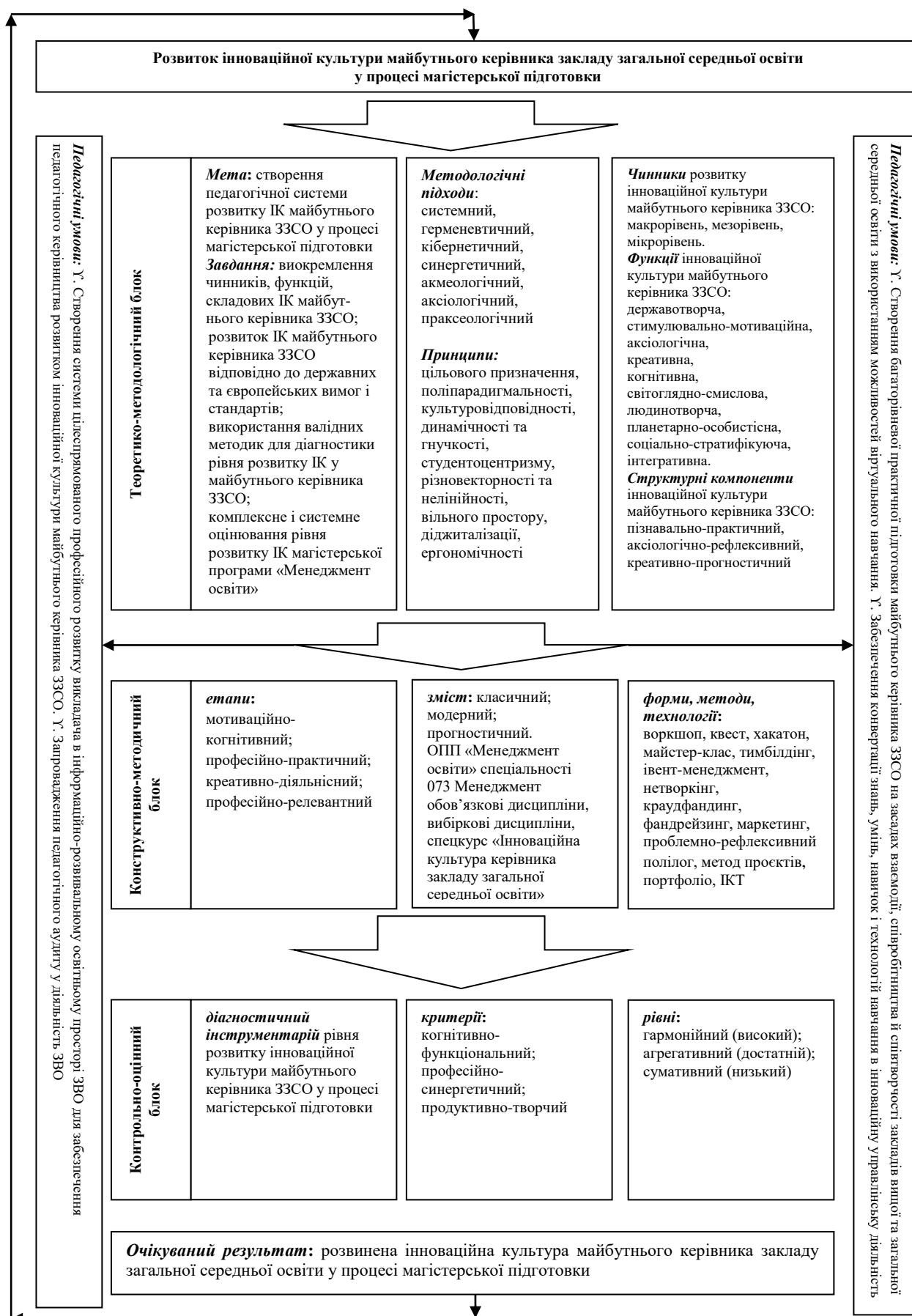

Рис 1. Структурно-функціональна модель педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки

Гармонійний рівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО передбачає його високу функціональність в умовах швидкої зміни ідей, знань і технологій, здатність ефективно запроваджувати інновації в освітній, виховний і управлінський процес в умовах нових суспільно-економічних реалій (глобалізації, інформатизації, високих технологій тощо).

Агрегативний рівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки свідчить, що всі критерії та показники, що її визначають, мають тенденцію до підвищення рівня виявлення й замість індивідуального характеру їх прояву складають певні структуровані системи.

Сумативний рівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО представляє суму результатів вияву компонентів ІК у перетворювальній діяльності та комунікації майбутнього менеджера освіти.

Доведено, що спроектована в дослідженні структурно-функціональна модель педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО визначається такими характеристиками: цілеспрямованість, неадитивність, структурність, ієрархічність, синергійність, комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність, цілісність, відкритість, прагматичність.

Отже, розкрито теоретичні засади побудови структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

У п'ятому розділі **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки»** визначено загальну стратегію та методику проведення дослідно-експериментальної роботи, обґрунтовано й запроваджено педагогічну систему розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО в процес магістерської підготовки на основі розробленої структурно-функціональної моделі та здійснено аналіз результатів експериментальної роботи.

Теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, визначення педагогічних умов її ефективної реалізації в практиці магістерської підготовки стало передумовою щодо вибору стратегії та методики організації експериментального дослідження.

У презентованому педагогічному дослідженні брали участь магістранти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (19 осіб), Сумського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти (13 осіб), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (15 осіб), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (47 осіб), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (30 осіб), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (18 осіб), Бердянського державного педагогічного університету (61 особа). Усього було задіяно 203 слухача магістерської програми: 108 чол. склали контрольну групу (КГ) – магістранти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» та Бердянського державного педагогічного університету, 95 чол. – експериментальну (ЕГ); також було задіяно 94 викладача. Обсяг вибірки (кількість магістрантів експериментальної та контрольної груп) забезпечував репрезентативність отримуваних даних.

Дослідження розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі їх магістерської підготовки складалося з чотирьох етапів та тривало в період із 2015 р. до 2019 р.

Перший етап дослідження було присвячено вивченню філософських, педагогічних, психологічних та наукових розвідок з проблеми менеджменту освіти та педагогічної інноватики; визначенню наукового та поняттєво-термінологічного апарату; розробці концепції дослідження.

Педагогічний експеримент було побудовано на порівнянні результатів дослідження в експериментальній та контрольній групах, які знаходять прояв у змінах, що відбулись у ході експерименту, за визначеними критеріями, що встановлено за допомогою вхідного та вихідного діагностування (анкетування, тестування тощо).

На другому етапі дослідження розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі магістерської підготовки – визначено чинники розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі магістерської підготовки, схарактеризовано сутність, функції, структурні складові ІК майбутніх керівників ЗЗСО, педагогічні умови її розвитку під час магістерської підготовки, що уможливило побудову педагогічної системи означеного процесу та дозволило унаочнити її у вигляді структурно-функціональної моделі (рис. 1); виокремлено критерії, показники та рівні розвитку досліджуваного феномену; відібрано, розроблено й апробовано методики та методи визначення й оцінювання рівня розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки; проведено констатувальний педагогічний експеримент, здійснено аналіз отриманих даних.

Проведення констатувального етапу педагогічного експерименту дало змогу виявити відповідний рівень розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО, у ході якого застосовано такі методи: індивідуальні та групові сфокусовані інтерв'ю зі слухачами магістерської програми, керівниками ЗЗСО, науково-педагогічними працівниками, завідувачами кафедр, деканами та їх заступниками; діагностування. Здійснено математичну обробку результатів, коефіцієнт надійності для всіх анкет, діагностичних методик мав значення від 0,85 до 0,91 (при $p < 0,01$), що доводить їх високу надійність (результати пілотажного дослідження для з'ясування валідності та надійності анкет).

Узагальнені результати діагностування дали підстави для висновків, що пізнавально-практичний компонент ІК у майбутніх керівників ЗЗСО і в ЕГ, і КГ сформовано на сумативному рівні, аксіологічно-рефлексивний, креативно-прогностичний – на агрегативному.

На третьому етапі дослідження розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки – впроваджено структурно-функціональну модель педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі їх магістерської підготовки (формульовальний етап педагогічного експерименту).

Технологічний супровід педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО здійснювалося на основі складання й реалізації Дорожньої карти, яка уможливила впорядкування взаємодії та забезпечення ефективного функціонування всіх компонентів, що чинять вплив на розвиток ІК майбутніх керівників ЗЗСО під час магістерської підготовки, для досягнення високого рівня якості досліджуваного процесу.

Відповідно до запропонованої структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО в умовах магістратури процес розвитку досліджуваного феномену здійснено за такими чотирма етапами: мотиваційно-когнітивний, професійно-практичний, креативно-діяльнісний, професійно-релевантний.

Перший етап – мотиваційно-когнітивний – створення педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО передбачав підготовку професорсько-викладацького складу, що забезпечує магістерську програму, до реалізації поставленої мети. З огляду на запропоновану структурно-функціональну модель окресленого процесу вирішенню цієї проблеми сприяла реалізація першої педагогічної умови – створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвивальному освітньому просторі ЗВО для

забезпечення педагогічного керівництва розвитком ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

У ході формувального етапу педагогічного експерименту було здійснено навчання викладачів випускової кафедри шляхом взаємодії різноманітних видів освіти: формальної (внутрішньо-кафедральний семінар для викладачів «Педагогічне керівництво розвитком ІК майбутніх керівників ЗЗСО»), неформальної (навчання в дії, навчання взаємодії, навчання вчитись) та інформальної (індивідуальна пізнавальна діяльність викладачів, мережеве навчання, навчання через ЗМІ, використання університетського інформаційного центру, соціальних мереж, кіно-, відео-, інтернет-ресурсів тощо).

Реалізація педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО передбачала виокремлення знань, умінь, навичок, компетентностей відповідно до сутнісних характеристик, що складають ІК майбутнього керівника ЗЗСО, та формуються під час вивчення обов'язкових, вибіркових дисциплін та авторського спецкурсу «Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти» за навчальним планом реалізації освітньої програми «Менеджмент освіти» спеціальності 073 Менеджмент.

У процесі експериментальної роботи для мотивації майбутніх керівників ЗЗСО щодо розвитку їх ІК та опанування ними на високому рівні теоретико-педагогічними, управлінськими знаннями вивчення обов'язкових і вибіркових дисциплін та авторського спецкурсу запроваджено такі інноваційні форми й методи навчання: проблемні, бінарні лекції, лекції – прес-конференції, лекції з розбором конкретних ситуацій, лекції із застосуванням техніки зворотного зв'язку; самоорганізуючі, пошукові, рефлексивні семінари, семінар-генератор ідей, семінар-екскурсія, семінар-практикум, семінар за методом «снігова куля», семінар – Коментоване читання; можливості Google сервісів (Google Classroom, Google Docs, Google Drive, Gmail тощо).

Другий етап педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО – професійно-практичний. Зазначений етап передбачав реалізацію другої педагогічної умови – створення багаторівневої практичної підготовки майбутнього керівника ЗЗСО на засадах взаємодії, співробітництва та співтворчості закладів вищої та середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання. Зазначена педагогічна умова передбачала комплексну реалізацію таких основних напрямів удосконалення практичної підготовки: органічне поєднання змісту теоретичної підготовки з практикою; модернізація практичної підготовки в режимі віртуального навчання засобами інноваційних комп'ю-

терних технологій; проведення навчальних занять у формі практичних тренінгів тощо.

Протягом експериментального дослідження проводився моніторинг змісту практичної підготовки та його реалізації на практиці в процесі магістерської підготовки.

Аналіз перебігу експериментального дослідження уможливив висновок, що практична підготовка майбутнього керівника не повинна замикатися тільки на проходженні стажування у ЗЗСО, а здійснюватися також і під час аудиторних занять. Викладачі кафедри запровадили проведення інтегрованих занять із різних навчальних дисциплін, які реалізовувалися через методики вираженого практичного характеру – воркшопи, квести, хакатони, майстер-класи, демонстрації, презентації тощо, які формували саме практичні управлінські уміння й навички, досвід управлінської діяльності, а також розвивали ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

Третій етап створення педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО – креативно-діяльнісний. На означеному етапі відбувалося перенесення знань в іншу міждисциплінарну ситуацію шляхом їх узагальнення, трансформації для конструювання на основі вже відомих умінь і навичок принципово нового способу розв'язання управлінської проблеми. Зміст магістерської підготовки майбутнього керівника ЗЗСО передбачав не лише вивчення існуючої управлінської практики, а також побудову нових способів професійної діяльності, розуміння їх теоретичного підґрунтя, що було реалізовано в експериментальному дослідженні.

Креативно-діяльнісний етап педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО передбачав реалізацію виокремленої та теоретично обґрунтованої третьої педагогічної умови щодо забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність.

Перебіг експериментального дослідження передбачав виконання означеної педагогічної умови також у позааудиторній роботі зі слухачами магістерської програми. Майбутні керівники опановували такі технології: тимблдінг, івент-менеджмент, нетворкінг, краудфандинг, фандрейзинг, маркетинг, проблемно-рефлексивний полілог, метод проєктів, портфоліо, ІКТ тощо.

Четвертий етап педагогічної системи розвитку ІК у слухачів магістерської програми – професійно-релевантний – передбачав формування системи морально-етичних поглядів, цінностей, настанов, які виражають ставлення особистості майбутнього керівника ЗЗСО до професійної діяльності, інновацій, колег, самого себе та визначають його професійну поведінку. Форму-

вання професійно-ціннісних орієнтацій слухачів магістерської програми забезпечувалося шляхом опанування системою аксіологічних знань у процесі вивчення дисциплін циклу загальної підготовки (філософія науки, іноземна мова за професійним спрямуванням, правове забезпечення професійної діяльності, технології комп'ютерних мереж в управлінні організацією), циклу професійної підготовки (управління змістом робіт, психологія управління, аудит і оцінювання управлінської діяльності, управління інформаційними зв'язками, техніка управлінської діяльності), а також вибіркових навчальних дисциплін та авторського спецкурсу. З цією метою на лекціях і семінарсько-практичних заняттях використовувалися: метод проблемно-рефлексивного полілогу; спеціальні завдання та вправи, присвячені окремим цінностям, їх втіленню та впливу на майбутню професійну діяльність; антитезисний засіб викладу матеріалу та позиційні дискусії; діалогові технології; рефлексивні вправи; рефлексивна діагностика.

Професійно-релевантний етап створення педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО передбачав реалізацію четвертої педагогічної умови – запровадження педагогічного аудиту в діяльність ЗВО. Для здійснення педагогічного аудиту якості освіти було застосовано такі методи контролю: тестовий контроль; графічний контроль; практичний контроль; самоконтроль.

За результатами педагогічного аудиту було побудовано матрицю, яка включала такі складові освітнього процесу: предметно-інформаційна, діяльнісно-комунікативна, ціннісно-орієнтаційна, які на основі визначених у дисертації якісних індикаторів дозволили відобразити результати навчально-пізнавальної діяльності майбутніх керівників ЗЗСО щодо розвитку ІК під час їх навчання в магістратурі.

Четвертий етап дослідно-експериментальної роботи (контрольний етап педагогічного експерименту) – забезпечив визначення ефективності впровадження структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ІК у процесі їх магістерської підготовки – передбачав математичну обробку отриманих експериментальних даних. Здійснено статичну обробку достовірності отриманих результатів упровадження структурно-функціональної моделі розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки за критерієм χ^2 , який оцінює достовірність відмінностей між відсотковими частками цих вибірок.

Для визначення рівня розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО виявлено динаміку зміни її окремих складників в умовах магістратури та оцінено ефективність розробленої структурно-функціональної моделі досліджуваного в дисертаційній роботі процесу.

Під час експериментальної роботи досліджено виокремлені за компонентами ІК показники та застосовано такий діагностичний інструментарій, а саме: за пізнавально-практичним компонентом – рівень знань, умінь, навичок майбутніх керівників із навчальних дисциплін, зростання управлінських умінь і здібностей (контрольні роботи, анкети виявлення розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, діагностична ділова гра, матриця педагогічного аудиту навчально-пізнавальної діяльності); за аксіологічно-рефлексивним компонентом – сформованість професійно-ціннісних орієнтацій (експрес-діагностика соціальних цінностей особистості, сформованість рефлексії, мотиваційна сфера особистості майбутнього керівника ЗЗСО); за креативно-прогностичним компонентом – вивчення можливостей перенесення знань майбутніми керівниками в іншу міждисциплінарну ситуацію шляхом їх узагальнення, трансформації для конятурування принципово нового способу розв'язання управлінської проблеми, розвиток творчого потенціалу (діагностика виявлення суб'єктивного місця професії та професійної ролі в структурі особистості майбутнього керівника, визначення готовності до оперативного освоєння нововведення та швидкої адаптації до мінливих умов дійсності; самостійно обирати чи змінювати форми професійної діяльності та забезпечувати саморегуляцію поведінки, оцінювання лідерських якостей майбутніх керівників ЗЗСО).

Для отримання інформації про динаміку розвитку кожного компонента інноваційної культури під час поетапного втілення структурно-функціональної моделі педагогічної системи її розвитку в процесі магістерської підготовки на основі обґрунтованих педагогічних умов порівнювалися результати досліджень констатувального й контрольного етапів експерименту, що спрямовані на виявлення рівнів сформованості визначених компонентів і показників ІК майбутніх керівників ЗЗСО, що візуалізовано в таблиці 1.

Контрольний експеримент передбачав визначення динаміки рівнів сформованості ІК майбутнього керівника ЗЗСО за виокремленими нами компонентами. З цією метою узагальнено отримані дані експериментального дослідження та повторно здійснено діагностику стану сформованості ІК майбутніх керівників ЗЗСО, результати якої було використано під час проведення

констатувального експерименту. Виявлено результати експериментальної перевірки ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО відповідно до означених у роботі компонентів, критеріїв та рівнів.

Таблиця 1

Результати експериментальної перевірки ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти (приріст у %)

Компоненти	Критерії	Рівні	Групи	
			Е	К
Пізнавально-практичний	Когнітивно-функціональний	Гармонійний	+3,53	+0,36
		Агрегативний	+3,67	+0,54
		Сумативний	-7,2	-0,6
	Професійно-синергетичний	Гармонійний	+9,1	+0,55
		Агрегативний	+4,04	+0,14
		Сумативний	-6,9	-0,69
	Продуктивно-творчий	Гармонійний	+11,1	+0,27
		Агрегативний	+5,73	+0,81
		Сумативний	-7,3	-1,08
Аксіологічно-рефлексивний	Когнітивно-функціональний	Гармонійний	+3,79	+2,34
		Агрегативний	+3,54	+1,98
		Сумативний	-7,33	-0,98
	Професійно-синергетичний	Гармонійний	+8,71	+3,05
		Агрегативний	+3,71	+1,01
		Сумативний	-6,70	-3,44
	Продуктивно-творчий	Гармонійний	+10,2	+4,56
		Агрегативний	+4,99	+2,12
		Сумативний	-7,4	-2,56
Креативно-прогностичний	Когнітивно-функціональний	Гармонійний	+6,9	+3,78
		Агрегативний	+3,7	+1,77
		Сумативний	-9,6	-2,65
	Професійно-синергетичний	Гармонійний	+7,9	+2,98
		Агрегативний	+4,1	+2,14
		Сумативний	-7,1	-2,66
	Продуктивно-творчий	Гармонійний	+9,8	+4,01
		Агрегативний	+5,11	+1,78
		Сумативний	-6,8	-2,33
Середній приріст рівнів по групах		Гармонійний	+7,89	+2,43
Середній приріст рівнів по групах		Агрегативний	+4,29	+1,37
Середній приріст рівнів по групах		Сумативний	-7,37	-1,89

Аналіз ефективності педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО здійснено за допомогою обробки результатів дослідження методами математичної статистики – графічним та дисперсійним аналізом.

Порівняння результатів розвитку інноваційної культури майбутніх менеджерів освіти в експериментальній та контроль-

ній групах (на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту), дозволило зробити висновки про ефективність застосування розробленої та науково-обґрунтованої структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

ВИСНОВКИ

Розробка, наукове обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки дозволила дійти таких **висновків**.

1. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

Методологічний інструментарій дисертації, який вибудовано на філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому та технологічному рівнях, забезпечив необхідні теоретичні й методологічні умови для розроблення теорії та методики розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки. Філософський рівень – дозволив зорієнтувати вихідні положення дисертації на теоретико-методологічних положеннях діалектичної теорії та прослідкувати низку принципів проведення науково-педагогічного пошуку теоретичного й методичного характеру. На другому – загальнонауковому рівні обґрунтовано теоретичні можливості використання системного та синергетичного методологічних підходів. Третій рівень – конкретнонаукової методології дозволив не лише спиратися на методологічні орієнтири власне професійно-педагогічного, антропологічного, соціокультурного, культурологічного, парадигмального, цивілізаційного, формаційного, аксіологічного, проблемного, тезаурусного, феноменологічного, акмеологічного, праксеологічного та герменевтичного підходів, але й забезпечити їхній полілог та методологічну диверсифікацію. Таке взаємопроникнення методологій дало можливість виявити міждисциплінарну сутність процесу розвитку ІК особистості майбутнього освітнього менеджера в умовах магістратури, цілісно та аргументовано розглянути структуру ІК майбутнього керівника ЗЗСО, виокремити та обґрунтувати етапи й методику її розвитку. Систематизовано провідні положення сучасної теорії педагогічного пізнання, професійної педагогіки, схарактеризовано наукові узагальнення щодо методики розвитку ІК особистості, враховано положення провідних державних і міжнародних документів, що регулюють

розвиток інновацій та інноваційної діяльності, систематизовано джерельну базу (монографії, дисертації, автореферати дисертацій, наукові статті тощо), що уможливило отримати обґрунтовані й об'єктивні висновки щодо розвитку ІК особистості, та представити концептуальні положення щодо розуміння педагогічної сутності інновацій і розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО. На четвертому – технологічному рівні представлено сукупність загально-теоретичних, емпіричних та спеціальних методів, які дали змогу провести необхідні операції щодо емпіричного збору, теоретичного аналізу й узагальнення матеріалів дослідження. Аргументовано, що застосований у дослідженні методологічний інструментарій відповідає поставленим завданням, ураховує міждисциплінарну специфіку предмета дослідження. Систематизовано провідні положення сучасної теорії педагогічного пізнання, професійної педагогіки, вивчено наукові узагальнення щодо методики розвитку ІК особистості майбутнього керівника ЗЗСО.

2. Схарактеризовано проблему розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти.

Характеристика стану дослідженості теми дисертації у вітчизняній та зарубіжній освіті дозволила дійти висновку про її міждисциплінарний характер, що включає континуум гносеологічних дискурсів, зокрема: філософсько-теоретичний, економічний, психолого-педагогічний, професійно-педагогічний. Представники вимірів розгляду аналізу розвитку ІК аналізують окремий його аспект, а їхнє узагальнення – дає змогу уявити стан розуміння в академічному пізнанні педагогічної природи розвитку ІК сучасної особистості. Водночас констатовано, що на сьогодні нами не виявлено дослідження, у якому б на основі низки сучасних методологічних підходів було вибудовано парадигму розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки, що й забезпечило пізнавальну та практикоорієнтовану актуальність дисертації.

У дослідженні доведено наявність концептуального плюралізму в поглядах зарубіжних науковців щодо трактування поняття «інноваційна культура». Констатовано, що інноваційно орієнтована культура трактується як сукупність організаційних культурних цінностей, норм та артефактів, що підтримує інноваційність організації. Як нематеріальний стратегічний ресурс, інноваційно орієнтована культура, передбачає інновації, готовність до ризику, майбутню орієнтацію на ринок, відкриту свідомість та навчання.

Схарактеризовано визначені зарубіжними вченими складові ІК керівника ЗЗСО, а саме: когнітивну, що охоплює професійні знання, творче мислення, кваліфікацію, досвід, уміння й навички, креативний потенціал, тобто інтелектуальний капітал, який формує інноваційні знання, генерує інноваційні ідеї для реалізації інноваційного процесу; ціннісно-мотиваційну, що синтезує різні цінності, потреби, інтереси, мотиви, стереотипи та інших суб'єктів інноваційної системи; та поведінкову, що узагальнює інноваційні типи поведінки суб'єктів інноваційної системи в інноваційному процесі.

Аналіз зарубіжної практики магістерської підготовки майбутнього керівника ЗЗСО дозволив констатувати, що пропозиція програм магістерської підготовки керівників ЗЗСО у світі є досить широкою.

Доведено, що магістерські програми ЗВО спрямовані на формування в майбутніх освітніх лідерів різних рівнів інноваційних навичок, які дозволяють швидко реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві в цілому, й закладі освіти зокрема, ухвалювати рішення в нестандартних ситуаціях, задовольняти різноманітні потреби учасників освітнього процесу на засадах рівності та справедливості, що потребує високого рівня ІК.

3. Виокремлено чинники розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, функції та структурні складові ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

Класифіковано чинники розвитку досліджуваного феномену за трьома рівнями: макрорівень (глобальний, державно-політичний, економічний, науково-технічний, аксіологічний та соціокультурний складники); мезорівень (інституційний складник, який представлено системою професійно-педагогічної освіти) та мікрорівень (забезпечує інтеграцію до індивідуальних траєкторій особистісного та професійного розвитку).

Виокремлено функції ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-смілова, людинотворча (антропологічна), планетарно-особистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна.

Доведено, що структурними компонентами ІК майбутнього керівника ЗЗСО є такі: пізнавально-практичний (методологічно-компетентнісна та процесуально-інституційна складові), аксіологічно-рефлексивний (телеологічно-стратегічна, аксіологічно-мотиваційна та когнітивно-концептуальна складові) та креативно-прогностичний (емоційно-вольова та творчо-евристична складові).

представлено системою професійно-педагогічної освіти) та мікрорівень (забезпечує інтеграцію до індивідуальних траєкторій особистісного та професійного розвитку)), функції (державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-сміслова, людинотворча (антропологічна), планетарно-особистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна) та структурні компоненти (пізнавально-практичний (методологічно-компетентнісна та процесуально-інституційна складові), аксіологічно-рефлексивний (телеологічно-стратегічна, аксіологічно-мотиваційна та когнітивно-концептуальна складові) та креативно-прогностичний (емоційно-вольова та творчо-евристична складові)) ІК майбутнього керівника ЗЗСО; конструктивно-методичний блок – забезпечує розкриття змісту та використаних методів науково-методичного супроводу професійної підготовки на виокремлених етапах (мотиваційно-когнітивний, професійно-практичний, креативно-діяльнісний, професійно-релевантний); контроль-оцінний блок – висвітлює критерії (когнітивно-функціональний, професійно-синергетичний, продуктивно-творчий)) розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО, показники, рівні й результати розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО в процесі магістерської підготовки.

5. Окреслено педагогічні умови, розроблено науково-методичний супровід та етапи реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Обґрунтовано педагогічні умови ефективного розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвивальному освітньому просторі ЗВО; створення багаторівневої практичної підготовки на засадах взаємодії, співробітництва та співтворчості закладів вищої та середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання; забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність; запровадження педагогічного аудиту в діяльність ЗВО.

Відповідно до запропонованої структурно-функціональної моделі розвиток ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки здійснено на чотирьох етапах, а саме: мотиваційно-когнітивний, професійно-практичний, креативно-діяльнісний, професійно-релевантний.

Перший етап – мотиваційно-когнітивний – спрямовано на формування мотивації до розвитку ІК та здійснення процесу засвоєння теоретико-педагогічних, управлінських знань. На

зазначеному етапі ІК майбутнього керівника представлено сукупністю фактичних знань як інформаційної бази освітнього процесу у вигляді уявлень, суджень, теорій та реалізовано першу педагогічну умову – створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвиненому освітньому просторі ЗВО для забезпечення педагогічного керівництва розвитком ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

Другий етап розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО – професійно-практичний. Зазначений етап передбачав реалізацію другої педагогічної умови – створення багаторівневої практичної підготовки майбутнього керівника ЗЗСО на засадах взаємодії, співробітництва та співтворчості закладів вищої та середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання.

Третій етап розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО – креативно-діяльнісний. На означеному етапі відбувалося перенесення знань в іншу міждисциплінарну ситуацію шляхом їх узагальнення, трансформації для конструювання на основі вже відомих умінь і навичок принципово нового способу розв'язання управлінської проблеми. Зміст магістерської підготовки майбутнього керівника ЗЗСО передбачав не лише вивчення існуючої управлінської практики, а також побудову нових способів професійної діяльності, розуміння їх теоретичного підґрунтя, що було реалізовано в експериментальному дослідженні. Зазначений етап передбачав реалізацію третьої педагогічної умови – забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність.

Четвертий етап розвитку педагогічної системи ІК у слухачів магістерської програми – професійно-релевантний – передбачав реалізацію четвертої педагогічної умови – запровадження аудиту в діяльність ЗВО та був спрямований на формування системи морально-етичних поглядів, цінностей, настанов, які виражають ставлення особистості майбутнього керівника ЗЗСО до професійної діяльності, інновацій, колег, власне себе та визначають його професійну поведінку. Формування професійно-ціннісних орієнтацій слухачів магістерської програми забезпечувалося шляхом опанування системою аксіологічних знань у процесі вивчення дисциплін циклу загальної підготовки (філософія науки, іноземна мова за професійним спрямуванням, правове забезпечення професійної діяльності, технології комп'ютерних мереж в управлінні організацією), циклу професійної підготовки (управління змістом робіт, психологія управління, аудит і оцінювання управлінської діяльності, управління інформаційними зв'язками, техніка управлінської діяльності), вибіркового

навчальних дисциплін та авторського спецкурсу «Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти». З цією метою на лекціях і семінарсько-практичних заняттях використовувалися: метод проблемно-рефлексивного полілогу; спеціальні завдання та вправи, присвячені окремим цінностям, їх втіленню та впливу на майбутню професійну діяльність; антитезисний засіб викладу матеріалу та позиційні дискусії; діалогові технології; воркшоп, квест, хакатон, майстер-клас, тимбілдінг, івент-менеджмент, нетворкінг, краудфандинг, фандрейзинг, маркетинг, проблемно-рефлексивний полілог, метод проєктів, портфоліо, ІКТ; рефлексивні вправи; рефлексивна діагностика.

З'ясовано, що спроектована в дисертації структурно-функціональна модель педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки характеризується такими ознаками: цілеспрямованість, неадитивність, структурність, ієрархічність, синергійність, комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність, цілісність, відкритість, прагматичність.

6. Визначено критерії, показники та рівні розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

Аргументовано доцільність застосування таких критеріїв розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: когнітивно-функціонального, професійно-синергетичного, продуктивно-творчого.

Перший критерій – когнітивно-функціональний відповідає пізнавально-практичному компоненту інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти та характеризує спосіб взаємодії суб'єкта зі знаряддями та предметом праці, а також ступінь його готовності до конкретного виду діяльності.

Другий критерій – професійно-синергетичний – виступає інтегральною характеристикою свідомості й самосвідомості суб'єкта інноваційної культури, морально-світоглядних і етичних передумов діяльності. Означений критерій відповідає аксіологічно-рефлексивному компоненту інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти.

Третій критерій – продуктивно-творчий, який відповідає креативно-прогностичному компоненту інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, передбачає створення ним принципово нових інтелектуальних і творчих освітніх продуктів та їх реалізацію чи впровадження в освітній та управлінський процеси.

Доведено, що виокремлені критерії дозволили визначити: володіння основними стратегіями інноваційної діяльності в професійній сфері, рівень управлінської компетентності майбутнього керівника щодо здійснення інноваційної діяльності; здатність майбутнього керівника ЗЗСО активно приймати виклики та протистояти руйнівним суспільним та освітнім чинникам; стиль професійного мислення, професійний інтерес щодо запровадження інновацій; застосування прийомів самопізнання, самоаналізу, рефлексії щодо здібностей і можливостей, сильних і слабких складових власної особистості; уміння майбутнього керівника ЗЗСО орієнтуватися в ситуаціях невизначеності, в яких недостатньо інформації та можливий ризик, ухвалювати рішення й діяти з урахуванням різноманітних ризико-небезпечних факторів.

Визначено рівні розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: гармонійний (високий), що передбачає його високу функціональність в умовах швидкої зміни ідей, знань і технологій, здатність ефективно запроваджувати інновації в освітній, виховний і управлінський процес в умовах нових суспільно-економічних реалій (глобалізації, інформатизації, високих технологій тощо), розвиток на загальносуспільному й індивідуальному рівнях високих моральних цінностей, переконань, норм поведінки, лідерських якостей, від яких певною мірою залежить успішність суспільно-економічного розвитку, високий рівень інтелектуальних можливостей, наукового світогляду, володіння методами пізнавальної діяльності, мінімізацію асиметрії між матеріальністю та духовністю. Агрегативний (середній) рівень розвитку ІК керівника ЗЗСО свідчить, що всі критерії та показники, що його визначають, мають тенденцію до підвищення рівня виявлення й замість індивідуального характеру їх прояву складають певні структуровані системи. Сумативний (низький) рівень розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО являє суму результатів вияву компонентів ІК у перетворювальній діяльності та комунікації майбутнього менеджера освіти.

7. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

Під час експериментальної роботи визначено динаміку таких характеристик досліджуваного процесу: засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь, навичок; зростання управлінських умінь і здібностей; навчально-пізнавальна діяльність із дисциплін циклу професійної підготовки; рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій; соціальних цінностей; сформо-

ваності рефлексії; мотиваційної сфери особистості; розвитку творчого потенціалу; сформованості професійної ідентичності; показників особистої готовності до змін, сформованості лідерських якостей; показників особистої готовності до змін.

Засвідчено позитивну динаміку змін рівнів розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у цілому та покомпонентно, що доведено графічним та дисперсійним аналізом у процесі педагогічного експерименту.

Експериментально перевірено ефективність розробленої структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки. Визначено, що за підсумками дослідно-експериментальної роботи в майбутніх керівників ЗЗСО, які входили до експериментальної групи, істотно збільшилися рівні розвитку ІК порівняно з результатами контрольної групи, що було виявлено за пізнавально-практичним, аксіологічно-рефлексивним та креативно-прогностичним компонентами.

Виявлено середній приріст рівнів по групах: експериментальній – гармонійний – 7,89 %, агрегативний – 4,29 %, сумативний – 7,37 %; контрольній – гармонійний – 2,43 %, агрегативний – 1,37 %, сумативний – -1,89 %.

Підсумки дослідно-експериментальної перевірки дозволили стверджувати, що теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО на засадах системного, герменевтичного, кібернетичного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, праксеологічного підходів та її імплементація в освітній процес професійної магістерської підготовки ЗВО забезпечує ефективність педагогічної системи розвитку досліджуваного феномену в магістрантів освітньої програми «Менеджмент освіти» спеціальності 073 Менеджмент.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО у процесі магістерської підготовки. До перспективних напрямів подальших наукових розвідок відносимо: концептуальні основи розвитку, структурні складові ІК та діагностичний інструментарій розвитку ІК керівника ЗВО у процесі професійної підготовки на основі вивчення й систематизації перспективного європейського та світового досвіду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Козлов, Д. О. (2017). Інноваційна культура керівника навчального закладу в зарубіжних дослідженнях. У О. Г. Козлова, М. О. Лазарєв (Ред.), *Теорія та практика магістерської підготовки менеджерів освіти* (сс. 83–103). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
2. Козлов, Д. (2018). Структурные составляющие инновационной культуры руководителя учебного заведения: анализ зарубежных исследований. У О. В. Михайличенко (Ред.), *Актуальные проблемы организации обучения в высшей и средней школе – история, теория, практика* (сс. 203–217). Саарбрюккен, Германия: LAP LAMBERT Academic Publishing.
3. Козлов, Д. О. (2020). *Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
4. Козлов, Д. О., Козлова, О. Г. (2015). Професійна мобільність педагога – фактор інноваційних змін у вищій освіті. У А. А. Сбруєва (Ред.), *Теорії і технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний та регіональний аспекти* (сс. 191–201). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
5. Козлов, Д. О. Молчанова, К. В., Козлова, О. Г. (2016). Інноваційні основи маркетингової діяльності сучасного керівника професійно-технічного навчального закладу. У М. О. Лазарєв (Ред.), *Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті* (сс. 171–188). Суми: ФОП Цьома С. П.
6. Козлов, Д. О., Рисіна, М. Ю., Михайличенко, І. В. (2019). Інновації у закладах освіти: історико-педагогічний екскурс. У М. О. Лазарєв, О. Г. Козлова (Ред.), *Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті* (сс. 9–25). Суми: ФОП Цьома С. П.

Статті у наукових фахових виданнях України

7. Калініна, Л., Козлов, Д. (2019). Управління культурним розвитком особистості в змісті підручника для керівників сфери освіти. *Проблеми сучасного підручника*, 22, 109–122.
8. Козлов, Д. (2016). Філософсько-методологічні засади інноваційної культури керівника навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (64), 196–209.

9. Козлов, Д. (2017). Формування освітніх послуг в управлінні сучасним навчальним закладом на засадах маркетингу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (66), 326–336.
10. Козлов, Д. О. (2019). Розвиток інноваційної культури керівника закладу освіти: аналіз зарубіжного досвіду. *Інженерні та освітні технології*, 7, 2, 59–69.
11. Козлов, Д. О. (2020). Інноваційний дискурс культури як компонента підручника для керівника закладу освіти. *Проблеми сучасного підручника*, 24, 89–97.
12. Козлов, Д. О., Козлова, О. Г., Гребеник, Т. В. (2017). Управлінські аспекти підготовки фахівця-громадянина в умовах вищого навчального закладу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 37–1, V (73): *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 393–404.
13. Козлов, Д., Козлова, О., Малецька, Т. (2015). Професійна мобільність майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (51), 63–72.
14. Козлов, Д. О., Мармаза, О. І. (2018). Тезаурус теорії управління у контексті професійної підготовки майбутнього керівника закладу освіти. *Витоки педагогічної майстерності*, 22, 124–129.
15. Козлов, Д., Мармаза, О. (2019). Інновації в управлінні закладом освіти в контексті гуманістичного підходу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (88), 289–299.
16. Kozlov, D. (2018). Innovative culture of future education institution manager in the foreign scientific discourse. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (84), 293–303.
17. Kozlov, D. (2019a). Development of personality innovative culture: modern philosophical and pedagogical discourse. *Витоки педагогічної майстерності*, 24, 105–109.
18. Kozlov, D. O. (2019b). Innovations as an attribute of modernity: philosophical and pedagogical discourse. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 4 (99), 5–12.
19. Kozlov, D. (2019c). Innovative behavior of a future manager as a factor of effective management by personnel of a secondary education institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (93), 177–185.

20. Kozlov, D. (2019d). Innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution within magister training process: methodological basics. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 67, 1, 48–53.
21. Kozlov, D. (2019e). Innovative culture in the mainstream development of the modern society: theoretical analysis. *Фізико-математична освіта*, 3 (21), 7–10.
22. Kozlov, D. (2019f). Innovative culture of the future manager within the educational institution: theoretical analysis. *Інноваційна педагогіка*, 19, 1, 140–143.
23. Kozlov, D. (2019g). Major characteristics of innovative culture of the future manager of the secondary education institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (92), 238–248.
24. Kozlov, D. (2019h). Mediacompetence as a condition in the development of the innovative culture of the future manager of the educational institution. *Витоки педагогічної майстерності*, 23, 118–122.
25. Kozlov, D. (2019i). Methodological approaches to innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution within magister training process. *Педагогічний часопис Волині*, 4 (15), 56–61.
26. Kozlov, D. (2019j). Modern technologies in the development of innovative culture of the future manager of the educational institution in the magister training process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (91), 206–214.
27. Kozlov, D. (2019k). The state of the problem advancing of innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (94), 52–62.
28. Kozlov, D. (2020a). Criteria and evaluation instrument for determining the state of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (95), 211–224.
29. Kozlov, D. (2020b). Essential components of the structural-functional system model of the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process. *Інноваційна педагогіка*, 26, 119–123.
30. Kozlov, D. (2020c). Innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution: factors for the

- formation. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 1, 313–321.
31. Kozlov, D. (2020d). Method of experimental assessing of the model of the system of the innovative culture development of future manager of general secondary educational institution. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 1, 52–60.
32. Kozlov, D. (2020e). Methodological bases research of the innovative culture development of the future manager of general secondary educational institution in the masters' training process. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 70, 2, 69–75.
33. Kozlov, D. (2020f). Methodological support for the innovative culture development of the future manager of the general secondary education institution in the master's training process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (96), 77–89.
34. Kozlov, D. (2020g). To the question of functions defining of innovative culture of the future manager of general secondary educational institution. *Імідж сучасного педагога*, 1 (191), 10–15. Відновлено з: http://isp.poippo.pl.ua/article/view/194122/pdf_1
35. Kozlov, D., Rysina, M. (2016). Mobility of higher education: retrospective analysis. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (62), 152–166.

Публікації у наукових виданнях іноземних держав

36. Козлов, Д. (2019). Інноваційна культура як чинник готовності університету до сучасних викликів. *Influence of scientific achievements in education on the development of modern society*. Vilnius, 17–21.
37. Kozlov, D. (2018). Features of the Ukrainian and US Experience in the Innovative Principal Preparation. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (69), 165, 17–20.
38. Kozlov, D. (2019a). Barriers in the development of the innovation culture of the general secondary education leader. *The Scientific Heritage*, 1 (41), 29–31.
39. Kozlov, D. (2019b). Innovative approaches to teaching future managers of educational institution as national elite. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*, 6, 93–96.
40. Kozlov, D. (2019c). Innovative culture thesaurus of the future manager of the educational institution. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII (86), 209, 30–33.

**Наукові праці,
які засвідчують апробацію матеріалів дисертації**

Публікації у збірниках матеріалів наукових заходів

41. Козлов, Д. О. (2016а). Інноваційна культура майбутнього менеджера освіти в умовах суспільства змін. *Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми, 142–145.
42. Козлов, Д. О. (2016б). Інноваційна культура особистості в умовах суспільства ризику. *Прогнозування розвитку педагогічної інноватики: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 24–27.
43. Козлов, Д. О. (2016в). Принципи формування інноваційної поведінки майбутнього менеджера освіти в процесі магістерської підготовки. *Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Суми, 174–177.
44. Козлов, Д. О. (2016г). Професійно-управлінська компетентність викладача як об'єкт наукового аналізу. *Наукові абрисы III тисячоліття, індустрія хай-тек та проблеми інноваційної освіти в умовах крос-культурних взаємодій: тези виступів учасників Міжнародної наукової конференції*. Суми, 174–177.
45. Козлов, Д. О. (2016д). Управлінська компетентність викладача університету – фактор інноваційного розвитку вищої освіти. *Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ч. 1)*. Харків, 92–100.
46. Козлов, Д. О. (2019а). Вплив STEM-грамотності та медіа-грамотності на розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти в процесі магістерської підготовки. *Сучасний рух науки: тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Т. 2)*. Дніпро, 133–138.
47. Козлов, Д. О. (2019б). Етапи процесу формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури. *Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Кривий Ріг, 354–357.
48. Козлов, Д. О. (2019в). Інноваційна культура майбутнього керівника закладу освіти: зарубіжний науковий дискурс. *Теорія та практика управлінської діяльності в умовах соціокультурних трансформацій: матеріали науково-практичної конференції*. Старобільськ, 145–149.

49. Козлов, Д. О. (2019г). Інноваційна культура як вектор розвитку сучасного суспільства. *Освіта для XXI століття: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (Т. 2). Суми, 17–19.
50. Козлов, Д. О. (2019д). Критеріальне оцінювання розвинутості інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти у процесі магістерської підготовки. *Сучасна парадигма якості освіти: ідеї та моделі реалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Ч. 1). Харків, 163–173.
51. Козлов, Д. О. (2019е). Педагогічні технології розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (Т. 1). Суми, 8–9.
52. Козлов, Д. О. (2019є). Студіювання сучасних зарубіжних досліджень щодо інноваційної культури керівника закладу освіти. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, XXVI Каришинських читань*. Полтава, 164–166.
53. Козлов, Д. О. (2019ж). Формування медіакомпетентності майбутнього керівника закладу освіти в процесі магістерської підготовки. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 77–80.
54. Козлов, Д. О., Довгополова, Г. Г., Козлова, О. Г. (2019). Конкурентоспроможність закладу середньої освіти: аналіз факторів впливу. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя, 27–31.
55. Козлов, Д. О., Козлова, О. Г. (2015а). Інноваційні стратегії навчання в евристичній освіті. *Професійно-творча і духовна самореалізація особистості в евристичній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Суми, 76–80.
56. Козлов, Д. О., Козлова, О. Г. (2015б). Управлінська компетентність викладача ВНЗ як чинник інноваційних змін у вищій освіті. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми, 156–160.
57. Козлов, Д. О., Козлова, О. Г., Бушнєв, Ю. С. (2019). Концептуально-цільовий блок моделі управління формуванням громадянської позиції майбутнього керівника закладу освіти у процесі професійної підготовки. *Теорія та практика управлінської*

- діяльності в умовах соціокультурних трансформацій: матеріали науково-практичної конференції. Старобільськ, 152–157.
58. Козлов, Д. О., Новікова, І. С. (2018). Роль маркетингової діяльності в роботі керівника організації. *Університет А. С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів і молодих учених*. Суми, 73–77.
59. Козлов, Д. О., Петренко, Л. В., Козлова, О. Г. (2016). Професійна компетентність викладача ВНЗ як ресурс інноваційного розвитку вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Т. 2)*. Суми, 71-73.
60. Козлов, Д. О., Скоробагатська, О. І. (2017). Технологізація навчального процесу в освітньому просторі магістратури. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми, 54–56.
61. Kozlov, D. (2020). Media competence as the factor of the effective innovative activity of the modern manager of the secondary educational institution. *Професійна компетентність керівника сучасного закладу освіти: код епохи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький, 161–166.
62. Kozlov, D. O., Rysina, M. Yu., Mykhailychenko, I. V. (2018). Innovative learning strategies in modern pedagogy: foreign experience. *Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Суми, 11–16.

Праці,

які додатково відображають наукові результати дисертації

Статті в наукових виданнях

63. Козлов, Д. О., Єкименко, В. К. (2018). Управління розвитком інформаційної культури менеджера-професіонала. У О. Г. Козлова (Ред.), *Магістр: збірник наукових праць молодих учених* (Вип. 2., сс. 125–129). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
64. Козлов, Д. О., Захарченко, А. О. (2017). Емоційна культура учня загальноосвітнього навчального закладу як педагогічна проблема. У О. Г. Козлова (Ред.), *Магістр: збірник наукових праць молодих учених* (сс. 23-29). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

65. Козлов, Д. О., Піючевська, А. Г. (2016). Шляхи удосконалення професійної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів. У О. Г. Козлова (Ред.), *Магістр: збірник статей* (сс. 274–280). Суми: ФОП Цьома С. П.
66. Kozlov, D. O. (2018). The role of student exchange in higher education. У О. Г. Козлова (Ред.), *Магістр: збірник праць наукових праць молодих учених* (сс. 197–205). Суми: Ви-дво СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Навчально-методичні посібники

67. Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Гавриленко, І. І., Максименко, Т. М. (Укл.). (2017). *Моделювання в системі управління освітою: навчально-методичний посібник*. Суми: ФП Цьома С. П.
68. Козлова, О. Г., Сбруєва, А. А., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Теорія організації: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
69. Козлова, О. Г., Сбруєва, А. А., Лазарєв, М. О., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Інноваційний менеджмент в освіті: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
70. Лазарєв, М. О., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Скоробагатська, О. І. (Укл.). (2017). *Трансфер технологій: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
71. Сбруєва, А. А., Козлова, О. Г., Тарабан, М. В., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Управління проектами матеріального та нематеріального виробництва: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
72. Скоробагатська, О. І., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Психологія управління: навчально-методичний посібник*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка.
73. Хриков, Є. М., Козлова, О. Г., Козлов, О. Д. (Укл.). (2017). *Менеджмент організації: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Методичні рекомендації

74. Козлова, О. Г., Кононенко, М. П., Пшенична, Л. В., Сбруєва, А. А., Товчигречка, Л. В., Козлов, Д. О. (2015а). *Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»): методичні рекомендації (Ч. 1)*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
75. Козлова, О. Г., Кононенко, М. П., Пшенична, Л. В., Сбруєва, А. А., Товчигречка, Л. В., Козлов, Д. О. (2015б). *Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»). Робочий зошит: методичні рекомендації (Ч. 2)*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

76. Козлова, О. Г., Сбруєва А. А., Козлов Д. О., Лазарєв М. О. (2015). *Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010020 «Управління навчальним закладом»: методичні рекомендації*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
77. Максименко, Т. М., Козлов, Д. О. (2015). *Загальна педагогіка: методичні рекомендації*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

АНОТАЦІЇ

Козлов Д.О. Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.
– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2020.

Дисертація є комплексним дослідженням, у межах якого обґрунтовано теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Схарактеризовано проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти. Виокремлено чинники, функції та структурні складові інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель та створено на її основі педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Окреслено педагогічні умови, науково-методичний супровід та етапи реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Визначено критерії, показники та рівні розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Ключові слова: інноваційна культура, розвиток, система розвитку, теоретичні та методичні засади, майбутній керівник, заклад загальної середньої освіти, заклад вищої освіти, процес магістерської підготовки, інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти.

Козлов Д.А. Теоретические и методические основы развития инновационной культуры будущего руководителя заведения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2020.

Диссертация является комплексным исследованием, в рамках которого обоснованы теоретические и методические основы развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки. Определены теоретико-методологические основы исследования проблемы развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки. Охарактеризовано проблему развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки в теории и практике отечественного и зарубежного образования. Выделены факторы, функции и структурные составляющие инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования. Разработана и научно обоснована структурно-функциональная модель и создана на ее основе педагогическая система развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки. Обозначены педагогические условия, научно-методическое обеспечение и этапы реализации педагогической системы развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки. Определены критерии, показатели и уровни развития инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования. Осуществлено опытно-экспериментальную проверку эффективности структурно-функциональной модели педагогической системы развития инновационной культуры будущих руко-

водителей учреждения общего среднего образования в процессе магистерской подготовки.

Ключевые слова: инновационная культура, развитие, система развития, теоретические и методические основы, будущий руководитель, заведение общего среднего образования, учреждение высшего образования, процесс магистерской подготовки, инновационная культура будущего руководителя учреждения общего среднего образования, развитие инновационной культуры будущего руководителя учреждения общего среднего образования.

Kozlov D. Theoretical and methodological bases of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process. – On the rights of manuscript.

Thesis for Doctor of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2020.

The thesis is a comprehensive research, within the framework of the theoretical and methodological bases of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process. Theoretical and methodological bases of the research problem of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process are clarified.

The methodological research bases of the problem of the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution are substantiated and the philosophical, generalscientific, concretescientific and technological consideration levels of the researched phenomenon are structurally arranged.

The problem of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process in the theory and practice of domestic and foreign education is characterized. The factors, functions and structural components of the innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution are singled out.

The factors, functions and structural components of the innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution are singled out. Factors of development of the researched process are classified on three levels: macro level; meso-level and micro-level.

The functions of the innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution are singled out, namely: state-building, stimulating-motivational, axiological, creative, cognitive,

ideological-semantic, human-creating (anthropological), planetary-personal, social-stratifying, integrative. It is proved that the structural components of the innovative culture of the future manager of a general secondary educational institution are as follows: cognitive-practical, axiological-reflexive and prognostic.

A structural-functional model has been developed and scientifically substantiated, and a pedagogical system for the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process has been created on its basis.

The pedagogical conditions, scientific and methodological support and realization stages of the pedagogical system of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process are outlined. It is substantiated that the innovative culture development of the future manager of general secondary educational institution will be more effective under the following pedagogical conditions: system creation of purposeful teacher's professional development in the information and developmental educational space of a higher educational institution providing pedagogical guidance for the innovative culture development culture of the future manager of general secondary educational institution; multilevel practical training creation of the future manager of general secondary educational institution on the basis of interaction, cooperation and co-creation of higher and general secondary educational institutions with the use of virtual learning opportunities; ensuring the conversion of knowledge, skills, abilities and learning technologies into innovative management activities; pedagogical audit introduction in the higher educational institutions activities.

Criteria, indicators and levels of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution are determined. An experimental verification of the structural and functional model of the pedagogical system for the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process is carried out.

Key words: innovative culture, development, system of development, theoretical and methodical bases, future manager, general secondary educational institution, higher educational institution, masters' training process, the innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution, the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution.

Підписано до друку 20.11.2020 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.

Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 1,8. Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі

СумДПУ імені А. С. Макаренка 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

ПРОТОКОЛ № 9

засідання спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01
про присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук у
Сумському державному педагогічному університеті
імені А. С. Макаренка (від 29 грудня 2020 року)

Голова спеціалізованої вченої ради Сбруєва А. А.: Шановні присутні! Хочу довести до Вашого відома, що сьогодні до захисту представлено дисертаційне дослідження, виконане під керівництвом голови спеціалізованої вченої ради, тож відповідно до пункту 4.2. Положення про спеціалізовану вчену раду нам потрібно обрати головуючого. Є пропозиція обрати головуючим заступника голови спеціалізованої вченої ради, доктора педагогічних наук, професора Семеног Олену Миколаївну. Чи є інші пропозиції з цього приводу? *Немає.* Хто за це рішення? Хто проти? *Немає.* Хто утримався? *Немає.* Прийнято одноголосно.

Шановна Олено Миколаївно, прошу вести засідання.

Головуючий на засіданні – доктор педагогічних наук, професор Семеног О. М.

В. о. ученого секретаря спеціалізованої вченої ради – доктор педагогічних наук, професор Устименко-Косоріч О. А.

Довожу до Вашого відома, що сьогодні до захисту представлено дисертаційне дослідження близького родича вченого секретаря спеціалізованої вченої ради, тож відповідно до пункту 4.3. Положення про спеціалізовану вчену раду наказом ректора Сумського державного педагогічного університету імені Антона Семеновича Макаренка Лянного Юрія Олеговича від 30 вересня 2020 року № 407 виконуючим обов'язки ученого секретаря спеціалізованої вченої ради щодо ведення справи Козлова Дмитра Олександровича було призначено доктора педагогічних наук, професора Устименко-Косоріч Олену Анатоліївну.

Головуючий: Шановні колеги, склад спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 затверджено у кількості 19 осіб (наказ МОН України № 612 від 07.05.2019 р.).

На засіданні присутні і зареєстровано 17 осіб – членів ради, з них 6 докторів наук за профілем дисертації, що розглядається.

Сбруєва А. А.	д.пед.н., 13.00.01
Семеног О. М.	д.пед.н., 13.00.04
Устименко-Косоріч О. А.	д.пед.н., 13.00.02
Бугрій В. С.	д.пед.н., 13.00.01
Єременко О. В.	д.пед.н., 13.00.02
Заболотна О. А.	д.пед.н., 13.00.01
Завьялова О. К.	д.пед.н., 13.00.02

Курок В. П.	д.пед.н., 13.00.04
Лобова О. В.	д.пед.н., 13.00.02
Лянной Ю. О.	д.пед.н., 13.00.04
Михайличенко О. В.	д.пед.н., 13.00.01
Міхесенко О. І.	д.пед.н., 13.00.04
Ніколаї Г. Ю.	д.пед.н., 13.00.04
Огієнко О. І.	д.пед.н., 13.00.01
Реброва О. Є.	д.пед.н., 13.00.02
Ткаченко А. В.	д.пед.н., 13.00.01
Чашечникова О. С.	д.пед.н., 13.00.04

Відсутні 2 члени ради з поважних причин. Необхідний кворум для засідання є. Є пропозиція засідання розпочати. Чи не буде заперечень? (Ні).

Шановні колеги, для початку нам необхідно прийняти рішення щодо застосування засобів відеозв'язку у нашій роботі.

Згідно з ПОСТАНОВОЮ КМУ від 15 липня 2020 р. № 607 «Про внесення змін до Порядку присудження наукових ступенів»

п.22 – доповнено словами про можливість у процесі захисту дисертаційної роботи використання засобів відеозв'язку в режимі реального часу

п.23 «Якщо засідання спеціалізованої вченої ради проводиться з використанням засобів відеозв'язку в режимі реального часу, таємне голосування проводиться з використанням програмного забезпечення (засобу), що забезпечує анонімність і верифікованість такого голосування. Програмне забезпечення (засіб) для проведення таємного голосування **застосовується за рішенням спеціалізованої вченої ради**. Протокол лічильної комісії затверджується відкритим голосуванням простою більшістю голосів членів ради, які брали участь у засіданні.

Отже, давайте приймемо рішення щодо проведення таємного голосування з використанням програмного забезпечення (засобу), а саме платформи ZOOM

Отже, хто за таке рішення, прошу проголосувати

Хто «за», «проти», «утримався». Одноголосно

Зі здобувачем погоджено мову захисту дисертації – українську.

На порядку денному захист дисертаційної роботи доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка **Козлова Дмитра Олександровича** на тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки», представленої на здобуття наукового

ступеня доктора педагогічних наук **за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.**

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор **Сбруєва Аліна Анатоліївна**, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені Антона Семеновича Макаренка.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Офіційні опоненти:

- доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Гриньова Марина Вікторівна**, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;
- доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Курок Віра Панасівна**, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка;
- доктор педагогічних наук, професор **Сущенко Андрій Віталійович**, завідувач кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету.

Слово для оголошення матеріалів особової справи **Козлова Дмитра Олександровича** надається в.о. вченого секретаря спеціалізованої вченої ради, доктору педагогічних наук, професору **Устименко-Косоріч Олені Анатоліївні**.

В. о. вченого секретаря: Дякую, шановна Олено Миколаївно! До спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 надійшла заява від доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка **Козлова Дмитра Олександровича** з проханням щодо попереднього розгляду та захисту дисертації на тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Дисертація подається до захисту вперше.

Козлов Дмитро Олександрович народився 09 жовтня 1979 року в місті Зерноград Ростовської області.

У 1997 році після закінчення Сумської класичної гімназії вступив на навчання до Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Математика і фізика».

У 2004 році здобув кваліфікацію – вчитель математики, фізики, астрономії і безпеки життєдіяльності та основ інформатики.

З 2004 по 2005 роки навчався в магістратурі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю «Управління навчальним закладом» та здобув кваліфікацію – керівник навчального закладу.

З 2008 по 2011 роки навчався в аспірантурі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за спеціальністю 13.00.09 «Теорія навчання» (з відривом від виробництва).

У 2015 році у спеціалізованій вченій раді К 44.053.01 Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка захищено кандидатську дисертацію на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

У 2005 році розпочав трудову діяльність, працюючи на посаді викладача кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка до 2014 р.

З 2014 року працював викладачем кафедри педагогіки, а з 2015 по 2016 роки – доцентом кафедри педагогіки вищої школи та педагогічного менеджменту Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. З 2016 по 2017 роки – доцент кафедри менеджменту освіти та професійної підготовки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

З 2017 року по теперішній час обіймає посаду доцента кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

В особовій справі Козлова Дмитра Олександровича є всі необхідні документи, а саме: заява, особова картка за встановленою формою, витяг з протоколу засідання кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, відгуки офіційних опонентів.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від 23 жовтня 2015 р.), погоджено з бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 4 від 25 вересня 2018 р.) та уточнено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від 23 жовтня 2018 р.).

Результати дослідження пройшли відповідну апробацію, про що свідчать довідки про впровадження.

Усі документи, які є в справі Козлова Дмитра Олександровича, відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дякую за увагу!

Головуючий: Шановні колеги. Чи є запитання до в.о. вченого секретаря чи здобувача стосовно матеріалів особової справи? *Немає.* Дякуємо, шановна Олено Анатоліївно!

Слово для викладу основних положень дисертації надається **Козлову Дмитру Олександровичу.**

Козлов Д. О.: Вельмишановний головуючий! Шановні члени спеціалізованої вченої ради, всі присутні! Вашій увазі пропонуються основні результати дисертаційного дослідження на тему: «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки».

Доцільність вивчення проблеми підтверджується потребою в розв'язанні суперечностей, представлених на слайдах.

Отже, недостатня теоретична розробленість досліджуваної проблеми, її практична значущість, наявність соціально-педагогічних суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

Мета дослідження полягає в розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Дозвольте не зупинятися на висвітленні наукового апарату, оскільки він сформульований в авторефераті, а перейти безпосередньо до викладу отриманих результатів дисертації.

У межах вирішення першого завдання обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки.

Методологічний інструментарій дисертації, який вибудовано на філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому та технологічному рівнях, забезпечив необхідні теоретичні й методологічні умови для розроблення теорії та методики розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки.

Аргументовано, що застосований у дослідженні методологічний інструментарій враховує міждисциплінарну специфіку предмета дослідження та забезпечує необхідні теоретичні можливості для цілісного розв'язання поставлених завдань дисертації.

Систематизовано провідні положення сучасної теорії педагогічного пізнання, професійної педагогіки, вивчено наукові узагальнення щодо методики розвитку ІК особистості майбутнього керівника.

При вирішенні другого завдання зроблено висновок, що характеристика стану дослідженості теми дисертації у вітчизняній та зарубіжній освіті дозволила визначити її міждисциплінарний

характер, що включає континуум гносеологічних дискурсів, зокрема: філософсько-теоретичний, економічний, психолого-педагогічний, професійно-педагогічний. Представники вимірів розгляду аналізу розвитку ІК аналізують окремий його аспект, а їхнє узагальнення – дає змогу уявити стан розуміння в академічному пізнанні педагогічної природи розвитку ІК сучасної особистості.

Аналіз наукової зарубіжної літератури з проблем інноваційної культури було здійснено з урахуванням таких критеріїв пошуку: за базою даних; за ключовими словами; за датою публікації.

У цілому поняття «інноваційної культури» у зарубіжній теорії освіти трактується як сукупність організаційних культурних цінностей, норм та артефактів, що підтримує інноваційність організації. Як нематеріальний стратегічний ресурс, інноваційно-орієнтована культура, передбачає інновації, готовність до ризику, майбутню орієнтацію на ринок, відкрити свідомість та навчання.

Доведено, що магістерські програми ЗВО спрямовані на формування в майбутніх освітніх лідерів різних рівнів інноваційних навичок, які дозволяють швидко реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві в цілому, й закладі освіти зокрема, ухвалювати рішення в нестандартних ситуаціях, задовольняти різноманітні потреби учасників освітнього процесу на засадах рівності та справедливості, що потребує високого рівня інноваційної культури.

Третє завдання дисертаційної роботи передбачало виокремлення чинників, функцій та структурних складових ІК майбутнього керівника.

Класифіковано чинники розвитку досліджуваного феномену за трьома рівнями: макрорівень, до якого віднесено глобальний, державно-політичний, економічний, науково-технічний, аксіологічний та соціокультурний складники та визначається колективними суб'єктами, що налаштовані на позитивне ставлення до новацій, у межах геополітичного регіону країни, місцевої громади тощо.

Мезорівень включає інституційний складник, який представлено системою професійно-педагогічної освіти.

Мікрорівень забезпечує інтеграцію до індивідуальних траєкторій особистісного та професійного розвитку. Також до чинників розгляду розвитку ІК особистості керівника на мікрорівні належить й модель управлінської діяльності.

Виокремлено функції ІК майбутнього керівника, а саме: державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-смілова, людинотворча (антропологічна), планетарно-особистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна.

Доведено, що структурними компонентами ІК майбутнього керівника, логіку взаємозв'язків між якими відображено на слайді, є такі: пізнавально-практичний, що вміщує методологічно-компетентнісну та процесуально-інституційну складові, аксіологічно-рефлексивний – телеологічно-стратегічна, аксіологічно-мотиваційна та когнітивно-концептуальна складові та креативно-прогностичний компонент, інтегрує емоційно-вольову та творчо-евристичну складові.

У межах реалізації четвертого завдання з'ясовано, що спроектована в дисертації структурно-функціональна модель педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки характеризується такими ознаками: цілеспрямованість, неадитивність, структурність, ієрархічність, синергійність, комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність, цілісність, відкритість, прагматичність.

Застосування методів синтезу, абстрагування, конкретизації, класифікації, контент-аналізу та моделювання дозволило дійти висновку, що в обґрунтованій структурно-функціональній моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО та виокремлено такі її складові: блоки (теоретико-методологічний, конструктивно-методичний, контроль-оцінний) та педагогічні умови.

Теоретико-методологічний блок, відображає мету – формування нового типу сучасного керівника з високим рівнем професійної компетентності та значною долею інтелектуальної складової в людському капіталі індивіда; методологічні підходи (системний, герменевтичний, кібернетичний, синергетичний, акмеологічний, аксіологічний, праксеологічний), принципи (цільового призначення, поліпарадигмальності, культуровідповідності, динамічності та гнучкості, студентоцентризму, різновекторності й нелінійності, вільного простору, діджиталізації, ергономічності); чинники розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО (макрорівень, мезорівень, мікрорівень); функції та структурні компоненти ІК майбутнього керівника.

Наступний конструктивно-методичний блок – забезпечує розкриття змісту та використаних методів науково-методичного супроводу професійної підготовки на виокремлених етапах (мотиваційно-когнітивний, професійно-практичний, креативно-діяльнісний, професійно-релевантний);

Нарешті контроль-оцінний блок – висвітлює критерії (когнітивно-функціональний, професійно-синергетичний, продуктивно-творчий) розвитку ІК майбутнього керівника, показники, рівні й результати розвитку ІК майбутніх керівників в процесі магістерської підготовки.

Застосування методів конкретизації, синтезу та узагальнення дозволило вирішити п'яте завдання. Окреслено педагогічні умови ефективного розвитку ІК майбутнього керівника, а саме:

- створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвивальному освітньому просторі ЗВО;
- створення багаторівневої практичної підготовки на засадах взаємодії, співробітництва й співтворчості закладів вищої та середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання;
- забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність;
- запровадження педагогічного аудиту в діяльність ЗВО.

Відповідно до запропонованої структурно-функціональної моделі розвиток ІК майбутнього керівника ЗЗСО у педагогічній системі досліджуваного процесу здійснено на чотирьох етапах, а саме: мотиваційно-когнітивному, професійно-практичному, креативно-діяльнісному, професійно-релевантному.

Згідно шостого завдання, аргументовано доцільність застосування таких критеріїв розвитку ІК майбутнього керівника, а саме: когнітивно-функціонального, що відповідає креативно-прогностичному компоненту ІК майбутнього керівника; професійно-синергетичного, який відповідає аксіологічно-рефлексивному компоненту ІК та продуктивно-творчого, що відповідає креативно-прогностичному компоненту ІК майбутнього керівника.

Доведено, що виокремлені критерії дозволили визначити: володіння основними стратегіями інноваційної діяльності в професійній сфері, рівень управлінської компетентності майбутнього керівника щодо здійснення інноваційної діяльності; здатність майбутнього керівника активно приймати виклики та протистояти руйнівним суспільним та освітнім чинникам.

Визначено такі рівні розвитку ІК майбутнього керівника: гармонійний (високий), агрегативний (середній) та сумативний (низький) рівень.

Сьоме завдання передбачало здійснення дослідно-експериментальної перевірки ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки.

Усього було задіяно 7 закладів вищої освіти України.

Дослідження піднятої проблеми складалося з чотирьох етапів та тривало в період із 2015 р. до 2019 р.

Застосування методів анкетування, тестування, педагогічного експерименту, графічного та дисперсійного аналізу емпіричних

даних, ретроспективного аналізу власного досвіду роботи у закладі вищої освіти дозволило визначити динаміку таких характеристик досліджуваного процесу.

Засвідчено позитивну динаміку змін рівнів розвитку ІК майбутніх керівників у цілому та покомпонентно, що доведено графічним та дисперсійним аналізом у процесі педагогічного експерименту.

Експериментально перевірено ефективність розробленої структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки. Визначено, що за підсумками дослідно-експериментальної роботи в майбутніх керівників, які входили до експериментальної групи, істотно збільшилися рівні розвитку ІК порівняно з результатами контрольної групи, що було виявлено за пізнавально-практичним, аксіологічно-рефлексивним та креативно-прогностичним компонентами досліджуваного феномену.

Підсумки дослідно-експериментальної перевірки дозволили стверджувати, що теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО на засадах системного, герменевтичного, кібернетичного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, праксеологічного підходів та її імплементація в освітній процес професійної магістерської підготовки ЗВО забезпечує ефективність розвитку досліджуваного феномену в магістрантів освітньої програми «Менеджмент освіти» спеціальності 073 Менеджмент.

Таким чином, наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а саме: обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях; схарактеризовано проблему розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти, зокрема, визначено когнітивну, ціннісно-мотиваційну та поведінкову складові досліджуваного феномену; виокремлено чинники розвитку, функції та структурні компоненти ІК майбутнього керівника; розроблено та науково обґрунтовано структурно-функціональну модель, що включає теоретико-методологічний, конструктивно-методичний, контрольний-оцінний блоки й педагогічні умови її реалізації, та створено на основі означеної моделі педагогічну систему розвитку ІК майбутнього керівника

менеджера, місією якого є інноваційний менеджмент, генерування ідей та освітніх ініціатив.

Агрегативний (достатній) характеризується наявністю у майбутнього керівника відповідних завершених моделей, парадигм управлінської діяльності, що забезпечують ефективне керівництво закладом освіти.

Нарешті сумативний (низький), що подано як арифметичну суму вияву компонентів інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної освіти.

Дякуємо.

На друге питання щодо того, як пов'язані між собою критерії, показники і рівні розвитку досліджуваного феномену. У дисертації критерії, показники і рівні віднесено до діагностичного інструментарію перевірки ефективності педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки, чому присвячено підрозділ 4.3 дисертації.

До кожного компонента інноваційної культури майбутнього керівника ЗЗСО віднесено відповідний критерій, їх у роботі три. Когнітивно-функціональний критерій характеризує пізнавально-практичний компонент інноваційної культури майбутнього керівника, професійно-синергетичний критерій відповідає аксіологічно-рефлексивному компоненту інноваційної культури майбутнього керівника, а креативно-прогностичному компоненту інноваційної культури майбутнього керівника ЗЗСО відповідає продуктивно-творчий критерій. Кожен критерій має відповідні показники, вияв яких віднесено до відповідних рівнів – гармонійного, агрегативного та сумативного.

Взаємозалежність, взаємообумовленість і цілісність такої конструкції візуалізовано у таблиці, що подано у Додатках.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені Ви відповіддю?

Міхеєнко О. І.: Так, задоволений.

Головуючий: Дякуємо. Запитання ставить Чашечникова Ольга Серафимівна, доктор педагогічних наук, професор.

Чашечникова О. С.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Шановний Дмитро Олександрович, взагалі робота дуже цікава і виникає дуже багато запитань. У мене до Вас два запитання. Перше, я б хотіла Вас попросити зупинитися на стратегії проведеної дослідно-експериментальної частини Вашої роботи. І, якщо можна,

друге запитання одразу. Я б хотіла, щоб Ви розкрили зараз взаємозв'язки педагогічних умов розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки? Дякую.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Вибір стратегії та методики організації експериментального дослідження забезпечило теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі педагогічної системи досліджуваного феномену.

Дослідження розвитку ІК відбувалося й проводилося в чотири етапи і тривало в період з 2015-2019 рр. Перший етап (2015–2016 рр.) було присвячено вивченню філософських, педагогічних, психологічних джерел та літератури з проблеми менеджменту в галузі середньої освіти.

На другому етапі (2016–2017 рр.) визначали природу, особливості, складові інноваційної культури, педагогічні умови її розвитку в умовах магістратури, що дозволило побудувати педагогічну систему цього процесу й унаочнити її у вигляді структурно-функціональної моделі, яку ми створили. Було визначено критерії, показники та рівні розвитку, апробовано методики оцінювання рівня розвитку досліджуваного феномену. Цьому присвячено констатувальний етап нашого експерименту.

Третій етап (2017–2018 рр.) – було впроваджено структурно-функціональну модель педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі їх магістерської підготовки (формульвальний експерименту).

І на четвертому етапі (2018–2019 рр.) – здійснено саме перевірку ефективності впровадження досліджуваної моделі; проведено статистичну обробку отриманих експериментальних даних (контрольний експеримент); сформульовано висновки.

Дякуємо.

Щодо того, як взаємопов'язані педагогічні умови. Взагалі, кажучи педагогічні умови зумовлено логікою побудови досліджуваної педагогічної системи. Вони є частиною даної структурно-функціональної моделі, що унаочнено на рисунку 1 в авторефераті. Є взаємопов'язаними, уможливили проходження виокремлених нами етапів реалізації педагогічної системи. Педагогічні умови – це ті стовпи, які забезпечили цілісність і ефективність досліджуваної педагогічної системи.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені Ви відповіддю?

Чашечникова О. С.: Так, задоволена.

Головуючий: Дякуємо. Запитання ставить Лобова Ольга Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор.

Лобова О. В.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Шановний Дмитро Олександрович. Моє запитання стосується функцій інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Перше запитання буде таке: схарактеризуйте, будь ласка, стимулювально-мотиваційну функцію інноваційної культури. А друге запитання стосується можливих змін у Вашій роботі, якби Ви починали працювати зараз, чи змінився би конструкт означених Вами функцій?

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Стимулювально-мотиваційна функція є важливим чинником. Йдеться про формування конкурентного середовища й систему мотивів створення інновацій суб'єктами освітнього і управлінського процесів. Важливими є мотивація, внутрішня готовність керівника до взагалі підтримки та співучасті всіх учасників освітнього процесу закладу. Зрозуміло, що такий заклад має працювати в режимі розвитку. А для керівника результативність управлінських інновацій стає найголовнішим мотиватором. Саме це підкріплює його прагнення до творчості, активності, самовдосконалення й самореалізації в професійній діяльності.

Щодо другого питання.

Якби починали працювати над дисертацією зараз, то зрозуміло, що всі ті функції, які нами перераховано, вони б лишилися. Однак, наш нинішній відсторонений погляд, уже з розумінням повної проблеми і цієї ситуації саме цього феномену на основі методологічного принципу, хотілося б трактувати Леза Окхама, про те, що сутності не повинні множитися зверх необхідності і не потрібно за допомогою великого робити те, що може бути зроблено за допомогою малого. Вважаємо, що важливими є такі функції інноваційної культури майбутнього керівника як валеологічна, так і технологічна, як застереження, щодо руйнівної сили інновацій. Думаємо, що це може бути подальшим пошуком і взагалі будемо спрямовувати наші дослідження саме на ці запитання.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені?

Лобова О. В.: Дякую. Задоволена.

Головуючий: Запитання ставить Бугрій Володимир Станіславович, доктор педагогічних наук, професор.

наукового пошуку. Вважаємо, що саме такий методологічний потенціал означених чотирьох рівнів дозволив нам здобути достовірний теоретичний та емпіричний матеріал щодо розгляду піднятої проблеми.

Дякуємо.

Ніколаї Г. Ю.: Дякую. Я задоволена. І Будь ласка, до діалектичного закону заперечення заперечення.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання. Цінність діалектичної методології полягає в тому, що її інструментарій дає змогу розглядати процес розвитку інноваційної культури особистості через призму уявлень про розвиток як те, що поєднує як попередній життєвий досвід, так і новації запропонованої магістерської програми. Джерелом розвитку є подолання суперечностей особистісного, професійного, соціокультурного, державно-політичного вимірів. Використання діалектичного закону заперечення заперечення дозволило не втратити ідею, що розроблення структурно-функціональної моделі розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі саме магістерської підготовки повинно базуватися на попередній бакалаврській програмі та професійному досвіді тих, хто вже є керівником школи, та не уникати ідеї самоосвіти як ключової умови саморозвитку магістранта.

Дякуємо.

Ніколаї Г. Ю.: Дякую. Я задоволена Відповіддю.

Головуючий: Дякую. Запитання ставить Устименко-Косоріч Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор.

Устименко-Косоріч О. А.: Дякую. Шановний Дмитро Олександровичу. На с. 32 автореферату Ви визначаєте критерії – когнітивно-функціональний, професійно-синергетичний, продуктивно-творчий – скажіть, будь ласка, що покладено в основу вибору означених в роботі критеріїв?

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Ми розуміли, що критерій – це мірило якості процесів або явищ.

Ми визначили конкретні критерії розвитку досліджуваного феномену, і вони орієнтувались на відповідних моментах: на стандартах міжнародної організації стандартизації, нормативно-правової бази з розвитку інновацій, інноваційної діяльності, інноваційної системи, модернізації освітянської галузі, досягнення психолого-педагогічної науки, теорії і методики професійної освіти, інноваційної педагогіки й освітнього інноваційного менеджменту.

Головуючий: Запитання ставить Ткаченко Андрій Володимирович, доктор педагогічних наук, професор.

Ткаченко А. В.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Шановний Дмитро Олександрович, по-перше, дуже дякую за таку ґрунтовну й цікаву роботу. І мене зацікавило на с. 13 автореферату Ви даєте, перераховуєте принципи наукового пошуку. Там у Вас досить великий перелік цих принципів, за допомогою яких Ви досягали мети свого дослідження. Але серед цього переліку мене зацікавило два: це принцип всебічності та багатофакторності. Я знаю, що інші дослідники по-різному їх трактують. То хотілося б знати, як саме Ви позиціонуєте саме ці два принципи.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Принцип багатофакторності, по-перше, орієнтував дослідження на аналіз системи чинників, які обумовлюють необхідність розвитку інноваційної культури особистості. Друге, дозволив окреслити функції, складові інноваційної культури майбутнього керівника, педагогічні умови та діагностичний інструментарій виявлення розвинутості досліджуваного феномену і дозволив враховувати різноманітні об'єктивні умови розвитку інноваційного суспільства та забезпечив повноту побудови педагогічної системи розвитку інноваційної культури особистості керівника закладу загальної середньої освіти.

Щодо принципу всебічності, то використання принципу усебічності, дозволило спрямувати науково-педагогічний пошук на різновекторний аналіз розвитку інноваційної культури та прослідкувати відображення предмета дослідження в усіх поставлених завданнях дисертації. Що було важливим – це вивчення інноваційної культури крізь призму таких діалектичних категорій, як одиничне та загальне, причина й наслідок. Саме його реалізація дозволила виокремити сутнісні характеристики інноваційної культури керівника й довести ефективність педагогічної системи розвитку досліджуваного феномену.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені Ви відповіддю?

Ткаченко А. В.: Задоволений. Цілком задоволений. Дякую, Олено Миколаївно.

Головуючий: Запитання ставить Заболотна Оксана Адольфівна, доктор педагогічних наук, професор.

Заболотна О. А.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Моє питання як компаративіста стосується ось такого компаративного моменту, висвітленого в авторефераті і в роботі. Шановний Дмитро Олександрович, Ви вказуєте в авторефераті, що Ви висвітлили магістерські програми закладів вищої освіти зарубіжних країн, зокрема США, переважно вони стосувалися освітніх програм з освітнього лідерства. Скажіть, будь ласка, які змістові особливості цих програм Ви помітили?

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Хотілося б відмітити, що якраз США пропонують велику кількість магістерських програм, мабуть що найбільшу серед усіх країн нашого світу. Набір їх дуже широкий.

Пропонуються програми, які спрямовані на освоєння майбутніми шкільними менеджерами інструментами, які є необхідними для здійснення лідерства у ХХІ столітті. Це лідерство в державних/недержавних чартерних школах, курикулярне лідерство, лідерство та управління змінами, освітнє лідерство, управління та новітні технології, політика та адвокація.

Важливим є те, що означені магістерські програми спрямовані на формування й імплементацію освітньої політики та виокремлення ролі освітніх організацій, що працюють зі школами та громадами як на національному, так і на міжнародному рівнях. Випускники програм можуть здійснювати керівництво освітніми неприбутковими організаціями, неурядовими та громадськими організаціями.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені відповіддю?

Заболотна О. А.: Так. Дякую.

Головуючий: Дякую, шановна Оксано Адольфівно. Запитання ставить Єременко Ольга Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор.

Єременко О. В.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Шановний Дмитро Олександрович, дуже ґрунтовне і оригінальне дослідження. І мене зацікавило таке питання. Назвіть структурні складові інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Дякую.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Ми віднесли три компоненти до структури інноваційної культури. Перший компонент – пізнавально-практичний, представ-

лено методологічно-компетентнісною та процесуально-інституційною складовими.

Другий аксіологічно-рефлексивний компонент поєднує телеологічно-стратегічну, аксіологічно-мотиваційну та когнітивно-концептуальну складові.

До третього компоненту відносимо креативно-прогностичний, віднесено емоційно-вольову та творчо-евристичну складові. Цьому питанню присвячено підрозділ 3.3 нашої дисертації.

Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені Ви відповіддю, Ольго Володимирівно?

Єременко О. В.: Так. Задоволена. Дякую.

Головуючий: Дякую. У мене також є два запитання. Дмитре Олександровичу, перше запитання, етапи побудови педагогічної системи. в чому суть? Коротко. І друге питання. Які інноваційні форми навчання магістрів? Назвіть деякі з інноваційних форм, які найбільшою мірою увиразнилися в експериментальній роботі. Дякую.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановна Олено Миколаївно.

Визначено, що для побудови педагогічної системи необхідним є проходження таких її етапів: мотиваційно-когнітивного, професійно-практичного, креативно-діяльнісного, професійно-релевантного.

Отже, перший (мотиваційно-когнітивний) етап як стрижневий модуль педагогічної системи забезпечив визначення цілей, інструментів їх досягнення та підготовку науково-педагогічних працівників випускової кафедри. Було проведено внутрішньо-кафедральний семінар для викладачів «Педагогічне керівництво розвитком ІК майбутніх керівників ЗЗСО».

Другий і третій етапи професійно-практичний та креативно-діяльнісний є функціональним модулем педагогічної системи.

Головуючий: Дякую. Задоволена. І друге запитання.

Козлов Д. О.: У процесі розвитку досліджуваного феномену було використано значну кількість інноваційних форм навчання магістрів: воркшоп, квест, хакатон, майстер-клас та ін. Але саме для мене найбільш ефективним, я вважаю метод проектів, завжди він працював і буде; портфоліо дає можливість людям зрозуміти, що вони хочуть зібрати до купи.

Дякуємо.

Головуючий: Дякую. Задоволена відповідями. Запитання ставить Михайличенко Олег Володимирович, доктор педагогічних наук, професор.

Михайличенко О. В.: У запропонованій моделі було застосовано принципи поліпарадигмальності та діджиталізації. Поясніть, будь ласка, їх.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Цікаве слово діджиталізація. У теперішній час цифровізація визначає авангардний характер соціально-економічного розвитку. Важливим є цифрова освіта. Зараз кажуть, людина вміє працювати з цифрами, тобто ідеться про те, що людина вміє користуватися комп'ютером та розпоряджатися всіма інформаційно-комунікаційними технологіями. Йдеться про використання цифрових технологій, які можуть бути реалізовані шляхом поширення цифрових засобів навчання, хмарних сервісів. Поняття «цифрова грамотність», «цифрова компетентність», «цифрова культура» стають своєрідними індикаторами професіоналізму сучасного керівника закладу освіти. Ці слова входять в наш обіг, і ми сприймаємо їх за зразок. Можемо так сказати.

Принцип поліпарадигмальності. Це набір педагогічних систем, технологій, методик і, у зв'язку з цим, потребує упорядкування. Дякуємо.

Головуючий: Чи задоволені відповіддю?

Михайличенко О. В.: Так. Задоволений.

Головуючий: Запитання ставить Огієнко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор.

Огієнко О. І.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Шановний Дмитро Олександрович, у Вас надзвичайно ґрунтовне і цікаве дослідження, яке, звичайно, викликає багато запитань. Але в процесі нашого обговорення я майже на всі вже отримала відповіді, тому я Вам задам тільки одне запитання. Ви його торкалися у своїй доповіді. Але я хотіла щоб Ви його конкретизували. Які рівні чинників розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти виокремлюються Вами? І дуже коротко їх схарактеризуйте.

Козлов Д. О.: Дякуємо за запитання, шановний професор.

Вибудовуючи рівні чинників розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти ми

середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Кафедра рекомендує дисертацію Козлова Дмитра Олександровича на тему «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» до захисту за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Витяг підписала голова засідання доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Бойченко Марина Анатоліївна.

Експертизу дисертації Козлова Дмитра Олександровича здійснювали члени спеціалізованої вченої ради: доктор педагогічних наук, професор Семенов Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор Лянной Юрій Олегович, доктор педагогічних наук, професор Чашечникова Ольга Серафимівна.

На автореферат дисертації Козлова Дмитра Олександровича надійшли відгуки із:

1. Криворізького державного педагогічного університету, кафедри педагогіки. Відгук підписала завідувач кафедри, доктор педагогічних наук, професор Т. О. Дороніна. Відгук позитивний. Є зауваження: «на стор. 23 автореферату автор підкреслює, що реалізація педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти передбачала виокремлення знань, умінь, навичок, компетентностей відповідно до сутнісних характеристик, що складають інноваційну культуру майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, та формується під час вивчення обов'язкових, вибіркових дисциплін та авторського спецкурсу «Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти» за навчальним планом реалізації освітньої програми «Менеджмент освіти» спеціальності 073 Менеджмент. Втім автореферат не подає інформацію про особливості змісту, структури та методик реалізації означеного спецкурсу».
2. Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кафедри психології, педагогіки та філософії. Відгук підписала професор кафедри психології, педагогіки та філософії, доктор педагогічних наук, доцент Л. В. Герасименко. Відгук позитивний. Є зауваження: «на стр. 17 автореферату виокремлено функції інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, серед яких визначено державотворчу. Втім з автореферату незрозумілим є як саме інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти може впливати на процеси державотворення».

3. Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кафедри менеджменту та освітніх технологій. Відгук підписав доцент кафедри менеджменту та освітніх технологій, доктор політичних наук, доцент С. В. Білошицький. Відгук позитивний. Зауважень немає.
4. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності. Відгук підготовлено доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності та підписано завідувачем кафедри, доктором філософських наук, професором Н. В. Кочубей. Відгук позитивний. Зауважень немає.
5. Національного фармацевтичного університету, кафедри освітніх та інформаційних технологій. Відгук підписала завідувач кафедри, доктор педагогічних наук, професор Л. Г. Кайдалова. Відгук позитивний. Є зауваження: «на стор. 22 автореферату здобувач свідчить про те, що «технологічний супровід педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти здійснювалося на основі складання й реалізації Дорожньої карти». Уявлення про дисертацію було б більш цілісним, якби здобувач детальніше подав інформацію про реалізацію означеного технологічного супроводу досліджуваного процесу в авторефераті».
6. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кафедри педагогіки та освітнього менеджменту. Відгук підписала доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту І. І. Осадченко. Відгук позитивний. Зауважень немає.
7. Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедри педагогіки. Відгук підписав доктор педагогічних наук, професор Л. Ц. Ваховський. Відгук позитивний. Зауважень немає.
8. Національної академії державного управління при Президентові України. Відгук підписала професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту, доктор педагогічних наук, професор Л. І. Даниленко. Відгук позитивний. Зауважень немає.
9. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Відгук підписав доцент кафедри історії України, доктор педагогічних наук, доцент М. Д. Галів. Відгук позитивний. Зауважень немає.
10. Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Відгук підписав головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти,

доктор педагогічних наук, професор О. А. Лавріненко. Відгук позитивний. Зауважень немає.

11. Інституту педагогіки НАПН України. Відгук підписали: старший науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою, доктор педагогічних наук Н. І. Лісова та завідувачка відділу економіки та управління загальною середньою освітою, кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник О. М. Онаць. Відгук позитивний. Зауважень немає.

Дякую за увагу!

Головуючий: Дякуємо, шановна Олено Анатоліївно. Чи є запитання до в.о. вченого секретаря стосовно відгуків? *Немає.* Слово для відповіді на зауваження надається **Козлову Дмитру Олександровичу.**

Козлов Д. О.: Шановні головуючий, члени спеціалізованої вченої ради, всі присутні! Дозвольте висловити вдячність усім установам і науковцям, які надіслали відгуки на автореферат, і надати пояснення щодо сформульованих зауважень.

Щодо зауваження завідувача кафедри педагогіки, доктора педагогічних наук, професора Тетяни Олексіївни Дороніної (Криворізький державний педагогічний університет), стосовно того, що на стор. 23 автореферату автор підкреслює, що реалізація педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти передбачала виокремлення знань, умінь, навичок, компетентностей відповідно до сутнісних характеристик, що складають інноваційну культуру майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, та формуються під час вивчення обов'язкових, вибіркових дисциплін та авторського спецкурсу «Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти» за навчальним планом реалізації освітньої програми «Менеджмент освіти» спеціальності 073 Менеджмент. Втім автореферат не подає інформацію про особливості змісту, структури та методик реалізації означеного спецкурсу, зазначимо, що Додаток И дисертації подає робочу програму спецкурсу «Інноваційна культура керівника ЗЗСО». Робоча програма спецкурсу містить такі складові: опис; мета та завдання; програма (змістовий модуль 1 «Основи управління інноваціями та змінами», змістовий модуль 2 «Інноваційна діяльність закладу загальної середньої освіти»); теми лекційних і практичних занять; самостійна робота; індивідуальне науково-дослідне завдання; тематика рефератів, есе, презентацій із навчальної дисципліни; методи навчання; методи контролю; розподіл балів, які отримують студенти; рекомендована література (базова і додаткова); глосарій термінів.

Відповідаючи на зауваження доктора педагогічних наук, доцента Лариси Віталіївни Герасименко (Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського), щодо того, що на стор. 17 автореферату виокремлено функції інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, серед яких визначено державотворчу. Втім з автореферату незрозумілим є як саме інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти може впливати на процеси державотворення», дозвольте пояснити, що у роботі п. 3.2., с. 224–225 відстоюється думка про те, що сьогоднішній успіх і рівень розвитку держави безпосередньо залежить від обсягу, характеру та масштабу впровадження інновацій.

Важливо підкреслити, що ІК керівника ЗЗСО може розглядатися як важливий важель у реалізації державної політики розвитку інновацій на мікро- та макрорівнях. До першого віднесемо державні пріоритети щодо розвитку інноваційного мислення у здобувачів освіти, випускників магістерських програм, формування їхніх комунікативних компетенцій, креативності, здатності до самоосвіти, інноваційної поведінки, установок на ініціативу й набуття нових компетентностей, готовності та здатності до інновацій, високої соціальної активності, співробітництва, здатності швидко адаптуватися до змінних умов, орієнтації на розвиток рефлексії, неперервної освіти, творчої та інтелектуальної активності, особистісного зростання, моральних якостей тощо.

Державні пріоритети макрорівня розвитку інноваційної культури особистості взагалі та ІК, зокрема, керівника закладу загальної середньої освіти пов'язані з інспіруванням усіх сфер та рівнів життя інноваціями, формуванням у суспільства позитивного ставлення до нововведень, створення умов здорової конкуренції

Щодо зауваження завідувача кафедри освітніх та інформаційних технологій, доктора педагогічних наук, професора Лідії Григорівни Кайдалової (Національний фармацевтичний університет) стосовно того, що на стор. 22 автореферату здобувач свідчить про те, що «технологічний супровід педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти здійснювалося на основі складання й реалізації Дорожньої карти». Уявлення про дисертацію було б більш цілісним, якби здобувач детальніше подав інформацію про реалізацію означеного технологічного супроводу досліджуваного процесу в авторефераті» зауважимо, що Дорожня карта у роботі використана для забезпечення стратегічного планування та управління досліджуваним процесом. У дисертації цьому присвячено підрозділ 5.2.1 «Дорожня карта як візуалізація стратегії

створення педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» (с. 348–358). Отримані результати дослідження дозволили підтвердити правильність вибору окресленого нами такого технологічного супроводу реалізації досліджуваної педагогічної системи.

Ще раз дякуємо всім установам і науковцям, які надіслали відгуки на автореферат.

Головуючий: Дякуємо. Сідайте, будь ласка, Дмитре Олександровичу. Слово надається офіційному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, член-кореспонденту НАПН України, професору кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка **Гриньовій Марині Вікторівні**.

Гриньова М. В.: (зачитує відгук, що додається). Відгук позитивний, є зауваження:

1. Зважаючи на обширну джерельну базу дисертаційної роботи, у межах якої 229 іноземних найменувань, безперечним є те, що до наукового обігу автором введено маловідомі й невідомі для вітчизняного наукового загалу англomовні першоджерела, факти й положення з досліджуваної проблеми, що слід було б віднести до наукової новизни отриманих результатів дослідження.
2. Вважаємо, що уявлення про хід і результати проведеного педагогічного експерименту було б більш цілісним і повним, якби автор обґрунтував і розкрив особливості вибірки експериментальних і контрольних груп та подав у додатках таблиці, що ілюструють отримані ним первинні емпіричні дані.
3. До безперечних здобутків рецензованої дисертаційної роботи відносимо створення педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської роботи на основі розробленої, теоретично обґрунтованої структурно-функціональної моделі досліджуваного феномену. Автор переконує, що досліджувана педагогічна система має відповідні елементи й підсистеми, що утворюють компоненти педагогічної системи, які в структурно-функціональній моделі представлено: блоки (теоретико-методологічний, конструктивно-методичний, контрольооцінний) та педагогічні умови ефективної реалізації досліджуваного процесу. На с. 334-336 дисертації Козлов Д.О. аргументує та деталізує ознаки досліджуваної педагогічної системи, а саме: цілеспрямованість, неадитивність, структурність, ієрархічність, синергійність, комунікативність, інтегративність, адаптивність, надійність, цілісність, відкритість, прагматик-

- ність. Однак, схарактеризовані у дисертації ознаки досліджуваної педагогічної системи в авторефераті на с. 20 подано анотаційно, чим збіднено загальне уявлення про цілісність і повноту досліджуваного феномену.
4. До принципів побудови структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки автор аргументовано відносить принцип студентоцентризму, який, на думку дисертанта, передбачає подолання авторитарності, створення умов для саморозвитку й самореалізації, де учасники освітнього процесу займають позицію рівноправного партнерства і співучасті. Однак, на рис. 4.1, с. 269, на якому подано зображення структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки, суб'єкти освітнього процесу не відображено.
 5. На нашу думку, автор виважено й аргументовано підійшов до визначення функціонального складу ІК майбутнього керівника ЗЗСО й називає такі: державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-смилова, людинотворча, планетарноособистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна, чому присвячено у п. 3.3 та візуалізовано на рис. 3.1, с. 224. Однак, вважаємо, що така важлива функція ІК майбутнього керівника ЗЗСО як валеологічна, що визначає і впорядковує взаємодію суб'єктів управлінського процесу задля збереження їх фізичного, психічного й ментального здоров'я, з точки зору педагогічної ризикології, несправедливо залишилася поза увагою дослідника.
 6. Зважаючи на значний доробок дисертанта у розкритті теоретичних і методичних засад розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО у процесі магістерської підготовки вважаємо за доцільне рекомендувати Д. О. Козлову підготувати навчально-методичний посібник з означеної проблеми, який може бути використано як у системі магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти у закладі вищої освіти, так і у процесі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти.

Головуючий: Дякуємо, шановна Марино Вікторівно. Слово для відповіді на зауваження офіційного опонента надається здобувачу *Козлову Дмитру Олександровичу*.

Козлов Д. О.: Щиро вдячні вельмишановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України Гриньовій Марині Вікторівні за позитивну оцінку нашого дослідження, висловлені зауваження і побажання. У цілому

погоджуючись зі зробленими зауваженнями, дозвольте дати роз'яснення щодо деяких із них.

Відповідаючи на друге зауваження, що уявлення про хід і результати проведеного педагогічного експерименту було б більш цілісним і повним, якби автор обґрунтував і розкрив особливості вибірки експериментальних і контрольних груп та подав у додатках таблиці, що ілюструють отримані ним первинні емпіричні дані, дозвольте пояснити: у п. 5.1 «Загальна стратегія та методика проведення дослідно-експериментальної роботи» на с. 339–340 подано інформацію стосовно організації педагогічного експерименту, у якому брали участь магістранти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Бердянського державного педагогічного університету. Усього було задіяно 203 слухача магістерської програми: 108 чол. склали контрольну групу (КГ) – магістранти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» та Бердянського державного педагогічного університету, 95 чол. – експериментальну (ЕГ); також було задіяно 94 викладача.

На с. 340 представлено опис процесу комплектації контрольної та експериментальної групи. Ми погоджуємося, що інформація про особливості вибірки експериментальної та контрольної груп, яка була б унаочнена у таблиці збагатила б уявлення про хід і результати проведеного педагогічного експерименту.

Стосовно четвертого зауваження, що на рис. 4.1. с. 269, на якому подано зображення структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку ІК майбутнього керівника у процесі магістерської підготовки, суб'єкти освітнього процесу не відображено, погоджуємося, але у дисертації при побудові педагогічної системи наголошено, що суб'єктами освітнього процесу є: магістранти, викладачі випускової кафедри, фахівці служби якості освіти університету, випускники магістерської програми «Менеджмент освіти», керівники університетської бібліотеки, стейкхолдери тощо.

З іншими зауваженнями і побажаннями згодні і врахуємо їх у подальшій роботі. Ще раз щиро дякуємо шановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України Гриньовій Марині Вікторівні, за увагу до нашого дослідження.

Головуючий: Чи задоволений шановний опонент?

Гриньова М. В.: Так.

Головуючий: Слово надається офіційному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, член-кореспонденту НАПН України завідувачу кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка **Курок Вірі Панасівні**.

Курок В. П.: (*зачитує відгук, що додається*). Відгук позитивний, є зауваження та побажання:

1. У третьому розділі (п. 3.1) дисертації здобувачем проаналізовано чинники розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО. На наш погляд, суттєво доповнив би теоретичні засади дослідження аналіз не лише сприятливих, але й деструктивних чинників, а також доречно було б запропонувати рекомендації щодо їхнього усунення.
2. Відзначаючи досить ґрунтовну джерельну базу дослідження, дисертанту слід було б здійснити систематизацію використаних джерел і провести їхній порівняльний аналіз, спираючись на ключові методологічні підходи дисертаційної роботи.
3. У дослідженні автор здійснив системний аналіз ІК особистості майбутнього керівника ЗЗСО у глобальному соціокультурному вимірі. На нашу думку, робота значно виграла б, якби здобувачем ширше було представлено національний складник, ґрунтовніше проаналізовано специфіку розвитку інноваційної культури у взаємозв'язку з українською ментальністю та національною ідентичністю, адже означений процес значною мірою детермінується історичними, географічними, етнічно-ментальними та релігійними чинниками.
4. Вважаємо, що значно посилила б результати дослідження диференціація методичних підходів до розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладів освіти за критерієм первинної спеціальності магістрантів (математика, історія, географія тощо), адже в межах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти залежно від різних спеціальностей по різному формуються якості особистості, які є підґрунтям розвитку її інноваційної культури. На наш погляд, цінним було б врахування при розробленні науково-методичного супроводу педагогічної системи розвитку ІК майбутніх керівників ЗЗСО вже наявного досвіду здобувачів магістерського рівня вищої освіти, які є керівниками відповідних закладів освіти.
5. Безперечним здобутком рецензованої дисертаційної роботи є характеристика досліджуваної проблеми в практиці зарубіжної

освіти (розділ 2). Вважаємо, що повноту уявлення про цілісність проведеного дослідження та особливості розвитку досліджуваного феномену в університетах США, Великої Британії, Ірландії, Литви, Китаю міг би поглибити аналіз зарубіжних магістерських програм стосовно розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО.

6. Для забезпечення науково-методичного супроводу педагогічної системи досліджуваного феномену в процесі реалізації її етапів (мотиваційно-когнітивного, професійно-практичного, креативно-діяльнісного, професійно-релевантного) (п. 5.2.2; п. 5.2.3; п. 5.2.4) автором використано інноваційні методи та технології, а саме: воркшоп, квест, хакатон, івент-менеджмент, нетворкінг, брендинг, краудфандинг, фандрайзинг тощо. Вважаємо, що робота виграла б, якби здобувач, окрім наданої інформації стосовно сутності означених технологій (Додаток К), уклав й методичні рекомендації щодо їх застосування в процесі магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти у ЗВО України.

Головуючий: Дякуємо, шановна Віро Панасівно. Слово для відповіді на зауваження офіційного опонента надається здобувачу *Козлову Дмитру Олександровичу*.

Козлов Д. О.: Щиро вдячні вельмишановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України Курок Вірі Панасівні за позитивну оцінку нашого дослідження, висловлені зауваження і побажання. У цілому погоджуючись з висловленими зауваженнями, дозвольте дати роз'яснення щодо деяких із них.

Відповідаючи на перше зауваження, що суттєво доповнив би теоретичні засади дослідження аналіз не лише сприятливих, але й деструктивних чинників розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, а також доречно було б запропонувати рекомендації щодо їхнього усунення.

Зазначимо, що до деструктивних чинників розвитку ІК майбутнього керівника ЗЗСО, можуть бути віднесені такі групи чинників: глобальні, політичні, економічні, соціокультурні, етичні, релігійні тощо. Погоджуємося, що їх аналіз збагатив би теоретичні засади дослідження піднятої проблеми. Ми погоджуємося з шановним опонентом, що слід було б запропонувати й рекомендації щодо їх усунення.

Стосовно другого зауваження, що слід було б здійснити систематизацію використаних джерел і провести їхній порівняльний аналіз, спираючись на ключові методологічні підходи

дисертаційної роботи, пояснимо, що в дисертації здійснено спробу щодо систематизації використаних джерел, зокрема подано Додаток Г (с. 540–561) «Хронологічна таблиця тематики дисертаційних робіт з проблеми теоретичних та методичних засад розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу середньої освіти у процесі магістерської підготовки». Однак, ми погоджуємося з шановним опонентом, що слід було б провести порівняльний аналіз використаних джерел, зокрема, документів закладів вищої освіти, залучених до експерименту, спираючись саме на ключові методологічні підходи дисертаційної роботи.

З іншими зауваженнями і побажаннями згодні і врахуємо їх у подальшій роботі.

Ще раз щиро дякуємо шановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України Курок Вірі Панасівні.

Головуючий: Чи задоволений шановний опонент відповіддю?

Курок В. П.: Задоволена. Дякую.

Головуючий: Слово надається офіційному опоненту, доктору педагогічних наук, професору, завідувачу кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету *Суценку Андрію Віталійовичу*.

Сущенко А. В.: (зачитує відгук, що додається). Відгук позитивний, є зауваження та побажання:

1. На основі аналізу широкого масиву англомовних наукових джерел дослідник характеризує досвід запровадження магістерських програм в зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Ірландія, Литва, Китай). Для підвищення цілісності розгляду означеної проблеми у дисертації бракує підсумкових рекомендацій щодо використання перспективних зарубіжних інновацій.
2. Робота значно виграла б, якщо поглибити аналіз у тій частині, де йдеться про методику формування такого складника інноваційної культури особистості як здатність до роботи в умовах ризиків та дефіциту часу. Зокрема не погано було б додати до аналізу вітчизняних наукових джерел роботу Черненко Наталії Миколаївні «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах».
3. Серед методичних напрацювань Дмитра Олександровича, що мають практичне значення представлено «Програму стажування. Кваліфікаційного рівня магістр». На жаль, вказана автором

спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом» втратила свою актуальність.

4. Автор розмістив в Додатку Д таблицю Критеріїв та рівнів розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки». Вважаємо, що цей важливий ретельно вивіреним результат систематизації є органічною складовою логіки дослідження, отже мав би бути представленим в основному тексті дисертації.
5. Серед дисциплін, що забезпечують формувальний вплив на підвищення інноваційної культури майбутніх керівників є однойменний авторський спецкурс (Додаток И). Розроблене дисертантом навчально-методичне забезпечення курсу мало б більш завершений характер, якби Дмитро Олександрович представив Силабус цієї навчальної дисципліни, як це пропонує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Головуючий: Дякуємо, глибокошановний Андрію Віталійовичу. Слово для відповіді на зауваження офіційного опонента надається здобувачу *Козлову Дмитру Олександровичу*.

Козлов Д. О.: Щиро вдячні вельмишановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору Суценку Андрію Віталійовичу за позитивну оцінку нашого дослідження, висловлені зауваження і побажання. У цілому погоджуючись з висловленими зауваженнями, дозвольте дати роз'яснення щодо деяких із них.

Відповідаючи на третє зауваження, що спеціальність 8.18010020 «Управління навчальним закладом» втратила свою актуальність ми повністю погоджуємося.

Однак, дозвольте пояснити, що Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» набрала чинності з 1 вересня 2015 р., а методичні матеріали «Програма стажування. Кваліфікаційний рівень магістр» було підготовлено до означеного терміну.

З іншими зауваженнями згодні і врахуємо їх у подальшій роботі. Ще раз щиро дякуємо шановному опоненту, доктору педагогічних наук, професору Суценку Андрію Віталійовичу, за увагу до нашого дисертаційного дослідження.

Головуючий: Чи задоволений шановний опонент відповіддю?

Сущенко А. В.: Задоволений, дякую.

Головуючий: Шановні колеги, переходимо до обговорення дисертаційного дослідження. Хто має бажання взяти участь в обговоренні? Слово надається Міхеєнку Олександровичу Івановичу, доктору педагогічних наук, професору.

Міхеєнко О. І.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Сучасний період розвитку вищої освіти України характеризується динамічними процесами трансформації, і ми як освітяни є активними учасниками цього процесу. Суспільні виклики актуалізують проблему розвитку інновацій, зокрема інноваційної культури як внутрішнє багатство людини, яке має своє відображення у повсякденній як побутовій, так і професійній діяльності. І саме цій проблемі присвячена дисертація Козлова Дмитра Олександровича. Я не буду повторювати все, що було сказано опонентом. Погоджуюся повністю. Опонентами було настільки ґрунтовно проаналізовано роботу. Що стосується дискусійних аспектів, на яких хотілося б зупинитися, на мою суб'єктивну думку, будь-яке дисертаційне дослідження, особливо такого високого докторського рівня має ґрунтуватися на трьох, можна сказати китах: 1) культурні традиції, досвід, вітчизняний досвід, культурний досвід; 2) зарубіжний досвід, історія розвитку тієї чи іншої проблеми і 3) прогностичні аспекти. Уважно вивчивши автореферат, перечитавши його, на мій погляд, мені видалося, що все ж таки, що стосується прогностичних аспектів, на мій суб'єктивний погляд, цей аспект залишився трошки якби в стороні, не настільки ґрунтовно розглянутий дисертантом, ураховуючи все ж таки такий високий рівень дослідження, і погоджуюся з вельмишановними нашими опонентами, які зазначали відносно того, що доцільно було би розглянути чинники розвитку інноваційної культури не лише в позитивному ключі, але й чинники, які можливо стають гальмом, перешкоджанням, стають перешкодою на шляху розвитку, тому що та ж сама діджиталізація, зазначена в авторефераті, вона може мати як свої позитивні аспекти, і зрозуміло, що можуть бути якісь негативні аспекти у цьому питанні. Зрозуміло, що було б доцільно обґрунтувати і такі плюси і мінуси таких аспектів. І останнє, дійсно для керівника закладу загальної середньої освіти валеологічний принцип, який є одним із провідних, на мій погляд, особливо в сучасному стані розвитку нашого суспільства, яке характеризується зараз тим, що народжуваність дітей нижча в три рази за 90-ті роки, і те, що ми маємо зараз, що приросту населення в нас зараз практично немає. Усе це залежить від виховання, від керівників закладу освіти. Дякую. В цілому дисертаційна робота є ґрунтовним і актуальним дослідженням, виконаним з дотриманням усіх вимог. Я повністю підтримую дану роботу. Дякую.

Головуючий: Дякуємо. Запрошуємо до слова Чашечникову Ольгу Серафимівну, доктора педагогічних наук, професора.

Чашечникова О. С.: Шановні колеги тут і шановні колеги на екрані, сьогодні от по суті, коли у свій час приймали лицарів до ордену, вони проходили якісь випробування. От зараз ми приймаємо до свого ордену – ордену докторів, присутніх тут, ми приймаємо ще одного лицаря науки. І це правильно. Я хочу сказати, я писала дуже багато. Я зараз порізала свій виступ, тому що виступів було вже дуже і дуже багато. Але я хочу підкреслити, що дисертація Дмитра Олександровича відповідає паспорту спеціальності, є самостійним, завершеним дослідженням, присвяченого актуальній проблемі, при чому, на мій погляд, це дослідження, яке закладає фундамент нового напрямку, тому що вперше розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічну систему розвитку інноваційного культури майбутнього керівника, і у доповіді підкреслено сучасного керівника закладу середньої освіти. Крім того, я хочу підкреслити дуже логічно виважену структуру дисертації, чітко визначені суперечності, які виникають і які визначають актуальність дослідження. Дуже чітко визначено мета, завдання дослідження. І зараз до дисертації, я хочу підкреслити, що зараз дуже часто в сучасних дисертаціях є питання саме до предмету дослідження, не дуже правильно визначено предмет. Тут і об'єкт, і предмет абсолютно чітко виписані, і вони впливають із логіки дослідження. Крім того, як математики, я хочу сказати, що мені дуже було цікаво дивитися й розбиратися саме в моделі, структурно-функціональній моделі. Чому? Тому що виважено дуже підійшли до цієї моделі. Стрілочками показані всі взаємозв'язки. Крім того, ще є стрілочка, яка показує, чи кожний фініш, це є старт. Тобто переходимо ми до очікуваного результату і знову повертаємося до першого етапу, але, на мій погляд, це вже більш на високому рівні. Це вже по спіралі переходимо. І крім того, на мій погляд, формується не просто майбутній керівник, а формується керівник майбутнього. Також я хочу підкреслити грамотність підходів до організації експериментальної частини роботи. І про це свідчить і застосування методів математичної статистики, яким присвячено весь п'ятий розділ. Я дуже прискіпливо відношуся до цих питань. На мій погляд, це зроблено дуже і дуже якісно. Я також хочу сказати, що кожен фініш є старт, і відповідь на питання Дмитра Олександровича шановної Ольги Володимирівни свідчить про те, що зараз ми вже маємо науковця, який уже може ретроспективний погляд зробити на свою роботу і свої дослідження він уже бачить інакше, тому що результат це не просто отримання диплому, це вже

отримання науковця. І хочу дати відповідь на зауваження на автореферат про те, яким чином робота пов'язана із державотворенням, від того, якого ми виховаємо учня, залежить, яка буде наша держава, а це залежить від майбутнього керівника і керівника школи, яку він створить ситуацію, яку він створить атмосферу в школі. Я буду підтримувати цю роботу. Я була експертом. І на тому етапі, я хочу сказати, я говорила про те, що дещо скромно підійшов дисертант, тому що там авторського дуже багато. Є дуже красиве, щоб про це авторство було наголошено на сторінках роботи. Я буду підтримувати. І всіх закликаю. Дякую.

Головуючий: Дякуємо, Ольго Серафимівно. До слова запрошуємо Галину Юрїївну Ніколаї, доктора педагогічних наук, професора.

Ніколаї Г. Ю.: Дякую, шановна Олено Миколаївно. Хочу сказати, що мене взагалі в дисертаціях докторського рівня цікавлять його методологічні частини, концептуальні ідеї і, я вже сьогодні у своєму запитанні зауважувала, що якраз концепція дослідження, коли вона вибудувана дуже обґрунтовано, вона подає весь план дослідження, і саме тому воно виглядає логічним, завершеним. Знаючи Дмитра Олександровича, я завжди відзначала його надзвичайну ерудованість у багатьох сферах наукових. І думаю, що саме ця ерудованість дозволила йому розглянути проблему інноваційної культури так ґрунтовно і багатоаспектно. Взагалі саме слово культура завжди вимагає розгляду надзвичайної кількості питань, і сам вибір теми говорив про те, що Дмитра Олександровича цікавлять саме проблеми такого глобального масштабу, в якому будуть задіяні різні наукові підходи і зміст різних наукових галузей. В цілому я приєднуюся до всього, що було сказано. Дуже багато сьогодні вже сказано. Такий докладний сьогодні захист. І мені видається, дуже важливим відзначити якраз те, що наприкінці своєї доповіді сказав Дмитро Олександрович і якби у дискурсивному плані з шанованим нашим доктором Міхеєнком, чому. Тому що дійсно оці аспекти інноваційні і вони все більше стають загрозами, ризикологією, яку започаткувала Аліна Анатоліївна. І тому дійсно, якщо інновації в докторській дисертації досліджуються в позитивному плані, а перед нами стає загроза того, що інновації можуть знищити саму систему, не запропонувавши чогось більш достойного, то дуже складно робити позитивний прогноз. І можливо саме тому Дмитро Олександрович так скромно його представив. Бо бачить, що ми стоїмо на роздоріжжі, і потрібно зупинитися і подумати, що ми будемо робити далі з інноваційними процесами у вищій освіті. Взагалі всі положення, які виносяться на захист, всі вимоги до дисертаційного дослідження,

дисертація відповідає всім цим аспектам. Тому вона є самостійним, завершеним дослідженням і по своїй багатоаспектності та ґрунтовності відповідає рівня доктора наук і кваліфікації та паспорту спеціальності 13.00.04 професійна освіта. Тому я буду підтримувати цю дисертацію.

Головуючий: Дякуємо. До слова запрошується Володимир Станіславович Бугрій, доктора педагогічних наук, професор.

Бугрій В. С.: Дякую. Я приєднуюся до думки колег про те, що піднята Дмитром Олександровичем проблема є актуальною та важливою. У дослідження розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено модель розвитку досліджуваного педагогічного явища. Представлено глибокий аналіз базових понять «розвиток», «культура», «інновація» та ін. Дисертація має належну експериментальну базу. Усе це доводить, що робота містить суттєві наукові результати і має незаперечне практичне значення. Вважаю, що доктор педагогічних наук має характеризуватися не лише суттєвими науковими здобутками, а й високими особистісними якостями. Знаю Дмитра Олександровича і як колегу, і поза роботою. Це вихована, порядна, інтелігентна людина. Маю надію, що звання доктора наук його не зіпсує, буде йому до лиця, він залишиться такою ж людиною гарною. Отже, на мою думку, за своїми і науковими, і особистісними характеристиками Дмитро Олександрович заслуговує високого звання доктора педагогічних наук. Я буду підтримувати дану роботу.

Головуючий: Дякуємо. Слово надається Лянному Юрію Олеговичу, доктору педагогічних наук, професору.

Лянной Ю. О.: Дякую, вельмишановна Олено Миколаївно. Дійсно, хочу підтримати роботу Дмитра Олександровича. Хочу приєднатися до тих висловів своїх колег, які висловлювали підтримку даної роботи. Дійсно, я був рецензентом цієї докторської дисертації. Мене дуже приємно вразив і обсяг зробленої роботи. Я розумію, що це робота всієї кафедри, яку очолює Олена Григорівна Козлова. Це робота Дмитра Олександровича. Це робота багатьох поколінь. І дуже приємно, що ця кафедра випустила дуже багато магістрів, які саме проводять роботу і як керівники закладів і середньої освіти, і вищої освіти. Я був вражений кількістю наукових праць, яку було представлено в дисертації. Їх майже 80. Значна кількість цих праць викладена англійською мовою. Це також приємно. Хочу підкреслити, що частина публікацій Дмитра Олександровича висвітлена і в збірниках наукових праць, і в

журналах наукових і Угорщини, і Латвії, і Литви та інших країн. Для себе особисто, як для керівника закладу вищої освіти, я б також дуже багато взяв з даної докторської дисертації. Що конкретно зацікавило мене? Сама робота вона стосується майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти, але дуже багато можна взяти і для існуючих керівників закладів не тільки середньої, але й вищої освіти. Наприклад, мені, урахувавши наш змінюваний світ, ту ситуацію, яка склалася у світі і в країні, для керівника закладу вищої освіти є дуже багато викликів у сьогоdnішньому світі. Зокрема у Вашій роботі ідеться про можливість ухвалення рішень у нестандартних ситуаціях. А нестандартних ситуація дуже багато. Зокрема Ви даєте рекомендації щодо задоволення освітніх потреб учасників освітнього процесу, також потрібно індивідуально ставитися і до наших студентів, і до наших магістрантів, аспірантів, намагатися задовольняти їхні наукові інтереси, освітні інтереси, індивідуальні інтереси, тому це також потрібно для керівників закладу вищої освіти, урахувавши стандарти рівності, справедливості та ін. Я дуже багато взяв для себе як ректор університету. Я вдячний за дану роботу. І ця робота буде корисна і для інших. Буду підтримувати дану роботу.

Головуючий: Дякуємо. Хто ще бажає висловитись? Зазначу, що робота виконана дослідником з високим рівнем методологічної культури, громадянином, патріотом своєї держави. І з високим прагненням і розумінням інноваційної культури як невід'ємного складника національної безпеки, бо це дійсно сьогодні надзвичайно важливо. Друге зазначимо, що ця робота пронизана авторським баченням, особливо вражають перші розділи, де чітко і коняструктивний діалог із різними позиціями дослідників. І постійно виводиться на вищий рівень авторське бачення різних ключових слів. Третє, у своєму дослідженні міждисциплінарному, самостійному, завершеному Дмитро Олександрович дотримується академічної доброчесності. І внесок здобувача у спільних публікаціях чітко визначений, а рівень теоретичної підготовки високий. Робимо висновок: на підставі аналізу публікацій, дисертаційної роботи, автореферату, наукового рівня відповідей на запитання членів спеціалізованої вченої ради, опрацьованої ретельно, скрупульозно джерельної бази, зазначаємо особистий внесок здобувача, глибоко проаналізований результатами наукових досліджень інших членів. Це за вірогідність зазначено і проекті висновку, який ми пропонуємо. Отже, робимо висновок, що робота відповідає всім вимогам спеціальності. Дійсно, можливо, варто міркувати про такий новий напрям ризикології.

Шановні колеги, надаємо прикінцеве слово здобувачеві **Козлову Дмитру Олександровичу**.

Козлов Д. О.: Дякуємо Господу за всіляку підтримку.

Висловлюємо щиру подяку нашому науковому консультанту професору Аліні Анатоліївні Сбруєвій за високопрофесійний супровід підготовки дисертації. Дякуємо головуючому на засіданні спеціалізованої вченої ради професору Олені Миколаївні Семенов, ученому секретарю професору Олені Анатоліївні Устименко-Косоріч, вельмишановним опонентам професору Марині Вікторівні Гриньовій, професору Вірі Панасівні Курок та професору Андрію Віталійовичу Суценку. Дякуємо рецензентам, експертам, членам спеціалізованої вченої ради та членам кафедр педагогіки й менеджменту освіти та педагогіки вищої школи, технічному секретарю Ірині Анатоліївні Чистяковій за допомогу. Особливо хочеться подякувати моїй науково-педагогічній родині – Сумському державному педагогічному університету імені А. С. Макаренка, який щомиттєво координує моє професійне зростання. Дякуємо.

Головуючий: Дякуємо. Шановні колеги, для продовження нашої роботи і здійснення процедури голосування потрібно обрати лічильну комісію. Вношу таку пропозицію: обрати до складу лічильної комісії докторів педагогічних наук, професорів Міхеєнка Олександра Івановича, Чашечникову Ольгу Серафимівну, Бугрія Володимира Станіславовича. Прошу приступити до роботи.

Чи є заперечення, інші думки щодо персонального складу? *Немає.* Прошу голосувати, хто за таку пропозицію. Прошу опустити руки. Хто проти? *Немає.* Хто утримався? *Немає.* Одноголосно. Оголошується перерва для таємного голосування.

Прошу приступити до голосування. Прошу тим членам спеціалізованої вченої ради, які знаходяться в аудиторії проголосувати, а членам спеціалізованої вченої ради, які знаходяться в онлайн-режимі прошу також проголосувати, натиснувши відповідно кнопку.

ПІСЛЯ ПЕРЕРВИ

Головуючий: Шановні колеги, продовжуємо роботу спеціалізованої вченої ради. Слово надається голові лічильної комісії Міхеєнко Олександровичу.

Голова лічильної комісії: Склад спеціалізованої вченої ради 19 осіб, були присутні 17, з них 7 засобами платформи ZOOM, зокрема 6 докторів наук за профілем розглянутої дисертації. Роздано бюлетенів 10, залишилось не розданих – 2. Виявлено в урні

бюлетенів – 10, подано голосів онлайн – 7. У результаті голосування подано голосів «за» – 17, «проти» – немає, недійсних бюлетенів – немає. Підписи членів лічильної комісії.

Головуючий: Чи є запитання до членів лічильної комісії? *Немає.* Шановні колеги, нам слід затвердити протокол лічильної комісії. Прошу проголосувати. Прошу опустити руки. Хто проти? *Немає.* Утримався? *Немає.* Протокол лічильної комісії затверджується одногосно.

Шановні колеги! Вам роздано проєкт висновку спеціалізованої вченої ради про дисертацію Козлова Дмитра Олександровича. У кого є зауваження до проєкту висновку спеціалізованої вченої ради?

Головуючий: Які будуть подальші пропозиції щодо висновку спеціалізованої вченої ради про дисертацію? Є пропозиція прийняти за основу. Хто за таку пропозицію, прошу голосувати. Прошу опустити руки. Хто проти? *Немає.* Утримався? *Немає.* Висновок приймається одногосно.

ВИСНОВОК

спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка
про дисертацію Козлова Дмитра Олександровича на тему:
«Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

від 29 грудня 2020 року

протокол № 9

На підставі всебічного розгляду дисертаційної роботи Козлова Дмитра Олександровича на тему: «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки», висновків комісії з попереднього розгляду, відгуків офіційних опонентів – доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України Гриньової Марини Вікторівни, доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондент НАПН України Курок Віри Панасівни, доктора педагогічних наук, професора Суценка Андрія Віталійовича, відгуків, що надійшли на автореферат, прилюдного захисту дисертації спеціалізована вчена рада Д 55.053.01

УХВАЛИЛА:

Дисертація є м науковим дослідженням актуальної проблеми теорії і методики професійної освіти – розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки магістрів в умовах університету» (реєстраційний номер 0111U0005732) та кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0112U004660).

Найсуттєвіші результати дослідження особисто отримані дисертантом: здійснено комплексне дослідження, у межах якого обґрунтовано теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Схарактеризовано проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти. Виокремлено чинники, функції та структурні складові інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Розроблено й науково обґрунтовано структурно-функціональну модель та створено на її основі педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Окреслено педагогічні умови, науково-методичний супровід та етапи реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Визначено критерії, показники та рівні розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутніх керівників закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечується використанням фундаментальної методологічної (положень системного, герменевтичного, кібернетичного, синергетичного, акмеологічного, аксіологічного, праксеологічного підходів) та широкої теоретичної основи дослідження; застосуванням комп-

лексу методів, адекватних меті, завданням, предмету дослідження; використанням широкої джерельної бази (документів та аналітичних матеріалів із питань розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, інформаційно-аналітичних матеріалів міжнародних та національних інституцій у сфері магістерської підготовки, наукових і навчально-методичних робіт вітчизняних і зарубіжних теоретиків освіти; енциклопедій, довідкових та реферативних видань; матеріалів міжнародних та національних електронних бібліотек, бібліографічних і реферативних баз даних; української та зарубіжної науково-педагогічної періодики; матеріалів і тез наукових конференцій з проблем розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти, що проводилися вітчизняними й зарубіжними національними та міжнародними науковими організаціями), а також широкою апробацією отриманих результатів та їх упровадженням у практику закладів освіти.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки, а саме: обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та технологічному рівнях. Схарактеризовано проблему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки в теорії та практиці вітчизняної та зарубіжної освіти, зокрема, визначено когнітивну, ціннісно-мотиваційну та поведінкову складові досліджуваного феномену. Виокремлено чинники розвитку (на макрорівні: глобальний, державно-політичний, економічний, науково-технічний, аксіологічний та соціокультурний складники; на мезорівні: інституційний складник, який представлено системою професійно-педагогічної освіти, та на мікрорівні: інтеграція до індивідуальних траєкторій особистісного та професійного розвитку майбутнього керівника); функції (державотворча, стимулювально-мотиваційна, аксіологічна, креативна, когнітивна, світоглядно-смыслова, людинотворча (антропологічна), планетарно-особистісна, соціально-стратифікуюча, інтегративна) та структурні (пізнавально-практичний (методологічно-компетентісна та процесуально-інституційна складові),

аксіологічно-рефлексивний (телеологічно-стратегічна, аксіологічно-мотиваційна та когнітивно-концептуальна складові) та креативно-прогностичний (емоційно-вольова та творчо-евристична складові)) компоненти інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Розроблено та науково обґрунтовано структурно-функціональну модель, що включає теоретико-методологічний, конструктивно-методичний, контрольний-оцінний блоки й педагогічні умови її реалізації, та створено на основі означеної моделі педагогічну систему розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Окреслено педагогічні умови (створення системи цілеспрямованого професійного розвитку викладача в інформаційно-розвивальному освітньому просторі закладу вищої освіти для забезпечення педагогічного керівництва розвитком інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти; створення багаторівневої практичної підготовки майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти на засадах взаємодії, співробітництва та співтворчості закладів вищої та загальної середньої освіти з використанням можливостей віртуального навчання; забезпечення конвертації знань, умінь, навичок і технологій навчання в інноваційну управлінську діяльність; запровадження педагогічного аудиту в діяльність закладу вищої освіти); розроблено науково-методичний супровід (форми, методи, технології) та етапи (мотиваційно-когнітивний, професійно-практичний, креативно-діяльнісний, професійно-релевантний) реалізації педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки. Визначено критерії (когнітивно-функціональний, професійно-синергетичний, продуктивно-творчий), показники та рівні (гармонійний (високий), агрегативний (достатній) та сумативний (низький)) розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі педагогічної системи розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки.

Уточнено та конкретизовано зміст і сутність ключових понять дослідження: «інноваційна культура», «інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти», «розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки».

Набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність і структуру інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти; зміст, форми, методи та етапи професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти в межах магістратури закладів вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в практику закладів вищої освіти України впроваджено педагогічну систему розвитку інноваційної культури магістрів менеджменту освіти у процесі професійної підготовки; розроблено: навчально-методичні посібники («Інноваційний менеджмент в освіті»; «Менеджмент організації»; «Моделювання в системі управління освітою»; «Психологія управління»; «Теорія організації»; «Трансфер технологій»; «Управління проектами матеріального та нематеріального виробництва»); методичні рекомендації («Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівців»; «Загальна педагогіка»; «Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр. (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»)); навчально-методичні комплекси на паперових та електронних носіях із навчальних дисциплін («Інноваційна культура керівника закладу загальної середньої освіти»; «Інноваційний менеджмент в освіті»; «Менеджмент організації»; «Моделювання в системі управління освітою»; «Психологія управління»; «Теорія організації»; «Трансфер технологій»), що може бути використано у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти у ЗВО та в післядипломному навчанні керівників закладів освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати й висновки дисертаційного дослідження обговорювалися та здобули позитивну оцінку на засіданнях кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи та кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; були предметом виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи відображено в 77 наукових та навчально-методичних працях, серед яких: 1 монографія; 5 розділів у колективних монографіях; 11 навчально-методичних посібників; 29 статей у фахових виданнях України, з них – 27 у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз; 5 статей у наукових виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію (з них 4 – у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз) та 26 публікацій апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти було захищено в 2015 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, матеріали якої в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Спеціалізована вчена рада рекомендує використовувати основні концептуальні положення і висновки дисертації при розробленні стратегії розвитку магістерської підготовки в закладах вищої освіти, законодавчого, нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки та в післядипломному навчанні керівників закладів освіти, в освітньому процесі закладів вищої освіти у викладанні циклу дисциплін, у ході аудиторної та самостійної роботи студентів.

Дисертація Козлова Дмитра Олександровича на тему: «Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки» є самостійною завершеною науковою працею, яка містить нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе значення для подальшого розвитку теорії і методики професійної освіти.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567 зі змінами, що дає підставу для присудження Козлову Дмитру Олександровичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

На підставі публічного захисту, результатів таємного голосування та прийнятого висновку спеціалізована вчена рада присуджує Козлову Дмитру Олександровичу науковий ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Головуючий: Шановні колеги!

На підставі публічного захисту, який відбувся, результатів таємного голосування («за» – 17, «проти» – немає, «недійсних бюлетенів» – немає) та позитивного висновку спеціалізованої вченої ради, щойно затвердженого нами, пропоную прийняти таке рішення:

ІV. ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ВЧЕНОГО ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА

Монографії

2014 рік

- Козлов, Д. О. (2014). Управлінська компетентність майбутнього викладача вищої школи як об'єкт наукового аналізу. *Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті*: монографія. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, (сс. 37-59).
- Козлов, Д. О. (2014). Формування управлінської компетентності викладача: теорія і практика зарубіжної вищої школи. Теоретичні та методичні засади магістерської підготовки викладача вищої школи: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, (сс. 67-85).
- Козлов, Д. О. (2014). Дослідно-експериментальна робота з формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. *Теоретичні та методичні засади магістерської підготовки викладача вищої школи*: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, (сс. 86-151).

2015 рік

- Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (2015). Професійна мобільність педагога – фактор інноваційних змін у вищій освіті. *Теорії і технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний та регіональний аспекти*: монографія. Суми: вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, (сс. 191–201).
- Козлов, Д. О. (2015). Управлінська компетентність викладача вищої школи як ресурс інноваційного розвитку вищої освіти. *Теорії і технології інноваційного розвитку вищої освіти : глобальний та регіональний аспекти*: монографія. Суми: вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, (сс. 201–218).

2016 рік

Козлов, Д. О., Молчанова, К. В., Козлова, О. Г., (2016). Інноваційні основи маркетингової діяльності сучасного керівника професійно-технічного навчального закладу. *Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті*: монографія. Суми: ФОП Цьома С.П., (сс. 171–188).

Козлов, Д. О. (2016). *Управлінська компетентність викладача: теорія і практика формування*: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2017 рік

Козлов, Д. О. (2017). Інноваційна культура керівника навчального закладу в зарубіжних дослідженнях. *Теорія та практика магістерської підготовки менеджерів освіти*: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, (сс. 83–103).

2018 рік

Козлов, Д. (2018). Структурные составляющие инновационной культуры руководителя учебного заведения: анализ зарубежных исследований. *Актуальные проблемы организации обучения в высшей и средней школе – история, теория, практика* (сс. 203–217). Саарбрюккен, Германия: LAP LAMBERT Academic Publishing.

2019 рік

Козлов, Д. О., Рисіна, М. Ю., Михайличенко, І. В. (2019). Інновації у закладах освіти: історико-педагогічний екскурс. *Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті* (сс. 9–25). Суми: ФОП Цьома С. П.

2020 рік

Козлов, Д. О. (2020). *Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2022 рік

Козлов, Д. О., Козлова О. Г. (2022) Магістерські програми підготовки майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: аналіз зарубіжного досвіду. *Традиції та інновації у траєкторіях розвитку освітньо-педагогічного дискурсу*: колективна моно-

графія / наук. ред. Р. Басенко ; Полтав. ін-т екон. і права Університету «Україна». Полтава : Університет «Україна», 2022.

Статті у наукових фахових виданнях України

2008 рік

Козлов, Д. О. (2008). Організація науково-дослідної роботи майбутніх керівників навчальних закладів у процесі магістерської підготовки. *Педагогічні науки*, 3, 225–235.

2013 рік

Козлов, Д. О. (2013). Організаційно-педагогічні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. *Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки»*, 36 (289), 85-92.

2014 рік

Козлов, Д. О. (2014). Професійна компетентність викладача вищої школи як менеджера інноваційних змін: філософський аспект. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, 50, 3-7.

Козлов, Д. О. (2014). Сутнісні складові сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. *Наукові записки кафедри педагогіки*, XXXVII, 158-167.

Козлов, Д. О. (2014). Складові управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи як предмет зарубіжних наукових досліджень. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 25, 35-46.

Козлов, Д. О. (2014). Інноваційні стратегії організації фахової магістерської підготовки педагогів вищої школи. *Вісник Черкаського університету: серія «Педагогічні науки»*, 28 (321), 89-93.

Козлов, Д. О. (2014). Професійна кар'єра майбутнього викладача вищої школи: досвід управлінської рефлексії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (40), 212-219.

Козлов, Д. О. (2014). Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи: зарубіжний досвід. *Вища освіта України*, 4, 50-58.

Козлов, Д. О. (2014). Науково-методичне забезпечення процесу формування управлінської компетентності магістрів педагогіки вищої школи. *Педагогічний альманах*, 24, 221-227.

Козлов, Д. О. (2014). Педагогічні умови ефективної реалізації процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (41), 119-135.

Козлов, Д. О. (2014). Теоретичне обґрунтування моделі формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (42), 283-294.

2015 рік

Козлова, О. Г., Малецька, Т. В., Козлов, Д. О. (2015). Професійна мобільність майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (51), 63-72.

2016 рік

Сбруєва, А. А., Козлов, Д. О. (2016). Критерії та рівні сформованості управлінської компетентності викладача вищого навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (57), 504-515.

Kozlov, D., Rysina, M. (2016). Mobility of higher education: retrospective analysis. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (62), 152-166.

2018 рік

Мармаза, О. І., Козлов, Д. О. (2018). Тезаурус теорії управління у контексті професійної підготовки майбутнього керівника закладу освіти. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*, 22, 124-129.

2019 рік

Козлов, Д. О. (2019). Розвиток інноваційної культури керівника закладу освіти: аналіз зарубіжного досвіду. *Інженерні та освітні технології*, 7 (2), 59-69.

Kozlov, D. (2019). Modern technologies in the development of innovative culture of the future manager of the educational institution in the magister training process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (91), 206-214.

- Мармаза, О., Козлов, Д. (2019). Інновації в управлінні закладом освіти в контексті гуманістичного підходу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (88), 289–299.
- Kozlov, D. (2019). Innovations as an attribute of modernity: philosophical and pedagogical discourse. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 4 (99), 5–12.
- Kozlov, D. (2019). Innovative culture of the future manager within the educational institution: theoretical analysis. *Інноваційна педагогіка*, 19 (1), 140–143.
- Kozlov, D. (2019). Methodological approaches to innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution within magister training process. *Педагогічний часопис Волині*, 4 (15), 56–61.
- Kozlov, D. (2019). Innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution within magister training process: methodological basics. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 67 (1), 48–53.
- Калініна, Л., Козлов, Д. (2019). Управління культурним розвитком особистості в змісті підручника для керівників сфери освіти. *Проблеми сучасного підручника*, 22, 109–122.
- Kozlov, D. (2019). Innovative culture in the mainstream development of the modern society: theoretical analysis. *Physical and Mathematical Education*, 3 (21), 7–10.
- Kozlov, D. (2019). Innovative behavior of a future manager as a factor of effective management by personnel of a secondary education institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (93), 177–185.
- Kozlov, D. (2019). The state of the problem advancing of innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (94), 52–62.

2020 рік

- Kozlov, D. (2020). Innovative culture of the future manager of the general secondary educational institution: factors for the formation. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 1, 313–321.
- Kozlov, D. (2020). Method of experimental assessing of the model of the system of the innovative culture development of future manager of

- general secondary educational institution. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 1, 52–60.
- Kozlov, D. (2020). Methodological support for the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the magister's preparation process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (96), 77-89.
- Kozlov, D. (2020). Criteria and evaluation instrument for determining the state of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the masters' training process. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (95), 211-224.
- Kozlov, D. (2020). System implementation stages of the innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the magister preparation process. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2, 113–124.
- Козлов, Д. О. (2020). Інноваційний дискурс культури як компонента підручника для керівника закладу освіти. *Проблеми сучасного підручника*, 24, 89–97.
- Kozlov, D. (2020). To the question of functions defining of innovative culture of the future manager of general secondary educational institution. *Імідж сучасного педагога*, 1 (191), 10–15.
- Kozlov, D., Mykhailychenko, I. (2020) Implementation of humane pedagogy ideas in Lebedyn pedagogical school named after A.S. Makarenko under L. Kirdishcheva leadership. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10, 125–135.

2021 рік

- Kozlov, D., Kozlova, O., Sbruieva, A., Chystiakova, I. (2021). Foreign experience in introducing master's programs to train the future manager of the general secondary educational institution. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4 (108), 124–134.
- Semenihina, O., Kozlova, O., Kozlov, D. (2021). Conceptual and terminological apparatus of problem research of innovative culture development of the future manager of the general secondary educational institution in the master's training process. *Physical and Mathematical Education*, 3 (21), 7-10.
- Dieniezhnikov, S., Kozlov, D. (2021). Axiological potential of students in the system of student government. *Педагогічні науки: теорія,*

історія, інноваційні технології, 1 (105), 131–142.

Sbruieva, A., Kozlov, D., Kozlova, O., Chystiakova, I. (2021). European teacher education area: the transformation of teacher education practices in Europe. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5 (109), 202–213.*

Kozlov, D., Mykhailychenko, I., Kozlova, O. (2021). Factors of personality formation of L. Kirdishcheva as prospective professional. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 6 (110), 330–339.*

Сбруєва, А., Козлов, Д., Козлова, О., Чистякова, І. (2021). Нова стратегія ЄС у сфері досліджень та інновацій (R&I): змістові пріоритети та підходи до реалізації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 9 (113), 236–250.*

Публікації у наукових виданнях зарубіжних держав

2014 рік

Козлов, Д. (2014). Зарубежный опыт формирования управленческой компетентности будущего преподавателя высшей школы. *Ученые записки, 4 (32)*. URL: <http://www.scientific-notes.ru/pdf/037-029.pdf> (Курськ)

Козлов, Д. (2014). Коммуникативная составляющая управленческой компетентности магистра педагогики высшей школы. *Коммуникативная компетенция: принципы, методы, приемы формирования, 13, 32-38* (Мінськ).

2015 рік

Козлов, Д. А. (2015). Исследовательская составляющая управленческой компетентности преподавателя высшей школы в зарубежном научном дискурсе. *Ta'lim Texnologiyalari, 1 (51), 65-69* (Ташкент).

2016 рік

Козлов, Д. А. (2016). Формирование управленческой компетентности преподавателя высшей школы в процессе магистерской подготовки: существенные характеристики. *Вестник Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта, 1 (90), 97–101* (Вітебськ).

2018 рік

Kozlov, D. (2018). Features of the Ukrainian and US Experience in the Innovative Principal Preparation. *Science and Education A New Dimension. Pedagogy and Psychology, VI (69), Issue: 165, 17–20.*

2019 рік

Kozlov, D. (2019). Innovative culture thesaurus of the future manager of the educational institution. *Science and Education A New Dimension. Pedagogy and Psychology, VII (86), Issue: 209, 30–33.*

Zabolotna, O., Shchudlo, S., Medina, T., Panchenko, I., Kozlov, D. (2019). Teaching Ukrainian as a Non-Native Language to National Minorities in Ukraine: Challenges for Evidence-Based Educational Policies. *Advanced Education, 11, 60–67.*

Козлов, Д. О. (2019). Бар'єри у розвитку інноваційної культури керівника закладу загальної середньої освіти. *The Scientific Heritage, 1 (41), 29-31* (Будапешт).

Kozlov, D. (2019). Innovative approaches to teaching future managers of educational institution as national elite. *The European Journal of Humanities and Social Sciences, 6/2019.*

Kozlov, D. (2019). Media competence as a condition in the development of the innovative culture of the future manager of the educational institution. *The Sources of Pedagogical Skills. Series: Pedagogical Sciences, 23, 118-122.*

Kozlov, D. (2019). Development of personality innovative culture: modern philosophical and pedagogical discourse. *The Sources of Pedagogical Skills. Series: Pedagogical Sciences, 24, 105–109.*

Pylypaka S., Zaharova T., Zalevska O., Kozlov D., Podliniaieva O. (2019) The determination of the effort for pushing the flexible strip upon the surface of a horizontal cylinder. *Advanced Manufacturing Processes: Book of abstracts of the Grabchenko's International Conference on Advanced Manufacturing Processes, Odessa, Ukraine, September 10–13, 2019 / Volodymyr Tonkonogyi, Vitalii Ivanov, Ivan Pavlenko, Oleksandr Liaposhchenko (Eds.). Sumy, IATDI, P. 95.*

2020 рік

Pylypaka, S., Zaharova, T., Zalevska, O., Kozlov, D., Podliniaieva, O. (2020). Determination of the Effort for Flexible Strip Pushing on the Surface of a Horizontal Cylinder. In: Tonkonogyi V. et al. (eds) *Advanced Manufacturing Processes. InterPartner 2019. Lecture Notes in Mechanical Engineering.* Springer, Cham, pp. 582–590.

2021 рік

- Dieniezhnikov, S. S., Pshenychna, L. V., Kozlova, O. G., Kozlov, D. O. (2021) Modern Demands of Education Quality Management in a Higher Education Institution. Amazonia Investiga, Volume 10. Issue 41/May 2021. P. 65-73. <https://doi.org/10.34069/AI/202141.05.6>
- Lokhonya M., Kozlov, D., Kozlova, O. (2021). Structural and functional model of the higher educational institution image formation in the master's training process. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IX (99), Issue: 252, 14–16.*

Навчальні посібники

2014 рік

- Козлов, Д. О. (2014). Моделювання процесу формування управлінської компетентності майбутнього викладача в системі магістерської підготовки. *Інноваційний менеджмент у вищій освіті: навчальний посібник* (сс. 130-151). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2015 рік

- Максименко, Т. М., Козлов, Д. О. (Укл.). (2015). *Загальні основи педагогіки: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2017 рік

- Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Гавриленко, І. І., Максименко, Т. М. (Укл.). (2017). *Моделювання в системі управління освітою: навчально-методичний посібник*. Суми: ФП Цьома С. П.
- Козлова, О. Г., Сбруєва, А. А., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Теорія організації: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка.
- Козлова, О. Г., Сбруєва, А. А., Лазарєв, М. О., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Інноваційний менеджмент в освіті: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Лазарєв, М. О., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Скоробагатська, О. І. (Укл.). (2017). *Трансфер технологій: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

- Сбруєва, А. А., Козлова, О. Г., Тарабан, М. В., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Управління проектами матеріального та нематеріального виробництва: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Скоробагатська, О. І., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Психологія управління: навчально-методичний посібник*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Хриков, Є. М., Козлова, О. Г., Козлов, О. Д. (Укл.). (2017). *Менеджмент організації: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Лазарєв, М. О., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Муніципальний менеджмент: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Живодьор, В. Ф., Рисіна, М. Ю. (Укл.). (2017). *Прийняття рішень в адміністративному менеджменті: навчально-методичний посібник*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка.
- Максименко, Т. М., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Загальні основи педагогіки: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*. Суми: ФОП Цьома С.П.

Методичні рекомендації

2015 рік

- Козлова, О. Г., Кононенко, М. П., Пшенична, Л. В., Сбруєва, А. А., Товчигречка, Л. В., Козлов, Д. О. (2015). *Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»): методичні рекомендації (Ч. 1)*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Козлова, О. Г., Кононенко, М. П., Пшенична, Л. В., Сбруєва, А. А., Товчигречка, Л. В., Козлов, Д. О. (2015). *Програма стажування. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 8.18010020 «Управління навчальним закладом»). Робочий зошит: методичні рекомендації (Ч. 2)*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Козлова, О. Г., Сбруєва А. А., Козлов Д. О., Лазарєв М. О. (2015). *Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010020 «Управління навчальним закладом»: методичні рекомендації*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Максименко, Т. М., Козлов, Д. О. (2015). *Загальна педагогіка: методичні рекомендації*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Козлова, О. Г., Сбруєва, А. А., Козлов, Д. О., Лазарева, М. О. (2015). *Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»: методичні рекомендації*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка.

2016 рік

Козлов, Д. О., Кононенко, М. П. (2016). *Програма стажування. Освітній ступінь – магістр. (Спеціальність: 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»): методичні рекомендації: у 2 ч.* Суми: ФОП Цьома С.П., Ч. 1.

Козлов, Д. О., Кононенко, М. П. (2016). *Робочий зошит зі стажування магістранта. Освітній ступінь – магістр. (Спеціальність: 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»): методичні рекомендації: у 2 ч.* Суми: ФОП Цьома С.П. Ч. 2: Робочий зошит.

2017 рік

Козлова, О. Г., Живодьор, В. Ф., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Програма стажування. Освітній ступінь – магістр. (Спеціальність: 073 Менеджмент спеціалізація «Адміністративний менеджмент»): методичні рекомендації: у 2 ч.* Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. Ч. 2.

Козлова, О. Г., Живодьор, В. Ф., Козлов, Д. О. (Укл.). (2017). *Програма стажування. Освітній ступінь – магістр. (Спеціальність: 073 «Менеджмент» спеціалізація «Адміністративний менеджмент»): методичні рекомендації: у 2 ч.* Суми: ФОП С.П. Цьома. Ч. 1: Програма.

Статті у наукових виданнях

2014 рік

Козлов, Д. О. (2014). *Етапи процесу формування управлінської компетентності майбутніх педагогів вищої школи в умовах магістратури. Наукові пошуки: зб. наукових праць молодих учених, 10, 28-31.*

2015 рік

Козлов Д. О. (2015) *Дослідницькі вміння майбутнього викладача вищого навчального закладу як менеджера інноваційних освітніх змін. Управління професійним розвитком сучасного*

керівника закладу освіти та оцінювання результативності його діяльності : зб. наук. праць / за заг. ред. В.В. Гуменюк. Хмельницький : ПП Сторожук О., 76-79.

2017 рік

Козлов, Д. О., Захарченко, А. О. (2017). Емоційна культура учня загальноосвітнього навчального закладу як педагогічна проблема. *Магістр: збірник наукових праць молодих учених*, 23–29.

2018 рік

Козлов, Д. О., Єкименко, В. К. (2018). Управління розвитком інформаційної культури менеджера-професіонала. *Магістр: збірник наукових праць молодих учених*, 2, 125–129.

Kozlov, D. O. (2018). The role of student exchange in higher education. *Магістр: збірник праць наукових праць молодих учених*, 2, 197–205.

Козлов, Д. О., Крамський, В. О. (2018). Досвід європейських країн у сфері соціального страхування. *Магістр: збірник наукових праць молодих учених*, 2, 129–133.

Козлов, Д. О., Перехрестюк, О. П. (2018). Особливості реалізації антикорупційних заходів на місцевому рівні. *Магістр: збірник наукових праць молодих учених*, 2, 133–137.

Козлов, Д. О., Золотіна, А. (2018). Мотиваційні чинники розвитку креативної активності як основа інноваційної діяльності майбутнього вчителя. *Магістр: збірник наукових праць молодих учених*, 2, 164–169.

Матеріали конференцій, семінарів

2008 рік

Козлов, Д. (2008). Моніторинг якості навчально-виховного процесу. *Педагогічні науки та історія культури: статті та тези доповідей науково-методичної конференції викладачів, співробітників і студентів, секція (6 травня 2008 р.). Ч. II. Конотоп, сс. 17–18.*

2009 рік

Козлов, Д. (2009). Етапи процесу формування управлінської компетентності майбутніх керівників шкіл в умовах магістратури. *Магістр: матеріали наукової конференції «Наукові пошуки*

молодих вчених» (13 травня 2009 р., м. Суми). Суми: Вид. во СумДПУ імені А. С. Макаренка, сс. 198–201.

Козлов, Д. (2009). Організація самостійно-дослідницької діяльності майбутніх менеджерів освіти. *Молодь в освіті*: матеріали науково-методичної конференції. Суми: Вид-во СумДУ, сс. 48-49.

Козлов, Д. (2009). Социально-педагогические предпосылки развития инновационной мобильности будущих менеджеров образования. *Профессионально-педагогическая культура: проблемы воспитания учащихся и студенческой молодежи*: материалы III Всерос. науч.-метод. семинара (г. Белгород, 19–20 марта, 2009 г.). Белгород: Изд-во БелГУ, сс. 158-161.

2011 рік

Козлов, Д. (2011). До проблеми оцінювання управлінської компетентності майбутніх менеджерів освіти. *Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (Суми, 20–21 квітня 2011 р.). Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, сс. 396-398.

2014 рік

Козлов, Д. (2014). Ориентиры развития организационной компетентности магистров педагогики высшей школы как менеджеров образования. *Традиции и инновации в судьбах национальных образовательных систем*: материалы международной научно-практической конференции (Курск, 10–11 апреля 2014 г.). Т. 2. Курск: ООО «Мечта», сс. 276-279.

Козлов, Д. (2014). Формування управлінської компетентності майбутніх педагогів вищої школи засобами евристичної діяльності. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 березня 2014 року, м. Суми). Том 2. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, сс. 9-11.

Козлов, Д. (2014). Деякі аспекти моделювання процесу формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки. *Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних цінностей*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 13–14 листопада 2014 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, сс. 201-205.

Козлов, Д. (2014). Управлінська компетентність магістрів педагогіки вищої школи: проблеми оцінювання. *Магістр: матеріали науково-практичної конференції «Наукові пошуки молодих вчених»* (14 травня 2014 р., м. Суми). Суми: Університетська книга, сс. 204–208.

2015 рік

Козлов, Д. О., Осадча, М. В. (2015). Поняття «компетенція» в умовах сучасної освіти. *Магістр: матеріали науково-практичної конференції «Наукові пошуки молодих вчених»* (14 травня 2015 р., м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, сс. 129–132.

Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (2015). Інноваційні стратегії навчання в евристичній освіті. *Професійно-творча і духовна само реалізація особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (Суми, 19-20 листопада 2015 р.). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, сс. 76–80.

Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (2015). Управлінська компетентність викладача ВНЗ як чинник інноваційних змін у вищій освіті. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (Суми, 3 грудня 2015 року). Суми: СОІППО, сс. 156–160.

2016 рік

Козлов, Д. О., Піючевська, А. Г. (2016). Шляхи удосконалення професійної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Магістр: збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції «Наукові пошуки молодих учених»* (12 травня 2016 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 274–280.

Козлова, О. Г., Козлов, Д. О., Петренко, Л. В. (2016). Професійна компетентність викладача ВНЗ як ресурс інноваційного розвитку вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (06-07 квітня 2016 року, м. Суми). Том 2. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, сс. 71–73.

Козлов, Д. О. (2016). Управлінська компетентність викладача університету – фактор інноваційного розвитку вищої освіти.

Управлінські та психологічні аспекти професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Ч. 1. Х.: ТОВ «Планета-Принт», сс. 92–100.

Козлов, Д. О. (2016). Професійно-управлінська компетентність викладача як об'єкт наукового аналізу. *Наукові абрисы III тисячоліття, індустрія хай-тек та проблеми інноваційної освіти в умовах крос-культурних взаємодій: тези виступів учасників Міжнародної наукової конференції (Суми, 17–18 червня 2016 року).* Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 174–177.

Козлов, Д. О. (2016). Реалізація системного підходу у професійній підготовці майбутнього викладача вищої школи. *Ідея університету у європейському і національному вимірах: традиції, сьогодення перспективи: збірник тез науково-практичної конференції.* Львів: ЛНУ Івана Франка, сс. 40–41.

Козлов, Д. О. (2016). Принципи формування інноваційної поведінки майбутнього менеджера освіти в процесі магістерської підготовки. *Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Суми, 16-17 листопада 2016 р.).* Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 174–177.

Козлов, Д. О. (2016). Інноваційна культура особистості в умовах суспільства ризику. *Прогнозування розвитку педагогічної інноватики: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 24 жовтня 2016 року).* К.: Інститут педагогіки, сс. 24–27.

Козлов, Д. О. (2016). Інноваційна культура майбутнього менеджера освіти в умовах суспільства змін. *Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 листопада 2016 року, м. Суми).* Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 142-145.

2017 рік

Скоробагатська, О. І., Козлов, Д. О. (2017). Технологізація навчального процесу в освітньому просторі магістратури. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (06-07 квітня 2017 року, м. Суми).* Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, сс. 54–56.

Скоробагатська, О. І., Козлов, Д. О. (2017). Управління процесом формування національної ідентичності майбутніх адміністративних менеджерів. *Інноваційні підходи до виховання учнів козацьких класів і хортингістів у навчальних закладах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 квітня 2017 р., м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С. П., сс. 136–139.

2018 рік

Kozlov, D. O., Rysina, M. Yu., Mykhailychenko, I. V. (2018). Innovative learning strategies in modern pedagogy: foreign experience. *Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Суми, сс. 11–16.

Козлов, Д. О., Новікова, І. С. (2018). Роль маркетингової діяльності в роботі керівника організації. *Університет А.С. Макаренка: імідж, мобільність та європейські перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції для студентів і молодих учених (Суми, 26-27 квітня 2018 р.)*. Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 73–77.

2019 рік

Kozlov, D. O. (2019). Innovative culture as the factor of the university preparedness to current challenges. *Вплив наукових досягнень в освітньому просторі на розвиток сучасного суспільства: матеріали міжнародна науково-практична конференція*. Вільнюс, Литовська Республіка.

Козлов, Д. О. (2019). Критеріальне оцінювання розвинутості інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти у процесі магістерської підготовки. *Сучасна парадигма якості освіти: ідеї та моделі реалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференція*. Ч. 1. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, сс. 163–173.

Козлова, О. Г., Бушнєв, Ю. С., Козлов, Д. О. (2019). Методичне забезпечення розвитку громадянської позиції майбутнього керівника закладу освіти у процесі магістерської підготовки. *Сучасна парадигма якості освіти: ідеї та моделі реалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференція*. Ч. 1. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, сс. 173–183.

Козлов, Д. О. (2019). Педагогічні технології розвитку інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти. *Інноваційний*

розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 квітня 2019, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка. Том 1, сс. 8–9.

- Бушнєв, Ю. С., Козлова, О. Г., Козлов, Д. О. (2019). Концептуально-цільовий блок моделі управління формуванням громадянської позиції майбутнього керівника закладу освіти у процесі професійної підготовки. *Теорія та практика управлінської діяльності в умовах соціокультурних трансформацій: матеріали наук.-практ. конф. (24 квітня 2019 року, м. Старобільськ). Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», сс. 152–157.*
- Козлов, Д. О. (2019). Студіювання сучасних зарубіжних досліджень щодо інноваційної культури керівника закладу освіти. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVI каришинські читання): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30-31 травня 2019 р., м. Полтава). Полтава: ТОВ «Сімон», сс. 164–166.*
- Козлов, Д. О. (2019). Інноваційна культура майбутнього керівника закладу освіти: зарубіжний науковий дискурс. *Теорія та практика управлінської діяльності в умовах соціокультурних трансформацій: матеріали наук.-практ. конф. (24 квітня 2019 року, м. Старобільськ). Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», сс. 145–149.*
- Козлов, Д. О. (2019). Вплив STEM-грамотності та медіа-грамотності на розвиток інноваційної культури майбутнього керівника закладу освіти в процесі магістерської підготовки. *Сучасний рух науки: тези доп.VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (3-4 жовтня 2019 року). Дніпро. Т. 2, сс. 133-138.*
- Козлов, Д. О. (2019). Формування медіакомпетентності майбутнього керівника закладу освіти в процесі магістерської підготовки. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4–5 жовтня 2019 р.). К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, сс. 77–80.*
- Козлов, Д. О. (2019). Етапи процесу формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури. *Формування ключових і предметних компетентностей*

засобами сучасних освітніх технологій: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю Криворізького державного педагогічного університету та 60-річчю психолого-педагогічного факультету (спеціальності Початкова освіта) (Кривий Ріг, 21 листопада 2019 р.). Кривий Ріг: КДПУ, сс. 354–357.

Козлова, О. Г., Довгополова, Г. Г., Козлов, Д. О. (2019). Конкурентоспроможність закладу середньої освіти: аналіз факторів впливу. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 15-16 листопада 2019 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, сс. 27–31.

Pylypaka, S., Zaharova, T., Zalevska, O., Kozlov, D., Podliniaieva, O. (2019). The determination of the effort for pushing the flexible strip upon the surface of a horizontal cylinder. *Advanced Manufacturing Processes: Book of abstracts of the Grabchenko's International Conference on Advanced Manufacturing Processes* (Odessa, Ukraine, September 10–13, 2019). IATDI. P. 95.

2020 рік

Kozlov, D. O. (2020). Media competence as the factor of the effective innovative activity of the modern manager of the secondary educational institution. *Професійна компетентність керівника сучасного закладу освіти: код епохи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький: ОІППО, сс. 161–166.

2021 рік

Козлов, Д. О. (2021). Принципи формування інноваційної поведінки майбутнього менеджера освіти у сучасному освітньому просторі. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 19 березня 2021 р.). Кременчук: Методичний кабінет, сс. 503-506.

Козлова, О. Г., Галус, О. М., Козлов, Д. О. (2021). До питання пошуку ефективних методів навчання студентів у процесі магістерської підготовки. *Сучасні тенденції навчання студентів іноземних мов у мультикультурному академічному середовищі*: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Суми: ФОП Цьома С.П., сс. 124–126.

- Kozlova, O., Galus, O., Kozlov, D. (2021). Effective methods of training future professionals at higher educational institutions. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (20–21 квітня 2021, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, сс. 161–163.
- Kozlov, D. O., Varava, O. M. (2021). Actualization of the problem of students' creative potential development in the magistracy conditions at the higher educational institution. *Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Суми, 19-20 травня 2021 року)*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Kozlova, O. H., Kozlov, D. O. (2021). Formation of innovative culture of the future manager of the educational institution in the magistracy conditions of the higher educational institution. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXVIII Каришинські читання): матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 27-28 травня 2021 року)*. Полтава.
- Козлов, Д. О., Лохоня, М. М., Козлова, О. Г. (2021). Problems of development of the higher educational image institution and perspective of their features perception. *Інновації в освіті: перспективи розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль.

**V. МИТІ ЖИТТЄВОГО ПОСТУПУ
ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА
НА ФОТОСВІТЛИНАХ**

Бабуся Люся і Діма

Мама Лена і Діма

*Дідусі Дмитра Олександровича -
дід - Ульяновченко Григорій Гаврилович,
прадід - Ульяновченко Гаврило Юхимович, Донбас, м. Луганськ*

Родина Ульянченків: батько – Григорій Гаврилович, мати – Людмила Сергіївна, Света, Лена

Родина Ульянченків: прадід – Гаврило Юхимович, прабаба – Параскева Максимівна, батько – Григорій Гаврилович, мати – Людмила Сергіївна, Света, Лена

*Дід – Козлов Микола Андрійович,
бабуся – Лашко Ганна Фомовна,
батько – Козлов Олександр Миколайович*

Випуск у Олександрівській гімназії, 1996 рік

У колі гімназистів, м. Суми, 1996 рік

Отримання атестату про повну середню освіту, 1996 рік

Гімназійні жарти, м. Суми

*Випуск у Олександрівській гімназії, 1996 рік
Разом з улюбленим вчителем математики Куліченком
Володимиром Михайловичем*

Зустріч з однокласниками гімназії 1996 р. випуску, м. Суми

*Випускний у Олександрівській гімназії 1996 р.,
Дмитро разом з батьком – Олександром Миколайовичем та
мамою – Оленою Григорівною*

**Ювілей
бабусі Люсі,
Сергій, Діма,
2009 р., м. Суми**

**Родина
благословляє
брата Сергія до
подружнього
життя,
2004 р., м. Суми**

Два брати Діма і Сергій, 2009 р., м. Суми

*Бабуся Люся, тітка Світлана, Діма, брат Сергій, мама Лена
м. Суми*

Родинне свято, м. Суми

Отакі мої скарби!

На ганку у тітки Світлани, м. Суми

Діма у бабусі Люсі, м. Суми

Дмитро у м.Харків, у родинному дворі батька

Разом з домашньою улюбленицею Ксюшею

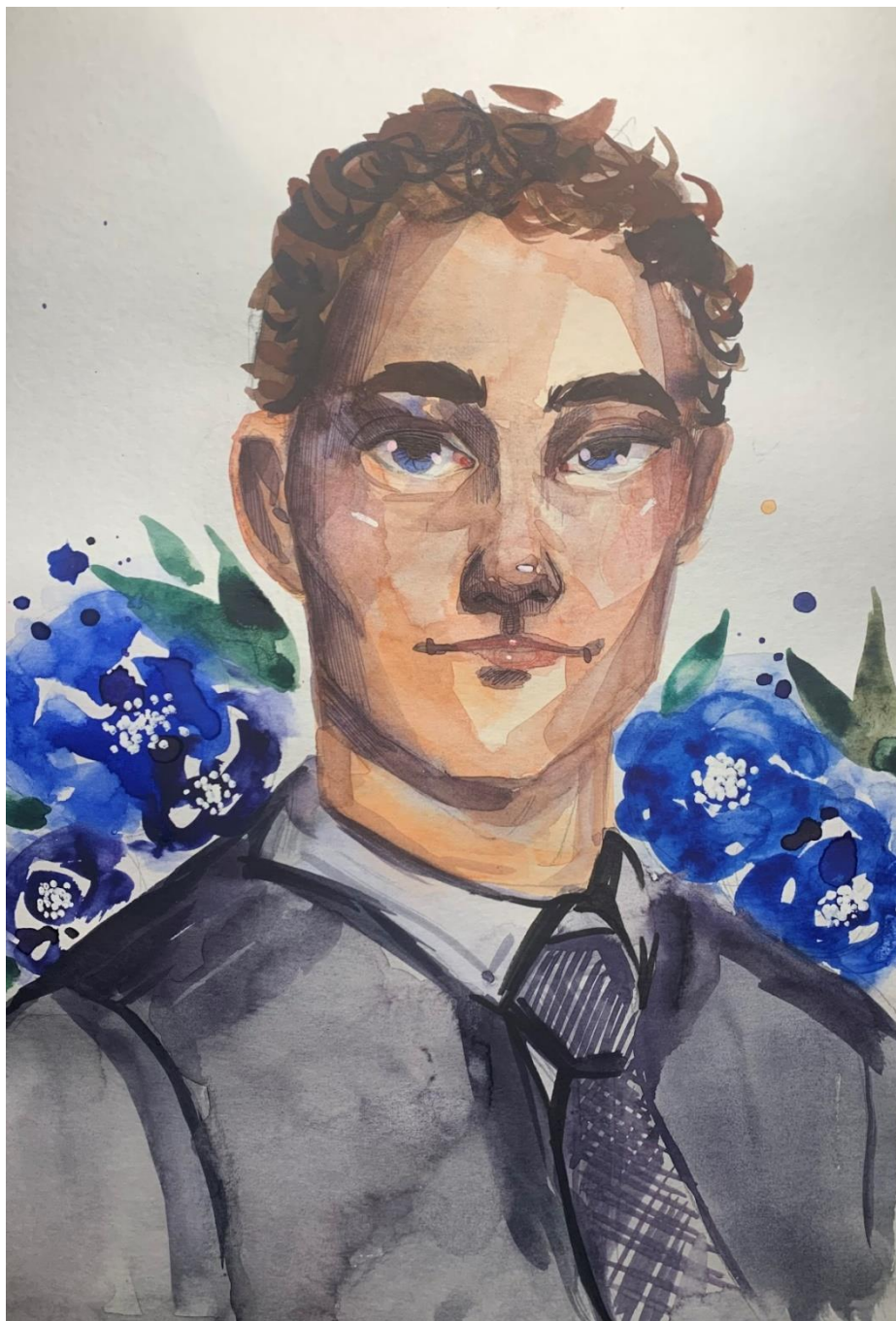
*День народження Діми.
Батько і син поряд*

*Разом з батьком
Олександром
Миколайовичем
та рідною
тіткою
Тамарою
Миколаївною,
м. Харків*

*Одруження
Дмитра
Козлова з
Ларисою
Коробкіною,
2013 р.,
м. Суми*

Портрет Діми. Автор – Петен Женья

Дмитро з мамою та донькою Анічкою, м. Суми

Дмитро з донечкою Анічкою у Карпатах

Дмитро з батьком і донечкою Анічкою, м. Суми

Викладачі кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Пам'ятна дата СумДПУ імені А. С. Макаренка

Кафедра менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

*Після захисту магістерських робіт колеги з магістрами,
серед них – генерал-майор Нестеренко О.В., полковник –
Давиденко Т.Ю., головний бухгалтер СумДПУ
імені А. С. Макаренка – Король А.П.*

Захист магістерських робіт в університеті

Жарти на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Учасники наукової конференції, присвяченої творчості В. Сухомлинського

Кафедра менеджменту освіти та педагогіки вищої школи проводить наукову конференцію зі студентами

**Викладачі
кафедри
менеджменту
освіти та
педагогіки
вищої
школи зі
студентами**

**Новорічне свято
на кафедрі
менеджменту
освіти та
педагогіки вищої
школи разом зі
студентами**

Студенти, викладачі кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Учасники наукової конференції

***Випуск магістратура «Адміністративний менеджмент».
По центру магістри-випускники: директор Навчально-
наукового Інституту фізичної культури, кандидат
педагогічних наук, професор – Ляной М.О., брат – Петен С.С.***

Випуск, магістратура «Педагогіка вищої школи»

Члени державної екзаменаційної комісії з магістрами

ЗОШ № 25 м. Суми. Учасники педагогічного експерименту під керівництвом професора М. О. Лазарєва

Учасники наукової конференції м. Бердянськ 17.05.2018

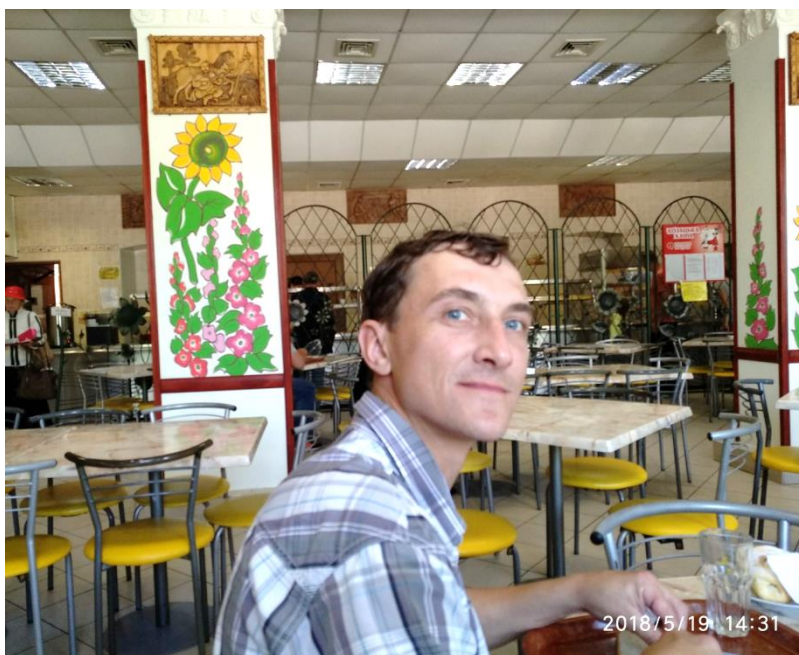
м. Бердянськ, 2018 рік

м. Бердянськ, 2018 рік

Щасливі миті у м. Бердянськ, 2018 рік

*м. Бердянськ,
2018 рік*

*м. Бердянськ,
2018 рік*

*Лебединський
педагогічний
фаховий коледж
імені А. С. Макаренка, 2019 р.*

*Д. Козлов разом
з аспіранткою
І. Михайличенко, 2019 р.*

***Попередній захист докторської дисертації Д. О. Козлова
червень 2020 р.***

Попередній захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, червень 2020 р.

Попередній захист дисертації, червень 2020 р.

Попередній захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, червень 2020 р.

**Захист докторської дисертації
Козлова Дмитра Олександровича
29 грудня 2020 року**

**Теоретичні та методичні засади розвитку інноваційної культури
майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти у процесі магістерської підготовки**

Науковий консультант
Сбруева А.А., д.пед.н., проф.

Офіційний опонент
Гриньова М.В., д.пед.н., проф., член-кор.

Офіційний опонент
Сущенко А.В., д.пед.н., проф.

Офіційний опонент
Курок В.П., д.пед.н., проф., член-кор.

*Після захисту дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук, 29 грудня 2020 р.*

*Після захисту дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук, 29 грудня 2020 р.*

***31.05.2021 р. вручення диплому доктора педагогічних наук
Ректор – професор Юрій Олегович Лянной***

31.05.2021 Вручення диплому доктора наук

Доктор наук Д. О. Козлов разом з науковим консультантом – професором А. А. Сбруєвою та мамою – професором О. Г. Козловою 31.05.2021

Доктор наук Д. Козлов, професор А. Сбруєва, професор О. Семенов, професор О. Козлова 31.05.2021

*Доктор наук Д. О. Козлов з науковою мамою –
професором А. А. Сбруєвою, 31.05.2021*

*Щасливі миті – мама професор О. Козлова й
син доктор наук Д. Козлов 31.05.2021*

VI. ЗАВЕРШЕННЯ ЗЕМНОГО ШЛЯХУ ДМИТРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВА

**Проповідь, проголошена протоієреєм
Олександром Кудряшовим,
настоятелем Троїцького Архієрейського собору м. Суми
на відспівуванні Дмитра Олександровича Козлова
10.06.2021 року**

*у День Вознесіння Господнього (записана зі слів священника
ректором СумДПУ імені А. С. Макаренка, доктором педагогічних
наук, професором Юрієм Олеговичем Ляним)*

Уважаемые присутствующие, всякий человек создан для того, чтобы быть блаженным и счастливым, только жизнь показывает нам иной опыт, что в этой земной жизни не все счастливые, не все блаженные. Но Бог обещает всё равно в конечном результате – блаженство и счастье человеку, тому человеку, который действительно будет с Богом. Святитель Иоанн Златоуст говорит такие очень важные слова: «Когда умирает молодой человек не отчаивайся, не унывай, доверься Богу, Ты подумай только на сколько меньше в Его жизни будет неправильных поступков, посмотри на свою жизнь, сколько у Тебя зла? Как бы Ты с ним не боролся, все равно оно проявляется и сколько нужно покаяния, сколько нужно добрых дел в своей жизни сделать, сколько нужно человеку от себя отречься, отрешаться, чтобы потом сподобиться лучшей жизни». И Бог забирает человека – в самый лучший Его момент жизни, это правда потому, что Бог хочет всем счастья. Бог источник любви, счастья, радости, блаженства, всего, всего, что есть самое радостное в жизни во Вселенной. И Его любой поступок, это поступок любви, и потому когда Бог определяет уйти из жизни младенцу там, десятилетнему человеку, тридцати, сорока, пятидесяти лет, казалось, в рассвете сил, когда у человека все наладилось в жизни, это есть поступок счастья, это есть поступок любви, Бог берет человека из этой временной жизни, не лишая Его жизни, потому что Человек Вечен и это факт. Человек Бессмертен, это факт. Тело смертно и то только некоторое время, придет

момент, когда и тело станет бессмертным. И вы знаете как одним из таких утешений, когда мы провожаем в последний путь Дмитрия – это совпадения его похорон, погребения в такой Великий двенадцатый праздник – Вознесения Господне. Сегодня один из двенадцати самых больших праздников в году и что характерно, что Церковь учит нас о том, что душа после того, как выходит из тела три дня находится возле тела, до, как правило, до момента погребения, и когда после того, как священник прочитывает разрешительную молитва, а тело придается земле, душа возносится на небо, а вы знаете, что сегодня за праздник Вознесение Господне, это после того как Господь позволил Себя убить. Есть такая Страстная Пятница, в третий день Он Воскрес это – Воскресение – Пасха – Праздников Праздник и Торжество из Торжеств и после своего славного Воскресения Господь на протяжении сорока дней являлся ученикам своим будучи уже во плоти. В той плоти, которая была попрана, с которой издевались, били, зашали, распяли, которую снимали со Креста, ученики испугались, разбежались, один только остался, а потом, представьте себе, потрясение, когда эта плоть, и Сам Христос, Душа, Бог во плоти стоит перед учениками. И вот сегодня за службой звучало Евангелие, в котором говорилось, что Христос пришел к ученикам, которые спрятались, закрылись в доме и боялись потому, что Они знали, что с ними точно также могут поступить и Христос войдя к ним, уверил их в том, что это именно Он, их Учитель, который учил, который говорил, который предсказывал, о том, что Ему много надо будет пострадать, быть предану, убиту и в третий день Воскреснуть. И вот на протяжении сорока дней Христос являлся ученикам и уверял их, о том, что человек – это существо бессмертное, о том, что есть живая Личность, о том, что человеку будет со временем открыто Небо, Христос говорит: «Я пойду на Небо для того, чтобы уготовить вам место». А знаете зачем говорится уготовить вам место? Часто люди говорят, а как же если будет конец света, если Бог таки всем вернет тела, вы представляете сколько это будет миллиардов людей со всего тысячелетия сколько существует человечество, и самый элементарный логический вопрос: Где все поместятся? Земля не вместит столько человечества, а в том то и весь вкус, если хотите, православной веры, что на каждый вопрос есть ответ. Христос вместе со своим Телом возносится на Небо, а в Библии говорится: «Все по образу Христа прейдут, для человечества будет открыто Небо». И сегодня слышно было из Евангелия, Господь возносится на

Небо и Ангелы явились ученикам и говорят: «Что вы смотрите на Иисуса?, Этот же Иисус прейдет таким же образом только во Славе для того, чтобы судить весь мир». И об этом говорил нам сам Человек, сам Господь наш Иисус Христос. И потому, мы с вами должны четко понимать прежде всего для себя и в сознании своем проявлять, о том, что мы не животные, мы не только плоть, которая призвана здесь от жизни, от земли взять все наслаждения и так дальше. Через эту призму, если смотреть на людей, то большинство людей тогда неудачники потому, что они живут просто потому, что они не отличаются от других и так дальше. Но закон Божий говорит совсем о другом, если через такую призму смотреть, то тогда получается и Христос кем был на земле? Его убили, Он Воскрес, поэтому говоря о смерти мы подразумеваем только смерть телесную и то на некоторое время, а человек невидимо, незримым образом стоит здесь среди нас с вами. Точно также как у мамы ребеночек появляется внутри в момент зачатия, душа дается человеку, кто-то видит это? Никто этого видеть не может. Как появляется в животике, так и как личность выходит из тела неизвестно – это чудесный образ.

Церковь называет этот образ Успением, сном неким, плоть ложится, но придет время она восстанет, ведь именно для этого Бог дал нам успокоение ночное, мы все ложимся и как в некое несознание уходит человек, а потом утром просыпается – новый день и полон сил. Вот так и будет славное Христово Воскресение, когда Бог явится судить весь мир. Бог явится в Славе Своей, и в момент скажет, и всем душам будут возвращены тела, а всех тех, кто будут живы на тот момент Апостол Павел говорит: «Все мы не уснем, все мы изменимся в мгновение ока, глашение трубы, Бог только повелит нам, одно слово скажет и люди станут бессмертны, а все по Образу Христа придут, по Образу Христа, то есть те, которые войдут в жизнь вечную, которые прожили жизнь с Богом, надеялись на Христа, у тех людей не будет никаких недостатков, как у Воскресшего Христа». И то, что сегодня мы проводим в последний путь человека и так совпадает в такой праздник, когда все логически просто сходится, душа идет на Небо и Христос Возносится на Небо, в День своего Вознесения, которое мы сегодня празднуем и который перед Отцом является ходатаем. Апостол Павел говорит: «Един ходаталь перед Богом за людей Господь наш Иисус Христос». Для этого Он стал Человеком, для этого Он умер на Христе и Воскрес для того, чтоб многим даровать счастья. Он за

других понес наказания за грехи и это в каком-то смысле должно нас вдохновить сегодня, в том плане, что не каждый сподобится, чтобы в этот день человек на Небо Вознесся вместе со Христом. Помните, как вися на Кресте, над Христом все в большинстве своем издевались, как-то порицали и так дальше, один разбойник начал ругаться со Христа, а второй разбойник, что сказал? «Помяни мя Господи во Царствие Твоем!» И Христос, что сказал? «Сегодня же будешь со мной в Раи!». И сказано, что первый, кто вошел в Рай – разбойник, не праведник какой-то, хотя праведников было очень много достойных Царствия Небесного, а именно разбойник. Так Бог показывает, как важно для человека покаяние.

Сегодня Церковь собирается вместе, проводим в последний путь не только для того, чтобы цветочек положить, слово сказать, попрощаться, увидеть покойного человека, а самое главное, для чего мы пришли в храм – это помолиться, это попросить за него у Господа, потому, что между нами и ними, которые пойдут на Небо, нет никаких границ. Это Закон Любви, Бог так определил, то, что если человек не успел во время земной жизни раскаяться, избавиться от своих каких-то недостатков, это могут сделать за него те люди, которые остаются еще и живут на земле. И вот смысл отпевания – проявить Закон Любви, жертвенности, пожертвовать своим временем, своими делами, своими заботами, если хотите хорошим настроением, прийти поскорбеть вместе с родными и близкими, вместе с тем человеком, которого душа здесь предстоит и сейчас действительно она поражена потому, что вот каждый говорил о будущем, но, что такое будущее – это надо еще будет пережить. Это точно, как ребеночек в животике мамочки – комфортно, замечательно, а рождается и каждый плачет, почему? Дискомфорт и сколько нужно времени для того, чтобы привыкнуть, чтобы научиться жить в этом мире? Там, человек, когда туда уходит, там тоже в некоем смысле человек испытывает дискомфорт потому, что если в Апокалипсисе сказано, что во время Страшного Суда даже праведники в ужас прейдут и в свое сознания несоответствия перед Богом, то что говорить про нас с вами – простых, обычных, грешных людей. Тогда, конечно, мы должны как семья заботится друг о друге, молиться друг за друга, поминать друг друга, не только, когда пришли, провели в последний путь, а каждый Божий день нужно молиться за своих родных, близких, которые на Небе уже живут и которых мы провожаем. И список должен за нашу жизнь увеличиваться до такой степени, что вы с

памятью должны, не знаю, не справляться, наверное, в таком смысле, заводить себе большие блокноты и молиться за своих родных и близких, ибо это Заповедь Божья, ибо если мы так не будем делать, то и о нас с вами люди не будут так заботиться и молиться. Поэтому не будем скорбеть чрезмерно, скорбь естественна для человека, слезы нормально сегодня, и мужчины, и женщины пусть не стесняются иногда пролить слезу, но только со смыслом. Это не должны быть слезы разочарования, это не должны быть слезы отчаяния, человек не исчез, он жив, он продолжает жить и как никогда нуждается в нашем с вами внимании, но в тот же момент этот день должен нас научить правильно жить, предостеречь нас от неправильных поступков. И то, что молодые уходят из этой жизни не факт, что мы с вами не уйдем. Да кажется, что вот Ему не повезло, а нам возможно повезет, возможно, а где факты? Много людей уходит в разном возрасте, в этом, между прочем и есть некий смысл того, что Бог открывает, что человек Бессмертен, Ему кажется, что человек никогда не умрет, умру когда-нибудь, но только не в ближайшие пять, десять, пятнадцать, двадцать лет, вокруг умирают, а я не умру. Нет, неправда, умрем и мы, каждый в свое время. И об этом времени знает только один Господь и потому, Библия нам говорит: «Бдите убо», то есть живите правильно, будьте внимательным, для того, чтобы этот момент и час, который настанет для Тебя может быть неожиданным. Да, Господь Тебя предупредит через болезнь, а может смерть наступит внезапно. Сколько людей внезапно умирают, чтобы в этот час твое потрясение было минимальным, чтобы Ты максимально был готов к тому, чтобы войти в жизнь Вечную. И потому попросим у Бога прощения грехов рабу Божьему Димитрию, о всех Его недостатках, таких как и у всех людей, а все люди грешат. Нет ни единого без греха, без греха только Господь наш Иисус Христос. Попросим, чтобы Господь дал ему счастья там неземное, вечное. Земное счастье не сравнится с тем счастьем, которое приготовил Господь для человека. И будем молиться о себе самих во время похорон, во время панихид, где большинство молитв, направленных для нас живущих здесь на земле, чтобы нас предостеречь, но по временам вставляются молитвы об усопших, чтобы мы проявили раскаяние свое и раскаяние за них, за них попросили прощение и Царства Вечного. Аминь.

***Пам'ятник на місці поховання доктора наук
Дмитра Олександровича Козлова,
м. Суми, Баранівка***

Наукове видання

**ТОЙ, ХТО ПРАГНУВ ЖИТИ:
ПЕРЕРВАНИЙ ПОЛІТ ДОКТОРА НАУК
ДМИТРА КОЗЛОВА**

Упорядники Ірина Чистякова, Ірина Михайличенко
Дизайн обкладинки і верстка Сергій Цьома

Підп. до друку 20.12.2021.
Формат 70x100 1/16. Гарнітура Cambria.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 22,08.
Ум. фарб.-відб. 22,08. Обл.-вид. арк. 19,21.
Тираж 100 пр. Вид. №45.

Видавець і виготовлювач:
СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м.Суми, вул.Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.